This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Harvard College
Library

FROM THE BEQUEST OF

JOHN HARVEY TREAT

OF LAWRENCE, MASS.

CLASS OF 1861

)6

POETÆ
ECCLESIASTICI.

III

TERTULLIANUS,

CYPRIANUS, M. VICTOR,

JUVENCUS, HILARIUS,

VICTORINUS, TYPHERNUS,

DAMAZUS, ZOVENZONIUS,

AMBROSIUS, PAULINUS,

PROBA FALCONIA.

Q. S. FLORENTIS

TERTULLIANI,

CYPRIANI, M. VICTORIS, JUVENCI,
HILARII, VICTORINI, TYPHERNI,
DAMASI, ZOVENZONII, AMBROSII,
PAULINI, ET PROBÆ FALCONIÆ,

OPERA.

CAMERACI
SUMPTIBUS ET TYPIS A. F. HUREZ.

M. DCCC. XXV.

L 255

HARVARD COLLEGE LIBRARY
TREAT FUND
CHARTRAND COLLECTION
JUNE 8, 1928

TERTULLIANUS.

DE TERTULLIANO.

TERTULLIANUS Carthaginensis, Severi imperatoris temporibus vixit. Inter cætera, carmine scripsit libros quinque adversus Marcionem, sed quos non absolverit; sibi enim ereptos queritur, et mendosissime editos: carmen etiam de Jona ac Ninive ac librum de judicio Domini edidit.

Q. S. FLORENTIS

TERTULLIANI

ADVERSUS MARCIONEM

LIBER PRIMUS.

DE UNICO DEO.

Impietas profunda mali, mens invida vitæ,
Seductos homines spe postquam cepit inani,
Nudavit; suadendo, nefas, sibi credere falsum.
Non impune quidem; facti nam protinus ille
Ut reus, et tanti sceleris temerarius auctor
Accepit maledicta merens. Sic postea demens
Amplius aggressus, desperatissimus hostis,
Infudit mentes hominum caligine mersas;
Oblitos Dominum, docuit spem linquere certam,
Idola vana sequi, turbam sibi fingere divum;
Sortes, auguria, stellarum nomina falsa;
Nascentum geneses constringere; posse videre
Extorrum inspiciis, resque exspectare futuras;
Terribilis magicæ refugarum audacia ductos;
Confictam molem mirantes, spernere vitam,
Impulit in præceps, scelerata insania mersos,
Sanguine gaudentes, homicidia sæva minari;

Corpore in alterius tunc carnis vulnus amare,
Ardentes etiam, calida dulcedine captos,
Fœdera naturæ transcendere, corpora munda
Complexu infando sexum maculare virilem;
Femineos usus vulgi contamine mixtos
Illicitos; castosque sinus, generique dicatos,
In coitum obscœnum pro luxu suasit haberi.
Talia, præterito grassatus tempore, gessit
Per latebras animæ, sepis manante veneno.
Non quia culparent homines, nam sponte secuti,
Ille dolo suasit, homo libertate peregit.
Hæc dum continuo per secula perfidus halat,
Consiliumque suum seductis cordibus infert;
Sperans, heu! scelerisque viam, se stultus haberet
Ignarus qualis maneat sententia facti.
Turba Prophetarum tectis sapientia verbis
Spiritu deque Dei præsaga voce loquentum
Publice non audens Dominum maledicere nude,
Secreto ingenio sperans se posse latere;
Tandem lux animæ carnis captiva tenetur,
Desperatorum certat spes fortior hoste.
Ipse figurator, renovator corporis ipse,
Gloria vera patris, Dei filius, unicus auctor,
Judex et Dominus venit, rex inclytus orbis,
Oppressis veniam dare promptus, solvere vinctos,
Cujus amicitiæ auxilio, patientia pœnæ,
Et Deus et renovatus homo miscetur in unum.
Virgo sancta parit, patuit nova janua vitæ;
Dicta Prophetarum factis impleta probantur;
Templa sacerdotes linquunt; stellæ quoque ductu

Mirantur Dominum, tantum se cernere partum.
In vinum vertuntur aquæ, memorabile visu;
Lumina redduntur cæcis, jussuque trementes
Dæmones expulsi clamant, Christumque fatentur.
Omnia sanantur verbo jam tabida membra,
Jam graditur claudus, surdus spem protinus audit.
Dat dextram mancus, loquitur magnalia mutus;
Fit mare tranquillum jussu, ventique quiescunt.
Omnia cognoscunt Dominum; confunditur hostis,
Jamque triumphatus, ferus armis paret iniquis.
Omnia cum revocata videt, quæ ceperat ipse
Cladis in interitum, mersam jam surgere carnem,
In cœlos hominem devicta morte levari,
Signari populos, effuso pignore sancto,
Mirandæ virtutis opus, invisaque facta;
Audit extremas flammarum in gurgite pœnas
A Domino sibi perpetuas, tenebrasque paratas,
(Irrevocata Dei Sententia) nudus, inermis,
Damnatus, victus, periturus morte perenni,
Jam reus, et nullam veniam se certus habere;
Protinus extremum nefas ausus, spargere passim
Auribus horrendum verbum, neque voce loquendum.
Abjectos a plebe Dei, sine luce vagantes,
Inventos sine mente viros, terrena sequentes,
Aggressus pravi pravos docet esse magistros.
Prædicat his duos esse patres, divisaque regna.
Esse mali causam Dominum, qui condidit orbem,
Quique figuravit carnem spiramine vivam,
Quique dedit legem, et vatum qui voce locutus;
Hunc negat esse bonum, justum tamen esse fatetur.

Crudelem, durum, belli cui sæva voluptas,
Judicio horrendum, precibus mansuescere nullis.
Esse alium suadens, nulli qui cognitus unquam,
Qui non est usquam, falsum sine nomine numen.
Constituens nihil, et nulla præcepta locutus;
Hunc ait esse bonum, nullum qui judicat, æque
Sed spargit cunctis vitam, non invidet ulli.
Judicium negat esse reis, dulcique cruentum
Circumfert miseris mixtum cum melle venenum.
Surgere posse negat carnem, cui causa ruinæ
Ipse fuit; quam contemptam spoliavit inique,
Propterea maledictus habet sine fine dolorem;
Hostis huic semper, vario quia vulnere vitam
Nititur excutere, et, de qua ruit ipse, salutem.
Inque hoc et Christum terris venisse repente,
Sed nulla socium carnis compagine factum,
Spiritus at forma, et fictum sub imagine corpus,
Fallere vult homines, quod non est, esse videri.
Hoc docet ergo Deum, caligine ludere suasos,
Mentiri, nefas! aut hominem se dicere falso?
Portatur, graditur, vestitur, rite quiescit,
Tractatur, patitur, suspenditur et sepelitur;
Omnia sunt hominis, quæ sancto in corpore versans
A patre vero Deo missus, qui cuncta creavit,
Perfecit proprie; sua, non aliena requirens.
Cognitus ipso opere, populis sperantibus olim,
Perque Prophetarum vocem notissimus orbi;
Et nunc errantem manifesto in limine mortis
Ignotum Dominum quærunt, notumque relinquunt:
(Quorum falsa fides, falsus Deus, irrita merces,

Falsa resurrectio, mortis devictio falsa,
Martyria et vacua, et Christi quoque nomen inane).
Quem magicæ nebulæ similem venisse docentes,
Mendacem facti dementes esse fatentur;
Nequidquam passum, populum sine crimine fictum.
Sic verax Deus, hi Domino referuntur honores?
Heu miseri, gratis ingrata morte perempti,
Qui cæco duce præcipites in fossa ruistis;
Et velut in somnis thesauri munere dives
Exultat, manibusque tenet, spe lusus inani,
Decepti, vacuam speratis muneris umbram.
Ah! tabidi, rictus, funestave præda draconis,
Speratis pro pace truces homicidia blanda:
Audetis culpare Deum, qui tanta creavit;
In cujus terris, nimia pietate profusa,
Immemores, large laudatis dona ruentes?
Ipsum factorem reprobatis, facta probantes,
Artificem mundi, cujusve opus estis et ipsi?
Qui vobis magnos parvis donavit honores,
Prosevit fruges, animalia cuncta subegit,
Tempora cui certis fecundat mensibus anni,
Dulcores, potus varios, pingues et odores,
Jucundos flores, nemorumque umbracula grata,
Mirificos tribuit succos pubentibus herbis,
Fontes et fluvios diffundit dulcibus undis,
Sideribus cœlum, totumque illuminat orbem,
Immensus solus Dominus, justusque, bonusque,
Cognitus ex opere, aspectu non cognitus ulli.
Quem stultæ, quamvis gentes errore copertæ,
Florentes opibus, alieno nomine laudent,

Factoremque tamen gnari culpare verentur.
Nec quisquam tantum, nisi vos, nova porta gehennæ,
Ingrati eligitis Dominum maledicere vestrum.
Hæc vobis per Marcionem Cerdone magistro,
Terribilis refuga attribuit fera munera mortis.
Nec venit in mentem, quod vos a nomine Christi
Seductos, ad Marcionis tulit infima nomen.
Dicite, de multis quid vobis displicet unum?
Quidve Deus fecit, quod non sit laude vehendum?
Aut illud: quod vos nimium patientia larga
Indignos, dulcem permittit cernere lucem?
Qui legitis vera, et concisa ea falsa docetis:
Quæ sunt postque futura, prius hæc facta probatis.
Aut incredibile quid differt credere vestrum?
Nec mirum si vos versutus cepit inermes,
Persuadens duos esse patres, damnatus ab uno,
Esse Deos; qui principio seduxerat omnes.
Postea multiplici manantem vulnere pestem
Distribuit multis, et inemendabile crimen.
Infandos omni magicæ dementia plenos
Pervasit, sese virtutem dicere summam.
Fingere cum meretrice, nefas peragrare, volare.
Namque Valentino Deus est insanus, et ævo
Triginta tribuit cœlos, patremque Profundum;
Bis docuit tingui, transducto corpore flamma.
Tantos esse Deos Basilidem credere jussit,
Quantos et dies annus habet; tot denique mundos,
Marcus per numeros argumentatus acute,
Tradidit in magicæ formam violare pudicam,
Offerri calicem, precibusque in sanguine verti.

Hebioni Christum suasit de semine natum,
Et circumcidi docuit, legique vacare,
Fontibus amissis elementa resumere legis.
Extremum facinus verbis extendere nolo,
Aut omnes causas, aut nomina dicere cuncta.
Est per pauca satis crudelia multa notare,
Infandosque homines atque organa sæva draconis,
Per quos nunc tantum sceleris sine teste locuti,
Semper factorum mundi culpare laborant.
Sed revocate pedem sævi latronis ab antro,
Dum spatium datur, et patiens pietate perennis
Facta per errorem miseris Deus omnia donat.
Credite vero patri vero, qui condidit orbem,
Verum qui Dominum misit renovare ruinam
Imparibus legi, peccati in gurgite mersis,
Per vates olim promissam afferre salutem.
Qui mandata dedit, hic et peccata remittit.
Exigit hic aliquid merito, quia credidit ante,
Aut donat large Dominus, quasi debita servis.
Denique conclusos populos pœnamque merentes
Deleto elogio cunctos jubet ipse lavari.
Ergo totus homo credit, totusque lavatur.
Abstinet aut patitur pro nomine vulnera vere,
Verus surgit homo, vere mors victa silebit;
Sed non pars hominis anima, sua parte relicta,
Percipiet palmam, socia quam carne laborans
In stadio luctata, simul conjuncta meretur.
Grande nefas, portare duos per vincula pondus,
Quorum sit locuples unus, atque alter egenus,
Et miserum sperni, felici præmia reddi.

Non facit hoc justus, mercedis redditor æquus,
Et bonus, et dives, quem credimus omnia posse,
Suavis in ingratos, miserendi plena voluntas.
Quin potius, cui major inest mortalis egestas,
Possit ut æquari, socio prælatus, id ultro
Quicquid eget, tribuet locuples, sic credere jussum.
Nec velle illicite Dominum culpare docendo
Suscitet, aut quam animam, tanquam sit passa ruinam,
Liberet a morte, et viventi facta maneret
Copia de solo merito, quia fortiter egit.
Et caro, communem semper sortita laborem,
Linquatur terræ, mortis sit præda perennis.
Ergo hominis anima placuit Deo, fortibus actis?
Nullo sola modo potuit sine carne placere.
Vincla tulit, pœnas, caro membris vincula gessit,
Contempsit mortem, sed carnem morte reliquit.
Illa dolens genuit, hæc vita a vulnere cæsa est.
Illa petit requiem, hæc ferro in pulvere fusa,
Piscibus, alitibus, tabo, cinerique relicta est.
Frangitur infelix laniata, sparsa liquescit,
Surgere non meruit? quid enim committere sola
Exanimis potuit? quæ sic causa invida vitæ
Impedit, aut prohibet Dei dona capessere carnem;
Cumque sua socia conjunctam vivere semper?
Cernere quid fuerit conversa in pulvere quondam,
Post meritos renovata ferat Deo laudis honores;
Non ignara sui, fragilis, mortalis, et ægra,
Certatis, magni possit quid vivida virtus,
Qui bonus atque potens vitam non invidet ulli.
Hæc captiva fuit mortis, hæc vincta peribit,

Quam Dominus mira sapientia fecit et arte?
Hanc virtute sua miranda suscitat ipse,
Hanc revocat dux fortis, et hanc sua gloria vestit.
Ergo Dei aptavit ars et sapientia corpus,
Quod cupit, his fieri; deest hoc virtute reduci?
Causa potest pietati nulla resistere sanctæ;
Ne major sit causa mali, quam summa potestas;
Ut cognoscat homo, jam nunc Dei munere salvus,
Mortalis quondam, nunc inviolabile et ingens
Vestitus lumen, vivus cum corpore totus,
Immensum virtute Deum, pietate perennem,
Per Christum regem, per quem via lucis aperta est;
Et jam luce nova, jam dono plenus utroque,
Fructibus et vivæ paradisi lætus amœnis,
Laudet in æternum, cœlesti dives in aula.

Q. S. FLORENTIS

TERTULLIANI

ADVERSUS MARCIONEM

LIBER SECUNDUS.

DE CONCORDIA VETERIS ET NOVÆ LEGIS.

Postquam fracta fides refugis spirantibus hostis,
Et glomerata dolis, emersit pestis operta
Sponte sua; mendax contempto numine sensus
Confixit plagas, fallaci tramite pallens
Sanctorum dictis sua miscuit impia verba,
Inque bonum semen lolium miserabile sevit.
Inde volens omnem causam constare ruinæ,
Scilicet ut sua facta Deo subsignet iniqua
Ocius, et possit suasos infigere pœnis;
Veris falsa tegens, et lenibus aspera vertens;
Et roseis sertis hastæ mucrone coperto,
Improvise necans incautos morte suprema.
Supremum nefas, in tantum dementia mersos
Abruptos homines, numen sine fine tremendum
Dividere in partes; Christi sublimia facta
Falsa laude sequi, culpareque gesta priora;
Innumerata Dei miracula, visa nec unquam,

Ante nec audita, contentaque corde nec ullo.
Tam temere scelus illicitum componere verbis,
Adversum sese duo testamenta sonare,
Contra Prophetarum, Domini committere verba;
Dissimili longe sententia velle probare,
Omnem Legis et infamem deducere causam;
Sanctorumque patrum vitam reprobare priorem,
Quos in amicitiam allexit Deus, ad sua dona.
Accipitur sine principio pro parte minori,
Quatuor ex uno cum sint, ex quatuor unum;
His tamen una placet, reprobat tres denique partes,
Auctoremque sui Paulum per multa capessunt;
Necnon ex ipso furiebat in extima verba;
Omnia quæ veteri de fœdere cumque locutus
Dura videntur eis; merito quia corde gravatis
Pondus Apostolicum, fulgentis gratia verbi,
Lumina præducit menti, neque cernere possunt;
Spiritu lata putant hebetes, animalia digna.
Sed vos, qui nondum penitus, duce nomine falso,
Mente ipsa reprobi, penetrastis ad intima mortis;
Discite de fonte fluvium manare perennem,
Qui nutrit lignum, bissenos gratia fructus,
Exit et in terram, ventosque in quatuor orbis,
Tot fluit in partes fontis color et sapor unus.
Sic et Apostolico decurrit ecclesia verbo,
Ex utero Christi, patris omnis gloria plena,
Sordes diluere, et fata mortua vivificare.
Quatuor in numero diffusum in gentibus unum
Electaque fide susceptum, doctor opimus
Tradit Evangelium Paulus sine crimine mundum;

Abque hoc et Galatas vetuit discedere sanctos,
Quos falsi fratres se circumcidere suasos,
Atque elementa sequi, nova libertate relicta,
Umbra futurorum veteri servire docebant.
Has habuit Galatis causas conscribere Paulus;
Non ut Evangelii partem pro corpore toto
Exciperent modicam, majori parte relicta.
Atque adeo non verba libri, sed missus in orbem
Ipse Christus, Evangelium est, si cernere vultis,
A patre qui venit, solus bona nuntia portans
Testificata prius; cujus ingens gloria complet,
Ostendens opere, quantus sit conditor orbis.
Cujus facta, simul dictis conjuncta, fideles
Illi Matthæus, Marcus, Lucasque, Joannes,
Conscripsere, mera, non extera verba locuti,
Spiritu sancta Dei, tanto præsente magistro.
Hic agnus Paschæ suspenditur hostia ligno;
Hunc Paulus phase, conscribens decreta Corintho,
Occisum tradit, vitamque, Deumque futurum
Promissum, patribus quos illectaverat ante.
Cernite quid virtus, quid Paschæ possit imago,
Sic verum quid sit poteritis Pascha videre.
Ne fidus pater, et vates, cui pignus et hæres
Carus erat, quem forte Deus donaverat illi,
Hunc Deo mactaret, merito tentatus amore;
Supplicium magnum, sanctus pro sanguine sanguis,
Connexus capite spinis ostenditur agnus,
Hostia sancta Deo. Cujus de morte piati
Esset ut in signum et vastatæ pignora gentis,
Sanguine signantur postes, et limina multa,

mmane auxilium, caro testis creditur esca.
Jesus transgressus Jordan, terraque potitus,
Lege dedit Pascham, gaudens atque immolat agnum.
Et reliqui magni reges, sanctique Prophetæ,
Non ignorantes certæ promissa salutis,
ngentemque, metu pleni, transcendere legem,
Venturam summæ virtutis imagine molem,
Inspectam e speculo celebrarunt ordine Pascham.
Denique si celeri primordia mente recurras,
Invenies funesta nimis, post impia verba.
Credulus, heu, facile nudatus tegmine vitæ,
Pellibus ut tegeretur homo, suspenditur agnus,
Aut peccata necat, aut sanguine funera delet,
Aut coperit nudos, fovet aut suo vellere vulnus.
Non pecoris sanguis humano sanguine pluris?
Ut pro peccatis oblatus dirimat iram,
Aut multæ plebis; veluti si carior agnus,
Auxilium immane, tantæ tutela salutis,
Oblatus potuit pretium satis esse salutis?
At Deus omnipotens, cœli terræque creator
Immensus, vivus, perfectus, luce perennis,
His non placatur, pecudum neque sanguine gaudet.
Omnia mactentur pecora, grex omnis in aras
Decremet, ut veniam vel peccati expiet unus;
Nequaquam Domini sapiens maculata figura,
Tam vili pretio, caro fœda paravit honores;
Sed spes et promissa fides mortalibus olim,
Hæc operata tulit, magnæ rationis imago,
Præmeditata patris, nimia pietate parata
Venturum Christum terris, hominemque futurum.

Quem visum Joannes baptismi primus apertor,
Et vatum socius, necnon et Apostolus ingens,
Præcursor missus certus, testisque fidelis,
Augustus vita, sublimi laude notatus,
Olim Pascha Dei, verum quærentibus agnum,
Ostendit tandem venisse, piacula facti
Qui delicta suo multorum sanguine solvat,
Pro reprobis probus, et carus, pro vilibus unus
Corpore homo, vitaque Deus, mactatus ut agnus,
Acciperet nos, et nobis se effunderet ipsum.
Sic placuit Domino, mortem spoliare superbam;
Sic poterit miserandus homo sperare salutem.
Hunc Pascham Paulus mactatum prædicat agnum;
Nec species Domini pecoris sublimis inertis
Consimilis patitur, quapropter dicitur agnus;
Sed quia lanities renovata hæc corpora vestit,
Dat tegimen multis, unquam nec deficit ipse.
Sic Dominus virtute patris, quos morte redemit,
Exutos sua luce tegit, quæ semper in illo est.
Ergo Pastor ovem qui perdidit, ipse requirit.
Is robur spinasque uvæ calcare paratus,
Aut rabiem superare lupi, pecudumque potiri,
Eripere fortis, contemptis dentibus ultro
Objectat sese leo pelle obtectus ovili,
Decipiens habitu, rapturus sanguine fauces.
Adam vi captum sic quærit Christus ubique,
Ipse viam gradiens, qua mors operata ruinam est,
Omnia perlustrans veterum monumenta virorum,
Singula perspiciens, exemplis omnibus unus,
Ex utero incipiens inimicam expellere mortem,

Conceptæ simul in gremio cum semine carnis
Ætates omnes tacita sapientia lustrans,
Debita suscipiens, cunctos mundare paratus,
Reddere factori multos, quos sparserat unus.
Et quia terribilis puteo demersus iniquo
Vir cecidit, suasit virgo subducta dracone;
Consilio placuit, tegmen cœleste reliquit;
Arguit hos lignum nudos, mors atra coegit.
Ex eadem massa simili ratione refecta
Jam renovata, redit flos carnis, et hospita pacis
Virgine desponsa caro, non ex semine nato
Artifici conjuncta suo, sine debito mortis
Angelus hæc mandata patris, per sidera defert
Lucida, ut angelica credantur nuncius fama
Virginis ut virgo, carnis caro debita solvat.
Talibus ingressus sequitur vestigia mortis
Parvulus immanis, senior puer, et juvenis vir.
Post ubi justa viri completa est roboris ætas,
Paulatim solitus socia deperdere vita;
In fœdas etiam rugas, et inertia membra
Mutari specie vacuatis sanguine venis
Constitit, haud habitum passus veterascere carnis,
Quave manum extendit temere contingere lignum.
Qua die, quove loco cecidit clarissimus Adam,
Hac eadem redeunte die volventibus annis
In stadio ligni, fortis congressus athleta;
Extenditque manus, pœnam et pro laude secutus
Devicit mortem, quia mortem sponte reliquit.
Exuit exuvias carnis, et debita mortis;
Serpentis spolium, devicto principe mundi

Affixit ligno, refugarum immane tropæum.
In cujus signum Moses suspenderat anguem,
Et quotquot fuerant multis serpentibus icti,
Aspicerent ipsum fictum fixumque draconem.
Post ubi secretas inferni venit ad undas;
Atque suum victor captivum luce retexit,
Astanti jussumque patris virtute peregit,
Sponte suum corpus quod liquerat, ipse recepit.
Causa hæc mortis erat, eadem via facta salutis;
Nuncius ille doli, sed pacis nuncius iste;
Sponsa virum necuit, genuit sed sponsa leonem.
Virgo viro nocuit, sed vir de virgine vicit.
Cujus in exemplum sopito corpore somno,
Sumitur ex latere mulier, quæ costa mariti;
Quam carnem de carne sua, deque ossibus ossa,
Evigilans dixit, præsaga mente locutus.
Mira fides, merito Paulus certissimus auctor
Christum de cœlis Adam docet esse secundum.
Veritas ipsa suis exemplis usa refulget,
Nec cupit ex alieno acres ostendere gressus;
Pauperis hoc opus est, propriæ virtutis egeni.
Hæc Paulus docuit magnus mysteria docta,
Scilicet in Christo esse decus, tuum Ecclesia cernens
Hujus de latere, ligno pendentis in alto
Corporis exanimi sanguis manavit et humor.
Femina sanguis erat, aquæ erant nova dona lavacri,
Hæc populi vera est viventis Ecclesia mater,
De Christi nova carne caro, deque ossibus ossum.
Golgotha locus est, capitis calvaria quondam;
Lingua paterna prior sic illum nomine dixit;

Hic medium terræ est, hic est victoria signum.
Os magnum hic veteres nostri docuere repertum,
Hic hominem primum suscepimus esse sepultum,
Hic patitur Christus, pio sanguine terra madescit,
Pulvis Adæ ut possit veteris cum sanguine Christi
Commixtus, stillantis aquæ virtute levari
Hæc ovis est una, quam se per Sabbatha vivam
Inferni e puteo statuit subducere pastor.
Propterea cunctæ carnis præmortua membra
Curabat Sabbathis; aut cæci a germine nati
Lumina, quæ nondum dederat, cernendo peregit;
Aut hominem totum exanimem, per Sabbatha vivum,
Deque sepultura præsenti plebe vocavit;
Ipse novi factor, veteris bonus ipse refector,
Aut quæ defuerunt supplens, aut perdita reddens.
Hæc ineunte die sancto, sperantibus in se
Facturus plene pro pacto, posse docebat.
Quid? Caro si moritur, nec spes datur ulla salutis;
Quas habuit causas, hominem se fingere Christus,
Et medicare homines, aut curam carnis habere?
Corruptela potens liquefactum solvere corpus;
Non poterit virtus Domini revocare solutum?
Credunt interitu qui non sua corpora solvi,
Non credunt Domino, sua qui vult mersa levare,
Aut nolle præstare bonum, neque posse potentem
Dicunt, ignari quanto de crimine lactent,
Infirmas ausi causas præponere morti.
In grano latet arbor, et hoc nisi terra sepultum
Putrescat, non dat decoratos arbore fructus.
Jam liquidæ stringentur aquæ; stridente rigore

Saxa fient, et semper erunt, nisi magna potestas
Solverit inducto molli spirante tepore:
Viticulæ in gracili latet ingens corpore botrus,
Si quæras, non est; cum vult Deus, esse videtur.
Arboribus folia, spinis rosa, germina campis
Mortua deficiunt, et rursus viva resurgunt.
Hæc homini Deus ante oculos revocata reformat,
Propter quem locuples, primus large omnia fecit.
Omnia nuda cadunt, suo corpore singula vestit.
Cur hominem solum, cui tantos fudit honores,
Non tantum revocet sibi, quem super omnia fecit?
Ergo caro et sanguis Dei regno digna negatur,
Tanquam sit Paulus proprie de carne locutus.
Ille quidem magna docuit, sed inania corda
Carnali sermone putent; nam pristina facta
Sanguinis et carnis voluit sub nomine dicta,
Cœlestis magni memoratus verba magistri,
Qui per aquam de se genitis sui nomen honoris
Donavit, pignusque suo de spiritu fudit,
Ut cujus fuerant homines virtute redempti,
Hujus et acciperent renovati nomen honoris.
Ergo quia populis nondum suo fonte renatis,
Sordibus antiquis tectis, et debito mortis
Ex veteri causa regnum cœleste negavit,
Dicens: humanum rursus debere renasci:
Quod natum est de carne, caro est; de spiritu, vita:
Radicis veteris nova germina gloria mutans
Ablutum corpus jam non de carne vocari,
Hoc sequitur Paulus, sic est de carne locutus.
Denique dixit: Oportere superindui vestem,

Hunc habitum fragilem, mortalem contegi formam.
Non aliud corpus dari, sed prius illud inermem
Undique regno Dei lato circumdari totum,
Momento aspectus oculi mutabitur, inquit.
Ut rufæ ceræ facies dispanditur herba,
Et mutat proprium candenti sole colorem:
Sic eadem caro fulgenti de gloria sumens,
Gaudebit semper gaudens, et morte carebit,
Devictum clamans crudelem corporis hostem,
Glutitam mortem, fortis victoria Christus,
Ingentes Deo summa ferens ad sidera laudes.

Q. S. FLORENTIS

TERTULLIANI

ADVERSUS MARCIONEM

LIBER TERTIUS,

DE CONCORDIA PATRUM VETERIS ET NOVI TESTAMENTI.

Jam genuit, quondam sterilis cognomine, mater,
Jamque novus gaudet populus de libera natus,
Expulsa famula, merito cum prole superba;
Viventis quoque fontis aquas ingrata relinquit,
Et tepidis errans ardenti sidere potat.
Jam possunt gentes Abraham clamare parentem,
Quæ vocem Domini simili ratione secutæ,
Omnia liquerunt peregre se sistere vitæ.
Lætare o sterilis, promissam concipe plebem;
Erumpe et clama, quæ nulla prole beata,
De qua dicebat per vates Spiritus olim:
Hæc genuit gentem multis ex gentibus unam,
Cujus principio semper pia membra laborant.
Hujus Abel justus, pastor, pecudumque magister,
Fraternæ occidit quem olim violentia dextræ.
Hujus Enoch, insigne decus, de corpore membrum;
A Deo digressos populos, facinusque sequentes,

Dum furit in terris refugarum turba latronum;
Sacrilegum genus ut fugeret crudele gigantum,
Consilio revocabat; in omnibus ipse fidelis.
Ingenti gemitu placuit, meritoque labore
Translatum magno pignus servatur honore.
Perfectus laude et sine culpa Noe repertus
Testificante Deo justus in adultera plebe,
Bis quinquagenis arcam qui texuit annis,
Venturum excidium factis et voce ferebat;
Promeruit tantis ereptus mortis ab undis,
Et cum prole sua servatur. Gente sequente
Est Abraham, cujus gnatos vos esse negatis,
Qui primus genere et patria et genitore relicto,
Voce Dei suasus secessit in extera regna,
Tanto Dei meruit sublimis dignus honores,
Gentibus ut pater et populis credentibus esset.
Cum patribus Jacob, quorum pater ipse, per omne
Vitæ suæ spatium lætissima tempora Christi
Præcecinit verbis, actu, virtute, labore.
Hunc sequitur Joseph, fœdæ sine sorde juventæ,
Carceris et duræ confecta calumnia pœnæ.
Gloria post gemitus, regnique secunda corona,
Inque fame panis tribuendi larga potestas.
Tam propria Christi, tam lucida lucis imago
Omnibus est manifesta, quibus sunt lumina menti;
Ut speculo vultus firmam spem cernere possint.
Judas ipse pater, regalis sortis origo,
Unde duces geniti, cujus de semine reges
Nunquam defuerunt, donec ventura potestas
Gentibus exspectata diu, promissa veniret.

Dux populi Moses, qui limina regia liquit,
Spernens divitias florentes tempore parvo,
Maluit afflictus populi portare labores
Subnixa cervice, minis non territus ullis,
Quam sibi delicias multasque remittere pœnas;
Pro magnaque fide, pro tanto mirus amore,
Armatus virtute Dei, magnalia gessit.
Percussit gentem plagis, terramque reliquit,
Confundit regem, durum populumque reducit.
Calcavit fluctus, hostes demersit in undis,
Fecit aquam dulcem per lignum, semper amaram.
Cum Christi populo manifeste multa locutus
Cujus de facie lux, et nitor ore refulsit,
Acceptam legem per paucos fudit in orbem,
Exempla implicita propriorum certa laborum;
Percussit petram, jussus quoque flumina fudit,
Extenditque manus, ut signo vinceret hostem.
Omnia de Christo, per Christum cuncta loquuntur.
Hic probus et magnus cum laudis pace quievit.
At Jesus Nave filius, Auses ante vocatus,
(Spiritus hunc sanctus socium sibi nomine junxit).
Hinc fluvium scidit, et populum transire coegit;
Distribuit terram gratis, promissa paterna;
Solem cum luna statuit, dum vinceret hostem;
Expulit externas gentes, prolemque gigantum,
Excidit lucos, aras et templa subegit;
Omnia legitima solemnia mente peregit,
Nominis exemplum Christi, virtutis imago.
Quid de judicibus populi per singula dicam?
Quorum virtutes, si conscribantur in unum,

Verborum spatio numerosa volumina complent.
Attamen ex multis paucorum dicere vitam,
Corporis explendi verborum postulat ordo.
Ex quibus ut Gedeon dux agminis, acer in hostem,
Non virtute sua tutelam acquirere genti,
Firmatusque fide signum petit excita menti,
Quo vel non posset, vel posset vincere bellum,
Vellus ut in noctem positum de rore maderet,
Et tellus omnis circum siccata jaceret,
Hoc inimicorum palmam coalescere mundo;
Atque iterum solo remanenti vellere sicco,
Hoc eadem tellus roraret nocte liquore,
Hoc etenim signo prædonum stravit acervos.
Congressus populo Christi, sine milite multo,
Tercenteno equite, (numerus Tau littera Græca)
Armatis facibusque et cornibus ore canentum.
Vellus erat populus ovium de semine sancto.
Nam tellus variæ gentes, fusæque per orbem;
Verbum quod nutrit, sed nox est mortis imago,
Tau signum crucis, et cornu præconia vitæ,
Lucentesque faces in lychno, spiritus ardens.
Scilicet hoc testamen erat virtutis imago,
Non prius angelica mortis fera prælia vinci,
Quam populo indocili merito sua culpa relicto,
Florentesque fide gentes in laude receptæ.
Debbora quin mulier super omnem maxima famam,
Pro patria quæ belligero subnixa labori,
Stipite sub palmæ populum vicisse canebat;
Quapropter victi simul hostes terga dedere;
Sisara dux fugit, cui non vir, nec manus ulla

Restitit. Hic Baal Christi victoria signo
Exemplo refugæ, devicit femina ligno.
Jephtha fide firma, qui duro vulnere votum
Ausus, mercedem belli Deo dicere grandem;
Hic quia, quæ non vult Dominus, promiserat amens,
Occurrit primo carum sibi pectore pignus.
Nulli sperata cecidit quod sorte repente,
Promissum ut staret, solvit pia jura parentis,
Peccati votum violenta mente coperuit
Immanis timor, orbatæ solatia vitæ
Pro scelere obtinuit famam, pro crimine laudem.
Necnon Samsonis super omnia corpora vires,
Spiritus hoc donum capiti, concessa potestas,
Pro populo solus nullo mucrone, nec armis,
Os retinens asini prostravit corpora mille.
Vincula nulla virum vinctum potuere tenere;
Gloria sed postquam captivi mota recessit,
Occidit, atque hostes victus sua morte redemit.
Mirificus Samuel; cui reges ungere primum
Præceptum, dare Chrisma, viros ostendere Christos;
Talibus in vitæ spatio laudabilis egit,
Ut quoque post requiem Prophetica jura teneret.
Psalmographus David, magnus rex, atque Propheta,
Passurum Christum submissa voce canebat;
Sponte quod ingratus populus sine lege peregit;
Cui Deus ex utero fructum promiserat olim,
Prolem, sublimi solio suo ponere sanctam.
Fixa fides Domini quæ sponderat, omnia fecit.
Æmulus Ezechias, populi corrector inertis,
Ablatis legem qui restauravit iniquis,

Hæc olim mandata Dei prior omnia jussit,
Qui precibus bellum, non ferri cuspide solvit.
Hic moriens, lacrymis annos ac tempora vitæ
Accepit, merito talem tulit actus honorem.
Ingenti zelo Josias, rector et ipse,
Tantum nemo supra, nec postea taliter egit:
Idola destituit, destruxit templa nefanda,
Atque sacerdotes super aras igne cremavit;
Ossa prophetarum falsorum cuncta refodit,
Incenditque aras adolenda cadavera lignis.
Insignis fidei in laudem (memorabile) tactus
Nobilis Helias, qui nondum debita mortis
Gustavit, quoniam rursum venturus in orbem est.
Ergo infracta fides, populum regemque furentem,
Militiam Domini qui deseruere beatam,
Verberibus, flammis castigans hostes amaris;
Sidera conclusit, tenuitque in nubibus imbrem:
Esse Deum ostendit cunctis, apparuit error;
Nam madidæ partes hostiæ, fluvio, super aras
De cœlo precibus, veniens vi, flamma comedit;
Et quotiens voluit, toties ruit ignis ab alto.
Divisit fluvium, transgressus et avia fecit;
Sublatus curru paradisi vectus in aulam est.
Hujus discipulus, fortis successor Heliseus,
Qui duplicem Heliæ petiit sibi sumere sortem,
Ad castigandam violento verbere plebem,
Tantum pro Domino et talem spiravit amorem.
Jordane percusso, pedibus via facta regressus,
Demersam fluvio relevavit virga securim;
Mortificumque cibum in vitalem transtulit escam;

Detinuit pluvias iterato tempore duplo;
Mundavitque lepras; hostes caligine cepit.
Cujus post obitum jam condita membra sepulcro,
Abjectus quidam, mactatus cæde latronum,
Mortuus, ut tetigit, revocata luce revixit.
Isaias, locuples vates, cui fontis aperti
Tam manifesta fides, verbum Dei ore profudit,
Largaque per Christum patris est promissa voluntas
Prætestata viam vitæ, atque probata per ipsum est.
Quem populus sectum ligno, sine labe repertum,
Immeritum, demens crudeli morte peremit.
Sanctus Hieremias, quem gentibus esse Prophetam
Æterni virtus jussit, dixitque futurum;
Qui quoniam plebis facta illaudanda revolvit,
Et fore captivam, nisi pœnituisset iniquos,
In famulos fieri præsaga voce locutus;
Vincula dura tulit, squallenti carcere clausus,
Inque luto putei fames hausit tabida membra.
Sed postquam quæ noluerant audire, probavit;
Atque hostes vinctum populum duxere triumphis,
Horrida vix tandem caruit sua dextra catenis;
Nulla morte virum constat, neque cæde peremptum.
Ezechiel fidus, dives cui gratia verbi
Concessa est, peccatorum secreta videre,
Afflictus lugere suos, veniamque precari,
Cernere vindictam sanctorum cæde futuram,
Sanctorumque locum regni, carnisque salutem
Spiritu implicitus, gressus aditusque videre.
Osea, Amos, et Micheas, Joel, Abdia, Jonas,
Atque Naum, Abacuc, Sophonias, Aggæusque,

Zacharias vim passus, et angelus ipse Malachim;
His vates Domini, quorum chorus usque canentum,
Ac pariter laudis propriam meruere coronam.
Quam magnus Daniel, qualis vir, quanta potestas;
Qui falsos testes ipsorum prodidit ore,
Servavitque animam damnatam crimine ficto;
Somnia secreta, et regis prior ore resolvit,
Prævidit Christum regnorum solvere membra;
Pro Domino reus est, factus quoque præda leonum,
Servatisque palam cunctis in pace quievit.
Hujus tres socii vix digna laude canendi,
Ex numero tanto decretum regis iniquum
Contempsere pii, quorum data corpora flammis,
Tradere se pœnis potius, pro nomine magno,
Quam genibus nixi simulacro pandere palmas.
Jam præclara fides, jam spes super omnia fulgens
Exstinxit rabidos ignes, et vicit iniquos.
Esdras vates, legis doctor, et ipse sacerdos,
Qui populum captum post tempora plena reduxit,
Ignibus et multa consumpta volumina vatum
Spiritu completus, memori omnia reddidit ore.
Grandis Joannes super omnes semine natos,
Cujus difficile poterimus dicere laudes,
Ablutor carnis, Domini præcursor apertus,
Ablutor Christi, prior ipse renatus ab illo,
Fœderis ille novi primus, veterisque supremus,
Proque via vera prior hostia cæsus obivit.
Ecce Deus Christus; pariter bissena juventus,
Omnibus una fides, amor unus, et una potestas,
Flos hominum, mundo lucentes lumine Christi,

Et comites et Apostolici, qui vera locuti,
Auribus audivere, oculis videre salutem,
Tractavere manu corpus de morte receptum,
Convixere cibo assidue; testantur ut ipsi.
Hunc Paulus, prælectus Apostolus in vice missus,
In cœlos raptus vidit quoque; missus ab illo,
Barnaba cum comite, sociisque prioribus, uno
Fœdere conjunctis, per gentes, tradit ubique,
Esse caput Christum, sunt cujus Ecclesia membra
Corporis ipse salus, membrorum vita perennis;
Ipse caro factus, pro cunctis ipse peremptus,
Ipse resurrexit primus, spes una salutis;
Discipulisque suis formam dedit; hi simul omnes
Indignas varie pœnas pro nomine passi.
Talia membra gerit specioso corpore mater
Libera, quod nunquam Domini præcepta reliquit,
Inque domo senuit Domino lectissima semper,
Invidiam, pœnas, ejus pro nomine passa.
Nam sterilis quoniam, nondum secura futuri,
Ediderit populum cœlesti semine natum,
Atque suæ famulæ portavit spreta dolorem;
Hanc sterilem quondam, nunc tempus cernere matrem
Hæredem natum suæ libertatis habere,
Non similem famulæ, quanquam de semine cœli
Conceptum genuit, sibi conditione jugatum.
Absit ut illicitis verbis, temeraria voce
Egregios homines, ardentia sidera cœli,
Semine conjunctos tantum, vel sanguine plebi,
In solidum passim famulum dicatis atrocem,
Aut populum Domini legis mandata secutum,

Servili specie quisquam putet esse loquendum.
Sed peccatorum vacuam sine mente catervam,
Qui promissa Dei, dubia spe, corde locarunt,
Præsentis vitæ misera dulcedine victos,
Debita servitio capitis sua culpa subisset,
Si legem plebi peccati causa jugabit.
Nam servire Deo, totoque incumbere corde
Intemerata fides, libertas sponte paratur.
Ergo patres justi, sancti, sine labe Prophetæ,
Adventum Domini multi cecinere futurum;
Testanturque fide cœlestia jussa prophanis,
Cum quibus immanes satiati gloria Christi,
Consortes virtutis, verba sacrata replentes
Firmavere fidem, factis prædicta probando.
Quorum discipuli, qui successere per orbem,
Conflati virtute viri, nostrique magistri,
Conjunctos operis nobis tribuere honores.
Ex quibus electum magnum, plebique probatum
Hac cathedra, Petrus qua sederat ipse, locatum
Maxima Roma Linum, primum considere jussit.
Post quem Cletus et ipse gregem suscepit ovilis.
Hujus Anacletus successor sorte locatus.
Quem sequitur Clemens; is Apostolicis bene notus.
Evaristus ab hoc rexit sine crimine legem.
Sextus Alexander Sixto commendat ovile.
Post expleta sui qui lustri tempora tradit
Telesphoro; excellens hic erat, martyrque fidelis;
Post illum socius legis, certusque magister,
Cum vestri sceleris socius præcursor et auctor
Advenit Romam Cerdo, nova vulnera gestans.

Detectus, quoniam voces et verba veneni
Spargebat furtim; quapropter ab agmine pulsus,
Sacrilegum genus hoc genuit, spirante dracone.
Constabat pietate vigens Ecclesia Romæ
Composita a Petro, cujus successor et ipse,
Jamque loco novo cathedram suscepit Higinus.
Post hunc deinde Pius, Hermas cui germine frater,
Angelicus pastor, quia tradita verba locutus,
Atque Pio suscepit Aniectus ordine sortem.
Sub quo Marcion hic veniens, nova Pontica pestis,
Nondum secretum facinus suo corde reclusum,
Passim vulgo loquens latebrosa perfidus arte;
Sed postquam cœpit mortis proferre sagittas,
Abjectus merito tam sævi criminis auctor,
A sanctis reprobus; patuit mirabile monstrum.

Q. S. FLORENTIS

TERTULLIANI

ADVERSUS MARCIONEM

LIBER QUARTUS.

DE MARCIONIS ANTITHESIBUS.

Hæc populo juveni, qui dives, liber, et hæres
Possidet æternam spem laudis jure dicatam,
Non ut doctores (solus daret omnia Christus)
Sed famulos Christi, jubet inviolata potestas
Ingenti zelo flagrantes, pacis amore
Armatos, molem belli deducere terræ
Excelsas turres, et mœnia sæva malorum,
Surgentesque minas, populi contra agmina sancti
Detrahere, vacuas voces dissolvere vento.
Quapropter merito nos æmulamenta locuti
Ipsius ex verbis, etiam monumenta salutis
Nitimur exprimere, quæ gratia larga profudit,
Prædonisque plagam sanctis aperire copertam,
Ex improviso ne quis rudis, inscius, audax
Incidat, et captus cœlestia dona relinquat.

Ergo Deus cunctis mortalibus unus ubique est,
Æternum regnum, profundæ lucis origo,

Fons vitæ, potus sapientia conditus omni.
Protulit ipse orbem, cujus sinus omnia cingit.
Nulla illum regio, nullus locus ambitu claudit;
Materies nulla est facta, ut sit sponte perennis,
Quæ fuerit semper, nullo facto recreata;
Cœlorum, terræ, maris, infernique locator.
Spiritus, aeris est divisor, conditor, auctor,
Solus perpetuus Deus est, immensa potestas.
Hunc lex esse Deum populo monstraverat unum,
Cujus vox Mosi pollens in monte locuta est.
Illius hæc virtus, sapientia, gloria, verbum,
Filius, immenso genitum de lumine lumen,
Per vatum voces hunc unum clamitat esse.
Ordine suscipiens Paulus, sic tradit et ipse
Unum hunc esse patrem, per quem sunt omnia facta
Atque unum Christum, per quem Deus omnia fecit
Ad quem se curvare genu plane omne fatetur,
Ex quo omnis patria in cœlo terraque vocatur,
Qui zelat populum summo pietatis amore
Ut pater, et sancte vult omnem vivere carnem,
Apparere sibi mundam sine crimine plebem.
Hoc zelo nostram custodit lege salutem,
Legitimos monet esse, jubet, castigat, et instat,
Corripiens Galatas fratres, et Apostolus idem
Talem se Paulus zelum se scripsit habere.
Reddidit ergo Deus gratis peccata paterna,
In cataclysmo enecans pariter cum prole parentes;
Genteque jam quarta genitos de stirpe nepotes,
Cum fere nongentos hos tunc adjuverit annos.
Judicium dirum, sententia sæva videtur,

Parvulus et Sodomis adhuc insons, mollis, inermis,
Ut careat vita, quid enim peccaverat infans?
Quod crudele putes, hoc est pietatis honestum.
Auctores sceleris (facinus ne cresceret ultra)
Exstinxit, sobolemque patrum peccata sequentum.
Sed non cum patribus pœnas innoxius infans
Perpetuas luit; ignarus, neque criminis auctus;
Ne fieret sceleris, consors ætatis adultæ,
Sponte futura mala, n[illegible] matura resolvit.
Cur Deus ergo jube[illegible] im sibi sanguine fundi?
Legeque constringit, n[illegible] nscenderet errans
In populo, lapidum p[illegible] orte minatus.
Atque iterum hæc repr[illegible] munera grata,
Corripiens plebem pe[illegible]
Ipse jubet verax, just[illegible]
Si quæris causas, errans desiste movere;
Causa etenim fidei, rationis imagine major.
Aspice per speculum fulgentis luminis umbram,
Quid vituli sanguis, vitulæ cinis, hircus uterque;
Hic dimissus abit, cadit alter at hostia templo.
Sanguine nam vituli populum, simul omnia vasa,
Atque sacerdotes, et scripta volumina legis,
Sparsit aquæ mixto, vates sic jussus ab alto;
Non propriam spem, nec speciem virtute vacantem,
Exemplo vituli passurum in corpore Christum;
Qui juga dura ferens humeris, temonis aratro
Fortiter abrupit sua pectora vomere ferri,
Infundens sulcis animæ sui sanguinis undam.
Nam templi vasa hæc designant corpora nostra.
Ipse Dei templum verum, non ante dicatum;

Namque suo socios homines sibi sanguine fecit,
Atque sacerdotes voluit sui corporis esse,
Ipse patris summi perfectus jure sacerdos.
Auditum, visum, gressum mundavit incertum,
Aspersitque libro testes præsaga locutus,
Demonstrans legem suo vinctam sanguine sancit.
Hanc et per vitulam manifestat victima causam;
Sanguine de cujus pro plebe piacula sumens
Intra velamen primus Levita ferebat,
Castrorum extra fores corpus jussusque cremavit,
Cujus de cinere mundabat corpora lapsa.
Hoc Dominus noster, qui nos sua morte redemit
Extra castra, volens, populi vim passus iniqui,
Implevit legem factis prædicta probando,
Qui vere mundat plebem contamine plenam,
Omnia concedens, quasi dives corporis auctor,
Intra velamen cœli cum sanguine gressus,
Effudit quem pro multorum mortibus unus.
Ergo sacerdotem magnum decet hostia sancta,
Quam digne perfectus habens, offerre probetur;
Corpus habet, hæc est mortalibus hostia viva,
Hanc dignam magnis, pro cunctis obtulit unam.
Hircorum species homines dicat esse, repulsos
Ex duobus populis steriles, sine fructibus ambos,
Quo in Evangelio Dominus quoque dixit, et hædos
Abs ovibus cerni stantes in parte sinistra,
Esse quidem quosdam Domini pro nomine passos.
Sic actum sterilem, fructum velasse, supremo
Hos merito dignos aræ, decet esse Prophetas;
Abjectos alios, Lazaro ut dives iniquus,

In sua duritie qui permansere repulsi.

Nam velum in medio pendens cernebat utrosque,
Inque duas partes ædem diviserat unam.
Interiora quidem sanctorum sancta vocata.
Isthic ara sita effulgebat nobilis auro,
Testamenta simul, tabularum legis et arca;
Pellibus agnorum cœli contecta colore,
Interius vestita auro, media omnia ligno.
Hic tabulæ legis, hic manna est urna repleta;
Hic Aaron est virga, crucis quæ germina profert,
Ipsi dissimilis, Styracis tamen arbore nata.
Atque super Cherubim per formam quatuor unam
Pandebant pennas, et sagmina jussu tegebant.
Exterius velum, pars ædis aperta patebat.
In faciem; lato gravis æris stabat aheno,
Et candelabrum bis ternis undique ramis
Connexis medio calamo, totidemque lucernæ.
Aurea materies complebat lumine templum.

Ergo prior templi facies communis, aperta,
Declarat ritum populi sub lege morantis,
In cujus tenebris septemplex spiritus, unus.
Lucebat sanctus semper plebemque tegebat,
Hoc candelabrum verum, vivæque lucernæ.
Per legem et vates perlucens corde subactis.
Inque typum terræ facta ara creditur esse;
Hic operæ populi, quas non sine sanguine semper
Obtulit, effuso, vitam sine lege, cruore;
In patulo passim comparuit omnibus olim;
Isthic et Dominus pro cunctis hostia factus
Totam designat terram, specialiter aram.

Fœderis hinc etiam novi inenarrabilis auctor,
Discipulus Joannes animas pro numine passas,
Testatur tali sese vidisse sub ara.
Clamantes Dei vindictam pro cæde potentis.
Isthic interdum requies; sub corpore terræ
In parte ignota quidam locus exstat apertus,
Luce sua fretus; Abrahæ sinus iste vocatur,
Altior a tenebris, longe semotus ab igne,
Sub terra tamen. Hæc ara vocatur ahena,
In qua velamen pullum memoravimus esse.
Dividit hæc partes ambas, unamque recludit
Dissitam ab æterna, cultura et temporis usu.
Non inimica sibi quamvis distantis amoris,
Tempore divisa et spatio, et ratione ligata,
Una domus, quamvis velo partita videtur,
Atque adeo passo Domino velamine rupto,
Cœlestes patuere plagæ, cælataque sancta,
Atque duplex quondam, facta est domus una perenn
Interius templum, populum de nomine Christi
Cœlesti cultu, ipsa Dei mandata sequentem,
(Personæ hic propriæ vere non umbra ligatur)
Perfectis rebus completum tradidit ordo.
Arca sub exemplo, corpus venerabile Christi
Ostendit, sacro per lignum spiritu junctum.
Aeriæ pelles, caro, non ex semine nata,
Extensa in ligno; simul intus spiritus ardens
Aurigera specie conflatus, jungitur illi,
Ut caro pace data, cum spiritu mixta vigeret.
Carnis, et urna, typum Domini fert, aurea plena;
Fœderis ipsa novi Dominum declarat aperte,

Manna, quod est panis cœlestis, verus, in illum
Traditus a patre, quem tribuit pro pignore sanctis,
Perfecte dabit hunc illis, qui vincula pacis
Semper amatores operum tenuere bonorum.
Et tabulæ duplices conscriptæ legis, in arca,
Significant simul hæc in Christo condita semper,
Qui vetus atque novum mandatum pertulit ipse,
Arca patris summi, per quem dedit omnia dives:
Et virga Styracis fructus nucis attulit ipsa.
(Virginis hæc species, genuit quæ sanguine corpus)
Conjuncta in ligno, sedabit mortis amarum
Interius fructum dulcem, de Spiritu sancto,
Sicut Isaias virgam de [stirpe] mine Jesse
Prædixit Mariam, de [qua] flos exit in orbem.
Ara nitens auro cœlum [cla]rat in alto,
Quo sanctæ subiere preces, sine crimine missæ.
Hanc aram Dominus dixit, qua munera si quis
Offert, ut primum pacem cum fratre retractet,
Sic demum flagrare preces ad sidera possunt.
Hoc Christus victor solus, primusque sacerdos,
Obtulit incensum, precibus non arbore natum.
Nam Cherubim cum sit bis binis vultibus unum,
Est unum verbum, per quatuor ordine ductum,
De patre quæ Christus plenissima pertulit ipse
Mandata sperata novi, solatia vitæ.
Ast quater alæ sex, veteris præconia verbi,
Testificantis ea quæ postea facta docemur,
His alis volitant cœlestia verba per orbem,
His etiam Christi sanguis contectus habetur,
Obscuræ vatum præsago dictus ab ore.

Alarum numerus antiqua volumina signat,
Esse satis certa viginti quatuor ista,
Quæ Domini cecinere vias, et tempora pacis.
Hæc cohærere novo cum fœdere cuncta videmus,
Sic quoque Joannes, sic pandit spiritus illi
Tot numero solio senioribus insuper albis,
Atque coronatis cohibentibus omnia mitra;
Ad solium Domini, vitreum et mare, stare sub igne
Quatuor aligera atque oculis animalia plena
Intus et exterius, quæ sunt arcana patere,
Significat verbo simul omnia clausa videri,
Nam vitreum flammæ mixtum mare, dona lavacri
Spiritu conflato credentibus esse tributa.
Quæ pietas Domini? quis tantum dicere possit,
Ante tribunale, ante pavimentumque paravit,
Ut fora judiciumque sibi anticipare volentes,
Et fugerent, esset properanti copia lata.
Sic igitur lex, et miri cecinere Prophetæ;
Omnia sic conjuncta vigent, veterisque novique
Fœderis, illa sacra et verborum immania dicta.
Sic et Apostolicæ voces testantur ubique,
Nec quidquam veteris non est novo denique junctum,
Sic errant, et dictorum sic facta retorquent,
Qui falsas finxere vias; Dominumque Deumque
Æternum regem, qui tantum protulit orbem,
Detrectant, aliud quærunt sub nomine ficto;
Mentibus orbati, quas amisere furentes,
Externum legi Christum affirmare volentes,
Nec mundi Dominum, carnis neque velle salutem,
Nec virtute patris, factorem corporis ipsum;

os obturatis fugiendum est auribus ultro,
sermone suo maculent innoxia corda.
igitur, quos tanta Dei perfudit honestas,
aque doctoris cœlestia verba magistri
ituere bonis, recta et monumenta dedere;
nper honoremus Dominum, sine fine canamus,
ıdentes puraque fide, certaque salute
ati vero Deo nutrimur pane perenni)
ternam toto sperantes pectore vitam.

Q. S. FLORENTIS TERTULLIANI

ADVERSUS MARCIONEM

LIBER QUINTUS.

DE VARIIS EJUS HÆRESIBUS.

Primus erat referens inimici ex ordine verba,
Quæ refuga illicite molitus protulit amens,
Hinc etiam carnis spes et victoria Christi,
Et species breviter falsarum dicta viarum.
Inde sequens conjuncta docet mysteria legis,
Inque novo Deus quæ fœdere tradidit unus.
Tertius ingenua gentem de matre creatam,
Vatibus et Patribus sacratos esse ministros,
Quos numero bis sex de cunctis Christe legebas;
Majorum natu cum nomine tempora, lustri
Tempora servati, sceleris cui paruit auctor
Ignotus, sine lege, vagus, cum prole relictus.
Quartus et ipse refert obscura piacula legis
Esse typum veteris, quæ paruit hostia vere,
Jamdudum exspectata piis cum semine sancto.
Hic quintus multos nexus nodosque resolvit,
In planum mala convolvit quæcunque latebant.

Argumenta trahens, sed non sine teste Propheta.
Et quamvis hostes muniti fortibus armis,
Vincamus; tamen illicita, polluta, nefanda,
Commaculata simul, sic miscuit omnia serpens,
Cæcorum sine luce viam, contamine vocem;
Ut dum factorem mundi contendimus ipsum
Esse Deum solum, vatum quoque voce locutum,
Ignotumque alium quemquam non esse probamus;
Vix mundum linguam sermonis culpa reservet,
Complens vario notam dum laude sequentes
Culpamusque alias ignoti tempora sera;
Sed cogunt nos multa doli celata venena,
Ancipiti quamquam cum crimine, pendere verba.
Quisnam ergo Deus? quem verum dicitis esse,
Ignotum populis, alienum denique mundo?
Hunc quem nemo prius norat, hic venit ab alto?
Si sua, cur tam sera petit? si non sua, quare
Ut prædo rapit, et populum sub lege morantem
Ignotis toties per legem vocibus opplet?
Si misereri etiam venit, et succurrere cunctis,
Et relevare gravi devictos funere mortis,
Carnis et obscœno spiramen solvere vinclo,
Qui cohibetur homo interior, concisus inique;
Cur tam sero pius vigilans, semperque benignus?
Qui nunquam prius omnino se præbuit ulli,
Transmissis numero alienos ore requirens,
Nunquam exspectatus, non notus, missus in orbem.
Pastor ovem quærens, quam non amiserat ante,
Debuit exutus carnem, quasi victor et ipse
Spiritus, ut fuerat semper, talesque volebat,

Omnes expulsas animas sine corpore passim
Eripere, et carnem spoliatam linquere terræ;
Una die pariter complere cadavere mundum,
Evacuare orbem, atque animas attollere cœlo?
Progenies hominum nasci cessasset in unum,
Et nulla posthac generis prosapia vestri
Nata foret, pestemque novam fudisset in orbem.
Vel quia tunc nihil ex his factum ostenditur esse,
Debuerat finem generi statuisse futuro.
Connubii solido complexus corde replesset.
Fecisset torpere viros, sine germine fructus,
Feminei sexus cubitus tædere dedisset,
Clausisset penitus carnis genitalia membra,
Nulla voluntas nostro animo, neque posse facultas.
Posthæc posset et interior homo sanguine junctis
Hærere infusus carni, semperque periret.
Semper ovis perit, ergo nec est servare potestas?
Cum semper nascatur homo, sub crimine mortis
Quod pastoris opus, si sic inventa docentur?
Inquæsita ergo, sed non erepta probatur.
Nunc vero delectus adest connubia adire.
Ut semper fuit, quem junxit certa propago,
Nascuntur gentes, et vix numerabile vulgus,
Accipiunt animas nascentum corpora viva;
Nec Paulum decuit, quamvis pro tempore, quosvis
Hortari, velut ipse fuit; pare sorte manere,
Temporis angusti cernens instantia multa;
Nam teneras alias ætates nubere jussit,
Nec se fraudari, sed debita reddere pacto.
Vos autem astuta quis suasit fraude manere,

Divisio prolis securos degere amore,
Crimen adulterii committere, perdere vitam?
Et quanquam perit, id falsare agnomine verbi?
Quapropter vocis tam dulcia cuncta profundit
Impavidi quidquid placet, ut faciatis oportet,
In faciem casti, maculati crimine furtim,
Hac causa vos connubio privavit honesto.
Sed quid plura? bene est disjunctos, scilicet, esse
Expedit et mundo, ne vestri germinis ullus
Nascatur, tandem cessabunt organa mortis.
Partem hominis, dum speratis retinere salutem,
Totus homo vester deperdit mente profana,
Interior, simul et veterem quem dicitis hostem;
Sed et homo solum spiramen dicitur esse;
Nec vetus est homo dicta caro, nec sunt inimica
Spiritus et caro, verus homo sociatus in uno;
Nec sibi privatos sensus cernuntur habere.
Hæc regitur, regit ille; gemit, gaudetque, doletque;
Diligit, ipse suæ carni carissimus idem,
Per quam paret homo, cum qua commixtus habetur;
Vulneribus curas adhibet, lacrymasque profundit,
Nutrimenta cibi cupide per membra resumit,
Hanc optat secum immortalem semper habere,
Quam frangi gemit, et dolet evacuare per artus;
Illi mors miseræ dominatur tempore certo,
Quo renovata levi de pulvere mors inimica
Deficiat tandem, caro cum resoluta resurgit.
Hæc erit exspectata diu victoria summa,
Quam fecit virtute patris, venerandus in ævum
Factus verus homo, hominis qui membra redempta

In cœlos tulit, atque aditus spe dives aperuit.
Principio gentis in linguis omnibus, inde
Hic ubi semper opus, patria pietate minister.
Visus ab inciso, missus patiendo peregit.
Quid nunc infandæ voces, quid perdita turba?
Si non ipse dedit leges, Deus ipse creator,
Ægypti de calle viam qui stravit in undis,
Et sedes gratis dedit has, quas dixerat olim;
Ipsa cur in gente venit, terraque dicata?
Non alios populos, aut altera regna petivit?
Cur jam per vates, prædicto nomine toto,
Non proprio suo, se vocitatum tradidit esse?
Unde etiam potuit baptismi dona benigna
Promissa abs alio tanquam sua promere facta?
Hæc mandata Dei transgressi, sorde reperti
Optabant, veniamque fera de morte petebant;
Exspectata diu merito venere, sed illis
Qui prius audita, at nunc agnovere reperta,
Hoc det vera manus Christi, pater ipse creator
Semper ab æterno monet, et pia voce requirit,
Quodque figuravit, fovet atque figurat, et armat,
Et jam despectum victor sua luce revestit,
Ut maneat virtutis opus cum laude perenni.
Quid præstare Deus, quid possit homo pati, ut omne
Agnoscant, vivant, quod fecit viva potestas;
Sed quia nec prædicta prius, nec facta suprema
Dementes homines possunt suadere furentes;
Esse hominem factum Deum, passumque, sepultum
Surrexisse, ut eis tantis clamantibus olim
Cœlesti verbo complexis testibus, ambo

restri saltem rationi credere discant.
m Dominus Christus caro nasci, venit in orbem
gusti regis Romani tempore, primum
creto gentes censu numerantur ubique;
m rex hoc forte tulit, quia summa voluntas
cujus manu, regnantis cor, legibus esset,
cit primus, et in numerum scriptura redacta est.
nc etiam Joseph, Maria cum conjuge feta,
lesti pariter gnato numerantur, et ipsi.
nc instrumentis humana astutia nisa
ıi testes sancti verbi, præbere probantes
quirant, vel sic invento postea victi
niteant, veniamque rogent, dum tempus habetur.
Judæi grave qui scelus admisisse fatentur,
ım detrectantes ardent, nobisque resistunt,
c genus ignotum dicunt, neque dicere possunt,
spendisse hominem se ligno, vera locutum
ıari Domino carnem sine semine victam.
d pro parte quidem reticent, pro parte triumphant;
ımque Deum populis hominem vulgare laborant.
picite errorem qui vos expugnat utrosque;
o nobis hic erit, dum vobis certa probamus.
i Deum, vos falso hominem sine corpore corpus
citis, et varia heu mentis vesania mergit.
ıod quì præsumpsit; mergentes spargitis ambo;
ımque hominem pariterque Deum, tunc facta probabunt
ımmixtum, nec pauca dabit signacula mundus.
Filius ipse Dei dum carnis membra requirit,
m prætextatus palmarum sustinet ictus;

Conspuitur vultus; spinis innexa corona
Compungit caput; et ligno suffigitur ipse;
Portatur scriblita, et fel miscetur aceto,
Dividitur vestis, sortes mittuntur in illa;
Quod rapuit sibi quisque tenet; caligine multa,
Exspirante Deo tacite de corpore carnis,
In tenebris tremefacta dies cum sole refugit;
Bis fuit una dies, mediam nox atra coperit.
A fundamentis montes agitantur in orbem,
Commota est tellus, patuere sepulcra piorum,
Cunctaque quem norunt, passum timuere videre.
Exanimum telo miles latus haurit aperto.
Profluit et sanguis, nec aqua minus inde secuta.
Hæc illi pacto celant, nolantque fateri
Admissi factum, nefas occultare volentes.
Spiritus ergo potest gerere sine corpore vestem,
Aut pœnam capit, aut fert violentia vulnus?
Aut moritur, surgitque, et sanguis funditur inde
De qua carne, quia illum vos habuisse negatis?
Aut finxit potius, si vos dicere tutum est?
Quanquam præcipites dicatis, plura tacendo.
Non ergò manifesta fides, non omnia fixa?
Ante diem, quam cum pateretur Pascha celebrans,
Discipulisque suis tradens memorabile factum,
Acceptum panem pariter vitisque liquorem,
Corpus, ait, sanguisque meus, qui funditur, hic e
Pro vobis; fieri semper quod postea jussit,
Quave creatura panem vinumque putatis
Esse suum corpus cum sanguine? quæque fatenda?
Non se factorem mundi per facta probavit,

Et portare simul de carne et sanguine corpus?
Hic Deus, hic et homo verus, verumque locutus;
De patre principium, genitum de lumine lumen,
Spiritus et verbum, patris sub imagine virtus;
Cum patre semper erat, unitus gloria et ævo;
Omnitenentis enim solus quia verba ministrat,
Quem capit in terris, et per quem cuncta creavit.
Filius ipse Dei, carrissimus ipse minister.
Hincgenus, hinc et nomen habet, hinc denique regnum,
De Domino Dominus, fluvius de fonte perenni.
Hic Patribus sanctis parens ab origine mundi,
Teste Deo, quicunqbe [illegible]um vidisse fatetur,
Promissa et memorand[illegible]patris patefecit ab alto.
Eduxit populum, gente[illegible]ussit iniquam;
Ipse columna fuit lucis, [illegible]que rigoris;
Siccavitque mare, et po[illegible]jubet ire per undas
Hostibus implicitis, fluctuque fretoque copertis;
Per deserta viam fecit sua jussa secutis;
De cœlo populo panem dimisit in umbris;
Erupitque petram, sitientes unda rigavit;
A Deo mandatum legis Mosique locutus
Cum tonitru cantuque tubæ, flammæque columna,
Terribili visu, tremebundo corde virorum.
Post bis vicenos completis mensibus annos,
Jordane diviso, patuit via, constitit unda;
Partirique tribus terram promissa paterna.
Ipse Prophetarum verbum patris ore locutus,
Esseque venturum terris, hominemque futurum
Prædixit, Christum terris manifeste profatus.
Exspectatus in auxilium, spes unica vitæ,

Mundator carnis seræ, mortisque fugator:
Tandem venit ab imperio patris omnipotentis,
Humanis sese vestivit et artubus ille.
Adam, virgo, draco, lignum, quæ causa ruinæ,
Et via qua nos mors temeraria vicerat omnes,
Hac eadem gradiens pastor, pecudemque requiren
Angelo, virgine, carne sua, lignique medela,
Ex quo victus homo, victos periturus obibat;
Hic interpositus pro captis omnibus unus,
Sustinuit patiens inimicam in corpore pœnam;
Morte sua spolians mortem, fit causa salutis,
Nec non in terris suo postquam corpore sancto
Omnia perpessus, persolvit debita nostra;
Infernum petit; hic animas pro crimine vinctas,
Quæ sine præsidio, conclusæ pondere legis,
Olim promissa, et sperata, et tarda rogabant,
Sanctorum in requiem dedit, et cum luce retraxit.
Tertia namque die subiens cum corpore victor,
Immani virtute patris, via facta salutis,
Inque creatura portans hominemque Deumque,
Conscendit cœlos, captivas ille reducens
Primitias, munus Domino caramque figuram;
Conseditque patri lucis virtute recepta,
Gloria qua munitus erat, dum vinceret hostem,
Spiritu conjunctus, de nobis carne ligatus.
Hunc pater, et Dominum et Christum, regemque Deumque
Judicio regnoque dato missurus in orbem est.

Q. S. FLORENTIS

TERTULLIANI

DE JUDICIO DOMINI

LIBER.

Quis mihi ruricolas apt[illegible] Musas?
Et verni roseas titulabit [illegible]?
Æstivæque graves matura[illegible]sis aristas?
Quis dabit et tumidas autumni vitibus uvas?
Quisve hiemi placidas semper laudabit olivas?
Recludetque ipsis renovatas fontibus undas?
Frondentesque vago cædet de gramine flores?
Protinus ætherei modulabor luminis auras.
Jam mihi luciferas liceat contingere Musas,
Pandere secretas fluviali vertice lymphas;
Et lætas alio positas sub sidere silvas,
Æternasque simul modulabor carmine flammas,
Unde mare tumidum immensa fluctuet unda,
Quæ virtus solidas moveatque tremiscere terras,
Et lux unde novo præfulserit aurea mundo;
Quisve hominem læto potuisset fingere limo,
Unde genus vacuo potuisset crescere seclo;

Et quæ vivendi populo sit multa cupido,
Quæve creata malo, moriendi quæve propago,
Unde bonus roseis sit odorque ruborque coronis.
Quid faciat lætis ut vitis absæstuet uvis,
Et plena e teneris tendantur ut horrea culmis,
Arbor ut in glacie nigris pubescat olivis.
Germinibus quis det varii incrementa vigoris,
Mollibus et matrem pullorum protegat umbris.
Omnia nosse bonum quæ sint miracula rerum,
Ut Dominum liceat per cuncta agnoscere verum;
Qui lucem, maria et cœlum, terramque paravit,
Ornavitque novum variato sidere mundum;
Et pecudes primum et volucres procedere jussit,
Et dedit æquoreas compleri piscibus undas,
Et fecundatas animabus cogit arenas.
Talia compositis deducam carmina Musis,
Atque salutares exponam fontibus undas,
Et lætum placidis venientem nubibus imbrem,
Inque animas hominum penitus, ultroque fluentem,
Excipiat plenis in nostra novalia rivis.
Nunc age, securam vivamque attingere lympham,
Et celeres vitam amissam reparare per undas
Si velit, æternæ et pœnas evadere flammæ,
Ignarusque Dei, venturique inscius ævi,
Et potius venturæ adipisci præmia vitæ;
Hunc unum meminisse Deum, solumque precandum,
Qui totum in libra posuit sub limine mundum,
Æternumque manens, semperque futurus in ævum,
Secula cuncta tenens, ante omnia secula solus
Ingenitus, sine fine Deus, sedemque supernam

Solus habens, solus cœlos supereminet annos,
Omnipotens solus, cui parent omnia rerum;
Qui sibi complacitum hominem formavit in ævum,
Pastorem pecudum, et dominum dedit esse ferarum;
Qui sermone tenus potuit protendere cœlum,
Et solidam verbo potuit suspendere terram,
Et dicto citius disjunxerat æquoris undam,
Ac manibus caram dilexit fingere formam,
Atque suam voluit faciem quoque inesse decoram,
Spirituque afflavit vivendi vultibus auram.
Immemor ille Dei, temere committere tale
Non ultra monitum quidquam contingeret unum
Unde malum sciret,] noosceret æquum.
Protinus illicitum vetı ere pomum.
Quanta Deus homini] munera mundi?
Et prædulce sui signav pignus amoris?
Jusque dedit volucrum, pontumque solumque domandum,
Utilia et caræ tribuit mandata salutis.
Sub ditione dedit terras, animasque volantum,
Pennatumque genus, pecudum genus omne ferarum,
Et genus æquoreum, et deformia monstra natantum.
Sed quoniam primo transgressus crimine legem,
Jamjam primus homo Domini mandata reliquit;
Conjuge quæ mala cuncta suasit, morte peribat,
Peccatique malum commisit femina primum,
Transgressaque suum decepit lege maritum;
Eva inducta dolo patefecit limina letho,
Et sibi cum genere procreavit funera toto.
Hinc nefas incautum, mors hinc quasi semen in ævum

Spargitur; inde magis facinus percrebuit atrox,
Atque labor corruptum agitavit sævior orbem.
Callidus hoc zelo serpens illexit in ipso,
Inde magis populi accersunt commissa malorum,
Atque nefanda malis pepererunt semina factis.
Idcirco Dominus solus, cui summa potestas,
Et super alta tenens summi fastigia cœli,
Altum in præcelsis habitans in secula lumen;
Præsentisque memor, quoque præscius ante futuri,
Progeniem meriti decretum servat in ævum;
Et cunctas animas, tum corpora tarda gubernans,
Quæ ratione movent hominem, per multa vagantem,
Ut primum positi membrorum pondera cedunt,
Terrenisque leves resolutis nexibus ibunt,
Ac proprias capient diversis partibus oras.
Ast alias lætis revocari protinus auris,
Servari penitus decretæ ad præmia legis,
Dum motis iterum revirescant corpora membris.
Ilic occultis claudentur prava tenebris.
Tunc homines primæ pensare præmia vitæ
Incipient, crimenque suum culpasque putare,
Et pœnis retinere, procul de morte futuris,
Judiciisque Dei memores astare piorum.
Exspectare suam suorumque ex crimine pœnam?
Funditus aut pecorum sine nomine vivere vitam,
Incassumque Deo jam surdo fundere fletum.
An Deus omnipotens, cujus sub lege reguntur
Omnia, non valeat post mortem reddere vitam?
Aut aliquid Dominus rerum non posse videtur?
Si potuit tenebris pulsis extendere lucem,

Atque omnem verbo subito componere molem,
Omnia de nihilo quoque voce potente parare:
Cur non ex aliquo possit componere, notam,
Quæ fuerat quondam, quam finxerat ante, figuram?
Assimilemque sibi jubeat resurgere formam?
Cum sint cuncta Dei; reddit magis omnia tellus;
Jussa retexet enim quidquid contexerat olim.
Si quem forte rogis abolevit flamma sepultum,
Aut aliquem cæcis disjecerit æquor in undis,
Si cujusque fame satiarunt viscera pisces,
Aut fixere feræ crudelia funera membris,
Alitibus jacuit raptato corpore sanguis;
Ultima non Domino rapient sua munera magno.
Apparere Deo vivos de morte necesse est,
Resumptisque suis homines astare figuris.
Arida sic vacuis redduntur semina terris,
Et penitus fixis putrescunt mortua sulcis;
Nonne animatur et hinc reparatis culmen aristis,
Atque iterum vivis flavescunt fortia granis,
Consurguntque novæ vario cum fenore messes?
Sidera cuncta cadunt, iterumque renata nitescunt.
Et dies in densa moritur cum lumine nocte;
Occidit et jam nox rebus mox luce reductis;
Jamque suis alia atque alia dies surgit ab astris,
Solque cadit, splendorifero qui lumine clarus,
Lux perit umbrato venienti vespere mundo,
Et renovata suo vivit fuligine Phœnix,
Et sua mox volucris, mirum! post busta resurgit.
Tempore nuda suis foliis quoque fruticat arbor,
Pomorumque iterum curvantur germine rami.

Ad vocem ergo Dei mundo per cuncta tremente,
Et motis penitus virtutibus aeris alti,
Tunc fragor insolitus, tunc maxima murmura cœli,
Adveniente Deo, totius judice mundi;
Protinus innumeri concurrunt ire ministri,
Convallantque Deum cum majestate superna;
Angelica in terras descendent agmina cœlo;
Omnes, turba Dei, quibus est divina facultas,
Vultibus et forma virtutis spiritus omnes.
Igneus his vigor est, rutilantia corpora, cœli
Vis divina micat, hinc totus murmurat orbis,
Hinc trepidans penitus, vel quanta est, terra remugit,
Parturiens homines, quos reddere jussa decebit.
Omnes mirantur, turbantur denique nimbi,
Astraque mota pavent, subitæ virtutis ab alto.
Sic veniente Deo, sonitus cum voce potentis;
Omnia continuo ruptis per regna sepulcris,
Omnis humus latis effundit hiatibus ossa,
Viventesque patens populos eructat arena,
Hærent membra comis, nectunturque ossa medullis;
Consertique regunt spirantia corpora nervi,
Et simul infuso motantur sanguine venæ,
Dimissisque cavis, animæ redduntur apertis,
Organa quæque sua repetunt surgentia parte.
Proh, miranda fides! hinc omnis pullulat ætas,
Pullulat antiquo mortuorum pulvere turba;
Matres atque patres repetita luce resurgunt,
Magnanimi juvenes, pueri, innuptæque puellæ,
Defunctique senes animis viventibus astant,
Infantumque gemens resonat vagitibus orbis.

Tam variæ gentes venient de sedibus imis,
Eoumque manus, et quas videt ultima tellus,
Quæque colunt medii devexo in climate mundi,
Rhiphæasque tenent algentis sideris arces,
Omnis adest, pavidus finis cujusque; colonus,
Rusticus, Atrides posito diademate regni,
Pauperibus mixtus coæqualis in agmine dives.
Altus ubique tremor, precibus tunc ingemit orbis,
Tendentesque manus populi clamore stupescunt.
Ipse sedens Dominus, sublimi lumine clarus,
Atque potens cunctis micat in virtutibus ignis,
Excelsoque throno cœlesti sede coruscat;
Martyribus septus, numero candente virorum,
Dilectisque suis comitatus vatibus exstat,
Clara quibus niveis effulgent corpora stolis.
Jamque sacerdotes nitidis in vestibus astant,
Gestantes rutilas insigni fronte coronas;
Submissique omnes genibus veneranter adorant.
Hagie, hagie, sancte Deus; vox omnibus una est.
Hic Dominus geminam mandabit sistere plebem;
Imperat et juxta numerum discernere pravos,
Appellans placidis verbis sua jussa secutos,
Indutosque jubet, devicta morte, vigorem,
Semper inexstinctas habitare ad luminis auras;
Ire per antiquum semper florentia regna,
Promissas per opes, per semper amœna vireta,
Degere perpetuam præclaro in corpore vitam.
Est locus Eois Domino dilectus in oris,
Lux ubi clara, nitens, spiratque salubrior aura,
Æternusque dies, atque immutabile tempus;

Est secreta Deo regio, ditissima campis,
Atque beata nimis, sudæque in cardine sedis
Aer lætus ibi, semperque in luce futurus,
Lenis et aspirans vitalia flamina ventus.
Omnia fert fecunda, solo prædivite, tellus;
Flores in pratis fragrant, et purpura campis.
Omnia prærutila miscet non invida luce.
Flos alium lætus suo lumine vestit amictus,
Roscidaque hic multo variantur semine rura,
Et roseis nivea crispantur floribus arva.
Nescitur quibus usque locis felicior aura,
Quæ melior specie, vel plus præcellat honore.
Talia florigeris nunquam nascuntur in hortis
Lilia, nec nostris efflorent talia campis,
Nec sic nata rubent, mox ut rosa panditur aura;
Purpura nec Tyrio sic est intincta rubore.
Gemma coloratis fulget speciosa lapillis;
Inde nitet prasius, illinc carbunculus ardet,
Herbosaque viret prægrandis luce smaragdus;
Hic et odoriferis nascuntur cinnama virgis,
Et spisso lætum folio conflagrat amomum.
Hic jacet ingenitum radiantis luminis aurum,
Et nemora alta tenent florenti tempore cœlum,
Virentesque gravant uberrima germina ramos.
Porrexit similes non illis India lucos,
Non ita densa levat in monte cacumina pinus,
Nec sic alticoma est umbra crispata cupressus;
Nec vernus melius floret cum tempore ramus.
Hic abietes celso florent in vertice nigræ,
Æternumque virent solæ sine grandine silvæ.

Nulla cadunt folia, et nullo flos tempore defit.
Flos quoque floret ibi rubeus, ceu purpura Tarsi,
Flos hic, credo, rosa est, rubor atque odor acer in ipso.
Sic foliis speciem præfert, sic spirat odorem.
Arbos stat cum flore novo, pulcherrima pomis,
Vitalem et frugem felicia robora densant.
Mella viridanti conflagrant pinguia canna,
Lac etiam plenis manat potabile rivis;
Vitam aspirat ibi quidquid pia terra viresci,
Et pulchre redolet munus medicabile Cretæ.
Fons illic placidis levi fluit agmine campis;
Quatuor inde rigant partitas flumina terras.
Ver puto semper agit vestitus floribus hortus,
Non frigus variat hiberni sideris auram,
Et reficit fetam meliori flamine terram.
Nox ibi nulla, suas defendunt astra tenebras;
Iræque, insidiæque absunt et dira cupido,
Exclususque metus, pulsæ de limine curæ.
Hic malus extorris dignas exivit in oras,
Nec vetitos unquam datur huic contingere lucos;
Illic prisca fides electa in sede quiescit,
Insistit gaudens æterno in fœdere vita,
Et secura salus placidis lætatur in arvis,
Semper victura, semperque in luce futura.
Hic quicunque pius, æquique bonique colonus,
Quique Deum metuit sincera mente Tonantem,
Atque suos coluit sacra pietate parentes,
Et degit reliquam semper sine crimine vitam,
Aut inopem fidis opibus solatus amicum est,
Atque laboranti nimium subvenit egeno,

Pauperis adjutor, pupillorumque patronus,
Eruit innocuos, subvenit crimine pressis,
Hospitibus largæ tribuit sua pignora mensæ,
Omnia divine gessit, pia munera jussit,
Non alicui nocuit, non unquam aliena cupivit;
Illi exultantes divinis laudibus omnes,
Hortantesque simul referunt ad sidera voces,
Psallentes Domino celebrant per gaudia grates,
Innocuamque viam nuncüis comitantibus ibunt.
Hæc postquam Dominus felicia dona peregit,
Et pariter justos æterna in regna remisit;
Tum miseranda venit, lugens sua crimina turba,
Effundit gemitus lacrymis arentibus omnes,
Et sua testatur crebris ululatibus acta.
Flammas pro meritis, stagnantia tela tremiscunt.
Corripit angelicus cœtus, prohibetque precari,
Et prohibet seras clamando fundere voces;
Sublata venia fundum jaciuntur in imum.
O miseri, quoties majestas cognita vobis!
Audistis sonitus, vidistis fulgura cœli,
Assiduas pluvias, ventorum et grandinis iras
Experti; quoties noctesque diesque sereni
Tempora fecundant pulchris Dei munera donis,
Vernabantque rosæ, frugum nec defuit æstas,
Autumnus varie fundebat mollia poma,
Aspera hiems quamvis glaciales fregit olivas;
Cuncta Deus tribuit, bonitas nec defuit ejus.
Terra Deum tremuit, pontus de voce pependit,
Et fluvius siccas trepidus refugit arenas;
Et genitura Deum quævis per cuncta fatetur;

Vos miseri Dominum cœli terræque negastis,
Præconesque Dei, horrendum! sæpe fugastis,
Et justos potius crudeli cæde necastis,
Et fraus in vobis post crimen semper inhæsit.
Ergo sementis fructum capietis iniquæ:
Noscitis esse, Deumque tamen ridere soletis;
Ibitis in tenebras ignis et sulphuris altas,
Passuri ardente sjustas cruciatibus iras;
Æternæ Deus ossa jubet [illegible] dere pœnæ,
Ire sub ardorem rabidæ [illegible] gehennæ,
Urgeri molem per stagn[illegible]ntia flammæ,
In flammamque jubet co[illegible]i elementa minantem,
Atque omnem cœli desc[illegible]e nubibus ignem.
Tunc avidus rapido e[illegible]sus tartarus igne,
Atque procellosis flamm[illegible] fluctuat undis,
Totaque vertentes confu[illegible]ra favillas.
Flammeus est sulcus, dentes vertuntur acuti,
Omnibus et torrens armabitur igneus annis.
Impetu tartareo frendent incendia mundo,
Illic præcipiti cursu torrentur in æstu,
Hinc fugiunt, illinc cursu referuntur acuto;
Obvia fit sævæ flammæ fugientibus ira,
Agnoscuntque suam jam tum de crimine pœnam.
Jamque vaga a nullo tellus possessa colono
Æquoris extremo pressa et sub fine profundo,
Qua sol emenso radio disterminat orbem,
Et qua transacto conduntur sidera mundo;
Æther gliscit, atris obstrusa luce tenebris,
Ultima secretis stagnant flammantia rivis.
Est natura loci signatis ignea pœnis,

Infernisque palus candens ardoribus atrox.
Intonat horrificis facinus pœnale caminis,
Æstuat, et rapitur lato de vertice flammæ,
In tormenta ruens, fluctuque et gurgite sævo,
Turbida cœnoso fundo miscetur arena.
Huc captiva gemens mittetur turba malorum,
Arsurumque nefas, scelerati corporis agmen.
Magnus plangor ibi, luctus sociante boatu,
Et stridor rabidus, ululatus et inde dolentum.
Exsurgent flammæque procul, artusque sonori,
Ignis inardescet, gemitusque feretur ad auras.
Tunc humana mali pendet commissa propago,
Incipietque suas ad cœlum tendere palmas,
Et Dominum tunc nosse volet, quem nosse vetat
Antea non, cum nosse illis foret utile tempus.
Illic quisque suæ profitebitur effera vitæ,
Injustasque manus, et sævæ crimina mentis,
Horrescetque suæ quæ noverit impia vitæ.
Jam primum quicunque Deum male senserit ante
Et vaga mentito coluisset numine saxa,
Atque cruentiferis signis sacraverit aras,
Et picturatas timuit sine voce figuras,
Ac falsi tenues veneratus numinis umbras,
Et quoscunque malus seduxit protinus error
Si quis adulter erat, si natos ense necarat,
Si raptor grassatus erat, si fraude clientes
Distulerat, si mente parum versatus amica,
Sive suas hominum macularat sanguine palmas,
Miscueratve latebrosa si morte venenum,
Aut si vestitus scelerato pectora fuco,

Sive malo alterius, lucro et gaudebat iniquo;
Admisit quicumque nefas quodcunque malorum;
Ingens ardor eum, atque ignis torquebit amarus,
Supplicium que dabunt peracerbo funere cuncti.
Plurima sic hominum nocentum turba jacebit.
Hoc quoties olim sancti cecinere Prophetæ,
Flatu et sæpe Dei moniti dixere futura;
Nemo suas, miserum! nemo eheu præbuit aures.
Sed Deus omnipotens voluit sua præmia nosci,
Atque minas positæ per plurima talia legis.
Mittendo statuit plures, et verba sonantes
Divina; excitosque jubet prodire sepulcris
Secum, cum fracto surrexerat ipse sepulcro.
Obstupuere quidem plures, patuisse sepulcra,
Et cerni in clara præmortua corpora luce;
Miratique pios sermones, dulcia dicta,
Ipsa voce suas tendunt ad sidera palmas,
Gratanturque Deo, et victori talia Christo.
Illos non tumulos certum est repetisse silentes,
Amplius aut terræ retinerî viscere clausos;
Relliqua sed recubat nunc turba cubilibus imis,
Ille dies donec, completo tempore, magnus
Adveniat. Cuncti Dominum jam agnoscite verum,
Qui solus facit hanc animam sua cernere luce,
Eamdemque potest in tartara subdere pœnis,
Et cui cuncta patet vitæ mortisque potestas.
Posse Deum, nam velle sat est, factumque loquendo
Implet, et obstando plane nihil impedit illum.
Ille meus solus, cui credo sensibus imis.
At quoniam letho cursus concluditur omnis,

Quicunque est hodie, secum putet omnia mente
Atque ideo dum vita manet, dum cernere lucem
Dum vitam mutare licet; quam terminus ævi
Obruat incautos, et nescia lumina solvat
Ultimus ille dies, mortis quia lege tenetur;
Quod pretium superest, carne invigilate saluti,
Et faciles certique bonum decurrite cursum.
Abstergete piis commissa piacula sacris,
Atque vagas nimium mundi vitate procellas;
Tum rectas et adite vias, et sancta tenete.
Hinc lætis animis pravum depellite crimen,
Et concreta diu proluatur pectore culpa,
Commissasque mali labes abolete nefandas;
Æternisque Deum precibus placate tremendum.
Pessima cuncta bonis cedant mortalia vivis;
Et servate novam jamjam sine crimine vitam,
Incipiantque bonis verisque assuescere mentes,
Laudibus et faciles divinis reddite voces.
Sic meliora piis flagrabunt omnia vobis,
Sic quoque cœlestis capietis munera vitæ,
Cumque Deo longum semper vivetis in ævum,
Aurea siderei cernentes gaudia regni.

Q. S. FLORENTIS
TERTULLIANI

SENATORI APOSTATÆ

CARMEN.

Cum te diversis iterum vanisque viderem
Inservire sacris, priscoq errore teneri;
Obstupui monitus; quia carmina semper amasti,
Carmine respondens, properavi scribere versus;
Ut te corriperem, tenebras præponere luci.
Quis patiatur enim, te Matrem credere magnam
Posse Deam dici, rursusque putare colendam,
Cujus cultores infamia turpis murit?
Namque sacerdotes tunicis muliebribus idem
Interius ritum cultu interiore fatentur;
Idque licere putant, quod non licet; unde per orbem
Leviter incedunt, mollita voce loquentes,
Lapsatosque tenent extenso pollice lumbos,
Et proprium mutant vulgato crimine sexum.
Cumque suos celebrant ritus, his esse diebus
Se castos memorant; at si tantummodo tunc sunt,
Ut perhibent, casti; reliquo jam tempore quid sunt?

Sed quia coguntur saltem semel esse pudici,
Mente fremunt, lacerant corpus, funduntque cruore
Quale sacrum est vero, quod fertur nomine sangui
Nunc etiam dicis, quod te non fecerit ætas,
Sed tua relligio calvum, caligaque remota
Gallica, sit pedibus molli redimita papyro.
Res miranda satis dejectaque culmine summo.
Si quis ab Isiaco Consul procedat in urbem,
Risus oris erit; quis te non rideat autem,
Qui fueris Consul, nunc Isidis esse ministrum?
Quodque pudet primo, te non pudet esse secundo?
Ingeniumque tuum turpes damnare per hymnos
Respondente tibi vulgo et lacerante Senatu.
Teque domo propria pictum cum fascibus ante,
Nunc quoque cum sistro faciem portare canimam
Hæc non humilitas, sed humilitatis imago est.
Ædibus illa tuis semper monumenta manebunt.
Rumor et ad nostras pervenit publicus aures,
Te dixisse: Dea erravi, ignosce, redivi.
Dic mihi si valeas, cum talia sæpe rogares,
Et veniam peteres; quæ tecum verba locuta est?
Vere mente cares, sequeris qui mente carentes.
Hæc iterum repetis, nec te delinquere sentis.
Quid mereare vide; minus esses forte notandus,
Si tantum hoc scires, et in hoc errore maneres.
At cum vericolæ penetraveris ostia legis,
Et tibi nosse Deum paucis accesserit annis;
Cur linquenda tenes, aut cur retinenda relinquis?
Nilque colis, dum cuncta colis; nec corde retracta
Vera quid a falsis, quid ab umbris lumina distent.

Philosophum fingis, cum te sententia mutet;
Nam tibi si stomachum popularis moverit aura;
Et Judæus eris, totusque incertus haberis.
Indulge dictis, sapientia non placet alta;
Omne quod est nimium, contra cadit; unum operantur
Et calor et frigus; sic hoc, sic illud adurit;
Sic tenebræ visum, sic sol contrarius aufert;
Et pariter lædunt gelidum fervensque lavacrum;
Esca alitur corpus, corpus corrumpitur esca;
Vimque suam minuit, s[illegible]tenditur ultra.
Denique si sedeas, requ[illegible]gna laborís;
Si multum sedeas, labor est. Maro namque poeta
Pro pœna posuit; sede[illegible]ernumque sedebit
Infelix Theseus; sempe[illegible]t utile longum;
Prandia longa nocent, j[illegible]uma longa fatigant;
Sic nimium sapere stultum facit improba secta.
Me dea sic docuit, moderamen amabile, dixit.
Sed tu nec sectam modo, nec moderamina curas;
Mens autem stabilis nullo pervertitur æstu,
Ipsaque simplicitas nunquam mala cogitat ulla.
Hinc sincera fides æterna fide fruetur;
Et contra dolus longo cruciabitur igni.
Elige quid velis, ut digna piacula vites.
Sic tamen hanc veniam mereatur creditor inquam;
Ut leve crimen erit, si nolis noscere vera;
Non leve crimen erit, si cognita vera relinquas.
Sed te correctum forsan matura senectus
In melius revocat satiatum erroribus istis;
Tempus enim mutat mala, digerit omnia tempus.
Tunc igitur cum te consulta reduxerit ætas,

Est secreta Deo regio, ditissima campis,
Atque beata nimis, sudæque in cardine sedis.
Aer lætus ibi, semperque in luce futurus,
Lenis et aspirans vitalia flamina ventus.
Omnia fert fecunda, solo prædivite, tellus;
Flores in pratis fragrant, et purpura campis.
Omnia prærutila miscet non invida luce.
Flos alium lætus suo lumine vestit amictus,
Roscidaque hic multo variantur semine rura,
Et roseis nivea crispantur floribus arva.
Nescitur quibus usque locis felicior aura,
Quæ melior specie, vel plus præcellat honore.
Talia florigeris nunquam nascuntur in hortis
Lilia, nec nostris efflorent talia campis,
Nec sic nata rubent, mox ut rosa panditur aura;
Purpura nec Tyrio sic est intincta rubore.
Gemma coloratis fulget speciosa lapillis;
Inde nitet prasius, illinc carbunculus ardet,
Herbosaque viret prægrandis luce smaragdus;
Hic et odoriferis nascuntur cinnama virgis,
Et spisso lætum folio conflagrat amomum.
Hic jacet ingenitum radiantis luminis aurum,
Et nemora alta tenent florenti tempore cœlum,
Virentesque gravant uberrima germina ramos.
Porrexit similes non illis India lucos,
Non ita densa levat in monte cacumina pinus,
Nec sic alticoma est umbra crispata cupressus;
Nec vernus melius floret cum tempore ramus.
Hic abietes celso florent in vertice nigræ,
Æternumque virent solæ sine grandine silvæ.

Nulla cadunt folia, et nullo flos tempore defit.
Flos quoque floret ibi rubeus, ceu purpura Tarsi,
Flos hic, credo, rosa est, rubor atque odor acer in ipso,
Sic foliis speciem præfert, sic spirat odorem.
Arbos stat cum flore novo, pulcherrima pomis,
Vitalem et frugem felicia robora densant.
Mella viridanti conflagrant pinguia canna,
Lac etiam plenis manat potabile rivis;
Vitam aspirat ibi quidquid pia terra virescit,
Et pulchre redolet munus medicabile Cretæ.
Fons illic placidis levi fluit agmine campis;
Quatuor inde rigant partitas flumina terras.
Ver puto semper agit vestitus floribus hortus,
Non frigus variat hiberni sideris auram,
Et reficit fetam meliori flamine terram.
Nox ibi nulla, suas defendunt astra tenebras;
Iræque, insidiæque absunt et dira cupido,
Exclususque metus, pulsæ de limine curæ.
Hic malus extorris dignas exivit in oras,
Nec vetitos unquam datur huic contingere lucos;
Illic prisca fides electa in sede quiescit,
Insistit gaudens æterno in fœdere vita,
Et secura salus placidis lætatur in arvis,
Semper victura, semperque in luce futura.
Hic quicunque pius, æquique bonique colonus,
Quique Deum metuit sincera mente Tonantem,
Atque suos coluit sacra pietate parentes,
Et degit reliquam semper sine crimine vitam,
Aut inopem fidis opibus solatus amicum est,
Atque laboranti nimium subvenit egeno,

Ne vanum caneret, cessura pace minarum.
Mox fuga consilium, si qua est tamen ista facultas.
Evitare Deum, Dominique evadere dextram,
Qua subter totus trepidans compescitur orbis.
At ratus est quod agit sancto de corde Prophetes.
Littoris in labio portu celeberrima fido
Urbs, ora est Cilicum, contra libratur Ioppen.
Inde igitur Tharsus properus rate scandit Ionas.
Ejusdem fert acta Deus, nec denique mirum
Si Dominum in terris fugiens, invenit in undis.
Parvula nam subito maculaverat aera nubes,
Vellere sulphureo de semine concita venti,
Paulatimque globus pariter cum Sole cohæsit,
Deceptumque diem caligine agminis clausit.
Fit speculum cœli, pelagus, niger ambitus undæ,
Inficit, in tenebras ruit æther, et mare surgit.
Nequicquam medios fluctus dum nubila tangunt,
Gloria ventorum, quos omnes turbine miscet.
Diversus furor in profugum frendebat Ionam.
Una ratis certamen erat, cœloque, freloque,
Tunditur hinc, illinc, tremit omnis silva sub ictu.
Fluctifrago, subter concussa est spina carinæ.
Palpitat antenna stridens, labor horret ab alto,
Ipsa etiam infringi dubitans inflectitur arbor.
Nauticus interea geminus clamor omnia tentat,
Pro rate proque anima; spiras mandare morantes
Oblaqueare mitram, clavorum stringere risus,
Vel reluctantes impellere pectore gyros!
Pars maris interni puteum graveolere vicissim.
Egregias rapiunt tunc merces, atque onus omnes

Præcipitant, certantque pericula vincere damnis.
Sunt miseræ voces ad singula fraginina Ponti,
Expenduntque manus nullorum ad lumina Divum,
Quos maris et cœli vis non timet, haud minus illos
Puppibus obtrusos irato turbine mergens.
Nescius hæc reus ipse cavo sub fornice puppis
Sternentem inflata resonabat nare soporem,
Jam tunc in somno Domini formando figuram.
Hunc simul undisecæ qui cogit munia proræ,
Pace soporatum placida, requiete superbum
Institit impulsans, quid, ait, discrimine in isto
Somnia re.. capit, tantaque in turbine portum
Solus habes? non unda ris, spes unica divum est,
Tu quoque, quisque tib us est, dic vota precesque.
Exin quis culpæ propriæ, quis causa procellæ
Discere sorte placet, nec sors mentitur Ionam,
Tunc rogitant, quis, et unde hominum, quis denique rerum,
Quo populo, qua sede cluis? famulum ille fatetur
Prætimidum fidumque Dei, qui sustulit altum,
Qui terram posuit, qui totam corpore fudit.
Ipsius sese profugum, causasque revelat.
Diriguere metu; quid nos igitur tibi culpæ,..
Quid fore nunc, quonam placabimus æquora facto?
Namque magis multoque magis freta sæva tumebant.
En ego tempestas, ego tota insania mundi,
In me, inquit, vobis æther ruit et mare surgit.
In me terra procul, mors proxima, nulla Dei spes.
Quin date præcipitem causam, navemque levantes,
Unum onus hoc magnum pelago jactate volentem.

Ast isti frustra nituntur vertere cursum
In reditum, nec clavus enim torquere sinebat,
Dura nec antennæ mutari libra volebat.
Postremo ad Dominum: Ne nos in mortis hiatum
Unam animam propter dederis, ne sanguine justi
Respersisse velis, si sic tua dextera dueit.
Jamque illic imo exoriens de gurgite cetus
Squamosum e conchis evolvere corporis agmen,
Urgebat proprios concusso marmore fluctus,
Sponte sua prædam rapiens, quam puppis ab arte
Provolutatam limosis faucibus hausit,
Viventemque dapem longam percepit in alvum,
Cumque viro, cœli rabiem, pelagique voravit.
Sternitur æquoris unda, resolvitur ætheris umbra.
Hinc fluctus, illinc flatus redduntur amici,
Securamque viam placida signante carina,
Candida cæruleo florent vestigia sulco.
Nautæ tunc Domino læti venerando timorem
Sacrificant grates.....
Navigat et vates alio susceptus Ionas
Navigio, fluctumque secat sub fluctibus imis,
Viscera velificans, anima inspirata ferina,
Conclusus, neque tinctus aquis, maris intimus exter.
Inter semesas classes, resolutaque corpora putri.
Digestu, sua jam velua.. funera discens.
In signum sed enim Domini quandoque futurus,
Non erat exitio, sed cœli gloria factus.

CYPRIANUS.

DE CYPRIANO.

. CÆCILIUS Cyprianus, afer, primum gloriose
etoricam docuit; exinde, suadente Cæcilio
resbytero, a quo et cognomentum sortitus
t, christianus factus, omnem substantiam
am pauperibus erogavit : ac, post non mul-
m temporis, allectus in presbyterium, etiam
iscopus Carthaginis constitutus est, sub
hilippo, anno Christi CCL : sed, sub Valeriano
Gallienoque principibus, persecutione octava,
nno CCLVIII, coronam martyrii accepit.

B. CÆCILII

CYPRIANI

GENESIS.

PRINCIPIO Dominus cœlum terramque creavit;
Informisque erat informis fluctuique abscondita tellus:
Immensusque Deus super æquora vasta meabat,
Quum chaos et nigræ fuscabant cuncta tenebræ.
Has dum disjungi jussit de cardine, fatur
Lux fiat, et claro nituerunt omnia mundo.
Cum Dominus primi complesset facta diei,
Condidit albentem nebulis nascentibus axem,
Accipit immensus verrentia littora pontus,
Multiplices rapiens validis cum tractibus amnes.
Tertia lux faciem terrarum fulva retexit:
Arida mox posito narratur nomine terra:
Arborea ventosis consurgunt germina campis,
Pomiferique simul procurvant brachia rami.
Quarta dies generat solis cum lampade lunam,
Et stellas tremulo radiantes lumine fingit.
Hæc elementa dedit subjecto insignia mundo,

Tempora quæ doceant varios mutanda per ortus.
At quinta accipiunt liquentia flumina pisces,
Et volucres varias suspendunt aere pennas.
Sexta prægelidos in spiras lubricat angues,
Quadrupedumque greges totos diffundit in agros:
Cunctaque multiplici mandavit crescere passim
Germine, et immensis errare et pascere terris.
Hæc ubi constituit divina potentia jussu,
Rectorem inspiciens mundanis defore rebus,
Hæc memorat: Nostris hominem faciamus ad unguem
Vultibus assimilem, toto qui regnet in orbe.
Et licet hunc uno posset componere verbo,
Ipse tamen sancta dignatus ducere dextra,
Inspirat brutum divino a pectore pectus.
Quem postquam effigie formatum ceu sua vidit,
Metitur solum mordaces volvere curas.
Ilicet irriguo perfundit lumina somno,
Mollius ut vulsa formetur femina costa,
Atque artus mixtu gemino substantia firmet.
Inditur et nomen vitæ, quod dicitur Eva.
Quapropter nati linquunt de more parentes,
Conjugibusque suis positis cum sedibus hærent.
Septima, quando Deus factorum fine quievit,
Sacrata statuens venturi gaudia secli.
Ilicet exhibitis animantum ex ordine turbis,
Viritim cunctis nomen quod permanet, indit,
Adami a Domino donata prudentia solers.
Quem Deus alloquio, junctam dignatur et Evam:
Crescite multimodo ventura in tempora partu,
Ut polus et plenæ vestro sint germine terræ:

Hæredesque mei, varios decerpite fructus,
Quos nemora et pingui reddunt de cespite campi.
Hæc ubi disseruit, læta paradisus in aula
Instruitur, primique aspectat lumina solis.
Gignitur hæc inter pomis lethalibus arbos,
Conjunctum generans vitæ mortisque saporem.
Ædibus in mediis puro fluit agmine flumen,
Quod rigat insignes liquidis de fluctibus ortus,
Quadrifidosque secat undante ex fonte meatus:
Phison auriferis prædives fluctuat undis,
Conspicuasque terit rauco de gurgite gemmas:
Prasius huic nomen, illi est carbunculus ardens:
Perspicuusque vadis terram prælambit Evilat.
Post hunc Æthiopas Gæon allapsus opimat.
Tertius est Tigris Eufrati adjunctus amœno,
Assyriam celeri discretim flumine sulcans.
Hic positus custos Adamus cum conjuge fida
Atque opifex, tali formatur voce Tonantis:
Ne trepidate simul licitos prærcerpere fructus,
Quos nemus intonsum ramo frondente creavit;
Sollicitæ ne forte malum noxale legatis,
Quod viret ex gemino discreta ad munia succo.
Nec minus interea cæcos nox alta tenebat,
Ac modo formatos nec vestis texerat artus.
Has inter sedes et baccis mitibus ortus,
Spumeus astuto vincens animalia sensu,
Serpebat tacite spiris frigentibus anguis,
Livida mordaci volvens mendacia sensu,
Femineo tentat sub pectore mollia corda:
Dic mihi cur metuas felicia germina mali?

Nunquid poma Deus non omnia nota sacravit?
E queis si studeas mellitos carpere victus,
Aureus astrigero remeabit cardine mundus.
Illa negat, vetitosque timet contingere ramos:
Sed tamen infirmo vincuntur pectora sensu.
Ilicet ut niveo jam mitia dente inomordit,
Affulsit nulla maculatum nube serenum:
Tum sapor illecebram mellitis faucibus indens,
Compulit insueto munus deferre marito.
Quod simul ac sumpsit, detersa nocte nitentes
Emicuere oculi mundo splendente sereni.
Ergo ubi nudatum prospexit corpus uterque,
Cumque pudenda vident, ficulnis frondibus umbrant.
Forte sub occiduo Domini jam lumine solis
Agnoscunt sonitum, trepidique ad devia tendunt:
Tum Dominus cœli mœstum compellat Adamum:
Dic ubi nunc degas? Respondit talia supplex:
O Domine, affatus pavido sub corde tremisco
Magne tuos, nudusque metu frigente fatigor.
Tum Dominus: Quis poma dedit noxalia vobis?
Tradidit hæc mulier, dum dicit lumina promptim
Candenti perfusa die, liquidumque serenum
Affulsisse sibi, solemque et sidera cœli.
Protinus ira Dei turbatam territat Evam,
Auctorem vetiti dum quærit maximus acti;
Illa sub hæc pandit: Serpentis suasa loquentis
Accepi fallente dolo blandoque rogatu.
Nam sua vipereis intexens verba venenis,
Hæc mihi præ cunctis narravit dulcia pomis.
Ilicet omnipotens condemnat gesta draconis,

Præcipiens cunctis invisum visere monstrum :
Pectore mox fuso prorepere, tum sola morsu
Mandere, mansuro quæcunque in tempora bello
Humanos inter sensus ipsumque labantem,
Vertice ut abjecto pronus post crura virorum
Serperet, ut calcet dum labens cominus instat.
Femina fraudigeris misere decepta loquelis,
Præcipitur duro discrimine ponere partum,
Servitiumque sui studio perferre mariti.
Tu vero cui visa fuit sententia verax
Conjugis, immiti cessit quæ victa draconi,
Deflebis miserum per tempora longa laborem;
Nam tibi triticeæ surget pro germine messis
Carduus, et spinis multum palmurus acutis;
Ut cum visceribus lassis et pectore mœsto,
Plurima sollicitos præstent suspiria victus,
Donec in occiduo venientis tempore mortis,
Unde geris corpus, terræ reddare jacenti.
His actis, Dominus trepidis dat tædia vitæ,
Dejectosque procul sacratis dimovet hortis,
Obversosque locat, medioque eliminat igni,
In quo perceleri Cherubin evolvitur æstu,
Dum calidus defervet apex, flammasque volutat.
Queis Dominus, pigro ne frigore membra rigerent,
Consuit evulsas pecudum de viscere pelles,
Operiens nudos calidis de vestibus artus.
Ergo ubi conjugio sese jam fidus Adamus
Esse virum sensit, nomen genitricis amatæ
Exhibet uxori, bino qui germine factus
Continuo genitor, diversis nuncupat orsis.

Atque Cain hic nomen habet, cui junctus Abelus;
Innocuas hujus servabat cura bidentes,
Ast alius curvo terram vertebat aratro.
Hi cum perpetuo ferrent sua dona Tonanti,
Dissimiles fructus sensu suadente dedere.
Nam prior uberibus fuerant quæ prosata glebis
Obtulit : ast alius miti se devovet agno,
Exta manu sincera gerens adipemque nivalem;
Confestimque placet Domino pia vota tuenti.
Quod propter gelida Cain incanduit ira,
Quem Deus alloquio dignatus, talibus infit :
Dic mihi, si rectum vivas, et noxia cernas,
Degere non possis contracto a crimine purus?
Desine mordaci fratrem disperdere sensu,
Qui tibi ceu Domino subjectus colla daturus.
Nec tamen his fractus, fratrem deducit ad arva,
Atque ubi deprensum deserto in gramine vidit,
Elidit geminis frangens pia guttura palmis.
Quod factum Dominus cœlo speculatus ab alto,
Disquirit quonam terrarum degat Abelus :
Ille negat positum custodem se fore fratris.
Cui Deus effatur : Nonne vox sanguinis ejus
Ad me missa sonat, celsumque ascendit ad axem?
Nosce igitur mansura tibi pro crimine tanto.
Nam modo quæ maduit germani sanguine terra,
Inviso maledicta tibi commissa negabit
Semina, et assumptis fructum non proferet herbis.
Torpidus ut multo collidens membra tremore.
. . . . . .

B. CÆCILII

CYPRIANI

SODOMA.

Jam Deus omnipotens primævi tempora secli,
Vindice diluvio, cunctis aboleverat undis,
Quas cœlum sparsit terræ, maris exspuit æquor:
Hactenus haud liquido pœnas decernere pactus
Excidio, quoties hiemes induceret aer;
Frænandis varium pluviis mandaverat arcum,
Purpureo et viridi signantem nubila limbo.
Iridis huic nomen, propria est quæ fibula nimbis.
Sed recidiva hominum pariter cum gente secunda
Impietas, iterumque mali nova pullulat ætas,
Excidio jam non imbrem sortita, sed ignes.
Sic Sodomum meruit tellus ardentibus uri
Flammis, et finis portendere signa futuri.
Effera luxuries illic, inimica pudoris,
Instar legis erat, fugeret quam præscius hospes;
Ante vel ad Scythicas, vel apud Busiridis aras
Exoptans per sacra necem, cæsusque cruorem

Fundere Bebrycium, et Libycas satiare palæstras:
Anteque vel Circæa novas per pocula formas
Sumere, quam læsum Sodomis amittere sexum.
Pulsabant cœlum invidia, connubia mixta
Incestu parili, generis natura rebellis
In sese, læsumque viri cum corpore nomen.
Tempore sed certo Deus omnia prospeculatus,
Judicat injustos patiens, ubi criminis ætas,
Cessandi spatium vis nulla coegerit iræ.
Jamque dies ultrix aderat: duo de grege missi
Angelico, forma juvenes, qui spiritus ambo
Diva ministerio Domini mandata ferebant,
Succedunt Sodomis: illic de stirpe piorum
Transvena Loth aderat, sapiens, justique colonus,
Unus erat, meminisse Deum; solet utilis arbor
In silvis latitare feras velut hospita fructu.
Is tunc pro porta residens (vix mœnia adibant
Cœlicolæ) quanquam divinos nescius, ultro
Advocat, appellat, patrio veneratur honore,
Hospitioque vocat, longe stabulare parantes;
Enisus longis precibus, pia pignora mensa,
Officiisque probis studio dispungit amicos.
Nox requiem dederat, lux solverat altera noctem,
Et Sodoma in foribus strepitat conquesta redendum.
Loth contra supplex: Ne vos nunc pacta libido
Incendat, juvenes, ipsam fœdare juventam:
Quo luxus genitura vocat? quo semina frustra?
Quo nullæ nuptant animæ, non lustra colentes,
Non stabulis reduces, non undis subter hiantes,
Nec quæ pennarum modulis prope nubila pendent,

Nec quæ per terram protracto corpore manant.
Omne genus, luxu genus est; sed femina conjux
Omnibus, et nunquam cuiquam nisi femina mater.
Nunc si fas juvenilis habet vastare pudorem,
Sunt intus natæ bijuges mihi, nubilis ætas,
Virginitas in flore tumet, jam dedita messi,
Digna cupido viris, tulerit quam vestra voluptas;
Cedo pater, proque hospitibus pensabo dolorem.
Vulgus ad hæc demens: Quisnam tu, quantus, et unde,
Qui nobis domineris, ait, legesque recondas?
Transvena, corrector Sodomorum? duplicat iras:
Nunc igitur tute ipse lues, quod nostra cupido est,
Pro natis, proque hospitibus: satis unus in omnes.
Dicta et facta simul: vulgi mora nulla furentis.
Turbidus hiberno ut dum volvitur impete torrens,
Rivorum numeros uno pede fertur in omnes,
Si qua illic arbor rapidis offenditur undis,
Haud mansura diu, quantum radice licebit
Crinitas durare moras, ubi subter adesam
Perdit humum circumfosso cum caudice pendens,
Huc illuc certam differt incerta ruinam:
Haud aliter Loth in media vertigine vulgi
Nutabat vinci prope jam: sed diva potestas
Subvenit: angelici juvenes de limine raptum
Restituunt tectis: demens sed vulgus ibidem
Pœnarum auspiciis multatur lumine diro.
Tunc decreta Dei reserant, dignam fore pœnam
De cœlo Sodomis: ipsum meruisse salutem
Justitiæ titulo. Quin ergo accingeris isthinc
Festinare fugam, pariterque educere si quid

Tempora quæ doceant varios mutanda per ortus.
At quinta accipiunt liquentia flumina pisces,
Et volucres varias suspendunt aere pennas.
Sexta prægelidos in spiras lubricat angues,
Quadrupedumque greges totos diffundit in agros:
Cunctaque multiplici mandavit crescere passim
Germine, et immensis errare et pascere terris.
Hæc ubi constituit divina potentia jussu,
Rectorem inspiciens mundanis defore rebus,
Hæc memorat: Nostris hominem faciamus ad unguem
Vultibus assimilem, toto qui regnet in orbe.
Et licet hunc uno posset componere verbo,
Ipse tamen sancta dignatus ducere dextra,
Inspirat brutum divino a pectore pectus.
Quem postquam effigie formatum ceu sua vidit,
Metitur solum mordaces volvere curas.
Ilicet irriguo perfundit lumina somno,
Mollius ut vulsa formetur femina costa,
Atque artus mixtu gemino substantia firmet.
Inditur et nomen vitæ, quod dicitur Eva.
Quapropter nati linquunt de more parentes,
Conjugibusque suis positis cum sedibus hærent.
Septima, quando Deus factorum fine quievit,
Sacrata statuens venturi gaudia secli.
Ilicet exhibitis animantum ex ordine turbis,
Viritim cunctis nomen quod permanet, indit,
Adami a Domino donata prudentia solers.
Quem Deus alloquio, junctam dignatus et Evam:
Crescite multimodo ventura in tempora partu,
Ut polus et plenæ vestro sint germine terræ:

Solis progeniem currus optasse paternos,
Nec valuisse levem puerum frenare superbos
Quis equos, arsisse orbem; tunc fulmine raptum
Amigam; illicitum planctum mutasse sorores.
Viderit Eridanus, si qua illic populus albet,
Aut si quis plumat senio modulatior ales.
Hic aliter versæ mœrent miracula formæ.
Namque comes conjux, heu me, male tum quoque legis
Femina non patiens, divina ad murmura cœli
Audaces oculos nequicquam sola retorsit,
Non habitura loqui quod viderit, et simul illic
In fragilem mutata salem, stetit ipsa sepulcrum,
Ipsaque imago sibi, formam sine corpore servans.
Durat adhuc etenim nuda statione sub æthram,
Nec pluviis dilapsa situ, nec diruta ventis.
Quinetiam si quis mutilaverit advena formam,
Protinus ex sese suggesta vulnera complet.
Dicitur et vivens alio jam corpore, sexus
Munificos solito dispungere sanguine menses.
Nusquam sunt Sodomi, nusquam illorum impia lucent
Mœnia, cum dominis domus omnis inops ita nusquam:
Tota rogus regio est, hinc atro horrore favillæ,
Hinçque situ cano cineres incendia signant.
Occidit illa prior feritas, quam prospiciens Loth
Nullus arat frustra piceas fuligine glebas.
Semiperempta etiam si qua illic jugera, lætas
Autumni conantur opes, facile optima sese
Promittunt oculis, pira, persica et omnia mala,
Donec carpuntur: nam protinus indice tactum,
Solvitur in cinerem, fit vana favillaque pomum.

Nunquid poma Deus non omnia nota sacravit?
E quèis si studeas mellitos carpere victus,
Aureus astrigero remeabit cardine mundus.
Illa negat, vetitosque timet contingere ramos:
Sed tamen infirmo vincuntur pectora sensu.
Ilicet ut niveo jam mitia dente momordit,
Affulsit nulla maculatum nube serenum:
Tum sapor illecebram mellitis faucibus indens,
Compulit insueto munus deferre marito.
Quod simul ac sumpsit, detersa nocte nitentes
Emicuere oculi mundo splendente sereni.
Ergo ubi nudatum prospexit corpus uterque,
Cumque pudenda vident, ficulnis frondibus umbrant.
Forte sub occiduo Domini jam lumine solis
Agnoscunt sonitum, trepidique ad devia tendunt:
Tum Dominus cœli mœstum compellat Adamum:
Dic ubi nunc degas? Respondit talia supplex:
O Domine, affatus pavido sub corde tremisco
Magne tuos, nudusque metu frigente fatigor.
Tum Dominus: Quis poma dedit noxalia vobis?
Tradidit hæc mulier, dum dicit lumina promptim
Candenti perfusa die, liquidumque serenum
Affulsisse sibi, solemque et sidera cœli.
Protinus ira Dei turbatam territat Evam,
Auctorem vetiti dum quærit maximus acti;
Illa sub hæc pandit: Serpentis suasa loquentis
Accepi fallente dolo blandoque rogatu.
Nam sua vipereis intexens verba venenis,
Hæc mihi præ cunctis narravit dulcia pomis.
Ilicet omnipotens condemnat gesta draconis,

B. CÆCILII

CYPRIANI

DE LIGNO CRUCIS

CARMEN.

locus ex omni medius, quem cernimus orbe,
otha judæi patrio cognomine dicunt.
go de sterili succisum robore lignum
tatum memini fructus genuisse salubres.
tamen hos illis, qui se posuere colonis
uit, externi fructus habuere beatos.
ris hæc species, uno de stipite surgit,
ox in geminos extendit brachia ramos.
plena graves antennæ carbasa tendunt,
im disjunctis juga sunt ad aratra juvencis.
tulit hoc primo maturo semine lapsum
it tellus; mox hinc mirabile dictu
ax iteram terris, superisque tremendum
t ramum vitali fruge beatum.
icenis firmatus et ille diebus.
immensum, cœlumque cacumine summo
tandem sanctum caput abdidit alto.

MARIUS VICTOR.

MARIUS VICTOR.

one claruit Claudius Marius Victor,
ıssiliensi : fuisse litteraturæ secularis
arum litterarum peritiorem, Gennadii
est. Mortuus est, Valentiniano et
ı regnantibus, anno Christi CCCIII.

CLAUDII MARII

VICTORIS

COMMENTARII IN GENESIN

PRÆFATIO.

Summe et sancte Deus, cunctæ virtutis origo,
Omnipotens, quem nec subtili indagine rerum
Mentibus humanis sensu comprendere fas est,
Et nescire nefas (nam te ratione profunda
In tribus esse Deum, sed tres sic credimus unum,
Unica personas ut tres substantia reddat,
Indiscreta pio conservans fœdera nexu)
Tu sine principio, pariter sine fine perennis,
Solus es atque idem, nullique obnoxius ævo :
Tu spatium rerum, mentis quocunque recessus
Tenditur, excedis, spatio neque cingeris ullo.
Nec te qui capiat locus est, immensus enim es tu,
Quinetiam humanæ nec fas contingere menti
Qualis imago tua est, oculis ignara videri,
Ni cui cernendam speciali numine sese
Exhibeat : nec vero est qui virtute creata
Te vegetet motus, per quem sumus atque movemur.

Tu mens et sacræ penitus substantia mentis,
Tu ratio et plenæ prudens rationis origo.
Tu virtus, virtutis apex, atque ipsa profecto
Tu vita et genitor vitæ, lucisque profundæ.
Tu lux vera Deus, tu rerum causa, vigorque:
A te principium traxit, quodcunque repente
Ex nihilo emicuit, tantoque auctore repletum
Vel vim mentis habet, vel formam in membra recep
Te Dominum natura probat servata caducis
Partibus, et jussam seriem datus ordo fatetur.
Tu dociles numeros distinguens, pondera librans,
Mensuras varians, modulos motumque gubernans,
Alternas servare vices, jugemque recursum
Rerum stare jubes; et mentis imagine plenum
Edere nota tibi jam secula, volvere mundum.
Non uno tu contentus dotare creata
Munere, quidquid agis varios largiris in usus.
Quinimo nil non causa Deus alme tuorum
Efficis: ipsa licet nobis ignota tuorum
Factorum ratio atque modus: contraria nempe
Quæ putat humanæ solers ignavia mentis,
Dum certant, plus pacis habent, sic omnia dives
Conditor adversis etiam cognata elementis
Nectis, et effusis a te virtutibus imples.
Et tamen hæc cum sint in majestate creandi,
Nil horum quæ gignis eges, mundique peracti,
Et per te stabili rerum compage manentis,
Nil prorsum indigus es: nec in hoc tua gloria tantu
Quod præstanda facis bonus auctor, sed quod et i
Efficere ut possint, causis præbere secundis

Non dedignaris : quæ qui tua munera sentit,
Munus et ipse tuum est : tibi ut uni accepta referre
Omnia, homo merito possitque et debeat unus.
Nam tibi sola Deus gigni quod cuncta juberes,
Causa fuit bonitas : cum jussis vivere primum
Spiritibus, mundoque frui quem mente gerebas,
Atque omnes in te rerum cognoscere causas,
Et supra terras et aquas volitare dedisti.
Certa quibus cœlum sedes, queis libera corda,
Arbitriumque sui largitus es omnibus, ut jam,
Alterutram in partem vellent, se vertere possent :
Ut fieres justis merces, meritisque piorum,
Hoc quoque conferres præstando, ut debitor esset.
Nam quod de primis cœlesti in sede creatis,
Unus (dum lucis Domino vitæque, suoque
Invidet auctori, titulumque hunc appetit) auctor
Maluit esse mali, primamque inducere mortem
Cum scelerum sociis celso dejectus Olympo,
Virtuti nihil inde tuæ præjudicat : illud
Cui satis est, fecisse bonum : sed copia laudis
Hæc est summa tuæ, quod cum se extollere supra
Divini virtutem apicis scelus esset, et ingens
Relligio nulla prorsum delebilis unda :
Non tamen ingratis vitam sensumque negasti.
Quinetiam arbitrio mentis gaudere dedisti,
Nec tamen arbitrii natura, in utrumque valentis
Accusanda venit nobis : namque inde perire
Posse datum est cunctis, ut vivere dulcius esset,
Mutuaque alterni compar mensura pericli
Cederet ad meritum : cum judice digna severo.

Præmia sanctorum geminaret pœna malorum.
Porro etiam mihi si fas est hoc dicere salva
Pace tua genitor (majus fortassis apud te est,
Non peccasse bonum) per lubrica tempora vitæ,
Quam miseris peccasse malum : sed videris ut se
Hoc habeat, causas uni cui credimus omnes.
Interea satis est nobis, quod vilia terræ
Pondera, dum sacra inspiras ratione, tuaque
Informas virtute, tuique effingis ad instar,
Nobiliora facis : dum lato in sidera vultu
Erexisti hominem, quem sævi fraude tyranni
In mortis laqueos, et ad impia tartara raptum,
Unigenæ redimis profuso sanguine nati,
Deque imis erebi, dona ad majora petitum,
Restituis, quam factus erat, vitæque perenni
Reddis, et in cœlum diro vehis hoste subacto.
Jamjam nemo patrem temerarius arguat Adam,
Quod leve præscriptum violata lege resolvens,
Ad lethum patefecit iter, nam culpa parentis
Compensata satis : quia plus est vincere mortem,
Quam nescisse mori ; cœli nunc lætus ab aula
Despicit ætherios axes, et sidera calcat,
Dispositosque vocat ventura in regna nepotes ;
Quos iterum formavit aquis, iterumque renasci
Æterni docuit dives sapientia Patris :
Tete igitur Deus alme precor, qui numine prono
Das sentire animis : et te carissime Patris
Nate tui, da mellifluum in præcordia verbum
Nostra tuum, et linguas nobis infunde disertas,
Dum teneros formare animos et corda paramus

Ad veræ virtutis iter puerilibus annis.
Inclyta legiferi jam pandito scrinia Mosi,
Quæ sit origo poli, vel quæ primordia mundi,
Arcanamque fidem, quid toto excusserit orbe
Mentibus ambiguis, qua vires traxerit aucta
Pestis, et in vitium mores cessere vetusti.
Da Deus æternæ describere mystica vitæ,
Da simul et mentem, da congrua tempora menti,
Da studium, tanto ne desit cura labori,
Successumque bonum studii, quodque omnia vota
Jure supercurrit (scribenti candida mens est)
Ne damnes tantum, quod nunc reus audeo munus,
Criminibusque meis connive et parce benignus.
Quod si lege metri quidquam peccaverit ordo,
Peccarit sermo improprius, sensusque vacillans,
Hinc nullum fidei subeat mensura periclum.
Per Dominum Christum, qui tecum natus eadem
Majestate viget, pariter qua Spiritus almus,
Incomprensa animis seclorum in secula vivit.

CLAUDII MARII VICTORIS COMMENTARII IN GENESIN

LIBER PRIMUS.

Ante polos, cœlique diem, mundique tenebras,
Ante operum formas, et res, et semina rerum,
Æternum sine præteriti, sine fine futuri
Esse subest : cui semper erat Deus unus, apud qu
Vivebat genitus Verbum Deus, et simul almus
Spiritus, arcani vitalis summa vigoris.
Una trium, quos concordi substantia nexu
Conjungens summa æternum virtute beabat,
Regnabatque potens in majestate creandi
Jam res, et causas rerum, casusque futuros
Et facienda videns, gignendaque mente capaci
Secula dispiciens, et quidquid tempora volvunt
Præsens semper habens : immensum mole beata
Regnum erat ipse suum, regni nec teste carebat,
Virtus trina Deus, qui primum semine nullo
Corpora dans rebus, dum res existere cogit,
Jam nostrum effecit munus, quod solus habebat.

Utque istum faceret dives sapientia mundum,
Cuncta simul genuit : sed post hæc semina rerum
Ornavit super inductis informia formis,
Temporaque in seriem bene conditus ordo redegit.
Nam non (sacrilegi sensit quod lingua furoris)
Casus mentis inops, dum nescia semina volvit,
Tam prudens contorsit opus : nec dicere factum
Ante ævum fas est, quia tempore nata moventur.
Nec porro æternum mundum, superisque coævum
Credere fas, stabilem semper tenuisse vigorem :
Nam quod corporibus constet, cœpisse fatendum est.
Corpus enim quod plaga terit, quod tempora solvunt
Atque abolent, ipso qui tendit in ultima fine,
Principium ostendit : quod quæ sortita probantur,
Aut facta hæc credi par est, aut nata putari.
Factum igitur constat mundum, quod quisque subactus
Annuit, et vero convictus dogmate credit,
Concedens fecisse Deum : qui numine Verbi
Et virtute potens, quidquid natura putatur,
Disposuit, jussit, movit munusque creatum
Succiduis vicibus (semper fugitiva reformans)
Sustinet, ac volucrem retrahens circum rotat orbem.
Qui si cuncta etiam mavult dissolvere raptim,
Confestim in similes formas redeuntia reddet.
Tanta Patris vis est, et tanta est gloria Verbi.
Ut vero semel attingam primordia rerum,
Excelsi convexa poli terrasque jacentes,
Pars prima est operis : sed terras unda tegebat,
Aeraque in medio sordenti nube madentem,
Et tenebris se vasta nigris velabat abyssus :

Et sacer extensis impendens spiritus undis
Altrices animabat aquas, ac semina rerum
Nondum compositis fundenda ad germina terris
Insinuanda dabat : cum lux immissa superne
Emicuit dicente Deo, discretaque nigrum
Umbra peplum retrahens, summo discessit Olympo.
Tum divina diem appellans prudentia lucem,
Indidit et tenebris obscuræ nomina noctis :
Sic facta una dies de mane ac vespere primo.
Rursus mane novum, primo jam vespere pulso
Reddita lux fecit, cum se firmissima moles
Fluctibus e mediis concreto corpore cedens
Extulit, ac late duro solidata rigore,
Divisas suspendit aquas, gelidumque profundum
Axibus objecit cælidis, seque æquore septo
Nixa superfudit rebus, quæ circite vasto
Contegit æthereum, deducto hinc nomine, cœlum.
Forsitan hic aliquis sic secum errore perito
Disserat, æthereis ne desint pabula flammis,
Et nimius calor ima petens, alimenta sequendo
Exurat mortale genus, cœlumque coruscum
Non possint terrena pati, subjecta deorsum est
Machina firma poli : quæ dum nos protegit umbra,
Interea superimpositis frigescit ab undis.
Numinis at vero divini quærere causas
Mens fuge nostra procul : plus sit tibi credere semper
Posse Deum, quidquid fieri non posse putatur,
Et magnum pelagus super astra et sidera ferri,
Ipsorum ratione proba qui credere nolunt,
Et mundum pendere volunt, quem conditor ipse

Gestet, et immenso constantem pondere volvat.
Tertia lux tumidos stupuit discedere fluctus,
Cum Deus impulsis reliqui jam gurgitis undis,
Aeriis magnum spatiis patefecit inane:
Arida tunc primum mundi pars ima retectam
Ostendit faciem, tremefactaque numine Verbi
Cærula nudatas cinxerunt æquora terras.
Quas vario raptim jussas frutescere fœtu,
Luxuriosa novo texerunt germina limo.
Et rudis, et tenero prorumpens cespite lætis
Jactavit se silva comis, speciemque secundum
Edidit una suam quæque arbor et herba virescens
Et fructum et semen, vestitaque gramine terra est.
Jam tribus exactis, motu succensa citato,
In flammas, igniisque globum se cogere jussa est
Solis prima dies, fundataque semina lucis
Puniceos roseo sparserunt fomite crines:
Lunaque noctis honor, quæsito lumine fulgens,
Inferiore via soli subjecta pependit,
A quo susceptos radios percussa refudit,
Astraque distinctis cœlum pingentia zonis,
Floribus æthereis varios vibrare colores,
Et magis ornatis se resplendere tenebris,
Cærula mox stupuit, rutilis dum spicula flammis
Fusa micant, urgentque alacres nova sidera jactus,
Quæ solare jubar radiis obducit apertis,
Tempora quadrifidi mensurans quatuor anni.
Sol quoque cum cursus lunæ sit menstruus, uno
Contentus cursu revolutum conficit annum,
Artificemque sacrum mira compage fatetur.

Quinta dies movit spirantia corpora ponto,
Quæ liquor humectans genuit, sparsitque profundus
Delicias pelagi, vario quas germine miris
Formavit natura modis, educere jussa
E toto partes, formasque ex corpore inani.
Quinetiam in brutas animam dedit ire figuras,
Quæque salis tumidi squalentia gurgite terga
Cete vasta levant, molli differta sagina,
Edidit et qui horum conservat corpora, nostris
Corporibus nocet ipse liquor, genitalis alumnus
Piscibus, ipsa etiam terræ qui germina nutrit.
Hinc volucres quoque molle genus traxere vigorem
Nam liquidas dum format aquas, immissaque ponto
Vita subit, fervent multo tumida æquora partu:
Nec satis est pisces genus omne exsurgere, quodque
Squammea turba salo summas evadit in undas,
Ni volitans in aquis, sensim natet æthere puro,
Æthereos volucris contingere docta recessus.
Ergo materies avibusque et piscibus una est.
Jam bis terna dies claro radiabat Olympo,
Tertia post calidi genitalia munera solis:
Jamque tepens tellus gravidos laxaverat artus,
Cum majora agitans jussit Deus edere terram
Omne animal, vegetat ratio quod sola movendi:
Cui servire datum, quo rerum postulat usus.
Nec mora, prorumpunt fetis vitalia terris
Pignora, quæque sui generis sortita figuras.
Hic mihi jam fas sit quædam perstringere, quæ di
Sollicito trepidum penitus transmittere cursu,
Mutata quædam serie transmissa referre.

Postquam cuncta datus generatim protulit ordo,
Veris plena bonis, et multa dote referta,
Quæ Deus in longam seriem mansura foveret:
Auctori perbella suo tum machina visa est.
Sed quid id est, quod mundus erat, quod sidera et ortus,
Ætheraque et vitreum pelagus, terræque virentes,
Ni spectator adest, tantæ quem gloria molis
Impleat, atque oculis avidum per singula ducat?
Quorsum tam lati fines, possessioque ampla,
Si rerum possessor abest? Hæc rector Olympi
Secum animo versans, et Verbi pondere librans:
Stat data summa operi, bona sunt quæcunque creavi,
Nunc hominem faciamus, ait, qui regnet in orbe,
Et sit imago Dei, similem decet esse creanti,
Liber ad arbitrium, fruitur qui mente creatis.
Dixerat hæc, et factus homo est, seu corpore toto,
Sive anima ac specie, forsan quo more futura,
Quo facienda facit, quo factum semper habebat,
Et si præteritum jam nondum accesserat ævum.
Ergo hunc præpositum rebus, cum conjuge jussit
Crescere per sobolem, terrasque replere vacantes.
Tum natura semel rebus concessa creatis,
Præsertim quas vita movens animare videtur,
Multiplicat quæcunque suis primum edita formis.
Septima lux magnum ut vidit cessasse Parentem,
Id generum tantum numeros desisse creare,
Requiem tenuisse suam, tum jure sacrata est
Perfectum quæ vidit opus: namque hoc quoque plenum
est
Lutis, cessasse Deum, posuisse labores.

Nam genitis formam Patris quam dextra pararet,
Bis ternis Dominum satis est patrasse diebus.
Septima lux docuit venerandæ exempla quietis,
Quam cœlesti omnes sperare jubemur in aula,
Si modo non desint operum bona facta piorum.
Hæc quoque lux illam signat, qua tartara Christus
Solvit, et evicto reditum patefecit averno:
Cum patriam ille semel victor rediturus in aulam,
Jamque malorum expers, humana in carne quiescit.
Sic cessare Deus, sic otia sumere novit,
Plus ut agat cessans, pariter sine fine quiescens,
Ac sine fine operans, seriemque et tempora miscens
Cessando consummat opus, quodcunque crearat.
Sed qualem, qualique Deus formaverit Adam
Materia, hic paucis cum Mose resumere fas est.
Primus enim meritis, postremus in ordine toto
Factus homo, ut sese rebus præstare creatis
Nosset, et hinc laudes Domino persolveret æquas.
Ergo hominem factura Dei manus optima summi,
Tractatu facilem ac bene gnarum cedere limum,
Et flexum formamque sequi qua ducitur arte,
Sumit, et humanam qualem jam mente gerebat
Explicat in speciem, tum flatu immissa vaporo
Vita rigavit humum: tellus mollita liquore
Vertitur in carnem: et sanguis, qui lubricus humor
Distendit molles per nota foramina venas.
Tunc mentis jam plenus homo, tellure relicta
Exsilit, ac Dominum prudens rationis adorat.
Haud aliter bustis mandata resurgere apertis
Corpora, cum Christi cœlo delapsa patenti.

Iajestas gravidæ reserabit viscera terræ,
Exilient, Dominumque colent, terræque, polique.
Nam quod non habuit cum sic e pulvere vili
Humanum in formam compactum est corpus honoram,
Perfacile est rursum integrum ut de pulvere reddat,
Quod jam habuit multos celatum terra per annos.
Sic ex antiquis prodibunt jussa sepulcris
Corpora quæque suas rursum assumentia partes.
Sic nil præteriti est, quod [illegible] forma futuri,
Sed jam hominis tempus, s[illegible]e habitacula primi
Pandere, ubi toto acceptu[illegible]semine vulnus.
Eoos aperit felix qua te[illegible]
Editiore globo, nemoris [illegible]amœni
Panditur, et teretis disting[illegible]ræ.
Hic ubi jam spatiis limes [illegible]equis
Solis, et æternum paribus [illegible]ver temperat horis.
Illic quæque suis dives stat fructibus arbor,
Pomaque succiduis pelluntur mitia pomis:
Quæ jucunda epulis et miri plena vigoris,
Membra animosque fovent pascuntque sapore et odore.
Sideros hic terra vibrat distincta colores,
Semper flore novo frondens, fructuque recenti.
Hic fragiles solvunt calamos, animata vigore
Muneris ambrosii, spirantia cinnama odores.
Sed nec quod Medus redolet, vel crine soluto
Fragrat Achæmenius, quod molli dives amomo
Assyrius, messisque rubens Marcotica nardo,
Quod Tartessiaci frutices, quod virga Sabæi,
Quodque Palæstinus lacero flet vulnere ramus.
Omnia certatim hunc congesta [illegible]abis in hortum.

Namque huc cuncta Deus pariter, quæ singula certis
Accepit natura locis, conferta regessit.
Motaque dum leni vibrat nemus aura meatu,
Unum ex diverso nectar permiscet odore,
Fitque novum munus, sibi nulla quod asserat arbor,
Quaque tremens blando sensim jactata fragore,
Commotis trepidat foliis, sonat arbore cuncta
Hymnum silva Deo, modulataque sibilat aura
Carmina, nec vacuus vanum quatit aera motus.
Quippe apud auctorem, qui totum mole sub una,
Res rebus nectens, alterna lege retentat,
Nil temere fieri vel frustra credere par est.
Quinetiam speciosa, nemus, silvæque coruscæ,
Argumenta operum sunt, et plantaria rerum.
Nec dubium primi quin delicta ante parentis,
Hic sua fixissent pariter tentoria secum,
Gloria, simplicitas, studium, sapientia, veri
Diva tenax, prudentia, gratia, honorque, salusque,
Præclarique animæ affectus, atque inclyta virtus,
Et quidquid pulchrum orbis habet: quid denique paucis
Enumerare velim quam plurima munera verbis?
Jam satis hoc fidei est, læto quod semine surgens
Hinc arbor vitæ, celsis petit aera pomis:
Illinc diverso nocitura peritia fructu,
Notitiam rerum suspendit ab arbore legis.
Ad gremium sacri nemoris, quod silva coronat,
Fons scatet, et diti prolem virtute maritat,
Quadrifido tumidum lætus caput amne resolvens,
Ditior oceano: jungi nam gurgite pronus
Ille suos donat latices, iste accipit omnes,

Nec turget tamen : at minor est, qui crescere tantis
Fluctibus infusis, quam qui decrescere nescit
Amnibus effusis : quorum primo ordine Phison
Prosilit exsultans, fontis pars quarta beati :
Edens naturæ quas dat prudentia dotes,
Gangetisque replet populos, atque Indica regna
Distendit limo, terrasque et semina volvens
Quæ facit arva serit, nudis qua squallet arenis
Aurea fulgentis inter ramenta metalli.
Hic ubi fulmineo rutilans carbunculus igne,
Ac viridi radiat fulgescens luce smaragdus.
Nec minor inde Geon, placidis sed mitior undis
Niliacas attollit aquas, arsuraque late
Diluvio tegit arva pio, cœloque repugnans
Temperat Æthiopum stagnis refluentibus undas.
Tertius hinc rapido percurrens gurgite Tigris
It comes Euphrati juncta quos mole ruentes
Tellus victa cavo sorbet patefacta barathro :
Donec in Armeniæ saltus ac Medica tempe,
Quos non sustinuit, nec jam capit, evomat amnes.
Sed Tigris, nigro tanquam indignatus averno,
Prosilit æthereas motu majore sub auras,
Et rursum spelæa subit, mersusque cavernis
Intus agit fremitus, et fortior obice factus
Multiplicatur aquis, atroque citatior antro
Exit, et Assyrios celeri secat agmine campos.
Justior Euphrates, diti qui gurgite largus
Irrigat arentes subjectæ Persidis agros,
Mollibus elicitus rivis, atque omnibus æque
Servit, et humanos totum se præbet in usus :

Donec siccus aquis, nomen quoque prodigus ipsum
Consummat terris, pelagi quod debuit undis.
Hæc igitur cuncto naturæ ditia fetu
Imperia, et tanta virtutum dote refertæ
Deliciæ, prima est hominis possessio primi:
In quam deductus, vita exulare perenni
Accola jussus erat, tales ergo ille locatus
Inter delicias, et longe pinguia Tempe:
Dum fit adhuc dignus, discitque labore mereri,
Expers mœrorum, curæque ignarus agebat.
Tantum apud auctorem est, meriti pro nomine summi,
Nondum aliquid meruisse mali. Quantum ergo putamus,
Solvere posse patrem reditura in tempora vitæ:
Cujus apud famulos jam tum largitio pura,
Non merces Paradisus erat? quodque illa severæ
Legis scita tulit, libertatisque periclum
Facturus, vitam, servanti jussa, recepit:
Spondet adhuc majora bonis, et præmia servat,
Qui causam meritis statuit: dum Vescere, dixit,
Arboribus cunctis, hanc tantum horrere memento,
Quæ diversarum gestans examina rerum,
Notitiam recti atque mali sub cortice gestat:
Nam transgressores mors cruda et dira sequetur.
Tali lege data, rario docet optima, quod non
Mortalem Deus in primævo tempore fecit
Primum hominem, quin ille sibi mortem attulit ultro.
Namque et in hoc est magna Dei indulgentia summi,
Dum quod non meritis, sed tantum sponte benigna
Largitur famulis, nostri cupit esse laboris:

Et se, quod donat, mavult debere videri.
At tu quem sacri nectit custodia juris,
Ne querere angustis quod clausa licentia metis
Parte sit orba sui : nil hac tibi lege recisum est.
Ante potestatem tantum terræque marisque
Nactus eras, nunc jam regni vitæque perennis,
Porro et mortis habes : tunc ut sibi cuncta parentem
Indulsisse pium rudis incola crederet orbis,
Omne animal, quod jam tellus dare jussa crearat,
Effundens tacito vernans e corpore semen,
Jussit adesse Deus, proprioque obedire tyranno :
Scilicet ut cunctis bene congrua nomina rebus
Inderet, atque suo factum unum quodque vocaret
Nomine, natura quod natum est suapte moveri.
Nec mora, viventum parendi haud nescia sistit
Omne genus natura Deo : quacunque vocantur
Mundi parte novi, coeunt animalia in ipso
Temporis articulo modici : sive illa fuissent
Molli lenta gradu, aut rapido promptissima cursu,
Impete vel subito consueta per aera labi,
Aut innare undis, aut pondere lubrica ferri.
His Deus omnipotens Adam præsente vocatis,
Unumquodque suo donavit munere largus,
Armavitque manu, cornu, pede, dente, veneno,
Atque aliis, quibus artis inops animique minoris
Et ratione carens animal se protegat, et se
Servet ab adversis rebus : sed nullum animantum
Æqua homini specie vultuque habituque vigebat.
Ast homini prope divinos addebat honores,
Totque inter duplici vitam illustrantia sexu

Impar solus erat, dudum qui conjugis aptam
In se materiam gignendæ ignarus habebat.
Ergo opus aggreditur notum Deus, jactaque raptim
Corda viri, tanto dissolvit languida somno,
Mentis ut experti costam subduceret unam,
Inde caro fit jussa sequi, nam sponte recedens
Pellis, iter planum costæ præbebat eunti,
Illæsis prorsum membris, et corpore sano.
Quæ varios operante Deo digesta per artus,
Accepit formam, calidisque animata medullis
Versa in opus vitæ est, sexu jam grata fecundo.
Sic permissa suo formata est Eva marito.
Hoc nunc turba loco stolidissima desine tandem
Quæsitis animum vanis torquere, nec isthic
Quærere, cur hominis confecta est femina membris,
Cum jam a principio molli de pulvere fingi
Posset, et ex nihilo, causas desiste latentes
Scrutari : quanquam si conjectare licebit
Ex homine effecta est mulier, cognatio quædam
Mutuum et alternum inter se ut misceret amorem,
Semet in alternis cogens agnoscere membris.
Hinc Evam partem esse sui, mox protinus Adam,
Sensit ut exsultans, tetigit nova gratia mentem,
Mentis et affectus in viscera nota receptus
Irruit, et tanto penetravit in ossa calore :
Ut jam scire daret, quid conjunx esset, et uxor,
Quid dulces nati, postponendique parentes
Conjugibus, quidnam una ambos in carne manere,
Æternam pariter vitam ducentibus esset.
Porro dum mundi vitiis et labe carebant

Divinis vigeti animis, nullius egeni,
Cum penes hos esset mundi substantia, et omnes
Quas dabat orbis opes : nec prorsum obnoxia morbis
Corpora gestabant, non hos cogebat ad esum
Pausæ ignara fames : qui si mandata supremi
Servassent integra Dei, crudelia mortis
Imperia et diros nescissent usque dolores.
Callidus at serpens Domini perfringere legem,
Talibus incautam persuasit fraudibus Evam :
O vitæ melioris inops, rerumque bonarum
Gens ignara hominum: neque enim bona nosse putandus
Qui prava ignorans, etiam distinguere nescit
Quo diversa bonis inter se limite distent.
Atque ideo augustos homini fas carpere fructus
Noluit esse Deus : ne mentis nube remota
Immittant in cœlum oculos, atque optima noscant,
Sintque deis similes. Hic nunc excurrere paulum
Fas suat, et turpes veterum deflere ruinas.
Ah nimium miseri gentiles, quos furor egit
In varios ritus cognomina multa Deorum
Fingere, pluralemque Deo vocem addere soli.
Serpentis primam hanc sonuit vox impia diri,
Qui mortis tum causa fuit, nam credula postquam
Rupit sacrilegis præscriptum morsibus Eva,
Experti jam docta mali, consortia culpæ
Quærit, et incautum fraudis male gnara maritum
Qua periit prior arte petit : sic hoste subactus
A gemino, cedit sceleri miserabilis Adam,
Pomaque degustat sacri plenissima succi :
Sed quia legis in his suberant præscripta severa,

Plusquam vipereo mortem allatura veneno.
Ut primum illicito violarunt ora sapore,
Confestim sensere nefas, facinusque peractum
Crevit, et ignaro percussit pectora sensu.
Hinc timor, inde pudor, sumpserunt primitus ortum.
Nam dum corda homines celsarum conscia rerum,
Et cœlo tantum rectoque intenta gerentes
Pectora ad excelsum ferrent conversa parentem:
Dum secretorum miracula divinorum
Claro incorporeæ mentis splendore notarent:
Nondum contigerat membrorum cura suorum.
Quos ubi deseruit vitæ vigor ille perennis,
Jam morte affectos, demum frigusque calorque
Aeriæ subiere vices, ac vestis egenos
Se primum sensere homines, sexuque latenter
Erubuere suo, taciti miserabile questi.
Idcirco umbrosæ e foliis nova tegmina fici
Decerptis texunt, post culpam, mente receptum
Corpore velato denudatura pudorem.
Nec satis, ignorant, quid agant, qua crimen inustum,
Seque ipsos fugiant: cuperent si forte pateret,
Condere se barathro, usque adeo contermina pœnæ
Culpa suæ est, ut jam miseros mortale paventes
Mortis imago juvet, silvas umbrosaque lustra
Obtendunt, vanis solatia falsa tenebris.
Nam quo te timidum fas est subducere corpus?
Tete inquam, quæ vox vili de pulvere fecit,
Virtus viva patris, mundi occultissima, præsens
Implet, et in penitos exit diffusa recessus.
Tune potes Dominum fugiens evadere, tune

Omnia cernentem sperasti posse latere?
Ut vastis jaceas tenebris, celabere nunquam.
Ergo ubi peccati genitus pudor attigit Adam
Quærentem latebras, mox audiit: Heus ubi es Adam,
Quid vero est quod te quærit Deus, inscius anne id
Forte rogat? cui te Domino subducere summo
Nec mors ipsa potest, fragili quam mente subisti,
Cur ubi sis quærit, nisi quod te morte doloris
Lapsum sponte tua, secum non esse fatetur,
Et cœlo cecidisse sacro, sed sancta parentis
Desperare vetat pietas, clementia cujus
(Fas dixisse mihi, fas sit quoque dicta probasse)
Justitiam excedit: nec tam me voce severa
Corripiens, ubi sis, trepido quid pectore quæras,
Terret: quam recreat, quod adhuc post crimina lapsum
Immersumque metu, latebris ac pene sepultum,
Evocat et revocat: ne vero exempla petantur
Longius, ostendit culpæ donatio mitem.
Postquam excussa reos manifestat causa parentes,
Incepere Deo cœlum, mare, terra loquente
Contremere, et vastos concussa aperire recessus.
Dumque reos punit sententia; tartara condit,
Quandoquidem nostris visum est decedere jussis,
Jam mihi justa novos feriet censura nocentes.
Principio inter totius viventia mundi
Tu maledictus eris, et pejor quam tegis intus
Invida mens coluber: qui cœlum intrare creatos
Dejecisti homines, vetitasque attingere fruges
Fraude tua impulsis, præduræ mortis origo es.
Ergo ut digna nefas pœnæ mensura sequatur,

Ex quo hominem terræ immersti, tu stratus iniquo
Membra solo, duram sulcabis pectore terram,
Et vetitos tentare cibos quia feceris, hinc jam
Vilis semper edes squalentia viscera terræ.
Et quia te dignæ placuit tibi primus ut esses
Inventor mortis pœna moriere perenni,
Humanique odium generis specialiter in te,
Ac genus omne tuum bello experiere potenti,
Perpetuumque tui, mors ut tibi longa, timorem
Esse dabo : pedibus repes, et pectore prono :
Teque tuo mulier perimet cum semine, cujus
Callidus extremis tantum insidiabere plantis,
Ut trepidans etiam capiti vestigia figat.
Dixit, et exsanguem sic est exorsus in Evam :
Et tu quæ minimo solam te perdere fructu
Non contenta, virum similes temeraria in ausus
Traxisti ; instar eris famulæ, subjectaque duros
Arbitrium sensura viri patiere labores.
Casibus et vero (inceptum quoniam prior ausa es
Multiplicare nefas) semper versabere multis.
Tum pariens crebris adeo torquebere natis,
Ut quos mortales faciet tua culpa creari,
Mortis nonnunquam laceræ sint causa parenti.
Tu quoque cui monitus nostros, et prima salutis
Vincula femineis postponere fraudibus auso,
Sponte mori placuit : talem reus excipe sortem.
Criminibus tellus, quam tu sulcabis aratro,
Sit maledicta tuis, spinas tribulosque minaces
Culta ferat, fallatque tuum spes improba votum.
Nec tibi terra fidem servet : tu vivere lætus

in deliciis, et cunctis vivere seclis
ite recusasti: duro nunc vive labore,
rpetuum quoque vive miser, dum lenta senectus
terram te restituat, terræque recondat.
it, et ignaros ne cœli injuria lædat,
te tegit pecudum miserans, vitamque tueri
locet: et ne iterum similes exiret in ausus,
tum mortis formidine percutit Adam.
At ne perpetuam vitali ex arbore vitam
otraherent, miserosque reos graviora manerent
pplicia, in tantis nimium diuturna periclis
mpora ducentes, dirisque obnoxia pœnis:
ontinuo sacris jussos decedere lucis
pellunt venti, nemoris quos silva profundi
oncitat, atque illos libranti turbine nexos
ura vehens, sacra Paradisi ab sede repellit.
rgo hinc ejecti juvenes, terrisque relati,
erdita dimissi suspirant gaudia luci,
xpertes tanti spatii, expertesque pericli:
Sed non expertes, agitat qui corda, doloris.
Quo ruerint, quid perdiderint, quæ vita sequatur,
Quæ fuerit tacita tristes in mente volutant.
Porro etiam quid se supremo in fine futurum est,
Hærent solliciti: sibi num graviora supersint,
Nullane spes superest miseris, num morte perenni
Perdant, quod superest: an cum via mortis amaræ,
Per lignum ingruerit mundo populisque futuris,
Possit adhuc aliquod per lignum vita redire.

CLAUDII MARII

VICTORIS

COMMENTARII IN GENESIN

LIBER SECUNDUS.

Hactenus arcanam seriem, primordia mundi,
Ut sincera fides docuit, sine fraude cucurri,
Dum dignis letho vitiis terrena carerent:
Nunc hominum mores, et jam mortalia versu
Aggresso, omnipotens vires Deus adde poetæ.
Postquam sacratis decedere jussus uterque
Sedibus ac regnis, genitalia contigit arva,
Inque sua stetit exsul humo : mirabile quali
Ore, rudes stupeant tam barbara rura coloni,
Quæ non frugifera distinctaque arbore vernant.
Nec species placet ulla soli : nam mixta coacto
Pondere congeries confusa mole locatur,
Ardua caute rigent, silvis depressa laborant
Plana, carentque herbis, horrescunt edita dumis.
Heu quibus hæc spectant oculis, quo pectore cernu
Quorum animis Paradisus inest, quæ causa dolori
Una subest, dum cunctorum jam plena malorum

dit facies longe tristissima, post tot
is Paradise tuas, et amœna locorum
i fertilium : quorum vanissima præsens
r adest, tristesque animos idea fatigat.
honor ille sacri nemoris majore sereno
at, nunc divitias succurrit ademptas
beata tuas : nunc pomi dulcior usus,
rensque sapor : vivis nunc floribus halans
i, absenti tristes contristat odore.
m non eadem, exclamant! Paradise rependis,
tiam quanto præ illis hæc dona beatis
iis, pejora facis : sic tristibus illis
itæ perit almus amor, penuria rerum
at jam dulce mori, ne major egestas
rat graviore malo, nam viscera terræ
ri vesana fames, et quærere cogit
teriles dat silva dapes, adeo usque malignis
rum dubias passim radicibus escas
rare juvat, ventremque explere latrantem.
m cunctarum, quibus indiget usus, egenos
inopes rerum, docuit sors ultima summi
ium sperare Patris : tum stratus uterque
bra solo, lacrymis tantum mutoque dolore
nequeunt verbis, poscunt solatia votis,
pudor internis subducit verba querelis.
ubi cognovit mutuæ sibi reddita linguæ
ra, consurgens tali prece supplicat Adam :
ipotens, auctor mundi rerumque creator,
n mihi labe mali infensum atque audacibus ausis
itui, felix olim, dum vita maneret,

Et celeres animos visu super astra daretur
Posse sequi, late circum perque omnia fuso :
Hos ego cur oculos tua quondam arcana tuentes,
Vel jam non habeo, vel magna ex parte minutos,
Et retro clausos terreni carceris antro ?
Ut jam nil veri præter mortalia quædam, et
Fluxa videre datum, ac mundum in pejora labant
Atque ideo Omnipotens, qui semper totus ubiqu
Ad te confugimus, trepida te mente precamur,
Exaudi miseros, quos semper cernis et audis,
Cum me olim parti damnatæ annectere vellet
Ille caput scelerum, mundi infensissimus hostis,
Nil per se solum, ne victus cederet, ausus,
Serpentis formam accipiens, et conjugis illa
Arma meæ, duro confecit vulnere, sic nos
Artificis scelerum fraus improvisa subegit.
Cumque ego damnarer justa pro crimine pœna,
Agnovit culpam tanto mens icta dolore,
Ut mihi me de me pœnam præbere putarem.
Idcirco et gemitus pœnæ, lacrymasque negavi,
Amplexusque animo solatia dulcia pœnæ,
Hanc ipsam posthæc sacra inter munera ponens
Pro venia sceleris : non jam detrecto labores,
Quoscunque addideris, tamen interea optime ju
Si juvat, exaudi nil in tua jussa precantes.
Nec jam istud lacrymis et mœsta voce precamur
Judicii censura tui quo se illa resolvat,
Tota sed ut plenas teneat sententia vires.
Jussisti mota victum me quærere gleba,
Et steriles spinas sparsa pro fruge levandas

; et tribulos pro fructibus : ergo serenda est
at mea vota seges, quæsita labore.
e da quæ sint segetes, quo more serendæ,
feræ quæ sint herbæ, quæ forma laboris.
ter auxilium miserans, hisque imbue sensus :
rit ut rerum compos, et certa salutis
: Eva mihi, sævumque experta parentis
cium, pariat populos ut crimine nostro
ıtur, purgetque patrum peccata, nepotum
ıus æternam faciens successio pœnam.
ea dum sic orant, serpentis imago
visa metu tacito se tramite ferre
, ad molles spiris reptantibus herbas,
onvertit trepidos, dirique doloris
o senio cognatas traxit in iras.
or Eva viro : Si te suprema malorum
movet, rape saxa manu, datur ecce facultas
em lethi letho dare : callidus ille
ciis doceat propriis, et morte cruenta,
sit triste mori, qui me male pĕrdidit et te.
et elapsum cursu petrisque secuta est
ibus : quin et duras per robora cautes,
reptando condebat callidus anguis,
projiciunt : quarum rigido una lacerto
lum casu silicem dimissa resultat,
llamque ciet : sicco quæ e fomite nata
in flammam, et crinita incendia late
dens tota jam silva ardebat adepta.
orrent, latebrasque gradu trepidante requirunt ;
avidos stupor ipse tenet, curamque sagacem

Injicit insolitæ flammæ : quam cernere rursum,
Et timidi spectare volunt : paulum ergo remoti
Telluris dorso sterilis mirantur opacas
Defluxisse comas, nemorumque horrere favillas,
Fuscarique diem, totas splendescere terras,
Et lucem sub sole novam : nec mente quieta
Accipiunt crepitus stridentibus undique silvis,
Undantesque globos flammarum in sidera latos,
Nec quod radices immersus tendit in imas
Ignis edax penitus : sumpto quo victa calore
Terra suas pandit generosa ad munera venas.
Quæ cum jam cuncto siccata liquore fuisset,
Mox fieri liquor incepit, rivisque metalla
Fundere quæque suis, fulvo hinc torrente coruscat
Auri summus honos, candenti lacte renidens
Effluit argentum, rigor æris lubricus errat;
Et cogit in mollem resoluto corpore massam.
Vis brevibus formam ardentis comprendere silvæ?
Sulphureæ volitant nemoris per opaca favillæ.
Non aliter quam dum ruptis sicca Ætna caminis,
Egerit immixtis stridentia sulphura flammis :
Tum se decoctis tellus pinguissima glebis
In fetus movit varios, quos imbre marito
Parturiens putri dissolvit rura meatu,
Qua tumidi crepuere sinus, elataque messis
Exstitit, et motis undans trepidavit aristis,
Discerct ut speciem segetis novus accola cultæ.
Nil tamen hinc longus quidquam sibi vendicet usus,
Nil casus virtutis inops, Deus omnia nosse
Quæ bona sunt cum luce dedit, mundoque minori,

quid major habet, sacro innotescere sensu,
e per hæc voluit: quod si illibata maneret,
ata mens homini est, nulliquę obnoxia culpæ:
illam species, non illam corpora rerum,
modus astrorum, numerus nec mollis arenæ
ret, aut quantis cum magno terra profundo
sa est spatiis, aut quæ mensura peracta est
s: quid resonet motu septemplicis axis
oniæ vocale melos, nunc discitur usu
hisque datur studiis: quanquam arte vel usu
l capimus, Domino semper donante tenemus.
vero ad primos ut se digressa parentes
a chelys referat, jam quæso attendite paucis.
ab augustis Paradisi sedibus Adam,
n habuit prius officium, quam conjugis usum,
omnem natis operam navare creandis:
bi prima domus natis jam plena duobus,
am varios solatia multa labores
, atque novum se vidit uterque parentem,
licata graves relevavit cura dolores:
jam subiit propriis gaudere ministris
n officio, quorum qui maximus ævo,
ain duris vertebat pinguia rastris.
gaudere lucro dignissimus Abel,
is in nudis et sicci germine campi
as pascebat oves, et lacte parentes.
exspectati sensere ut gaudia fructus,
intuitu vinci sua vota favore:
crevit uterque sui libamina fructus
dicare Deo, sacras prior impedit aras

Frugibus ille novis, niveo magis hic litat agno.
Prima sacerdotum species, mox hostia fratris
Impia, sed Christum longe tamen ante figura
Signans, perpetuus nam cum foret ille sacerdos,
Summi Melchisedech ex ordine : protinus in se
Conflata invidia, et fratrum livore suorum est,
Hostia salvifica dum pendet ab arbore factus.
Sic olim ante sui præsensit candidus Abel
Invidiam fratris : nam cum de fruge litasset
Iste sua, niveo ille agno, mox protinus altum
In cœlum ascendit combusto fumus ab agno.
At contra per inane volans de frugibus illis
In terram rediit fugienti fumus Olympo :
Aut quod pejores Domino sacraverat, aut quod
Illi non gratum est, animo quod prodit avaro.
Inde Cain tamen insanas flammatur in iras,
Invidiæ ducens illo de fonte venenum,
Unde propinarat serpens, fratremque cavendi
Ignarum, sæva mactatum cæde trucidat.
Heu facinus! Quo non miseros furiosa libido,
Quo non ira, recens odium, et vis improba cogit?
Quid meret innocuus frater? num sanctior ille
Quod fuit, interimi meruit? jam facta parentum
Non est posteritas quod quidquam accuset, et ipsi
Flagitium addidimus : jamque est quod callidus anguis
Objiciat, si fors illum accusare velimus,
Quod morimur : namque ad cumulum prima illa pro-
pago
Criminis, adjecit mortem, culpamque parentum
Inductam mundo (horrendum est id dicere) fecit

tas scelus esse novum, sic impie, sic tu
Cain primore novum cæde inficis orbem:
ua perpetuas pœnas jam morte solutus
numque dabis, longe serpente nefando
ior, tua metimur sic crimina: namque
t ille necem nobis, non intulit: at nos
ms allatam, tu vero hanc primitus infers.
illo pejor, vitari publicus hostis
potuit: tu, privatus nulla arte caveri
poteras: Quis enim dilecto a fratre timeret?
o nulla est hominis tam dira nefandi
, Deus quam non animo clemente remittat,
do pœniteat facti: quod teste Caino
imus, quem tunc fraterna cæde madentem
ndignum habuit (tanta est clementia) sese
ptore Deus, quin blanda voce rogatum,
ubi suus ille foret, facinusque negantem
, et leviter tanto pro crimine punit.
rofugum tantum atque extorrem ab utroque parente
is amandat, vastasque relegat in oras,
et a patriis confestim excedere terris.
iam longe misero feliciter in re
cans: gravior nam multo est pœna videri
elices, et pura mente beatos
o, post supplicium, factique pudorem.
sit exsilium levius, comes additur uxor
eo forsan, ne desperatio solum
ret: tum etiam quæ duras pectoris ægri
et curas, et moto corpore fractum

Sisteret amplexu : nullique obnoxia culpæ,
Et Dominum votis, et pura mente colendo,
Eliceret quidquid posset satis esse duobus.
Sic multa extorres comitatur gratia, quorum
Auxit multiplicans per nomina mille nepotum
Progeniem Deus omnipotens, regemque Cainum
Esse dedit populis, quos cingere mœnibus urbes
Erudiit, prælonga videns in tempora natos.
Interea mœsto rursum gravis Eva marito
Pensarat primum sancto jam pignore damnum,
Reddideratque iterum nata jam prole parenti
Multiplices animi curas, et mixta labore
Gaudia : Seth puero nomen fecere, vice Abel
Quem dedit omnipotens illis Deus : unde secuta est
Posteritas, cujus de semine prodiit Enos,
Qui primus tacita lectus virtute sacerdos
Posse ciere piis precibus, votoque potentem
Speravit, meruitque Deum, populumque secutum
Imbuit, æterni cultum servare Parentis.
Cujus de serie pollens virtutibus Enoch
Descendens, meritis etiam non impar avitis,
Redditus in sedes patrias orbemque beatum,
Vivit adhuc, et habet vitæ jam regna futuræ.
Hic justi proavus Noe sub tempora cujus
Infecit totum studiis concordibus orbem
Culpa frequens, vitiisque sequens adjunxit avitis
Posteritas vitium : quapropter mille per annos,
Aut prope majores cum vivere consuevissent,
Ne perversi hominum mores crescentibus annis
Augmentum acciperent, vitiis ut terminus esset,

Maxima vita hominum lustra ad duodena redacta est.
Namque Cainigenum cum se conjuncta profanis
Damnasset Thalamis in pejus prona juventus;
In varium facinus, superum deserta favore,
Prosilit, inque omnes currit temeraria lapsus.
Tum Deus averso tam multa ob crimina mundo
Confestim infensus, voces erumpit in istas:
Nequaquam post hæc humana in gente manebit
Spiritus ille meus, vitam nec proferet ultra:
Vivere bissenos decies contenta per annos
Vita nocens hominum: quoniam terrena secuti
Plus carnis quam mentis habent, sic ergo severa
Ævi constituit tempus sententia certum
Judicis immoti, longæ ne tempora vitæ
Criminis augendi causam præstare valerent.
Flagitii quid enim jam non auderet iniqui
Impia gens hominum? nam magna mole Gigantes
Monstra horrenda hominum, vario de semine nati,
Nil non audebant: quis una et maxima virtus,
Non fore ad extremum pravos, quos dira libido
Crimen in omne trahens, nullas sine sanguine noctes,
Aut sine cæde dies unquam ductare sinebat:
Immemores juris divini, hominumque, suique,
Affectusque pii, matrumque, patrumque suorum,
Auctorisque Dei: tantumque in crimina summa
Processum est, homines Dominum ut formasse pigeret,
Ut perversa etiam Deus ob peccata nocentum,
Criminis expertes animas convolvere vellet,
Atque superfusis terras immergere lymphis,
Rursus in antiquam mundo redeunte figuram.

Unus erat Noe justus, quem propter in iras
Differret prodire Deus: quem vita fidelis
Jam per quingentos immunem criminis annos
Duxerat, et sancta degentem in lege probarat.
Cui sic sancta Deus pandens arcana revelat,
Jamque hominum vitiis infectam turpibus omnem
Aera cum terris in deteriora relapsis
Eluere, et tumido visum est submergere ponto:
Et dum cuncta ruens operit, jussusque residit
Gurgite præcipiti, pollutum diluat orbem,
Implicitosque homines, et quidquid vivere jussum
Causa hominum, inflati convolvat labe profundi.
Sed quia tu solus cui cordi nostra voluntas,
Devotum sanctis duxisti legibus ævum,
Perversis semper voto meliore repugnans:
Sic decretorum moderabor jura meorum,
Ut mihi cum justas luerit gens impia pœnas,
Purgatæque orbis fæces: tum dignius a te
Incipiat mortale genus, summumque parentem
Te numerent populi, post hæc qui tempora viven
Quadratis igitur trabibus contexta paretur
Arca tibi, cubitis sed quæ sit longa trecentis,
Lata quaterdenis denos super: aera in altum
Terdenis surgens, cubitali ornata fenestra.
Insuper a læva ponatur janua parte,
Tunc calidum bibula spirans compage bitumen
Exploret, tenues et vestiat undique rimas.
Cumque triplex spatium discreverit area duplex,
Sic discernantur propriis animantia nidis,
Ne violent permixta genus, commissaque pugnen

Confundantque cibos, quorum te condere par est
Tantam materiem : nam dispensata receptis
Ne desint, præstare meum est. Hæc mente fideli
Noe concipiens (sensum ipse animumque ministrans,
Velle et posse dabat famulo, quodcunque jubebat)
Jussum opus aggreditur, densas prosternere silvas
Incipiens, atque annosas proscindere quercus.
Admittunt luti radios, umbrisque levatur
Campus, et æquævo spoliantur robore valles.
Sed cum tam multo fuerit properata labore,
Summa operis cœpti centum differtur in annos,
Ut bona vita sequens, vitæ delicta prioris
Emendet, mutetque feros gens impia mores.
O miseri, quos tam justæ dilatio pœnæ
Plus facit esse reos : nec jam pro crimine tantum
Prætérito, at longe gravius plectentur ob ipsum
Temporis indulti spatium, veniamque neglectam :
Cum testaretur se parcere malle reversis,
Tempore dilato Dominus. Jam mole peracta,
Machina constabat laterum compage capaci,
Diffugium quod supremum pater ipse pararat
Naufragiis natura tuis, rapidisque fluentis.
Tum Deus e celso famulum dignatus Olympo,
Voce monet Noe, summum jam tempus adesse,
Condere se latebris, natos cum uxore, nurusque
Eripere instanti exitio, mortisque tenebris,
Cunctaque vivificis animalia reddere claustris :
Sive ea terra fovet, seu clarus sustinet aer :
Singula de mundis septena, et singula bina
Ex iis quæ sacris minus apta, immunda vocantur.

Nec mora fit, quidquid convexo cardine cœli
Nascitur, ignotum diversis partibus orbis,
Quod stupet Eous, quod pallidus horret Iberus,
Australis Libyæ calidis quod nutrit arenis,
Scindit Hyperboreas miro quod lumine noctes,
Festinat trepidans et apertæ immergitur arcæ.
Diluvium dicas jam præsensisse, Deoque
Auctori parere suo, et pecudes ratione carentes
Plus quam imprudentes homines ratione valere,
Etsi nil sapiunt. Ergo omni semine vitæ
Prævalidam ut primum claudi Deus imperat arcam,
Nox ruit, et subitæ cœlum obduxere tenebræ,
Effusoque cadens terras ferit aere nimbus,
Et furit, et toto pariter desævit in orbe.
Nec satis excidio est qui nubibus effluit imber,
Antiquæ laxantur aquæ, jamque æthere aperto
In nubes vacuas cœlum pluit, et reserata
Defluit in lymphas mundus cœlestis abysso,
Atque novos pandit fontes, torrentibus æquos.
Dumque uno immixtum raptim se gurgite jungit,
Quod cœlum, quod terra vomit, quod nubila fundun
Involvit mersos mixtis cultoribus agros,
Implicitosque greges stabulis, cum civibus urbes,
Obruit inter aquas: populique natante ruina,
Nulla manet rerum facies: tegit omnia flumen,
Crescendoque suum perdunt et flumina nomen.
Mox etiam cursu, nullis satiabilis unquam
Amnibus Oceanus, tam magna mole ruentes
Jam præsentit aquas: aucto quas gurgite major
Pellit, et in cumulum redeuntes surgere cogit.

Donec contractis æstum attollente profundo
Undique littoribus summo se circite jungit
Fluctus, et oppressis concurrunt æquora terris.
Et jam ter quinis super omnia celsior ulnis
Arca ferebatur (namque hæc mensura supremos
Excessit montes) cum quadraginta diebus
Unius pluviæ furor, et mors una fuisset.
Ter quinquagenis dehinc solibus aere sudo
Consimilis ponti modus et mensura remansit.
Dum Pater omnipotens jamdudum in carcere gentis
Conclusæ miserans, terris abscedere magnum
Paulatim jussit pelagus, sensimque relabi:
Ne raptim fugiens terras subverteret omnes,
Et stabilem in sedem tellus ut sicca mearet.
Denique diffuso planus mox aere vertex
Prodere se cœpit pedetentim, et summa videri
Posse juga, ac planos scopulis descendere fluctus,
Cumque residenti sensim prorumpere silvas
Æquore, et occultos paulatim surgere colles.
Jamque niger patula speculator missus ab arca,
Aera reppererat placidum, prædaque reperta
Non jam curabat consueta in claustra reverti:
Ergo emissa semel vitali e sede columba,
Nil refereñs certi, rursum dimissa reportat
Paciferæ frugis parvum libamen olivæ.
Tantus ad indicium hoc, magni cum laude parentis,
Clausorum fletus, quo se gaudere revelant,
Exoritur: quantus muris cum victor acerbus
Insultat, subitum obsessis si forte feratur
Auxilium: quantus cum judice missa modesto

Addictos rursum vitæ sententia reddit :
Quantus in ambiguum funus cum vita recurrit
Inter lugentum lacrymas et gaudia fletus.
Posteaquam rursum speculatrix arva patere
Nuntiat, hoc ipso terris quod missa receptis
Non rediit, tædet pigras perferre latebras,
Et juvat ad cœli ventos spirare patentis,
Atque animam æthereo laxatam pascere sensu :
Sed nulli claustro fas est exire patenti,
Donec relliquias illuc qui jusserat orbis
Ingredier, jubeat sacris excedere claustris.
Cœlitus admonitum fida cum conjuge Noe,
Cumque domo, et natis pariter, nuribusque pudicis,
Et nova deductis iterum dare rura colonis,
Cunctaque succiduæ servata animantia proli,
Jam captiva diu claustris emittere apertis,
Quæ bonus humanos opifex servarat in usus.
Quæ postquam data porta, ruunt : pars aera pennis,
Pars saltus, silvasque petunt : pars mersa cavernis
Infoditur patulis : terræ pars libera campis
Exsultat siccis, et prato vernat aperto.
At vero mundi sortitus regna secundi
Cuncta oculis Noe lustrans, ac mente capaci
Accipiens, animumque volens saturare replendo,
Cuncta haurit, rapido perlustrans omnia visu,
Ut nova miratur : noto fulgentior ortu,
Et mage sol rutilus ridet : majore sereno
Læta poli facies, et desperata virescunt
Fetibus arva novis : sed adhuc versatur imago
Ante oculos, tantæ semper memoranda ruinæ.

Inter aquas quid pertulerint, quid munere sacro
Non etiam tulerint, fremeret cum verbere sævo
Pontus, et illisas contemneret arca procellas.
Cumque suis Noe quam prompta et lata revolvit,
Si circum summi fuerit largitio Patris :
Cogit et attonitos mirari ac volvere secum,
Unde tot esca animis toto suffecerit anno,
Quis potus, namque hoc constat, si cætera vitæ
Suppeterent, clausos, dum fluctuat arca, perire
Inter aquas potuisse siti : nisi rector Olympi
Depositos, hominum auxilio donoque carentes,
Sustinuisset, eo quo condidit omnia nutu.
Ille animas longæ perituras carcere noctis
Affectu lucis spolians, virtute replevit.
Ille ut tam segnem possint perferre quietem,
Infudit pigri placidum torporis amorem :
Omnipotens quid enim non ejus dextera possit,
Qui gelidi raptim mersos sub gurgitis undas
Cum visum est ardere, facit, flammasque sub ipsas
Algere invectos? et qui nunc tempore parvo
Posse perire homines docuit mergentibus undis,
Ostendet flammis atque undis posse renasci.

CLAUDII MARII

VICTORIS

COMMENTARII IN GENESIN

LIBER TERTIUS.

Talia mente gerens, venturaque secula cernens,
Non prius officii quidquam servatus inire
Constituit : quam sacra Deo laudesque rependat,
Gratesque evaso referat discrimine Noe.
Mox niveo sacra exsurgunt altaria saxo,
Agnovitque hæc prima recens altaria mundus.
Antea totus enim convexo tramite cœli,
Templum mundus erat, tum dudum ad sacra paratu
Affluit e gregibus septenis hostia præceps :
Seu volucrum ex specie, mollis quas sustinet aer :
Sive ex his quæ terra parit : nam septima quæque
Aris sternuntur devota animalia sacris.
Æthereo tum mox ignis demissus Olympo,
Libat odoratos ad sacra altaria fetus,
Ambrosiumque Deo flagrant holocausta vaporem.
Et quanquam nostri nil muneris indiget, ille
Totius mundi Dominusque Deusque : suorum

Attamen officiis venerari, et munere gaudet.
Qui lymphis tandem sic Noe affatur ademptis:
Etsi parva fuit, tanto pro crimine, pœnæ
Ultio, vindicibus pluviis, cœloque refuso
Tot scelerum damnasse reos, sedemque nocentem
Terrarum, mage diffuso purgasse profundo:
Non tamen offensi feriemus verbere tali
Ulterius mortale genus: quamvis ruituras
Per varium facinus, per crimina pristina rursus
Humanas mentes videam, gentesque profanas,
Non tamen interea cessabit dextera vindex,
Supplicia injustis quæ reddat, præmia justis.
Vos igitur, quos vita probat justissima nobis,
Crescite, securi et fecunda prole referte
Arva, novosque greges longis distendite terris.
Servabunt elementa vices, cunctisque diebus
Sparsis seminibus reddetur debita messis.
Curret opus mundi compar, discordibus horis.
Æstati certabit hiems, ac tempora librans
Veris et autumni fugiens replicabitur annus.
Vosque (quibus regnum solidi permisimus orbis)
Tota tremet, metuetque ampli substantia mundi.
Imperium ecce damus vobis res prorsus in omnes,
Totque inter species rerum: quæ sponte moventur
Carnea membra quidem vestros largimur in usus,
Quanquam ... interdum vobis a sanguine vivi
Esse volo: quem si quisquam ederit, haud secus acris
Illum judicii plectet sententia, quam si
Hauserit humana fluidum de cæde cruorem:
Quem repetam semper vindex, adeoque requiram,

Ut mihi non solus pendat rationis abundans
Supplicium, sed bruta etiam : cruor omnibus æque
Sit sacer humanus. Verum ne postea quisquam
Diluvium metuat, tali sit fœdere tutus :
Cum levis in nebulas pendens se verterit humor,
Et nigras cumularit aquas in concava nubes,
Effundam radios, et pulchrum circite summo
Arcum componet mihi solis imago recurvum,
Pingentem convexa poli, qui luce colores
Exhibeat varios, et in aera dissipet imbres,
Ignis plus habeat rutilans, et jam minus imbris :
Quod sibi venturi specimen præsumere signi
Posteritas secura potest, ut fœdere tali
Posthæc diluvium credat non esse timendum.
Talibus attenti imperiis cum conjuge Noe,
Post habitas Domino grates, laudesque repensas,
Certatim et limo dulcique uligine læta
Arva pater natique simul, quis firmius ævum,
Mox subigunt rastris, et semine rura maritant.
Tum vere effusis late densissima campis
Herba virens, flavas cum duravisset aristas,
Solis ob ardores in frugem lacte gelato
Reddit multiplicem cumulato fenore messem :
Et nova prægravido jam palmite vinea diti
Luxuriat fructu, tortaque ex arbore nectar
Parturit, et duro nascentia pocula ligno.
Forte Deo Noe celebrabat lætus honores,
Indulgens sacris epulis, Vinumque propinans
Prima e vite novum : quo demum largius hausto,
Hinc alto gravidus somno, membrisque solutis,

Non bene composita cum veste jaceret, humique
Prostratus, spectanda daret genitalia natis
Membra suis, uni tibi Cham teterrime risum
Movit origo tui, nec jam peccasse sat uni
Esse tibi credens, fratres aspergine culpæ
Contendis maculare tuæ : sententia multo
Quos melior, meliorque animus, detecta parentis
Objecta docuit celare virilia palla :
Nam patrium aversis manibus texere pudorem.
Sed simul atque Japhe, tali dignissima patre
Pignora, quos ideo fratris dedit esse minoris
Jure pater dominos, somno vinoque solutus.
Qui mox natorum evigilans benefacta suorum,
Et Cham demeritum tali mercede rependit :
Cham tu, inquit, maledictus eris, servusque tuorum
Æternum fies ventura in secula fratrum.
Sem vero benedictus erit, fratremque minorem
Participem secum communi sede bonorum
Efficiet, quorum late possessio currat.
Hæc fatus senior, cum jam decurreret annos
Mille minus decies quinos, in pace quievit.
Interea Domini dum sancta in lege vigeret
Posteritas, multis jamque aucta nepotibus, et se
Cœlorum ac terræ Domino committeret uni :
Tunc sanctis hominum parebant omnia jussis,
Terra gravis, liquidum pelagus, vegetabilis aer,
Non opus arte illis, cœlesti namque magistro
Omnia discebant : sed postquam in crimina mundus
Exiit, et late vitiis sese abdidit imis,
Perdidit insigne hoc munus damnata propago,

Oblitamque Dei plures effingere divos
Non puduit : tanti est supremi oblivio Patriæ.
Tum gravis inventor lethi cessare capacem
Fraudis materiam non passus, cuncta maligno
Subdidit arbitrio, quo fatum induceret orbi,
Suaderetque Deum vel jam non esse, vel ista
Inferiora hujus contemnere munia mundi.
Ergo res hominum cunctas, eventaque rerum
Quæ Domino fuerat par assignare supremo :
Assignare vagis persuasit subdolus astris,
Atque avium spectare fibras, motusque volantum,
Et studio ingenti magicæ scelus intulit artis,
Et plures orare Deos, idolaque muta
Aut magicis idolis latitantem semet, in ipsis
Suasit adorari, multo mage dignus aduri.
Inque nefanda prior descendit crimina Nimroth,
Impietatis apex Cham servo e semine natus,
Mole et mente Gigas, Babylonia regna gubernans.
Persarum hic animos capiens, venator iniquus,
A veris Domini sacris traduxit ad ignem.
Nec modo plus æquo cupidis, hac arte sagaci
Ille caput scelerum, mundi infensissimus hostis,
Illusit curis hominum, sed mentibus ipsis
Irruit, et sensus penitus descendit in omnes,
Mox et in affectus : nam cum patri unica proles
Spem generis letho secum traxisset acerbo,
Infelix Nimroth, lacrymas noctesque diesque
Continuans, hebetique trahens clangore querelas
Dum furit, et raptum quærit per singula natum :
Effecta mœstum solatur imagine luctum,

Et Pario effectam filii de marmore formam
Credidit infelix incluso vivere sensu,
Et questus audire suos: mox inde dicatis
Erectisque aris divinos addit honores,
Inque loco jubet esse Dei: tum protinus omnes
Amplexæ gentes scelus hoc, crimenque secutæ,
Pro diis quæque suis caros habuere parentes,
Post etiam simili reges in honore locarunt,
Dixeruntque Deos, quorum sub nomine mendax
Græcia, dum veris falsa insinuare laborat,
Addidit obscuras vanis rationibus umbras,
Excusans tumulos atque indita nomina bustis.
Donec per species sese dementia cunctas
Proderet, et rebus minimis membrisque pudendis
Nomen inane Dei mundo ridente daretur.
Talibus errorum salebris fomenta daturus,
Ambigua inventor lethi responsa ciebat:
Usus ad insidias aut igni, aut fonte calenti,
Aut terra ex antris ventos spirante loquaces,
Et falsum vani sibi nomen Apollinis indens.
Talibus a Domino gentes trux ille remotas
Captabat laqueis quo ducens cunque volebat:
Tanti est a sancto Domini discedere cultu.

At vero egressi unde sumus, redeamus ad illam
Majorem seriem, quæ paucos aucta per annos,
Usque adeo excrevit, quod mox Oriente relicto,
Inde novas alibi compulsi quærere sedes,
In campum (Sennaar veteres dixere) patentem
Perveniunt: cumque his etiam discedere terris
Cogitur, in varias partes spargenda juventus

Cœpit in hæc mœstas tristissima verba querelas:
Heu quam non certus vitæ status ordine cœpto
Fert homines? quamque ignaros vel prospera fallunt
Per varios casus? quam voti summa petiti
Tendit in adversum? jam nos (si dicere fas est)
Quod sperata patrum precibus numerosa nepotum
Crevit turba, piget: spargenda est quippe per orbem
Exsilio cumulata manus, perjuraque longe
Finibus a patriis: nos ergo siccine tandem
Longa pauperie defecta, inhonoraque membra,
Ignoti dabimus passim tumulanda sepulcris?
Nec saltem miseri tumulis claudemur avitis?
Nullaque erit nostri post mortem fama superstes?
Quare agite o juvenes, dum vires turba ministrat,
Quæ vobis superest, quæ finem nesciat ullum,
Egregiam æternis famam dimittite factis.
Urbem condamus, cujus sub mœnia turrem
Usque attollamus, donec pingentia cœlum
Sidera et excelsi convexa attingat Olympi,
Nescia posteritas ut nos hinc orbe relicto
In cœlum migrasse putet: sic mota juventus
Contemnunt cautes, et quidquid monte reciso
Defluit, ac domitæ fictos de viscere terræ
Constringunt igni lateres, operisque futuri
Materiam proprio malunt debere labori:
Hanc inter stratum sic nectit utrinque bitumen,
Ut solidas simulent circumdata mœnia cautes.
Mox turris properata subit, mox vertice nubes
Transilit, ac fruitur cœli propiore sereno.
Tum Pater omnipotens cœlesti voce senatum

Congregat angelicum, turbæque insana superbæ
Facta stupens, isthæc regni consortibus infit :
En terrena phalanx quo jam temeraria pergat,
Cernitis, et quantos imprudens tendit in ausus.
Mortali quæ structa manu contingere celsos
Credit posse polos, et ad æthera ducere nostrum.
Cum nemo indutus terreno corpore, cœlum
Ascendat, nisi qui cœlo descenderit alto.
Sed quia gens una est, eadem quoque forma loquendi,
In componenda persistent turre, nec ante
Desistent, quam mutua opus consensio cœptum
Finierit : tanta est humanæ insania mentis.
Ergo agite (ut vetitum norint, quod posse negatum est)
Jam descendamus, tumefactaque corda superbo
Consensu, varii turbemus vocibus oris,
Ut quod peccarunt concordis crimine mentis,
Confusæ damnet melior discordia linguæ.
Dixit, et intentos operi, molemque levantes
Mentibus attonitis, subjecta oblivio primum
Intrat, et ignotæ subit imperfectio linguæ.
Increpitant operis studio cessante magistri
Cunctantes socios, sed vocem nemo remittit,
Non intellectis : quod si quis tentat, inane
Sibilat, aut rupti fremitu sermonis anhelat.
Sic vanum prava susceptum mente laborem
Destituit frustrata manus : jam nemo propinquum,
Nemo patrem sequitur : quem quisque intelligit, addit
Agglomeratque sibi, sociumque adjungere curat.
Dumque perit divisa hujus cognatio gentis,
Gentem lingua facit : sparguntur classibus æquis,

Diductasque petunt vario sub sidere terras.
Haud aliter volucres campi per mollia plana,
Quas gregibus mixtis errare et quærere victum
Persuasit secura dies, cum nocte propinqua
Frondea tecta petunt, exempto cum grege tardo
Vulgus quæque suum sequitur, rapidoque volatu
Miscentur, similis qua duxerit aut color aut vox.
Sic tunc in partes populus se dissecat unus,
Et species fit quæque genus, longeque remotis
Considunt terris, atque orbem gentibus implent.
Nec tamen hoc sacri (cum sit sua pœna nocenti)
Muneris est vacuum : nam quamvis ultio justa
Hæc fuerit, quos non tetigit reverentia cœli,
Quæ sedes propria est mundi, rerumque parens,
Ut nec se agnoscant, verba inconsueta loquentes
Attamen id multum quod rupto hoc fœdere cautum
Ne, quam paucorum attulerat persuasio culpam
Cunctorum assensu rursus contingeret omnes,
Et faceret commune nefas : ne prælia dura,
Et rabido populis mors arcessenda furore
Bellum illis civile foret : sic profuit illis,
Inque bonum versa est primæ distractio linguæ.
Quanquam nec prorsum sublata Ebræa loquendi
Consuetudo fuit : cum tunc permanserit oris
Ebræi sonitus, sermoque antiquus, in illis
Qui culpæ expertes, pars non injusta fuerunt
Natorum quos Sem genuit, custodia justi
Quos tenuit, Dominique etiam reverentia rexit.
Sed postquam toto dementia percita mundo,
(Ut taceam magici scelus intestabile monstri)

truncos et saxa etiam durique metalli
rte cavas species, et cassas luce figuras,
mpegit mortale genus mentesque supernis
Intentas fregit, terræque adduxit inerti,
Convolvitque simul fœdæ contagio labis,
Non secus Æthiopum ferventibus excita terris
Nubila morborum, corrupto tramite cœli
Dum currunt, quisquis percussum fulmine lethi
Ingemuit, simul ipse ruit, quicunque cadentem
Conspexit cecidit, congestaque funera passim
Dira lues stravit, camposque reliquit inanes:
Sic tunc præcipiti complexos mole furoris,
Ne nihil infectum toto dimitteret orbe,
Comprendit repetens, quos jam dimiserat error.
Donec Chaldæi generis, de semine Thare,
Vir justus, metuensque Dei, cum stirpe suorum
Urbem aliam, moresque novos, sedemque requirens,
Mansit in Assyriis demum novus accola Carrhis.
Qui quadragenis lustris ubi vixit, et uno,
Infaustam hanc vitam felici morte redemit.
Huic, meritis patrem, et sanctis virtutibus æquans
Aut longe superans, successit filius Abram,
Vir cœlo dignus, nam primo a limine vitæ,
Verum mente Deum venerans, gentilia vero
Aversatus erat, quem postquam morte parentis
Jussa sequi jam posse Dei, sine fraude liquebat,
His Dominus famulum meritis dignatus adire est:
Quandoquidem toto te solum invenimus orbe
Quem sincera fides juvat et reverentia nostri:
Linque procul sedes patrias, terramque nocentem,

Pollutamque domum : cognatio tota profana e
Et fugienda tibi : terræ melioris in agros
Me duce pervenies : ne sis par gentis iniquæ
Qui sanctæ caput esse potes, tum sacra dicab
Quæ maneant benedicte tibi, nomenque per
Magnificum reddam populos, bona cuncta re
Et benedictus erit, tibi qui benedixerit, atqu
Qui maledicta tibi conviciaque ingeret, ille
Confestim maledictus erit : benedictio per te
Spargetur tribubus cunctis, ævoque futuro.
Dixit, et imperiis mentem quæ pareat indit,
Promissisque pĩs credat, mora nulla repente
Dicto intercedit Domini, sed protinus Abram
Cum gregibus varii generis, famulisque pater
Conjuge cum fida, cari cum pignore fratris,
(Cui Loth nomen erat) digressus, limite recto
Ignotum sibi carpit iter : mollissima lætas
Præbent arva vias, blandumque faventibus austris
Arridens, nullis turbatur motibus aer ;
In Chanaam terras, et regna uberrima Sichem,
Donec perveniens, didicit, sobolique sibique
Isthæc in sortem imperii cessura futuri.
Unde Deo supplex devotas exstruit aras,
Et veteres revocans, cultor novus, auget honores
Inde petit Bethleem, sedes quæ lecta beati
Hospitiis sacrata viri, cunctasque superbis
Excessit meritis terras, quandoque secundo
Post cœlum numeranda loco, nam sede superna
Dignior ista Dei, quæ pignus lege salutis
Emissum mundo tantum mirante paratum

t est, hominemque remitteret astris.
lemnes Abram pater exstruit aras,
iovis habitacula ponit in arvis.
ne rursum sedem mutare coactus
otamque domum, famulosque gregesque
rebus commercia justa rependens
otum, et Sarai appellare sororem
ixorem, ne barbara pectora sancti
lem stimulet furiosa libido.
Pharao radiantis imagine formæ
t, thalamosque et fœdera certa
ngos isthæc connubia in annos
onge aliter disponeret ille
ii, cui cum minus ista placerent,
gi mersa formidine mixtus
ito quatit improba corda tumultu,
iimos niger horror, et implicat artus :
;æ gentis tam tristia vota
asse Deum, qui tale profecto
idit famulis, ut barbarus hostis
irai securum agnosceret Abram :
iertus, quam non impune profano
o, quem nec viduare liceret.
, nulla violatam labe, marito
;enti cumulatum fruge remittit
ethleemque suam : quo deinde recepti
que domoque pater, cum conjuge salva,
pos, et pinguia pascua late
unt gregibus : dum jurgia crebra
patrui nata atque nepotis,

Dum non sufficerent capiendis arva duorum
Armentis angusta nimis, plenissimus ergo
Abram justitiæ atque observantissimus æqui,
Quo dirimat lites, et jurgia tollat avara,
Ut natu major, concessos dividit agros:
Junior elegit, qua dulcibus undique fusis
Rura maritat aquis, ripisque umbrantibus inte
Labitur, et teretes saltus Jordanis amœnat.
Ergo quo fugiat pastorum jurgia, ab Abram
Declinans, junctos Sodomæ Loth migrat in a
Cum Deus hac Abram mœsti spe pectora
Ne movearis, ait, fratris quod prole relicta
Nunc solus videare tibi: innumerabile vulgus
Tu mihi solus eris, populique idem auctor a
Suspice quadrifidi partes intentus ad orbis,
Inspice nunc austrum versus, septemque trione
Qua sol exoritur, qua vespere concidit imo:
Hæc tibimet, prolique tuæ, populisque tuorum
Concedam, æternos illis habitanda per annos:
Quis tu etiam terris longe lateque fruaris,
Surge, et qua pateant gressu prius hospite lustra.
Hæc ait: ille libens paret, sedemque relinquens
Emigrat, Chebronque subit, sub ilice nigra
Ad Mambre querceta pater tentoria figit:
Hic quoque solemnes Domino struit ut colat aras.
Interea magno circum turbante tumultu
Hostis adest avidus, varia quem dote referta
Sollicitat tellus, campis illisa resultat
Ungula, et effusis errat populator habenis,
Adversum Sodomæ pinguissima pascua gentis.

i vero portis cum rege erumpit apertis,
icina manus regum socia arma ferentum,
m equites peditesque trahunt: distenditur agmen,
ligunt acies pariter, sternuntque caduntque.
turpis Sodomæ luxu emollita juventus,
rursum exarsit repetitus clamor in iras,
unt terga metu: rapido pars mœnia cursu,
montes silvasque petunt, pars septa catervis
rigit ignavas ad tristia vincula palmas.
Ut verò patruus captum Loth audiit Abram,
fletu (quid enim fletus conferret inanis?)
virtute parat fratri succurrere capto.
ructos igitur tercentum deligit omni
rege, bisque novem famulos, quos ante preuntes
quitur sensim, qua tendere prodidit hostem
um præda gravis: quorum de nocte silenti
ora (conflictu dum jam languentia duro
it, et fessos dulcis sopor alligat artus)
editur, nil venturum sibi tale putantum:
im jejuni rabies vesana leonis,
cudum saltu penetravit septa volucri,
nte atque pede exanimat, cupidamque vorandi
mem superat, dum meta doloris acerbi
ue ovibus vacuas effecerit ultima caulas.
l secus ille duces somno vinoque sepultos,
entesque Abram populos, regesque trucidat,
amen ut nullus confundat castra tumultus.
o gradum sentit, nisi quem mens deficit et vox,
o sonum cædis, nisi quem mors excitat, audit.
uine cuncta madent: sicco resoluta sereno

Tellus tabe coit, gressumque morante cruore
Lubrica stagnanti titubant vestigia campo.
Nec tamen omne animans gladiis occumbit
Servantur prædæ : tanta est moderatio justi
Victoris, reliquos sparsit fuga turpis, et agr
Usque Damascenos instans formido secut
At victor tanti nil motus laude triumphi,
Inter equos, pecudumque greges, populumque
tum,
Aut captum, gazasque (avido quæ pondere vi
Victoresque movent) nil prorsus concupit hos
Magnificus : sed enim tanta inter gaudia miti
Et varios hominum reputans sub pectore casu
Omnes omnino prædas, et præmia belli
Direptis passim populis, regique reservat :
Non sibi se pugnasse docens, decimam tamen
Hostibus excussæ, quæ vera est hostia, prædæ
Melchisedech vinumque et panem ab cæde re
Obtulerat, rex ille Salem, qui munere tali
Mystica præmisit summi libamina Christi :
Cujus de manibus sumens Ecclesia corpus
Vivificum panem, cœlesti pota cruore est.
At vero hostili redeuntem e funere lassum,
Omnipotens verbis solatur talibus Abram :
Quandoquidem nullis cupidum te præda sol
Illecebris, pretium fidei, mercesque laborum
Mecum plena tibi est, teque et tua cuncta tue
Hæredi servanda tuo, quem germine sero
Progenitum, mage multo etiam pius auctor an
Nil est quod metuas : hæres tuus ille Damascu

ist, ipse tuo cernes de semine natum,
ndat cujus patrios infantia sensus,
pice, convexum quam denso lumine cœlum
a nocte micat: quantis congesta premantur
ra sideribus, numerum quæ objecta recusent:
nis hoc exemplar habes, stirpisque futuræ
plicis formam. Sic fatus, finit: at ille
dit, et nudæ fidei consensio sola
am ad justitiæ et meriti reputata coronam est.
o adeo hinc Abram tanta mercede docemur,
ti sit meriti divino credere Verbo.
eriti contra quanti non credere: namque ut
idit, hac rursum divina voce meretur
i, omnipotens dum verbis incipit istis:
ego sum Deus ac Dominus, qui teque tuosque
ea de gente tuli, tandemque paternis
tum vitiis, terra meliore locavi:
te genitus populus meus arva beata
t, et seriem longe lateque propaget,
os expulsis, quas fœdo errore parentum
gos ritus olim fecere profani:
cunctabundus nimium quia credere differs,
m sume mihi torva jam fronte juvencam,
ua par annis blando grege lecta capella,
vusque aries nostro mactetur honori,
quoque humanæ turtur conjuncta columbæ.
o volucrum non sentiat hostia ferrum,
n inter medias pecudes discindere cura:
ic diductas mundis distinguito arenis,
mbris coeant altrinsecus æmula membra.

Dixit, at ille Dei monitus servare libenter
Assuetus, raptim properat mandata patrare :
Sed cum dispositam, quo jusserat ordine, terræ
Stravisset seriem, subito manus ingruit atra
Importunarum prædam insectata volucrum,
Quæ ne contactu violarent sacra profano,
Undique sollicitus cavet, et circumspicit Abram.
Sed cum opere attonitum tanto, nec sole cadente,
Vinceret officii moles tam magna recepti :
Ecce niger terror, tremor horridus, et sopor intrat
Nuntia jussa ferens, venturaque secula formans.
Credo, videbatur septum sibi cernere Nilum
Hebreæ gentis populo, serosque nepotes,
Ingentesque supra numerum cognoscere turbas :
Inde truces motus, deductaque castra suorum,
Transmissum pelagus sicco pede, mersa profundo
Agmina, naufragium nulla cum classe secutum,
Ereptosque mari Hebræos, dehinc tota beatæ
Regna Palestinæ populo patuisse reverso.
Talibus attonito visis non defuit almus
Interpres : Prænosce tuos, sobolemque tuorum,
Inquit, in externis per secula quatuor agris
Niliaci illius sensuram dira tyranni
Imperia : at cum tot peregrina expleverit annos,
Servitio eripiam, gentemque ulciscar iniquam :
Et reddam terris, blando quas gurgite cingunt
Nilus et Euphrates : sed cum peccata nocentum
Gentis Amorrhææ, populique hæc regna tenentis,
Explerint summam scelerum, dignique paternis
Sedibus expelli fuerint : attamen ante

Longævo felix decedens limite vitæ,
Ploratus natis cum pace et munere nostro
Ad sanctos migrabis avos. Sic fatus, et alto
Cum jam nox terris densas induceret umbras,
Signum e monte dedit : confestim fumeus istic
Apparet clibanus, lampasque ignita videtur :
Tum sacras epulas, mediumque invecta paratum,
Præcipiti cursu delibans flamma voravit.
Interea certus regni, prolisque futuræ,
Munus adire patris cupit Abram : casta sed uxor
Abnuit officium, quod inanem effeta senectus
Jamque uterum sibi fecisset : sed dulce mariti
Pignus, spemque novam quacunque ex pellice fusam,
Esse suam credens, famulam (cui junior ætas,
Agar nomen erat, tellus Nilotica origo)
Subrogat in thalamos, precibusque aggressa maritum
Servili semen concredere perpulit alvo.
Proh servile nefas! ut primum vivere sensit
Agar ventris onus, fastu tumefacta superbo,
Despexit dominam, et dominam cui matris amorem
Debebat, causamque sui furiosa tumoris.
Recte igitur flagris hanc vir justissimus Abram
Conjugis addixit : quorum magis acta pudore,
In deserta procul secretaque lustra ferarum
Abditur indignans, quam exsul nec spernere cessat,
Sed rursum obsequio privans, quod debuit, illam
Contemnit, quo more potest, mavultque pericla
Desertæ perferre viæ : ni missus Olympo
Angelus occurrat, famulamque ad pristina rura
Restituat miti dominæ, blandoque refectam

Hortatu, melius jubeat sperare reversam,
Et nomen nati doceat, moresque manusque,
Innumerosque greges tali de stirpe futuros.
Quo majore redit voto jam certa futuri,
Et partu dominum fecit prior ipsa parentem.
Cum jam decursi spatiis felicibus ævi
Supra octoginta bis ternos elauderet annos,
Ad quos bissenas cum justus et insuper unam
Adderet æstates : solito hunc rursum Pater almus
Alloquio dignatus adit, jussitque senectam
Ducere felicem : simul et promissa revolvit,
Et cum mercedem exspectet : tum corpore prono
Abram suppliciter Dominum prostratus adorat.
A quo mox audit firmata voce, futurum
Se patrem innumeræ gentis, lateque patentis,
Et cujus veniant etiam de semine reges.
Hoc tamen a reliquis jussus discernere signo
Hebræam gentem populis, ut sponte resecta
Carne supervacua se circumcidat, et omnem
Masculei sexus præsentemque atque futuram
Progeniem : jussus pueros a matre recentes
Atque rudes vitæ, dum mens ignara dolendi est,
Præputio exutos, octava luce sacrare.
Quod qui tam sanctum corrumpere testamentum
Auderet, cessans legi inservire rogatæ,
Exhæres fieret regni, vitæque futuræ.
At simul ut vero sibi crederet argumento,
Venturas aliquando suo de semine gentes
Innumeras, nomen Dominus commutat utrique :
Non Sarai tibi, ait, sed Sarra vocabitur uxor :

Et tu non Abram, sed nomine clarior aucto
Venturæ Abraham posthæc vocitabere genti
Quod commune ideo tibimet cum conjuge vera est,
Promissi quoniam (nihil est re certius ista)
Mater erit generis, teque annum sole remenso
Esse patrem faciet, quamvis ridenda putetis
Virtutis promissa meæ : nec vestra senectus
Impediet, quin divini sententia juris
Æternos semper maneat stabilita per annos.
Sed tamen ignoscam dubiis, pueroque futuro
Imponam nomen, quod culpam hanc arguat, Isac :
Qui nostri indubie servato fœdere pacti
Hæres certus erit, cuncta cum stirpe suorum.
Nec tamen Ismael, Agar de semine natus,
Expers dotis erit : nostro nam munere fultus
Millia multa virum de se ventura potentum,
Bissenis pariter ducibus regnanda creabit.
Dixit : at ille avidus pactum accelerare receptum,
Jam centum pulsans annos jam pubere nato,
Se primum gnatumque suum, cunctosque clientes
Ac famulos omnes, quo jussum est, stigmate signat,
Et populum facit esse novum, fontemque piorum,
Una eademque via, tanta est devotio, legem
Accipiens, explensque fidem. Quid non meret ergo
Tam præsens veloxque fides ? nam non timor istud,
Sed sincerus amor, famulique probatio justi est
Quodlibet imperium placida sic mente subire.
Unde Deum sibi promeruit : nempe antea tantum
Audiri solitus, meritum post tale ministri
Jam patitur cerni : cumque indignatio justa

Vile putat, nisi se summis etiam implicet : ergo
Infandum ut patret facinus, Loth opprimit : et jam
Vi majore agitant, quam quæ virtute repelli
Humana valeat : cum protinus hospes uterque
Angelicas nudant mentito corpore vires,
A populoque senem cæcata mente furente
Loth retrahunt, inque ipsa domus secreta receptum
Perdenda hortantur confestim abscedere terra.
Qui sint, quid veniant, et quæ præcepta ferentes
Mox explere velint, nil jam sermone patenti
Dissimulant : et ab hac se clade evadere salvum
Posse, domumque suam dicunt, generosque suosque
Colligere affines, et secum abducere mandant.
Ast illos simili cum vulgo crimine tactos
Involvit similis sententia, sana monenti
Credere dum nolunt, quanquam quod credere nolunt
Non est ut multum mirere, abscedere cum Loth
Id quoque ridiculum quod consuluere putaret :
Quem lentum pigrasque moras sine fine trahentem,
Hospes uterque videns, manibus cum conjuge raptum,
Virginibusque suis procul extra mœnia ducit,
Et celerare jubet, montesque evadere in altos.
Tali lege data : nec cœlesti igne flagrantes
Post se respiciat quisquam male cautus in urbes.
Loth vero metuens, montes ne tardius altos
Aggressum, velox cœli præverteret ira :
Ipse Segor lacrymis petiit, secura recessus
Antra sui, lacrymas autem non sensit inanes,
Concessumque sibi donum speciale salutis
Pluribus impertit, meritumque e munere fecit.

a non solitas raptim obducentia cœlum,
ria virtute Deo miscente, coacta
la densarant nebulas : sed quas rotat Ætna,
vomit Inarime, atque Aponus ferventibus undis
lat; quas vicino concussa Vesevo
tat tellus, Lyciæ quas sæva Chimæræ
; sine vasto trinæ fornacis anhelat :
pocunque loco fallentia sulphura velox
itas inflammans, angusto tramite fusus,
uit in lucem rupta tellure vaporans.
n quod non possit pluvias quoque vertere in ignes,
m de nihilo potuit qui condere mundum :
majore bonus judex damnare paratu
rulit, quos miserans urbis morumque ruinæ
it in exemplum : mox durum elementa minantur,
ncurruntque undante globo, stipataque flatu
eque suo, coeunt flammarum pabula in unum
orpus, et infandas terras urbesque nocentes
lphurei testudo tegit curvata metalli :
uam citus et vires angusto tramite sumens
piritus incussam, tanto crepitare fragore
ompulit, et crebro tonitrus agitante corusco
onsternare animos, quotquot spectacula cernunt
lia, quinetiam Loth, heu, miserabilis uxor,
eu tanto stupefacta metu, seu stulta cupido
la fuit, vetitum contra consurgere pactum
mineis innata animis, quæ denique cunque
sa fuit : Sodomam inspectans se pone ruentem,
nfestim pœnas violata lege subivit,
tatuam conversa salis, spoliataque luce,

Sic animam infelix cum corpore perdidit omn
Ut nullum exstaret forma remanente cadaver,
Ocior inde Segor, luctum prohibente timore,
Horrificoque malo stupidus, mox ingreditur l
Tum sol exoritur toto ferventior igne,
Irarum fulgore micans, radiosque severos
Dirigit in Sodomam : qui postquam lumina fl
Involvere suis, resolutaque sulphura, nexos
Secum præcipitant ignes, siccoque liquore
Dispensata suis stillant incendia tædis,
Fulmineus denso præceps cadit aere nimbus,
Involvitque urbes, et totis sævit in agris,
Ac mixto stridore donat, vincitque querelas
Flammea tempestas, quæ postquam pabula terri
Repperit incensis, ipsisque insedit arenis :
Erigit immensam conjuncto fomite metam
Ignis, et a terris redeunt in sidera flammæ,
In cineres donec cautes tellusque resultans
Transeat, ac penitus mersæ solvantur arenæ,
Depressisque cavos consumpto cespite campis
Pandunt arva sinus venisque effusus apertis
Consocians vires qui terras strinxerat humor
Privatum gignit pelagus, quidnam esse putemus,
Quod raptim lacus est, mira virtute refertus,
Qui fuit ante rogus? sic omnipotentia summi
Judicis in gelidas ignem convertere lymphas,
Ac rursum lymphas ardentem possit in ignem :
Nec tamen hic occulta vacant mysteria, nam quo
Undæ hic sunt, ubi flamma fuit, quod flammea mi
Desuper exstinxit lymphis : fortasse notabat

rise calidos ignes, fomentaque primi
ato contracta patris, cœlestibus undis
netum quandoque iri : proque ignibus acris
tus, quibus illa olim lex dura vigebat,
ficis purgatum iri, et lustralibus undis.

CLAUDII MARII

VICTORIS

AD SALMONEM ABBATEM EPISTOLA

DE PERVERSIS SUÆ ÆTATIS MORIBUS.

Si Domini templum supplex orator adisti,
Imo et custodem templi, populique magistrum,
Quot tu isthic homines, tot Christi altaria cernis:
Sed si collatis juvat indulgere loquelis,
Hic habitat tuus ille hospes, mea viscera Thesbon
Cui fratrum ad requiem frondosæ vitis in antro
Herbida cespitibus sunt structa sedilia vivis.
Dic igitur Salmon, quæ rerum nunc tibi sors est?
Quis patriæ status est? quid te delectat in illa?
Namque agris, opibusque hominum, terræque colon
Nunc primum illæsæ turbato fœdere vitæ
Barbarus incumbit: nec longæ ad secula vitæ,
Constructæ prosunt solido de marmore villæ,
Absumptæque omnes vana in proscenia rupes.
At vero interior pestis, bellumque profundum
Olim nos densa telorum nube fatigat:
Sævior et tanto, quanto est occultior hostis:

:t tamen, heu! si quid vastavit Sarmata, si quid
'andalus incendit, veloxque abducit Alanus,
ımbiguis spebus licet et conatibus ægris,
Conamur, quandam in speciem reparare priorum.
lla autem nostro quæ sunt amissa periclo
Negligimus, longoque situ squallescere mentis
gnavi patimur, subjectaque colla catenis
Dedimus, et manicis peccati præda ligamur.
Et prius est vitem purgare, abscindere sentes,
Ostia convulsa ac fractam renovare fenestram:
Quam latos campos animæ, et præcordia cordis
Excolere, et captæ collapsum mentis honorem.
Nil hostis, nil dira fames, nil denique morbi
Egerunt: fuimus qui nunc sumus, hisque periclis
Tentati nihilo meliores reddimur unquam,
Sub vitiis nullo culparum fine manentes.
Nil sanctum est nobis nisi quæstus: et illud honestum est,
Utile quod fuerit: vitiisque vocabula recti
ndimus, et parci cognomen sumit avarus.
At qui et confessis vitiis, et crimine aperto,
Non potuere suas virtutis imagine fraudes
Obtegere, occulto foverunt vulnere plagas,
Quos terrena trahit sapientia, nescia veri.
Quosdam infelices qui decipit, incitat error,
Dum causam inquirunt rerum, astrorumque meatus,
Quæ sit forma poli, cur longo flumina cursu
Non pereant, latus jaceat quo limite pontus:
Quæque Deo tantum sunt nota, recondita cunctis,
Scire volunt, heu grande nefas! et scire videntur.
Ista quidem Salmon sunt nostri crimina sexus.

Sed levis est vestra vitiorum morbus in urbe,
Si non feminei magis exarsere furores,
Ante diem Salmon tenebris nox humida condet,
Quam possim mores hujus percurrere turbæ,
Quæ cum lege Dei vivant sub lege virorum,
Proh pudor! haud unquam sine nostro crimine peccant.
Nam nisi delictis faciles traherentur earum,
Haud illas vitiis vellemus vivere nostris:
Nec rigidas auro vestes, nec vellera Serum,
Nec lapides toto quos fert mercator ab orbe,
Fundorum pretiis emerent suspiria mœsta.
Jungimus at vanas, non est pudor, addere curas.
Si gravis ignotis processit Lesbia gemmis,
Et decies Passina novo radiavit in ostro:
Confestim ornatum sibi quæque exposcit eundem.
Ergo quod variis studeant occurrere formis,
Atque viris alios aliosque opponere vultus,
Nonne hæc culpa viri est? quid agunt in corpore casto
Cerussa et minium, centumque venena colorum?
Mentis honor, morumque decus sunt vincula sancti
Conjugii: si forma placet, venientibus annis
Cedet amor: sola est, senium quæ nescit, honestas.
Nam quod perpetuis discursibus omnia lustrant,
Quod pascunt, quod multa gerunt, quod multa loquuntur
Non vitium nostrum est: Paulo et Salmone relicto,
Quod Maro cantatur Phœnissæ, et Naso Corynnæ,
Quod plausum accipiunt lyra Flacci, aut scena Terenti,
Nos, horum nos causa sumus: nos turpiter istis
Nutrimenta damus flammis: culpane caremus?

Nam velut acceptas referunt specula optima formas,
Sic exempla virum uxores accepta sequuntur.
Sed cur infelix in culpa est femina tantum,
Cum placeat stolido conjunx vitiosa marito?
Unus ubique hostis diffuso turbine sævit:
Nec mirum est vinci belli terrore subactos.
Quod si correcti sanum saperemus, et atris
Libera mens nebulis Christo purgata pateret,
Si falcem verbi cordi imprimeremus, et illinc
Vellemus veterum vitiorum abscindere nodos,
Adversus Christi famulos vis nulla valeret:
Nec nos Riphæi prosterneret arcus Alani,
Nec servile etiam subverteret omnia bellum,
Et qui nunc nostra grassantur clade superbi.
Attamen in vestro populo non rara bonorum
Turba viget, multosque pios ecclesia nutrit.
Sunt plane insontes multi, Pater optime, quorum
Esse velim similis: nec desunt in grege nostro
Victrices reddat quas sexus uterque coronas.
Ac si quid patriam commendat, si quid in illa est,
Quod juvat: hoc unum est, hæc sunt solatia vitæ.
Nunc age care Pater, cupido mihi fare vicissim
Quæ te digna satis requies susceperit: ex quo
Te corde hinc gestans abii, tecumque refelli,
Non equidem invitus recolam mea gaudia Salmon,
Nec te tantorum indicio laudabo bonorum.
Sed jam conclusi nos admonet hora diei
Surgere, et ad sacros sanctorum occurrere cœtus.
Crastina lux verbis accedet libera nostris.

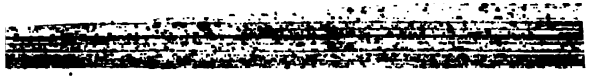

JUVENCUS.

DE C. V. A. JUVENCO.

[illegible]us Vettius Aquilinus Juvencus, natione [illegible]anus, familia insigni maximeque illustri na[illegible], sub Constantino principe floruit. Inter [illegible]poemata, quæ dicuntur ab eo edita, scrip[illegible]quatuor evangelia hexametris versibus; qua [illegible]re majori diligentia usus est, tam in ser[illegible]da rerum historia, quam in demonstranda genii sui elegantia. Non dubium est illum esse relatum inter sacerdotes Christianos, ut veteres auctores testantur. Divus Hieronymus ubi repetit Juvenci carmina, eumque ut auditum et elegantem poetam commendat.

C. VETTII AQUILINI

JUVENCI

EVANGELICÆ HISTORIÆ

PRÆFATIO.

LATHEUS instituit virtutum tramite mores,
bene vivendi justo dedit ordine leges.
rcus amat terras inter, cœlumque volare,
vehemens aquila stricto secat omnia lapsu.
cas uberius describit prælia Christi,
e sacer vitulus, qui munia fatur Abia.
nnes fremit ore leo, similis rugienti
onat æternæ pandens mysteria vitæ.

ALIA PRÆFATIO.

MORTALE nihil mundi compage tenetur,
n orbis, non regna hominum, non aurea Roma,
n mare, non tellus, non ignea sidera cœli.
n statuit genitor rerum irrevocabile tempus,
o cunctum torrens rapiat flamma ultima mundum.
tamen innumeros homines sublimia facta,

Et virtutis honos in tempora longa frequentant:
Accumulant quorum famam, laudesque poetæ.
Hos celsi cantus, Smyrnæ de fonte fluentes,
Illos Minciadæ celebrat dulcedo Maronis.
Nec minor ipsorum discurrit gloria vatum,
Quæ manet æternæ similis, dum secla volabunt,
Et vertigo poli terras, atque æquora circum
Æthera sidereum jusso moderamine volvet.
Quod si tam longam meruerunt carmina famam,
Quæ veterum gestis hominum mendacia nectunt,
Nobis certa fides æternæ in secula laudis
Immortale decus tribuet, meritumque rependet.
Nam mihi carmen erit Christi vitalia gesta,
Divinum in populis falsi sine crimine donum.
Nec metus, ut mundi rapiant incendia secum
Hoc opus: hoc etenim forsan me subtrahet igni
Tunc, cum flammivoma descendet nube coruscans
Judex, altithroni genitoris gloria, Christus.
Ergo age, sanctificus adsit mihi carminis auctor
Spiritus, et puro mentem riget amne canentis
Dulcis Jordanis, ut Christo digna loquamur.

C. VETTII AQUILINI

JUVENCI

EVANGELICÆ HISTORIÆ

LIBER PRIMUS.

fuit Herodes Judæa in gente cruentus,
quo servator justi, templique sacerdos
rias, vicibus cui templum cura tueri,
to instabat lectorum ex ordine vatum.
s inhærebat thalamis dignissima conjux.
his ambobus parilis moderaminis æqui,
os annexos legis præcepta tenebant.
uit his soboles, jam tum vergentibus annis,
us ut donum jam desperantibus esset.
um sorte adytis, arisque inferret odores
rias, visus cœlo descendere aperto
ius, et soli jussas perferre loquelas,
tera nam foribus plebes astrata rogabat):
n tibi terribilis concussit corde pavorem
, eum læti sermonis gratia placet.
me propitius rerum pater unicus alto
li solio tibi nunc in verba venire

Præcipit, et cara tibi mox e conjuge natum
Promittit, grandis rerum cui gloria restat,
Plurima qui populis nascendo gaudia quæret,
Sobrius æternum; clausum quem Spiritus ipse
Visceribus matris complebit numine claro.
Istius hîc populi partem pleramque docendo
Ad verum convertet iter, Dominumque, Deum
Continuo primus noscet, plebemque vocabit:
Nomine Joannem hunc tu vocitare memento.
Olli confusa respondit mente sacerdos:
Æmula promissis obsistit talibus ætas,
Nec senibus soboles poterit contingere fessis,
Quam Deus avertens primævo in flore negavit.
Hæc trepidans vates; cui talia nuncius addit:
Si tibi mortalis sobolem promitteret ullus,
Ad desperandum forsan cunctatio mentis.
Debuerat tardis hærens insistere verbis.
Nunc ego, quem Dominus, cœli terræque repertor
Ante suos vultus voluit parere ministrum,
Auribus ingratis hominis, visuque receptus,
Supremi mandata Dei temnenda peregi.
Quare promissis manet irrevocabile donum;
Sed tibi claudetur trepidæ vox nuncia mentis,
Donec cuncta Dei firmentur munera vobis.
Hæc ait, et sese teneris immiscuit auris.
Interea populus miracula longa trahebat,
Quid tantum in templo vellet cessare sacerdos.
Egressus trepide, numen vidisse supernum
Nutibus edocuit, miseræ et dispendia vocis.
Inde domum remeat completo ex ordine vates

Officio, amissamque levant promissa loquelam.
Nec dilata diu venerunt munera prolis;
Anxia sed ventris celabat gaudia conjux,
Donec quinque cavam complerent lumina lunam.
Tunc majora dehinc idem mandata minister
Detulit, ad Mariæ demissus virginis aures.
Hæc desponsa suo per tempora certa propinquo,
Abdita virgineis caste pubescere tectis,
Et servare diem jussis permissa parentum:
Ad quam tranquillum sermonem nuncius infit:
Salve, progenie terras jutura salubri,
Desine conspectu mentem turbare verendo.
Nam tua concipient cœlesti viscera jussu
Natum, quem regnare Deus per secula cuncta,
Et propriam credi sobolem gaudetque, jubetque:
Hunc ubi sub lucem dederis, sit nomine Jesus.
Ad quem virgo dehinc pavido sic inchoat ore:
Nullos conceptus fieri sine conjuge dicunt.
Unde igitur sobolem mihimet sperabo venire?
Nuncius hæc contra celeri sermone fatetur:
Virtus celsa Dei circumvolitabit obumbrans,
Spiritus et veniet purus, lectissima virgo,
Ac tibi mox puerum casto sermone jubebit
Magnificum gigni populis, quem credere sanctum,
Supremique Dei natum vocitare necesse est.
Sic cognata tibi, sterilis quæ credita cunctis,
Zachariæ conjux mortali germine nuper
Ævo defessis auxit miracula membris.
Sextus adest mensis: parent sic omnia jussis.
Virgo dehinc: Domino famulam nunc ecce jubenti,

Ut tua verba sonant, cernis servire paratam.
Nuncius abscedens vacuis se condidit auris.
Illa dehinc rapidis Judæam passibus urbem,
Zachariæque domum penetrat, gravidamque salu
Elisabeth : clausæ cui protinus anxia prolis
Membra uteri gremio, motu majore resultant
Et simul exsiluit mater concussa tremore
Divinæ vocis : completa afflamine sancto,
Et magnum clamans : Felix o femina salve,
Felicem gestans uteri sinuamine fetum.
Unde meam tanto voluit Deus æquus honore
Illustrare domum, quam mater numinis alti
Viseret! Ecce meo gaudens in viscere proles
Exsultat, Mariæ cum prima affamina sensit.
Felix, quæ credit finem mox affore verbis,
Quæ Deus ad famulos, magnum dignando, locu
Illa trahens animum per gaudia mixta pudore,
Suppressæ vocis pavitantia dicta volutat :
Magnificas laudes animus, gratesque celebrat
Immensi domino mundi. Vix gaudia tanta
Spiritus iste capit, quod mé dignatus in altum
Erigere ex humili celsam, cunctisque beatam
Gentibus, et seclis voluit Deus æquus haberi.
Sustulit ecce thronum sævis, fregitque superbo
Largifluis humiles opibus ditavit egentes.
Tunc illic mansit trinos ex ordine menses,
Ad propriamque domum repedat jam certa fut
Jamque aderat tempus, quo jussum fundere
Elisabeth volvenda dies in luminis auras
Cogeret. Ad partus famam collecta cucurrit

)pinquorum, tum gaudia mira frequentes
rant, nomenque jubent genitoris habere.
)c genitrix, sed Joannes vocitetur,
t. Placuit muti tunc jussa parentis
:, scriptoque rogant edicere nomen.
mira fides! tabulis cum scribere tentat,
n solvit per verba sonantia linguam.
n assuetam penetrant spiracula mentem,
ısque canit venturi conscia dicta:
rent cunctí laudes, gratesque frequentent
, et terræ, pontique, hominumque parenti:
ıod voluit, propriamque absolvere plebem.
ntiquam gentem, cornuque salutis
ndulget Davidis origine lumen.
quod prisci cecinere ex ordine vates:
lla salus, quæ nos ex hostibus atris
t juste justo servire queamus.
rve puer, sanctus, dignusque Propheta
:t Dominum mox prægrediere viando.
opulum duces per lumen apertum:
per te spernent, mortisque tenebras
nt omnes, tua qui præcepta sequentur.
:cretis in vallibus abdita semper
puero, donec, poscentibus annis,
)fficium pleno pubesceret ævo.
ı Mariæ sponso miracula mentem
it, manifesta uteri quod pondera vidit:
volvit, quanam ratione propinquæ
oppressum celet, thalamosque recuset.
:tanti torpescunt membra sopore,

Audivitque Dei super horrida somnia vocem:
Accipe conjugium nullo cum crimine pactæ,
Spiritus implevit sancto cui viscera fetu.
Hanc cecinit vates venturam ex virgine prolem,
NOBISCUM DEUS est nomen cui. Protinus ille
Hæc præcepta sequens, servat sponsalia pacta.
Sed tum forte novi capitum discussio census
Cæsaris Augusti jussis per plurima terræ
Describebatur, Syriam cum jure regebat
Cyrinus, proprios cui tota per oppida fines
Edebant populi, vires, nomenque, genusque.
Urbs est Judææ Bethlehem, Davida canorum
Quæ genuit, generis quæ censum jure petebat.
Edidit hic Mariam Davidis origine Joseph,
Desponsamque sibi scribens, gravidamque pedem
Hospitium amborum Bethlehem sub mœnibus
Augusti fuerant præparva habitacula ruris.
Illic virgo novo completo in tempore fetu
Solvitur, et puerum veteri cunabula textu
Involvunt, duroque datur præsepe cubili.
Circa sollicitæ pecorum custodia noctis
Pastores tenuit vigiles per pascua læta.
Ecce Dei monitu visus descendere cœlo
Nuncius, et subitus terror tremefacta pavore
Prostravit viridi pastorum corpora terræ,
Talis et attonitis cœlo vox missa cucurrit;
Ponite terrorem mentis, mea sumite dicta,
Pastores, quibus hæc ingentia gaudia porto.
Nam genitus puer est Davidis origine clara,
Qui populis lucem mox, lætitiamque propaget.

signum dicam, puerum quod cernere vobis
licet, implentem gracili præsepia voce.
a dicenti junguntur millia plebis
estis, cunctique Deum laudantque, rogantque,
s et uniti vox agminis aera complet:
ria supremum comitetur debita patrem,
rris justos homines pax digna sequatur.
imul his dictis cœli secreta revisunt.
ores propere veniunt, puerumque jacentem
sepis gremio cernunt: post inde sequentes
ergunt late celeris vaga semina famæ.
ntes laudant, lætantes constupuerunt,
ia nocturnis monitis quod vera recurrant.
iderat octavam lucem puer: ecce recidi
morem legis, nomenque aptare necesse est:
ositumque illi est, monitis cœlestibus olim
d Mariæ vox missa Deo præcepit, Iesus.
:ripserat antiquæ Moses moderamina legis,
r quæ, primos prisco de sanguine vatum,
ervare dedit, fetus offerre sacrandos,
lumesque simul ferre ad delubra columbas.
: ubi per Mariam templo servata feruntur,
s senex Simeon, dignus comprendere sensu
estes voces, cui quondam præscia rerum
us prodiderat, quod carcere corporis ægri
osito, mortem liber, requiemque videret,
a primum cœli laudem, terræque salutem,
nia quem vatum spondent oracula, Christum
isset templo solemnes ferre palumbes,
e ubi, curvato defessus corpore, templum

Jam gravior penetrat, monuit quod spiritus sanc
Ecce simul parvum gremio genitricis Iesum
Ad templum sensit venisse, trementibus ulnis
Accepit puerum, lætusque hæc dicta profatur:
Nunc, nunc me famulum Dominus nunc liberet a
Corporis e vinclis, finemque imponere verbis
Dignetur cum pace suis. En splendida nostros
Lux oculos tua circumstat, radiisque refulget,
Quam cunctis hominum lustratis gentibus addet
Israelitarum cumulatæ gloria plebis.
Quid tantum Mariæ stupuerunt pectora matris!
Hic puer ad populi casum datur: iste renasci
Concedet populis: dicta in contraria signum.
Istius adveniet; percurret debita letho,
Atque animam matris ferro fulgente machæra;
Quo pateant tecti tenebrosa volumina cordis.
Hæc ait in Simeone Deus: mox ecce Prophetæ
Femineam sancto complet spiramine mentem.
Anna fuit natu gravior, quam in flore juventæ
Destituit viduam mors immatura mariti.
Casta sed in templo semper pro conjuge vita,
Et cultus cessere Dei; quæ numine jussa
Cognovit Christum, et simili sermone locuta est
Inde ubi solemnem pueri pro nomine legem
Complevit genitrix, et Joseph omnia mirans,
Ad patriam læti repedant, puerumque reportant
Gens est ulterior, surgenti conscia soli,
Astrorum solers ortusque, obitusque notare.
Hujus primores nomen tenuere Magorum.
Hinc lecti proceres Solymos per longa viarum

eveniunt, regemque adeunt, orantque doceri,
uæ regio imperio puerum Judæa teneret
rogenitum : sese stellæ fulgentis ab ortu
dmonitos venisse viam, quo supplice dextra
xortum terris venerabile numen adorent.
'erritus Herodes Solymorum culmina vatum,
uique Prophetarum veterum prædicta recensent,
nperio accitos jubet omnia quærere legis,
)ueis pateat, quæ sint genitalia mœnia Christo,
)mnia venturum spondent quem oracula vatum.
'unc manifestatur, Bethlehem quod mœnibus illum
'rogigni maneat, cui sacram ducere plebem
ıraelitarum sancta virtute necesse est.
'unc jubet Herodes, Persas pertendere gressum,
nventumque sibi puerum monstrare colendum.
Ecce iteris medio stellam præcurrere cernunt,
ulcantem flammis auras, quæ culmine summo
Restitit, et pueri lustrata habitacula monstrat.
Gaudia magna Magi gaudent, sidusque salutant :
Et postquam puerum videre sub ubere matris,
Dejecti prono texerunt corpore terram.
Summissique simul quæsunt : tum munera trina,
Thus, aurum, myrrham regique, hominique, Deoque
Dona dabant. Totam mox horrida somnia noctem
Sollicitant, sævumque jubent vitare tyrannum.
Denique diversis Herodis callibus aulam
Diffugiunt, patriamque Magi rediere latentes.
Ipsum etiam puerum monitis cœlestibus actus
Ægyptum cum matre simul transportat Ioseph.
At ferus Herodes sibimet succedere credit,

Quem callens astris quæsisset cura Magorum.
Quorum præcauto discessu sollicitatus,
Horribilem jussit Bethlehem per compita cæd
Infantes mandans, teneramque sub ubere ple
Avelli ferro nullo sub crimine culpæ.
Hæc etiam cædes olim præscripta manebat,
Quam bonus Ieremias divino numine jussus
Complorat, misero sobolis pro funere matres
Horrendis graviter cœlum pulsare querelis.
Ast ubi sopitus furor est, et sæva tyranni
Infantum horribili feritas satiata cruore
Exstinxisse putat cunctos, quos primus, et alt
Annus lethiferi miseros oppresserat ævi:
Mirandis rursus devinctus membra sopore
Urgetur monitis Mariam, puerumque Ioseph
Ægypto ad patriam vectare, ubi Nazara felix
Olim prædictum puero dedit addere nomen.
Dixit et alterius quondam prænuncia vatis
Vox instincta Deo: Veniet, veniet mea proles
Ægypto ex alta terris lumenque, salusque.
Crescebat rapidis annorum gressibus infans,
Occurrens ævum sapientia præveniebat,
Gratiaque in vultu, et verbis veneranda micabat
Et jam bissenos ævi comprenderat annos,
Cum paschæ ritum servare ex more parentes
Ad templum læti puerum perducere festis
Omnibus annorum vicibus de more solebant.
Ergo aderant paschæ pariter, cunctisque diebus
Festorum impletis patriam remeare parabant.
Cum puer in populo comitis vestigia matris

:seruit, templique libens secreta petivit.
um per vicos urbis, perque abdita tecta,
:rque iteris stratas, per notos, perque propinquos
uærebat genitrix : sed lux ubi tertia venit,
l templum propere remeat; vatumque choreis
venit insertum, legumque obscura senili
:actantem cœtu. Vix admiratio digna
e pueri verbis senibus fuit. At pia mater,
ate, ait, amissum lacrymis te quæro profusis
.nxia cum genitore gemens : quæ causa parentum
ecernit gressu, templique in sede retentat?
le autem : Quid me tantum, quid quæritis? inquit.
n nondum sentis, genitrix, quod jure paternis
edibus, et domibus natum inhabitare necesse est?
Iæc ait, et gressum sociat, patriamque revisit :
Iec genitrix tanti persensit pondera verbi,
)rdine cuncta tamen cordis secreta reservant.
.t puer obsequiis apte prædulcibus ambos
.d proprium semper cogens nectebat amorem.
Interea veteris scripti per debita currens
Omnia seclorum series promissa trahebat.
Zachariæ soboles desertis vallibus omnes
Ad deponendas maculas clamore vocabat,
Fluminis ut liquidi caperent miranda lavacra,
Queis animæ species abluta sorde niteret,
Isaias vates cecinit quod numine jussus :
Vox late resonat desertis vallibus; amplas
Instruite stratas, omnis sit recta viarum
Semita, quæ Domini digne vestigia gestet.
Subsident colles, vallis complebitur omnis :

Corriget anfractus iteris bona linea recti,
Corporeisque oculis lumen tractare serenum
Omnibus indulget genitor, Dominusque salutis.
Ergo aderant populi, passimque hinc inde ruen
Complebant ripas, avidique lavacra petebant.
Texta camelorum fuerant velamina setis,
Et zonæ pelles medium cinxere Prophetam,
Arvis qui solitus ruralibus esse locustas,
Et tenuem victum præbent silvestria mella.
Isque ubi tot populos diversis sedibus ortos
Irruére ad fluvium cernit, sic increpat ore :
Vipereæ gentis soboles, quis debita vobis
Supplicia, urgentesque iras evadere monstrat?
Sed facite, o miseri, fructum, si pœnitet, apt
Nec generis vestri tollat fiducia mentes.
Nam facile e saxis etiam pro nomine plebes
Succedent vestro, soboles quia degener errat.
Proxima roboreis jam jam radicibus instat
Cunctorum ante oculos, aciesque levata securis.
Cædentur silvæ steriles, ignemque fovebunt.
Nunc ego præteritas maculas in flumine puro
Abluere institui : veniet sed fortior alter,
Cujus vincla pedum non sum contingere dignus.
Abluet ille homines sancto in spiramine mergens,
Flammarumque globis purgabit noxia corda.
Illius et manibus ruralis pala tenetur.
Et propria ipsius purgabitur area frugum,
Horreaque implebit secreti copia farris,
Æternusque leves paleas populabitur ignis.
ait, et properis per silvam passibus ipsum

nit Iordanis veneranda lavacra petentem.
vetat increpitans vates, et talia fatur:
e meis manibus dignaris mergier undis,
tua me melius possint purgare lavacra?
Ioannes, cui talia reddit Iesus.
ine: nam decet hoc: sic sancta per omnia nobis
titiæ consectandus complebitur ordo.
memorans, vitreas penetrabat fluminis undas.
nti manifesta Dei præsentia claret.
ditur auricolor cœli septemplicis æthra,
poreamque gerens speciem descendit ab alto
iritus, aeream simulans ex nube columbam,
sancto flatu corpus perfudit Iesu.
vox missa Dei longum per inane cucurrit,
bitumque undis Christum, flatuque perunctum
Alloquitur: Te, nate, hodie per gaudia testor
Ex me progenitum; placet hæc mihi gloria prolis.
Tum petit umbrosos montes, et lustra ferarum,
Obsequiumque illi patris præbere ministri
Certabant, rabidi mox livor dæmonis atram
Cum terrore rapit mentem, nec defuit ægro
Tentandi interea Christum versutia fallax.
Quadraginta illi fuerant ex ordine soles,
Ex quo nulla cibi, potusve alimenta dabantur:
Sed contexta simul firmi jejunia cordis
Terrarum ad regnum mentis secreta tenebant.
Tunc epulas demum monuit conquirere corpus.
Horrendi interea sceleris fallacia tentans,
Si te pro certo genuit Deus, omnibus, inquit,
His poteris saxis forti sermone jubere

Usum triticei, formamque capessere panis
Christus ad hæc fatur : Nil me jam talia tentent
Nam memini scriptum, Quoniam non
Vitam credentis facilis substantia cenæ :
Sed sermone Dei complet pia pectora virtus.
Rursus at ille dolos versutis artibus aptans
Nectere tentator properat. Nam montibus
Mox inferre pedem sensit, vis livida Christ
Culmine marmoreo suasit consistere templi
Tunc sic aggreditur vocis fallente veneno :
Si Deus est vere genitor tibi, culmine tem
Aera per vacuum saltu jaculabere corpus.
Testis erit scriptura tibi, quæ spondet ap
Mandatum summi genitoris tale ministris,
Ut lapsum studeant casu defendere corpus,
Et famulis manibus curent tua membra leva
Ne lapidis lædat summas offensio plantas.
Reddidit his Christus dictis contraria dicta :
Me meminisse magis scripti cœlestis oportet,
Ne vires Domini fidens audacia tentet.
Rursus in abrupti montis consistere celsis
Mox furibunda jugis sensit fallacia Christum,
Ostendens illi fulgentia regna per orbem,
Cernis, ait, quæ sit tantarum gloria rerum?
Cuncta tuo possum jam jam concedere regno,
Talia donantem me si veneratus adores.
Tum sic instantem dictis rejecit Iesus :
Effuge, pestiferi rabies vesana veneni,
Hæreat ut semper nobis immobile jussum,
Ut justus cœli Dominum devotus adoret,

ius et famulans veneretur numen in ævum.
bus excussus fugit per devia dæmon.
Ille ubi Joannem cognovit careeris umbris
nersum, tristi compressit corda dolore,
ibus et statuit Zabulonum ponere sedes,
dictum Isaiæ concurreret ordine secli:
ra Zabulonum, et regionis Nephthala nomen,
ria trans pelagus longe, Galilæiaque arva,
ns et Jordanem gentes, populique tenebris
lusi, magnum lumen, subitumque videbunt:
mortisque illis umbra residentibus alma
oritur fidei resplendens luce voluntas.
o institit Dei regnantis munera Christus
cist, increpitans præconia larga salutis.
Præteriensque videt ponti per littora fratres,
rsolidumque Simon, dignum cognomine Petri,
dreamque simul, sinuosa volumina lini,
cibus insidias disponere marmoris undis.
nc, inquit, pisces capitis maris æstibus altis:
i me si libeat sectari, fortia vobis
ovenient hominum præpulchra indagine lucra.
i confestim firmato pectore certi,
tibus abjectis, pariter præcepta sequuntur.
st fratres Iacobum, Ioannemque marinis
idias gregibus maculoso innectere textu
vidit, similemque dedit de littore vocem,
Zebedeum genitorem in puppe relinquunt
co, sectantes pulcherrima jussa salutis.
Exin per terram Galilææ sancta serebat
innans populis regni præconia Christus,

Donabatque citam fessis, ægrisque medelam,
Et mox crebra procul Syriam jam fama tenebat
Mille sonans linguis præsentia munera Christi.
Denique certatim languoris tabe peresos,
Diversisque malis sexos, quos longa dolorum
Absumpsit populans membrorum robora tabes,
Monstrabant Christo: facili sed munere cuncta
Reddebat propere miranda ad gaudia sanos.
Jamque animæ ipsius morbi, sævique furores,
Et lunæ cursum comitata insania mentis
Discessere gravi sermonis pondere jussa.
Illum stipantes miracula magna moventem
Mixtæ sectantur turbæ, Solymique, Syrique,
Et Judæa frequens populis, Galilæaque plebe,
Quos et Jordanis dirimit stagnante fluento.
Hos populos cernens, præcelsa in rupe resedit,
Ac sic discipulis gremium cingentibus infit:
Felices humiles, pauper quos spiritus ambit:
Illos nam cœli regnum sublime receptat.
His similes mites, quos mansuetudo coronat,
Quorum debetur juri pulcherrima tellus.
Hos modo lugentes solatia digna sequentur.
Pabula Justitiæ qui nunc, potusque requirunt,
Illos plena manet saturandos copia mensæ.
Felix, qui miseri doluit de pectore sortem:
Illum nam Domini miseratio larga manebit.
Felices, puro qui cœlum corde tuentur:
Visibilis Deus iis per secula cuncta patebit.
Pacificos Deus in numerum sibi prolis adoptat.
Felices nimium, quos insectatio frendens

Propter Justitiam premit : iis mox regia cœli
Pandetur. Gaudete, operum quos justa tenentes
Urgebit præceps stimulis injuria sævis.
Plurima nam merces vobis servatur in æthra;
Namque Prophetarum fuit insectatio talis.
Discite, vos hac in terra salis esse saporem.
Hic sapor amissa si jam virtute senescit,
Quæ salis absumptos acuet substantia gustus?
Nec quisquam vani post hæc superest salis usus,
Ni longe abjectum cuncta ut vestigia calcent.
Vos estis mundi clarum (ne abscondite) lumen.
Nam quis præcelsis impostam rupibus urbem
Occultare queat? Vestrum sed lumen ad omnes
Perveniat, rerumque decus sub luce serena
Ponatur. Cunctis genitoris gloria vestri
Laudetur, celsi thronus est cui regia cœli.
Non ego nunc priscas leges dissolvere veni,
Vertere nec, veteres ponunt quæ jussa Prophetæ.
Omnia nam vobis per me complenda manebunt.
Vera loquor, donec cœli, terræque, marisque
Interitus veniat, legis ne littera saltem,
Aut apicis parvi gracilis distinctio deerit,
Omnia quin fiant digesta ex ordine secli.
Si quis enim minimam mandati solvere partem
Ausus erit, pariterque homines suadendo docebit,
Hic minimi nomen cœlesti in sede tenebit.
At quicunque operis proprii moderamina servans,
Inviolata simul tradet præcepta priorum,
Magnus erit, magnique feret trans sidera nomen.
Audistis veteris jussum moderamine legis :

Humano si quis macularit sanguine palmas,
Ille reus ferro persolvet vindice pœnas.
Ast ego præcipiam, ne quis consurgere in iras
Audeat, atque odio fratris fervente moveri.
Nam reus hic æquo pœnas sub judice reddet.
Nec minor illorum convicia flamma sequetur,
Qui fatui, miserive cient sub nomine fratrem.
Sin offerre voles, venerans altaria donis,
Et tua tunc tacitæ mentis penetralia tanget,
Quod tibi sit cum fratre domi suscepta simultas,
Munera cuncta illic adytis admota relinque:
Et prius ad pacem properans transcurre petendo
Fraterno demum jam conciliatus amori,
Offer grata Deo tranquillo pectore dona.
Est tibi præterea virtus contraria semper
Corporis: hoc casti celeri curetur amore,
Dum rapidæ tecum graditur per compita vitæ.
Accusabit enim polluti corporis usus,
Et te sublimi statuet sub judice vinctum.
Damnatum rapient ad vincula sæva ministri,
Nec prius e tenebris solveris carceris atri,
Ultima quam minimi reddatur portio nummi.
Haud ignota, reor, vobis stat cautio legis,
Corpus adulterio prohibens: sed nunc mea jussa
Occulta internæ frenent molimina mentis,
Nec minus optati, quam facti pœna, luenda.
Si te forte oculi dextri laqueaverit error,
Auctorem miseræ properans convellito labis,
Et jaculare procul. Nam membrum perdere nos
Exiguum, flammis quam totum dedere corpus

Perpetuisque animam pariter convolvere pœnis.
Et si dextra manus mentem per devia ducit,
Erroris causam præstat decidere ferro,
Quam totum æternis corpus concedere flammis.
Præcipiunt veteres, si quis connubia rumpet,
Scribere discidium, juris feralia verba.
Sola viri recte discedet adultera tectis,
Ast aliæ maneant: nam casti jura pudoris
Auctore amittet mulier deserta marito.
Antiquæ leges prohibent perjuria linguis.
Sed nostris cedat jurandi audacia jussis;
Nec fas est homini cœlum jurare per altum,
Quod sedes Domini est, nec quæ vestigia gestat
Terra Dei, Solymæque urbis venerabile nomen,
Quod regis magni propria est, jurabitur unquam.
Nec caput in proprium cuiquam jurare licebit,
Namque potestatem minimi non esse capilli
Cernitis, albumve, aut nigrum mutare colorem.
Est, est, sufficiat; quod non est, dicite, Non est.
Quod superest istis, totum fallaciter ægro
Suggerit obreptans animo vis tetra veneni.
Pervulgata diu legis præcepta tenetis,
Lædentem semper similis vindicta sequatur.
Sed tranquilla malum melius patientia vincet.
Ac si quis partem palma percusserit oris,
Mox aliam partem vultus præbere memento,
Auferat aut tunicam si quis vi judicis instans,
Cede libens, pariterque ferat tua pallia secum.
Si te forte aliquis passus per mille jubebit
Ire viam, gravidique oneris perferre laborem,

Mox perges, aliudque iteris comitabere duplum.
Si quis egens poscet, vel se simulabit egentem,
Ex animo miserans largire; aut mutua si quis
Orabit, tribue, et mitem ne subtrahe vultum.
Nec tibi sit placitum solis succurrere amicis,
Aut cæcis odiis inimicos ducere dignos.
Quin ego præcipiam blando super esse per omne
Obsequio, precibusque Deum mollire benignis
Pro vita ipsorum, qui vos excindere gaudent,
Adversisque truces animis, odiisque sequuntur.
Nam genitor noster communia lumina solis,
Communesque dedit pluvias justisque, malisque.
Quod si conjunctos tantum veneramur amicos,
Quis locus hic justæ poterit mercedis haberi?
Servit amicitiæ tantum gens dedita lucris.
Sed vos perfecto similes estote parenti.
Sicubi justitiæ pandetur pulchra facultas,
Devitate oculos hominum: nam nulla manebit
Merces, posterius quæ factum tale sequatur.
Applaudet tantum sterilis laudatio vulgi.
Sed tu quod dextra facias, nescire sinistram
Convenit, et justis meritis tunc digna rependet
Occulti solus scrutator præmia cordis.
Sunt, quos prætumidæ tollit jactatio mentis,
Et precibus propriis gaudent assistere turbas,
Multifluisque diem verbis ducendo fatigant.
His votis pompæ fructus succedit inanis.
Sed secreta domus precibus penetralia castis
Claudantur, paucisque Deum venerabere verbis.
Scit pater ipse, tui quæ sit trepidatio cordis.

Nil, absente Deo, loquimur, nil abdita clausum
Pectoris antra tegunt: præsens Deus omnia cernit.
His igitur votum placeat concludere verbis:
Sidereo genitor residens in vertice cœli,
Nominis, oramus, veneratio sanctificetur
In nobis, pater alte, tui: tranquillaque mundo
Adveniat, regnique tui lux alma patescat.
Sic, cœlo ut, terris tua fiat clara voluntas,
Vitalisque hodie sancti substantia panis
Proveniat nobis, tua mox largitio solvat
Innumera indulgens erroris debita pravi;
Et nos haud aliter concedere fenora fas est.
Tetri sæva procul tentatio dæmonis absit,
Eque malis tua nos in lucem dextera tollat.
Sic etenim genitor populis delicta remittet,
Si vestra alterni vobis peccata velitis
Cedere, nec durum erratis impendere pectus.
Sunt etiam pergrata Deo jejunia plebis.
Sed propriam multi faciem fœdare laborant,
Quo vanam captent hominum jejunia famam.
Tu vero et grato crinem nitefactus olivo,
Lætantem puris de fontibus ablue vultum:
Ut solus genitor devoti pectoris aptum
Servitium cernens, laudem, meritumque rependat.
Vanum est defossis terra invigilare talentis:
Illic ærugo, et tineæ dominantur edaces,
Cunctaque diripiunt fures egesta latebris.
Condite thesauros vobis in vertice cœli.
Non ærugo illos, tineæve, aut horrida furum
Factio diripiet. Vobis ubi condita res est,

Illic corda etiam simili ditione tenentur.
Corporis est lumen, quo publica lumina cernis:
Sed si pura acies oculis, simplexque nitebit,
Totius clare splendebunt corporis artus.
Sin vero nequam fuerit, pravumque videbit,
Obscuræ incumbent super omnia membra tenebræ.
In nigras lumen sed si convertitur umbras,
Ipsis horror erit quantus sine luce tenebris?
Nemo potest dominis æque servire duobus:
Unius aut odiis cedet, vel cedet amori.
Nec pariter dominum servus patietur utrumque.
Haud unquam poterit quis divitiisque, Deoque
Inservire simul. Sed vos hæc jussa tenete.
Sollicitet proprio ne vos pro corpore vestis,
Neu faciles victus ægra disquirite cura.
Nonne animam pluris facimus, quam corporis esca
Aut dubitat corpus quisquam præponere vesti?
Aerias spectemus aves: non vomere presso
Terga soli subigunt, jaciunt aut semina farris,
Aut segetum culmos incurva falce recidunt.
Proveniet tamen his satias potusque, cibique.
Nonne Deo magis est hominum curatio cordi?
Nec dignum fuerat vestis suspendere curam
Pectoribus nostris. Numquid cubitalia possunt
Incrementa suis homines imponere membris?
Cernite, per pingues agros ut lilia florent.
Non ulli tamen iis unquam incubuere labores.
Nec Salomona illum, cum regni divitis aula
Affluret, talis contexit gratia vestis.
Naturale bonum terris commune placebit.

Quod si pratorum, fruticumque virentia læta
Ipse Deus vestit, nostris obnoxia flammis,
Cur vobis potior non est fiducia patris?
Ergo cibus, potum, vestemque, et inania cuncta,
Gentibus infidis terrenam linquite curam.
Vos potius digne cœlestia quærite regna,
Justitiamque Dei: spontanea cætera current:
Crastina nec vobis curetur copia rerum.
Quisque dies sibimet satis est pro fraude diurna.
Judicium vestrum fugiat damnatio sæva.
Nam Dominus juris vestri documenta sequetur.
Quæ vos in terris statuetis tempore capti,
Hæc eadem vobis genitor servabit in æthra.
Mensuram, tibi quam ponis, portare necesse est.
Cernis adhærentem festucam in lumine fratris,
Nec tamen in proprio tignum consistere sentis?
Atque oculum prius alterius purgare laboras?
Diripe sed proprio fallax de lumine tignum.
Tum minimam alterius curabis demere aristam.
Ne canibus sanctum dederitis, neve velitis
Turpiter immundis jactare monilia porcis.
Namque illa in cœno pedibus subjecta jacebunt,
Conversique sues vasto vos vulnere rumpent.
Poscenti dabitur, quærens inventa tenebit,
Pulsantique aditus foribus pandetur apertis.
Vos homines natis panem poscentibus omnes
Num lapidem dabitis, piscemve petentibus, anguem?
Vos, inquam, rigidi, quibus alte est insita cordi
Durities, vestris dabitis semper bona natis.
Indulgens hominum genitor bona mitia digne

Quam præstare magis gaudet poscentibus æq
Quæ cupitis vobis hominum benefacta venire,
Hæc eadem vestro cunctis præstate favore.
Hæc legis summa est, hoc jus dixere Prophe
Ite per angustam, justi, supra sidera port
Quam lata, et spatiosa via est, quæ limite l
Præruptum convolvit iter caligine mortis,
Innumeræque illam penetrant per prona cæ
Vitalis vastis stipatur semita saxis,
Celsaque vix paucos ducit per scrupea virtu
At si quos nimium fallax, illexque malorum
Planities suasit deformi lubrica lapsu,
Arripit hos, pronosque trahit, velut impetu
Aut alacer sonipes ruptis effrenus habenis,
Aut rectoris egens ventosa per æquora pupp
Observate illos, falso qui nomine vobis
Insidias faciunt, appellanturque Prophetæ.
Hos ovium species vestit, sed sæva luporum
Pectora fraude tegunt, lacerantque incauta trah
Agmina credentum, sævus quos decipit error.
Fructibus e propriis noscuntur talia monstra:
Quemque petat finem fallax doctrina, videndum
Quapropter rerum molitio perspiciatur.
Nam neque de tribulis ficus, nec sentibus uvas
Provenisse unquam ruris per terga notastis.
Utque arbor proprio vestitur germine pomi,
Sic dolus illorum fructu monstrante patescit.
Non ego palpantum verbis, et honore moveb
Nec me quod Dominum perblanda adulatio dic
Præmia cœlestis capiet spontanea sedis.

Illi sed merito gaudebunt munere regni,
Qui faciunt nostri genitoris jussa volentes.
Adveniet mox summa dies, quæ jure severo
Præmia justitiæ tribuet: scelerique gehennam.
Tum mihi multorum clamabit talia fletus.
Nonne tuo quondam magnæ sub nomine nobis
Virtutes sanctis domuerunt omnia jussis?
Sæpe etiam nostra est vox annumerata Prophetis:
Servivitque tuo nobis sub nomine dæmon.
Tunc jurabo illis, quod talis cognita nunquam
Vita mihi est hominum, gestis quæ sordet iniquis.
Quisque meis monitis auresque, et facta dicabit,
Hunc æquabo viro, solidis fundamina saxis
Ponenti, librata super quæ mœnia surgent.
Illa domus pluviis, ventisque illæsa manebit,
Torrentumque minas firmato robore vincet:
Hærent immotæ quoniam fundamina petræ.
Qui vero auditu tantum mea jussa tenebit,
Diversisque procul factis per lubrica perget,
Hunc similem faciam, volucri qui fulcit arena
Fundamenta domus, primo cui flamine venti,
Et pluvia effusis cœpit cum incumbere rivis,
Omnis subverso procumbit pondere moles,
Insequiturque gravi tectorum strage ruina.
Talia dicentem magna admiratio plebis
Immensum stupuit, quoniam transcenderat alte
Doctrinam veterum Christo concessa potestas.
Denique linquentem celsi fastigia montis
Stipabat gaudens populorum turba sequentum.
Ecce sed horrenda confixus viscera tabe,

Quem toto obsessum fœdarat corpore lepra,
Procubuit venerans juvenis, Christumque pr
Ut caream tandem languoris pondere tanti,
Sufficiat voluisse tuum. Tum dextera Christi
Attactu solo purgavit lurida membra.
Incolumique dehinc, celaret gaudia, jussit,
Et legi parens offerret munera templo.
Inde recedenti supplex se protinus offert
Centurio, et precibus projectus talibus orat.
Impubis pueri cruciatur spiritus æger,
Cujus cuncta repens membrorum munia langu
Dissolvit, vitamque tenet jam pœna superstes.
Sed jussu miserere, precor : nam tecta subire
Crimina nostra vetant vitæ, lucisque parentem.
Nunc verbo satis est jubeas remeare salutem.
Subjectos mihi sæpe viros sic nostra potestas
Officiis verbo jussis parere coegit.
Dixerat : ille viri motus precibusque, fideque,
Talia conversus populo dat dicta sequenti.
Haud unquam talem memini me gentis avitæ
Invenisse fidem : sed veris discite dictis,
Quod multos homines diversis partibus orbis
Progenitos cœli regnum sublime vocabit
Cum patribus nostris vitali accumbere mensæ :
Progenies quorum cæcis demersa tenebris
Dentibus horrendum stridens, fletumque frequen
Perpetuis pœnam cruciatibus acta subibit.
At tibi jam juveni mentis virtute fidelis,
Ut credis, veniet fructus cum luce salutis.
Dixerat, et dicto citius cum voce loquentis

erum celeris transcurrunt munera verbi.
usque domum miles properante recursu
nisse Dei lætatur dona medentis.
es inde Petri sanctus penetrabat Iesus,
anhela socrus æstu, febrique jacebat.
illi dextram tetigit salvator Iesus,
ministerium præbebat femina mensis.

C. VETTII AQUILINI

JUVENCI

EVANGELICÆ HISTORIÆ

LIBER SECUNDUS.

Jamque dies prono decedens lumine, pontum
Inciderat, furvamque super nox cærula pallam
Sidereis pictam flammis per inane trahebat:
Cum multos homines, mentis languore ruentes,
Devinctosque animam scelerata dæmonis arte,
Certatim populi cæca jam nocte ferebant.
Sed verbum Christi, tanto languore remoto,
Omnibus indulgens præbebat munera Patris.
Ecce sed exortus major cum luce tumultus
Gratantis populi cum turbis: anxius ille
In mare velivolum celsam deducere jussit
Discipulis puppim. Precibus tum scriba profusi
Navigio sancti pariter poscebat abire.
Olli Christus ait: Quo me tu, scriba, sequeris?
Vulpibus in saltu rupes excisa latebram
Præbet, et aeriis avibus dat silva quietem,
Ast hominis nato nullis succedere tectis.

Est licitum : gentis sic sunt molimina vestræ.
Tunc e discipulis unus sic ore rogabat :
Ultima defuncto debentur munera patri.
Hinc spatium tribuat nobis tua, sancte, voluntas,
Ut liceat miseri genitoris condere corpus.
Christus ad hæc : Itiner potius comitabere nostrum :
Et sine defunctis defunctos condere terræ.
Conscendunt navem, ventoque inflata tumescunt
Vela suo, fluctuque volat stridente carina.
Postquam altum tenuit puppis, consurgere in iras
Pontus, et immensis hinc inde tumescere ventis
Instat, et ad cœlum rabidos sustollere montes.
Et nunc mole ferit puppim, nunc turbine proram,
Illisosque super laterum tabulata receptant
Fluctus, disjectoque aperitur terra profundo.
Interea in puppi somnum carpebat Iesus.
Illum discipuli pariter, nautæque paventes
Evigilare rogant, pontique pericula monstrant.
Ille dehinc : Quam nulla subest fiducia vobis!
Infidos animos timor irruit! Inde procellis
Imperat, et placidam sternit super æquora pacem.
Illi inter sese timidis miracula miscent
Colloquiis : quæ tanta illi permissa potestas,
Quodve sit imperium, cui sic freta concita ventis,
Erectæque minis submittant colla procellæ.
Jam Gerasenorum steterat sub littore puppis;
Ecce sed egresso juvenis, mirabile dictu!
Occurrit, miseram cui mentem spiritus ater
Immunda implebat lacerans virtute furoris.
Illi grata domus tetris habitare sepulcris :

Nec poterat rabidum quisquam retinere furorem.
Fortia quin etiam rumpebat vincula ferri,
Scindebatque graves, ut lanea fila, catenas.
Et jam compedibus levis insultare solutis
Ludus erat, saxisque ferum concidere pectus.
Isque ubi pergentem Christum per littora vidit,
Cum clamore ruit, longeque occurrit adorans:
Regnantis semper Domini certissima proles,
Oramus, ne nos solitæ regionis ab oris
Excutias, longe tormentis excruciatos.
Nam nomen Legio est nobis, multosque sub uno
Nomine consociat flatus vis sola nocendi.
Cernis, ut immundi subigant hæc pascua porci?
His saltem liceat rabiem satiare repulsam,
Per Patris altithroni nomen sublime rogamus.
Imperat iis hominis mentem dimittere Christus,
Porcorumque sinit gregibus finire furores.
Jamque hominis stupidum, decusso dæmone, pe
Insperata suæ veneratur dona salutis.
Et jam præcipites scopulorum margine porci
In mare dejecti properant disperdere vitas.
At vero e speculis miracula tanta paventes
Diffugiunt, urbisque ruunt ad tecta subulci,
Et famam accendunt, populosque ad littora cogu
Insanum vero juvenem postquam resipisse
Credere cernentum populorum turba coacta est,
Orabant pavidi, regionem linqueret illam.
Inde domum repedat terrarum lumen Iesus.
Ecce revertenti juvenis torpentia membra,
Officium quorum morbus dissolverat acer,

Ante pedes Christi lecto posuere cubantem.
Quem miserans animo verbis compellat Iesus:
Adsit certa tuæ, juvenis, constantia menti,
Nam tibi præteritus vitæ donabitur error.
Hoc dictum scribæ mentis per operta malignæ
Carpebant, quod verba Dei virtute ferenda
Protulerat. Christus sed pectora talia cernens,
Hoc, inquit, verbum scribarum dicta retractant.
Quod quanto levius fuerit dixisse, sequentis
Et dicti, et facti pariter virtute probabunt,
Et mihi concessum peccata remittere cernent.
Quapropter, juvenis, firmato corporis usu,
Surge vigens, stratumque tuum sub tecta referto.
Surrexit, lectumque humeris jam fortibus aptat,
Per mediumque vigens populi mirantis abibat.
Tunc timor, et laudes Domini per pectora plebis
Concelebrata, simul miracula læta frequentant.
Progrediens tunc inde ad vectigalia, vidit
Consessu in medio Matthæum: protinus illi
Discipulis hærere jubet; nihil ille recusans
Imperio Christi paret, gaudetque secutus.
Inde iter ingrediens, simili sermone Philippum
Hortatur, comitemque suis ascivit amicis.
Ille ubi cognovit Christi viresque, viamque,
Ut primum justo concurrit Nathanaeli,
En nostris, inquit, concessum est visere seclis,
Quem voces veterum, et sancti cecinere Prophetæ.
Hunc genuit veniens Davidis origine Joseph.
Nazara cui felix patria est, et nomen Iesus.
Ille refert: Genuit quidquam si Nazara, miror.

Quod dignum tantis unquam virtutibus esset.
Inde Philippus ait: Cernes, dubitare quiesce:
Progrediensque vide; nam oculis spectare licebit.
Illum ubi tendentem longe respexit Iesus:
Vir venit huc justus, cui pectora nescia falsi,
Virtutem puram servans, sine fraude maligna.
Ille sub hæc: Ubinam, vel quo me tempore nosti?
Cui Dominus dicta hæc divino pectore promit:
Cum te diffusse tegerent umbracula ficus,
Ante etiam quam te vocitarent verba Philippi,
Vidit, et elegit comitem te spiritus auctor.
Talibus attoniti sequitur vox Nathanaelis:
Progenies veneranda Dei, rex inclyte gentis,
Tu populi, terræque salus, vitæque magister.
Christus ad hæc: Facilis suasit tibi credere virtus,
Arborea quod te vidi recubare sub umbra.
Sed majora dehinc rerum miracula restant.
Cernetis, pariter totum se scindere cœlum,
Atque Dei celeres æthram penetrare ministros,
Inde hominis nato claram deferre coronam.
Interea thalamis connubia festa parabant
In regione Canan, ubi clari mater Iesu
Nato cum pariter convivia concelebrabat.
Vina sed interea convivis deficiebant.
Tunc mater Christum per talia dicta precatur:
Cernis, lætitiæ jam defecisse liquorem?
Adsint, nate, bonis ex te data munera mensis.
Olli respondit terrarum gloria Christus:
Festinas, genitrix; nondum me talia cogit
Ad victus hominum tempus concedere dona.

arum tunc inde vocat lætata ministros
r, et imperiis nati parere jubebat.
lic fuerant saxis præpulchra cavatis
ıla, quæ ternis aperirent ilia metris.
ıubet e fontis gremio complere ministros.
:ptis parent juvenes, undasque coronant,
ıletis labiis lapidum: tum spuma per oras
nixtas undis auras ad summa volutat.
jubet, ut summo tradant gustanda ministro.
bi percepit venerandi dona saporis,
us, in vini gratum transisse liquorem
ıs nuper puris de fontibus undas,
ıat ignarum sponsum, quod pulchra reservans,
iora prius per mensas vina dedisset.
gnis digne credentum discipulorum
:tuam stabili firmavit robore mentem.
e ubi Judæis aderant solemnia paschæ,
ılymos direxit iter, temploque subibat.
:rit hic populum venalia multa locantem:
'endebat oves, pars corpora magna juvencum,
nhians nummis artem numerare vacabat.
ıus hic Christus connectit verbera flagri,
:s populos sancta proturbat ab æde,
nsas vertens, aeris profundit acervos,
ıerincrepitans: Procul hæc auferte, profani,
:us hic genitor, non sordida lucra, colatur.
ıc poscens signum plebes Judæa fremebat,
idens animos in talia facta levaret.
ıra obscuris tunc Christus talia miscet:
e pollutis manibus venerabile templum

Hoc : ego restituam, cum tertia lumina soli
Incipient rutilam terris infundere lucem.
Illi inter sese tractantes murmure cæco,
Hoc, aiunt, vix sex et quadraginta per annos
Constructum veteris regni molimine templum
Tu poteris tribus in spatiis renovare dierum?
Hoc verbum quondam post tempora debita d
Cognovere viri, proprio de corpore Christum
Delubrum dixisse Dei : sed signa videntes
Tunc multi cepere fidem, sanctumque secuti.
Nocte sub obscura celso sublatus honore
Primorum procerum Judæi nominis unus
Venit, et ad Christum submissa voce profatu
Haud dubium est, quin larga Dei te, sancte, v
Humanis lucem concessit surgere rebus,
Nec quisquam tantis tribuit miracula signis,
Ni comitata Dei jubeat splendescere virtus.
Christus ad hæc : Iteris justi si culmina quæris
Nullus ad excelsum poterit conscendere regnu
Reddita ni penetret nascendi exordia rursus,
Atque novam capiat divino munere vitam.
Ille autem tantis stupefactus corda loquelis,
Hoc, inquit, nostræ non est comprendere m
Quis poterit cœptæ revocare exordia vitæ?
An rursus senior matris correptet in alvum,
Ut novus in lucem veniat, vitamque resumat?
Ille sub hæc : Liquido si quis de fonte renatus
Et flatu sancto, rudibus consistere membris
Cœperit, ætheream liber conscendet in aulam
Terrenum corpus terreno corpore natum est.

Spiritus haud aliter similem generat sibi flatum
Spiritus hic Deus est, cui parent omnia mundi.
Hic, ubi vult, quocunque volat, vocemque per auras
Jactat, sed nescis, quæ sint exordia vocis,
Quamque petant ejus currentia flamina partem.
Quisque igitur justæ repetit primordia vitæ,
Hunc similem sancti flatus revigescere certum est.
Et Judæus ad hæc: Nihil horum cernere possum.
Talia tum Christus: Solymorum magne magister,
Israelitarum sublimis gloria gentis,
Tune etiam mentem vitæ de lumine raptam
Demergis præceps furvis miserande tenebris,
Nec potes obtuso comprendere talia sensu?
Ecce fides nulla est, tantum terrestria dixi.
Quid, si cœlestis vires conscendere sermo
Cœperit, et superas rerum comprendere formas?
Quis vestrum duram poterit mihi pandere mentem?
Accipite ergo, novis quæ sit sententia rebus.
Sidereum nullus poterit conscendere cœlum,
Ni solus, cœli venit qui missus ab aula,
Idem hominis natus, cœli qui in sede moratur.
Ut serpens olim regionibus in desertis
Mosei manibus summo sublatus honore est,
Sic hominis natum tolli in sublime necesse est,
Ut quicunque fidem mentis penetralibus altis
Illius ad numen statuit, sub turbine secli
Proculcet pedibus lethum, et trans sidera surgens
Sublimis capiat donum inviolabile vitæ.
Namque Deus mundum tanto dilexit amore,
Ejus ut in terras descenderet unica proles,

Credentes Domino vitæ junctura perenni.
Nec Deus hunc natum disquirere jure severo,
Judiciove truci terras expendere misit:
Mitia sed populis veniant ut munera vitæ.
Namque ubi certa fides fuerit complexa salutem,
Non erit ulla illic anceps agitatio juris.
Ast ubi dona procul fuerint exclusa medelæ,
Jam propria ipsorum mentem damnatio torquet.
Unica nam Domini fuit his incognita proles.
Adventum lucis miseri fugere superbi,
Et magis amplexi cæcas tenuere latebras.
Sic quicunque malis mentem maculaverit actis,
Ad tenebras pavidus refugit, ne lumine claro
Sordida pollutæ pateant contagia mentis.
At quicunque piæ tenuit vestigia vitæ,
Ad medium properat, lucemque nitescere gaudet,
Splendeat ut claris virtutis gloria factis.
Inde Galilæam repetit salvator Iesus:
Præteriens sed forte venit Samaritida Sichem.
Illic fundus erat, Jacob de nomine pollens,
Et puteus gelido demersus in abdita fonte.
Sederat hic rapido Servator anhelus in æstu:
Discipulique escas mercantes mœnibus urbis
Passim dispersi, solum liquere magistrum.
Mœnibus egrediens Samaritis femina venit,
Hauritura cavis putei penetralibus undas.
Olli Christus ait: Laticis da, femina, potum.
Respondens mulier, Mirum mihi præcipis, inquit,
Ut tibi Judæo mulier Samaritica potum,
Dispernens veterum Samaritum jussa, ministrem.

Tum Servator ait : Domini si munera nosses,
Et quis te sitiens putealia pocula poscat,
Tu potius peteres, vivam tibi traderet undam.
Illa sub hæc : Puteus gremium sinuatur in altum,
Urceus est nullus, nec sunt tibi vincula funis.
Unde igitur poteris undam mihi tradere vivam?
Num tu major eris nostri virtute parentis?
Hunc Jacob etenim puteum cum prole bibebat,
Et proprios huc sæpe greges ad pocula duxit.
Olli respondit mundi regnator Iesus.
Ex ista plene nullus satiabitur unda,
Nam rursus sitiet : sed nostri dona liquoris
Ardorem excludent æterna in secla bibendi.
Dulcia provenient nostri cui pocula fontis,
Largior inde fluet vitalis gratia fluctus.
Sed desiderium nostræ si te capit undæ,
Excitus veniat tecum mox urbe maritus.
Conjugio sese mulier negat esse revinctam.
Tum sic prosequitur mentis perspector Iesus :
Femina, veridicis loqueris de conjuge verbis.
Nam tu connubiis nexa es jam quinque virorum,
Nunc aliena super thalamorum vincula tollis.
Tum mulier : Sanctum te certum est esse Prophetam.
Sed nostri istius venerandum montis in arce
Præceptum nobis quondam liquere parentes.
At vos in Solymis orandum dicitis oris.
Talia dicenti mox talia reddit Iesus :
En aderit tempus, montis cum vertice vestri,
Omnibus et Solymis aberit veneratio longe.
Sed nunc certa salus Judæis surgit ab oris.

Et nunc instantis cursus jam temporis urget,
Cum veri sanctum genitorem, errore remoto,
Cultores, justis armati legibus, orent.
Spiritus his, ac plena fides erit, et pater altus
Talia conquirit cultorum pectora terris.
Illa dehinc: Scimus, quod Christus nuntius orbi
Adventu proprio vitalia secula pandet.
Et tunc peccantum largus miserator Iesus
Se lumen terris Christum venisse fatetur.
Et jam discipuli reduces stupuere magistrum,
Quod secreta illius poteretur femina verbis.
At properans urnam mulier pro fonte reliquit,
Et populum totis eduxit mœnibus urbis.
Omnia nam memorat sibimet sermone Prophetæ,
Gesserat ipsa prius quæcunque, ex ordine dicta.
Tum propere Christum fusæ petiere catervæ.
Discipuli interea rogitabant, sumeret escas.
Ille satis sibi pulchrorum superesse ciborum
Respondit. Sed tum mirantum discipulorum
Inter se occultis currebat sermo loquelis:
Forte aliquis prior hic epulas dedit ante magistro,
Nostras ut merito satiatus respuat escas.
Ille sed internæ cernens molimina mentis:
Hæ mihi sunt epulæ, pectus satiabitur istud,
Si faciam magni genitoris jussa per orbem.
Quatuor hinc menses lætæ ad primordia messis
Frugiferæ æstatis certe superesse putatis.
Erigite ergo oculos, albentes cernite campos,
Cunctaque maturam jam rura exposcere messem.
Nunc quicunque metet, pulchri mercede laboris,

Vitalique dehinc gaudebit fruge redundans,
Et sator accipiet messorum gaudia lætus.
Vos ego nunc misi gravidam succidere messem,
Quæ non est vestro sulcis inserta labore.
Vos aliena bonæ ditabunt munera frugis.
Talibus alloquiis comitum dum pectora complet,
Ecce Samaritum populi venere rogantes,
Exorantque illic geminos impendere soles.
Jamque fides multos plebis fundaverat alta,
Nec jam femineis tantum concredere verbis
Ipsos, sed coram virtus manifesta docebat,
Venisset secli quod jam servator Iesus.
Jamque Galilæam remeaverat in regionem,
Quondam ubi fontanas vino mutaverat undas.
Regius hic juvenis, cui natum morbus anhelo
Ardore extremis vitæ torrebat in oris,
Comperit ut Christum certo remeasse recursu,
Advolat, et precibus sobolis pro sorte profusis
Orabat, celeris deposcens dona salutis,
Ne pius ad lethum natus traheretur acerbum.
Christus ad hæc: Signis nisi suadeat omnia virtus,
Non erit ulla fides: sed perge, et sospite vita
Ædibus in vestris dulcem complectere natum.
His verbis fructum mox perceptura salutis
Pulchra fides animum lætanti in pectore firmat.
Jamque iter ingresso properantibus obvia servis
Nuntia fama venit, pueroque in luminis oras
Limine de mortis subitam remeasse salutem.
Ille ubi cognovit, certum concurrere tempus
Sanantis Christi verbis, seseque, domumque

Mancipat, amplexus fidei venerabile donum.
Forte dies epulis multos sociaverat una,
Publica conductis qui vectigalia lucris
Professi, rapiunt alieno nomine prædam.
Hos cum discipulis simul accipiebat Iesus.
Ecce Pharisæi occulto reprehendere nisu,
Quod legis doctor convivia talia iniret.
Ille sed inspiciens, quid pectora sæva tenerent,
Non, inquit, medicis opus est, ubi fortia membra
Intemerata salus vegetat virtutis honore.
Ægris sed merito miserans adhibenda medela est.
Discite nunc saltem, jubeant quid verba Prophetæ:
Non ego sacra magis, quam mitia pectora quæro.
Haud etenim justos veni ad directa viantes,
Sed revocare malos peccantum a limine gressus.
Ecce sed e numero mirantum munera Christi
Unus Ioannis quærebat discipulorum,
Cur ipsi legis jejunia crebra tenerent,
Nullaque sub Christo plebes jejunia ferret.
Christus ad hæc contra placido sic ore profatur:
Qui sponsi lætis comitantur vota choreis,
Non, præsente illo, jejunia tristia portant.
Jamque dies aderit, cum sponsus turbine secli
E medio comitum rapietur: tristibus illi
Languida concipient animis jejunia flentes.
Quam stultum est rudibus veteres subtexere pannis,
Vestibus ut turpis pejus scissura patescat?
Aut utribus calidum tritis committere mustum,
Queis ruptis totum sequitur disperdere vinum?
Sed rudibus rectum est utribus spumantia musta.

Condere : sic vinum conservant fortia vasa.
Talia tractanti perculsus pectora luctu
Ecce sacerdotum princeps procumbit adorans,
Et sibi defunctam, funus miserabile, natam
Implorat lacrymans, certamque venire salutem
Defunctis etiam poscebat munera Christi.
Haud mora, consurgens graditur servator Iesus.
Progressi mulier sequitur vestigia servans,
Quam languore gravi bis sex labentibus annis
Carpebat fluxus, lacerans sine fine, cruoris,
Viribus absumptis, et toto corpore fessam.
Pectoris hæc tacitam volvebat credula mentem
Arcano, secumque fide jam certa tenebat,
Actutum fesso fugeret quod corpore tabes,
Extremam Christi posset si tangere vestem.
Hæc ubi per populum summi pendentia pepli
Fila manu trepida tractavit, protinus ille
Et causas morbi, et credentia pectora cernens,
Concessit celerem tali cum voce salutem :
Accipe, quod meruit fidei constantia, munus,
Et mox restricto viguerunt sanguine venæ.
Postquam perventum est, ubi funera virginis ingens
Plangentis populi fremitus, clangorque tubarum
Ultima supremæ celebrabant munera pompæ :
Abscedant, inquit, tectis hæc tristia vestris.
Namque puella jacet placido demersa sopore,
Defunctam retur flentum quam nescia plebes.
Talia dicentem ridentum turba reliquit,
Quod morte abreptam dixit dormire puellam.
Sed Christus lethi victor, vitæque repertor

Frigentis dextram dignatus prendere dextra,
Surgere mox jussit miranda ad gaudia patris.
Inde revertenti clamor se protinus offert
Cæcorum pariter gressu labente duorum.
Illis Christus ait: Si credunt pectora vestra,
Nunc virtute mea se reddet lumen ademptum;
Illi firmato se credere corde fatentur.
Tum Christus fatur: Credentes cernite lucem,
Nec cuiquam nostrum pos hæc edicite nomen.
Dixit: sed major per gaudia tanta videntum
Ardor inexpletus famam per cuncta ferebat.
Offerturque dehinc juvenis, cui rapta sonoræ
Dæmonis incursu fuerat substantia vocis.
Ast ubi propulsus fugit de pectore dæmon,
Confestim sanæ redierunt munera linguæ.
Talia mirantis populi stipante tumultu
Vallatur: cernens sed millia tanta virorum,
Ingemit, ut ruris dominus, cui pascua læta
Innumeræ tondent pecudes, rectoris egentes.
Tunc ad discipulos depromit talia verba:
Quam lætæ segetes ruris per terga patescunt!
Sed rarus messor frugis superatur acervo.
Jam superest dominum segetis deposcere tantæ,
Ut sua rura velit numero complere colentum.
Hæc fatus, populo ex omni delecta seorsum
Fortia conglomerat bisseno pectora cœtu.
Hos ubi delegit, præceptis talibus implet:
Devitate itiner, quod gentes perfidiosæ,
Et Samaritarum fraudis vestigia calcant.
Pergite, qua patrii pecoris custodia labat.

Pergentes vero similem mihi sumite mentem,
Ut vobis subigat virtutes dæmonis atri
Sancta fides, curamque piam languoribus aptet.
Hæ vires nulla vobis mercede dabuntur.
Et vos haud aliter gratis impendite dona.
Non auri, argentive domet possessio mentem,
Nec vos nummorum subigat scelerata cupido:
Nec geminas vestes, nec plantis tegmina bina
Virtutis nudæ cupiat servare minister.
Ingressi muros urbis, perquirite semper,
Hospitio quorum par sit succedere justis.
Ingressique dehinc pacem sub tecta vocate:
Si tranquilla domus fuerit, pax illa manebit.
Sin erit indignis habitantum moribus horrens,
Diffugiet, vestrumque abitum pax vestra sequetur.
Excludet quicunque ferus vos limine tecti,
Auribus aut duris spernet vitalia verba:
Excutite egressi domibus vestigia vestra,
Hæreat injustæ ne vobis portio vitæ.
Illos deterior Sodomorum pœna manebit
Suppliciis, veniet mundo cum terminus omni.
Pergitis en, ut oves, sævorum præda luporum:
Sed vos arguto serpentum corde vigete,
Simplicitate tamen dulces superate columbas.
Nam sæpe incumbet vobis injuria præceps,
Conciliisque hominum statuentur corpora vestra.
Vos flagris, vinclisque feris, durisque tyrannis
Frendens urgebit pro me violentia secli.
Cum vos prodiderint, verborum ponite curam:
Sponte fluens dabitur sermonis gratia vobis.

Spiritus in vobis pro vobis digna loquetur.
Prodet enim fratrem scelerata insania fratris,
Ad lethumque dabunt genitorum corpora nati.
Vos odia urgebunt semper pro nomine nostro,
Sed finem fidei comitatur gloria vitæ.
Profugite ex tectis, quæ vos sectabitur, urbis:
Inde aliam, mox inde aliam conquirite sedem.
Nam vobis urbes semper superesse necesse est,
Israelitarum quæ dent sub nomine plebem.
Discipulus nunquam transcendit celsa magistri
Culmina, nec dominum tentet præcellere servus.
Discipulo satis est vires æquare magistri,
Vel domini similem virtutem prendere servo.
Pectoribus vestris semper timor omnis aberret:
Nam nudata suis promuntur cuncta latebris.
In tenebris tacite vobis quæcunque jubentur,
Dicite præclaro nitidi sub lumine solis.
Auribus et vestris dicam quæcunque susurrans,
Excelso in populos spargantur culmine tecti.
Despicite illorum rabiem, qui corpora vestra
Prosternunt ferro: non est his ulla potestas
Vivacem letho pariter demittere mentem:
Illum sed potius cordis secreta pavescant,
Corporis est, animæque simul cui cuncta potestas.
Passeribus pretium, nummi vix portio parva
Proveniet: non est tamen unum credere dignum,
Ni jussu Domini, laqueos incurrere vestros.
Quis dubitet sapiens Domini sub pectore multis
Credere pennatis hominem pro millibus unum?
Qui me confessus fuerit sub judice terræ,

Hunc ego non aliter coram genitore fatebor.
Sic itidem coram genitore negabo negantem.
Non ego nunc pacem terris immittere veni,
Sed gladium, patrio dirimat qui pectore natum,
Et dulcem natam dirimat qui pectore matris.
Si quis amore meo genitorem pluris habebit,
Vel matri, sobolive meum postponet amorem,
Sentiet horribilem nostra de sede repulsam.
Contemnet quicunque animam pro nomine nostro,
Inveniet læta florentem fruge salutis.
Qui vos suscipiet, me suscepisse benignis
Obsequiis, idem me pro genitore supremo
Suscepisse sibi gaudebit perpete vita.
Talia discipulis bis sex cum jussa dedisset,
Justus Ioannes cæci de carceris umbris
Sectantum e numero delectos talia dicta
Ad Christum portare jubet, verumque referre:
Tune piis animis requies, quam regia cœli
Pollicita est terris, nostro sub tempore fulges?
An aliam superest posthac sperare salutem?
Talibus hæc Christus dictis mandata remittit.
Cæcorum tenebræ mutantur lumine lucis,
Debiliumque vigent firmato robore membra.
Lurida discutitur squamoso corpore lepra,
Aeriæ vocis penetrat surdas sonus aures.
Redditur amissæ lethi post funera vitæ
Depositum repetens animæ substantia corpus,
Pauperibusque suis non dedignata patescit
Fulgentis splendens adventus gloria nostri.
Ille beatus erit, quem non deceperit error.

Talia discipuli referunt mandata magistro.
Hoc super ad populum depromit talia Christus:
Cur in deserto voluistis visere nuper
Stramen arundineum vento vibrante moveri?
Cur etiam molli vestitum veste videre?
In domibus regum molli cum veste tenentur.
Ille Prophetarum solus transcendere vires
Indicio veteris scripti promittitur olim.
Hunc etenim memorat venerandæ lectio vocis:
En ego mitto meum stratas aptare ministrum
Ante tuos vultus: genuit nec femina quemquam,
Major Ioannis nostri qui viribus esset.
Sed minor hoc cœli fiet sublimior aula.
Hujus ab exortu vim cœli regia sentit,
Et cœli regnum violentia diripit atrox.
Lex omnis summam Baptistæ a tempore cepit,
Atque Prophetarum finis concluditur idem.
Si vultis volucris penetralia noscere secli,
Corpus Ioannis felix habitabile sumpsit
Elias, quondam quem turbine jussa corusco
Flammipedum rapuit simulatio quadrijugorum.
Audiat hæc dictis pandens vitalibus aures.
Nunc tibi confiteor, Genitor, cui gloria servit
Fulgentis cœli, et terrarum frugiferentum,
Celasti nunc quod sapientibus ista superbis,
Parvulaque infantum vis hæc comprendere corda.
Jam mihi regnantis sunt omnia tradita patris,
Nec quisquam Domini poterit cognoscere natum,
Ni solus genitor; genitorem mente videbit
Filius, aut idem pandet cui talia natus.

Huc omnes veniant, oneris quos sarcina vasti
Comprimit, iis poterit virtus mea munere patris
Antiquas vires hilari reparare quiete.
Sumite forte jugum, levis est mea sarcina justis,
Namque humili dulcem largibor corde salutem.
Hæc ubi dicta dedit, messis per culta gravatæ
Præterit, et populus sectantum discipulorum
Spicarum gravidam carpebat in ordine frugem.
Ille dies veteri poscebat lege quietem :
Sabbata nam priscis repetebant otia jussis.
Ecce Pharisæi coram reprehendere Christum,
Quod sanctæ legis calcarent jussa metentes
Discipuli. Legum sed tunc completor Iesus
Incipit, his veteris scripti monumenta retexens:
Legistis certe, in templo Davida canorum
Cum populo quondam panes sumpsisse sacratos,
Et propriam, comitumque famem sedasse; sed illos
Illicitum cuiquam fuerat contingere panes,
Sumere quos solus poterat de lege sacerdos.
Ejusdem scriptum est justo moderamine legis:
Sabbata profanant templo sine crimine vates.
Nec minor est isthic vestræ glomeratio turbæ,
Quam templi virtus. Caperent si pectora vestra,
Quod non sacra Deus, sed mallet mitia corda,
Non tam sæpe viros damnasset factio sacros,
Expertes culpæ. Sed nunc ego sabbata cuncta,
Sponte mea dominans, legis sub jure tenebo.
Tunc conventicula ipsorum post talia dicta
Ingreditur: mox hic juvenem pro limine cernit,
Siccatum ex humero cui pondus inutile palmæ

Pendebat : sed tum dictis tentando dolosis,
Ægris an liceat per sabbata ferre medelam,
Quærunt, calcatæ ut legis vindicta maneret.
Christus ad hæc : Foveam si forte pecuscula vestra
Inciderint, certe transibitis otia legis,
Et pecus abrupto tolletis vile profundo.
Quanto igitur nobis hominum curatio major
Ad benefacta animos tollens accendere debet.
Ergo age tu, juvenis, sanam protendito dextram.
Cum dicto palmam sanus porrexit utramque.
His tum pro signis, quæ vix veneratio posset
Mirantis digno populi sustollere cultu,
Conciliis trucibus conclamant decipiendum.
Talia prospiciens procerum molimina Christus,
Discedens, variis hominum languoribus aptat
Concessam in populos patria virtute medelam.
Oblatusque ibidem est, quem dæmonis horrida virtu
Et lingua, et visu truncatum vivere pœnæ,
Et propriis escam cruciatibus esse volebat.
Hunc ubi curatum, visuque, et voce vigentem
Cæca Pharisææ cognovit factio gentis,
Dæmonis auxilio, qui princeps dæmoniorum
Solus nequitiæ vires ditione teneret,
Hæc illum fecisse ferunt. Sed talia Christus
Veridicis aperit convincens pectora verbis :
Si gemina regnum distractum parte dehiscat,
Et scissa adversum sese divisio pugnet,
Disruptis propere labentur cuncta medullis.
Horridus et dæmon si dæmone pellitur atro,
Adversa sibimet scissus virtute repugnat.

Quis poterit prædam tectis auferre virorum,
Ni prius aggressus custodum brachia nodis
Vinciat, ut facilis veniat direptio prædæ?
Quisque meis aberit discretus miles ab armis,
Hostis in adversa consistet fronte duelli.
Quisque meis gregibus cogendis liber aberrat,
Disjicit ille mei pecoris per devia pastus.
Sed quicunque hominum fuerit super omnibus error,
Dimitti poterit: tantum ne Spiritus unquam
Vocibus insana laceretur mente profusis.
Sive furens hominis Nato convicia quisquam
Ingeret, hæc etiam poterunt peccata remitti.
Spiritus at sanctus tantum cuicunque profana
Verborum rabie violabitur, irrevocatis
Suppliciis, nunc et semper torrebitur igni.
Quando veneniferi serpentis sæva propago
Sermonum dulci poterit mitescere fructu?
Nam bona thesauris promuntur dulcia justis,
Et mala lethifero procedunt ore venena.
Verborum meritis veniet sub judice vita,
Verborum meritis dabitur sub judice pœna.
Quæ genitor faciet, sectabitur omnia natus.
Namque idem nato manifestat cuncta videnda,
Et potiora dehinc tribuet miracula rerum.
Sicut enim genitor demortua corpora reddit
Ad claram vitæ lucem, sic omnia natus,
Quæ volet, ad superos surgentia corpora ducet.
Nec genitor quemquam vestri, se judice, quærit,
Sed dedit hæc nato quærendi jura per orbem,
Gloria quo maneat similis natoque, patrique.

Namque repulsus erit vestro si natus honore,
Improbitate pari genitorem despicietis.
Sed cui nostra fidem sermonis gratia figit,
Mox me mittentis genitoris dona patescent.
Æternamque dabit præsens constantia vitam.
Judiciumque illi non est, sed migrat ab atra
Morte procul, lucisque vigens ad limina tendit.
Adveniet tempus, cum mortua corpora vocem
Accipient nostram, et vi[illegible] cum voce tenebunt.
Nam sicut genitor vitam[illegible] possidet in se,
Sic tribuit nato vitam[illegible] dicere jussit
In terris, hominis qu[illegible] de corpore venit.
Nec vobis mirum videatur corpora cuncta
Vocis ad auditum propriis exsurgere bustis,
Justorumque animas redivivo corpore necti,
Judicioque gravi miseros exsurgere pravos.
Nec mihi judicium tribuit mea sola potestas;
Arbitrio quoniam genitoris cuncta jubentur,
Qui me justitiam terris disquirere jussit.
Namque ego si proprio testis pro nomine surgam,
Falsa loquar; aliusque itidem quia testis habetur
Pro nobis, recte mihi talia temnere fas est.
Nam veris operum signis manifestior omni
Luce nitet præsens nostris testatio factis.
Talia concedens genitor mihi testis adhæret,
Qui me dimisit terris sua ponere jussa.
Hujus enim vocem nunquam comprendere quisti
Nec speciem propriam concessit visere vobis.
Nec sermo ipsius potuit per vestra sedere
Pectora, credendi quoniam substantia nulla est.

Quæratur veterum scriptorum lectio vobis,
Perpetuam cunctis vitam quam ferre putatis.
Hæc etiam nostrum testatur lectio donum.
Nec tamen audetis propius consistere nobis,
Ne veræ vobis contingat gratia vitæ.
Non mihi captatur terrenæ gloria laudis.
Namque ego quod summi genitoris nomine veni,
Respuor a vobis : veniet sed discolor alter,
Nomine quem fultum proprio gens vestra sequetur.
Alternæ vobis captatur gloria famæ,
Unius et solam fugitis disquirere laudem.
Nec vos arguerim coram genitore, sed illic
Accusator erit, quem spes modo vestra celebrat,
Moses, quem fidei nullo servatis honore.
Ejus enim scriptis vester si crederet error,
Crederet et nobis, Mosei quem scripta frequentant.
Talia tum contra Scribarum verba sequuntur :
Vocibus indubitata fides comitabitur istis,
Si virtus certis firmet miracula signis.
Ille dehinc : Polluta malis generatio quærit
Signa sibi : rebus stabunt sed signa futuris,
Namque Propheta cavo quantum sub pectore ceti
Temporis absumpsit, terræ in penetralibus altis
Progenies hominis tantum demersa manebit.
Adveniet tempus, cum surget reddita vitæ
Gens hominum, propriis in fletum dedita gestis.
Hæc istam digno damnabit crimine gentem,
Quod maris e fundo surgentis voce Prophetæ
Commonita, in lacrymas Dominum projecta reflexit.
Hic et Ionæis monitis potiora jubentur,

Contemnitque feris animis gens impia lucem.
Et regina noti vitales surget in oras.
Illius ad specimen damnabitur effera plebes,
Finibus extremis Libyæ quod venerit illa,
Ut Salomona pium, præceptis dedita justis,
Audiret : potior nunc est Salomone potestas,
Et tamen obtusæ cæcantur pectora plebis.
Expulsus si quando fugit de pectore dæmon,
Quem turbat sanctus purgato corpore flatus,
Ille venenatis collustrat passibus oras,
Qua nulla excurrit fontani gurgitis unda,
Nec requiem placidæ sedis sibi repperit ardens.
Tunc repetit suetæ sitiens habitacula mentis.
At si forte suis obnoxia corda venenis,
Ornatuque levi ridentia limina cernit,
Associat septem similes glomerando furores
Vis inimica homini, penetratque in viscera serpens.
Sic genus hoc vero sensu cum degener errat,
Vincula perpetuis deflebit subdita pœnis.
Atque ea dum populis vitalia dicta frequentat,
Pro foribus mater cum fratribus astitit illic,
Et miscere foris sermonem cominus orat.
Talia tum matris mandatis dicta remittit :
Hic mecum genitrix, mecum germana residunt
Corpora. Nam patria impletur cuicunque voluntas,
Ille meo proprium connectit sanguine corpus,
Et matris, generisque mei sub nomine habetur.
Progreditur templo terrarum lumen Iesus,
Et maris extrema, terræque resedit in ora,
Innumeræque illuc plebis fluxere catervæ.

Ille sed excelsam scandens, quæ proxima, puppim,
Littora complenti depromit talia plebi:
Ecce sator proprio commendat semina rure,
Illa cadunt diversa solo, sortemque locorum
Pro virtute ferunt. Nam sicubi trita viarum
Sub pedibus solido densetur limite tellus,
Aeriis avibus nuda dant semina prædam.
Aut ubi pertenui velantur pulvere saxa,
Farra quidem viridem depromunt germinis ortum;
Sed quia nulla subest siccis substantia glebis,
Inserto arescunt radicum fila calore.
Cunctaque mox apicum labuntur acumina letho.
Seminibusque aliis contingunt aspera rura:
Sentibus hic, spinisque feris velocius exit
Roboris augmentum, frugemque internecat angens.
Uberibus vero quæ dantur semina glebis,
Illa ferunt pulchram segetem, cui læta frequentat
Incrementa sui centeno copia fetu.
Audiat hæc, aures mentis qui gestat apertas.
Talia discipuli mirantes dicta, requirunt,
Implicitis populo cur clauderet omnia verbis.
Ille sed, admota credentum plebe, profatur:
Vobis, qui firmo robustam pectore mentem
Ad capienda Dei penetralia constabilistis,
Concessum est adytis penitus consistere regni.
Illis pro merito clauduntur lumina mentis.
Si quis habet dignus, capiet potiora redundans.
Qui vero expertes cœlestis muneris errant,
Amittent etiam, proprium quodcunque retentant.
Idcirco obscuris cooperta ambagibus, illum

Præstringit populum sermonis gratia nostri,
Ut dictum Isaiæ merita de plebe recurrat.
En populi mentes velantur ad omnia crassis
Objicibus, sensu ne tangant munera vitæ.
Auribus assistunt clausis, oculisque gravatis,
Ne conversa bono sanetur noxia plebes.
Quam vestræ nunc sunt aures, oculique beati!
Nam multi veteres justi, sanctique Prophetæ,
Quæ vobis clarent, orarunt cernere dona.
Accipite ergo animis, qui sit de semine sensus.
Quisque meum verbum summas dimittit in aures,
Nec sensus recipit stabili præcepta vigore,
Eripit illius totum de pectore dæmon.
Hic agro est similis, duro qui germina calle
Exponit rapidis avibus sine fruge rapinam.
Sunt alii, læto qui pectore nostra receptant,
Sed brevis est illis perceptæ gratia frugis.
Nam si dura premat mentem strictura coercens,
Continuo trepidi produnt sibi credita letho.
His saxosus ager simili levitate virescit.
At spinosus ager curarum mole gravatis
Respondet, pressant quos pondera divitiarum.
Semina sic nostri sermonis pressa gravantur,
Nec fructus sequitur spinarum horrore necatus.
Pinguia sic itidem paribus stant viribus arva.
Illis, qui clare capiunt præcepta salutis,
Quæ penetrant animum sensu tractata tenaci,
Centuplicemque ferunt virtutis robore frugem.
Hæc tunc discipulis, plebique hæc insuper addit.
Agricolæ simile est regnum sublime Tonantis.

Ille jacit proprio mandans bona semina ruri :
Sed post subrepens hominum insidiando sopori
Trux inimicus adit, loliumque inspergit amarum.
Ecce sed ad fructum culmis cum spiceus horror
Processit, lolio messis maculata redundat.
Tum Domino famuli, mirantes talia, fantur :
Nonne bonum terræ semen per terga dedisti ?
Unde igitur lolio turpi tua rura gravantur ?
Sed jam, si jubeas, messem purgabimus omnem,
Triticeusque nitor, selecta sorde, resistet.
Tum Dominus miti contra sermone profatur :
Hic dolus est, inimice, tuus, sed farra sinamus
Crescere cum lolio : pleno nam tempore messis
Secretum lolium connexo fasce jubebo
Ignibus exuri : at nostro de semine messor
Horrea nostra dehinc purgata fruge replebit.
Haud aliter simile est, cordis si panditis aures,
Præparvi grano regnum cœleste sinapis,
Quod proprio insinuans disponit cultor agello.
Seminibusque illud minus omnibus esse virentum
Creditur : at justi mox incrementa viroris
Sumpserit, erecto transcendit vertice cunctas
Agrorum fruges, ramis ut plumea turba
Colludat, possitque umbras habitare virentes.
Fermento par est munus cœleste salubri,
Quod magna condit mulier sub mole farinæ.
Illa dehinc modico fermenti mixta calore
Conducto, unius coalescit corpore massæ.
Talia tum populo perplexis condita verbis
Promebat, veteris quo possent dicta Prophetæ

Ordine seclorum jussis concurrere rebus:
Os aperire meum dignabor, condita mundi
Convolvet ructans varii sermonis imago.
Inde domum repetit serus, turbasque reliquit.

C. VETTII AQUILINI

JUVENCI

EVANGELICÆ HISTORIÆ

LIBER TERTIUS.

ERAT in terras roseum jubar ignicomus sol.
ipuli rogitant, lolii quid quæstio vellet,
egetis : clarus quibus hæc depromit Iesus :
ima qui farris commendat semina glebis,
is est hominis : mundum sub nomine ruris
pite, atque homines puro pro semine justos.
olium infelix cooperti dæmonis arte
t homines : inimicus erit, vis horrida, dæmon.
emus mundi finis pro tempore messis.
sores patrii venient per rura ministri,
s hominis natus proprii de corpore regni
igere erroris laqueos, labemque jubebit,
ectosque simul rapidis exurere flammis.
tibus his stridor semper, fletusque perennis :
etisque piis veniet lux aurea vitæ,
ibus ut cœli vibrantur lumina solis.
Iæc docuit, patriamque redit Salvator in urbem,

Illic expediens populis, mirabile dictu!
Justitiæ leges, vitæque salubria jussa,
Virtutes patrias simul insinuando docebat.
Tunc livore gravi plebes commota suorum,
Præsentisque simul Domini miracula volvens,
Et generis noti reputans ex ordine gentem,
Hæc inter sese mussanti voce susurrant:
Nonne hic est fabri soboles, cui nomen Ioseph?
Non Maria est genitrix? non fratrum nota propago
Unde igitur legis doctor, tantæque minister
Virtutis, cedit cui labes victa laborum?
Nazara sic plebes: cui talia reddit Iesus:
Temnuntur propriis miracula semper in oris,
Et sine honore manent patria sub sede Prophetæ.
Talibus indignans pressit sua munera Christus.
Interea ad regem volitabat fama superbum,
Quod mala cuncta illius virtus divina domaret.
Sed putat Herodes, lethi quod lege remissus
Tanta, ut Ioannes, virtutis dona teneret.
Nam quondam cernens liventi pectore dæmon,
Erroris labem puris quod solveret undis
Justus Ioannes, damnis accensa malorum
Tunc petit Herodem pestis sævissima regem,
Et facile injusti penetrans habitacula cordis,
Accumulare feris subigit scelera impia gestis.
Arserat illicito Herodes accensus amore
In thalamos fratris, sancto quod jure vetabat
Doctus Ioannes. Feritas sed nescia recti
Subjecit leges pedibus, fruiturque nefandis
Connubiis, ipsumque super, quia prava vetabat,

Carceris immersit tenebris, vinclisque gravavit.
Sanguine nam justi primo compressa timore
Abstinuit sitiens feritas, quia magna Prophetam
Plebis Ioannem veneratio suspiciebat.
Natali sed forte die cum læta tyrannus
Herodes celsis strueret convivia tectis,
Luxuriæ quoniam conjuncta superbia gaudet,
In medio juvenum reginæ filia virgo,
Alternos laterum celerans sinuamine motus,
Compositas lusit cantu modulante choreas.
Ipse sed in primis, mirata virginis arte,
Attonitus stupuit: tunc præmia cuncta patere
Juratus spondet, quæcunque puella petisset.
Illa sed horrendæ servans scelera impia matris,
Urget, Ioannis caput a cervice revelli,
Et lance inferri præsentia munera poscit.
Præsentum Herodes procerum sub pondere tristis,
Jurandique memor, juris tamen, imperat ægre,
Insontis caput inferri, tradique puellæ.
Illa, nefas! matris scelerata ad gaudia portat.
Corporis, at lacerum flentes sine nomine truncum
Discipuli condunt terræ, Christumque sequuntur.
Ille ubi cognovit justi miserabile lethum,
Deserit insonti pollutam sanguine terram,
Frondosaque latet secretæ vallis in umbra.
Sed populi immensæ virtutis dona sequuntur.
Ille ubi credentum turbas in valle remota
Convenisse videt, morborum tabe repulsa,
Corpora subjecit miseratus multa medelæ.
Jamque sub extremo labentis lumine solis

Discipuli Christo suadent dimittere turbas,
Ut sibi quisque paret quærens per compita victum.
Ille iubet cunctis ibidem convivia poni.
Discipuli ostendunt, nihil amplius esse ciborum,
Nisi pisces geminos, et farris fragmina quinque.
Hoc, inquit, satis est. Tum mox discumbere plebem,
Gramineisque toris jussit componere membra.
Suspiciensque dehinc cœlum, genitore precato,
Ipse duos pisces, et quinque ex ordine panes
Dividit, et dapibus mensas oneravit opimis.
Jamque expleta jacet! dictu mirabile, plebes,
Reliquiasque dehinc mensis legere ministri,
Bissenosque sinus cophinorum fragminis implent.
Cœnantum numerus tum millia quinque virorum,
Præterea populus matrum fuit, et puerorum.
Discipulis tunc inde jubet conscendere navem,
Et transire fretum, donec dimitteret omnes,
In sua quemque, viros. Tunc montis celsa petivit,
Secretusque dehinc genitoris numen adorat.
Jamque soporata torpebant omnia nocte,
Cum puppis medio sulcabat in æquore fluctus,
Jactata adverso surgentis flamine venti.
Ast ubi jam vigilum quarta statione premebat
Noctis iter, rapidos attollens lucifer ortus,
Fluctibus in liquidis sicco vestigia gressu
Suspensus carpebat iter, mirabile visu!
Jamque propinquabat puppi, sed nescia nautæ
Attoniti tremulo vibrabant corda pavore,
Clamoremque simul confusa voce dederunt.
Tum pavidis Christus loquitur: Timor omnis abesto

Credentumque regat vegetans constantia mentem.
En ego sum, vestræ doctorem noscite lucis.
Olli confidens respondet talia Petrus:
Si tua nos vere dignatur visere virtus,
Me pariter permitte tuo super æquora jussu
Fluctibus in liquidis immersos figere gressus.
Annuit his Dominus: navem mox linquere Petrus
Audet, et innixus figit vestigia ponto.
Verum ubi tantarum mentem miracula rerum
Terrificant, ventique minas crebrescere cernit,
Paulatim cedunt dubio liquefacta timore,
Quæ validum fidei gestabant æquora robur.
Jamque Simon, medio summersus corpore, clamat:
Fluctibus horrendis pereuntem deripe, Christe.
Dextera confestim protenditur obvia Petro,
Et dubitata fides verbis mulcetur amaris,
Ascensæque rati contraria flamina cedunt.
Præsentemque Dei sobolem stupuere rogantes
Cuncti, navigio socios quos casus habebat.
Transierat tandem sulcans freta fervida puppis,
Optatumque gravis comprenderat anchora portum.
Conveniunt populi rapido per littora cursu,
Portantes ægros, vestisque attingere fila
Extrema exoptant, miroque hoc munere cuncti
Credentes referunt plenam per membra salutem.
Ecce Pharisæi, Scribæque hinc inde dolosi
Captantes Christum, promunt fallacia dicta:
Cur tua discipulos patitur doctrina labare
Præceptis veterum? manibus quos cura lavandis
Præterit, assumuntque simul cum sordibus escas.

Ille sub hæc fatur : Magis hoc est quærere dignum,
Transgressi præcepta Dei quod proditis omnes.
Namque Deus mortem defixa lege minatur,
Si genitor cuiquam verbo lædatur amaro,
Vel genitrix nati verbis pulsetur acerbis.
Irrita vos isthæc facitis perversa docendo.
Quam manifesta vigent de vobis dicta Prophetæ!
Me populus summis labiis sublimat honore,
Sed diversa procul cordis secreta pererrant.
Accipite ergo omnes, auresque advertite cordis:
Non illata homini, fuerint quæcunque, pudendis
Sordibus aspergent, vitæve, animove sedebunt:
Erumpunt hominum sed quæ penetralibus oris,
Internam misere maculabunt edita mentem.
Discipuli Christo memorant, quod verba loquentis
Occulto carpant Scribarum pectora nisu.
Ille dehinc : Genitor plantarum semina noster,
Quæ non ipse sui consevit in æquore ruris,
Abjiciet penitus radicibus eruta longe.
Cæcus forte ducem cæcum si nactus oberret,
Decidet in foveam pariter demersus uterque.
Tunc petit absolvi Petrus, quid quæstio vellet,
Ipse Pharisæis quam mox, Scribisque dedisset.
Tum sator æternæ respondit talia vitæ :
Vos etiam duro discluditis omnia corde
Jussa, nec admittit mentis dubitatio lucem?
Nam quæcunque hominum veniunt extrinsecus ori,
In ventrem cedunt, animoque incognita currunt.
Quæ vero interno concepta e pectore promunt
Ora hominum, mentem possunt aspergine labis

Polluere, immundoque hominem maculare piaclo.
Secreto cordis promuntur noxia vitæ
Consilia, et cædes, et furta nefanda tororum,
Et fraudes, fallaxque hominum pro testibus error,
Et rabidæ cœlum pulsans insania vocis.
Hæc sunt, quæ maculant hominem, quæ sordibus implent.
Illotis autem manibus non polluit unquam
Corporis arbitrio terrenum sumere victum.
Hæc ubi dicta dedit, pulcherrima rura Syrorum
Sidonemque, Tyrumque petit: cum femina fusis
Crinibus, et precibus, natam causata jacentem,
Volvitur, et tacitum non desinit anxia Christum
Orare, ut mentem vexatam dæmone sævo
Redderet, et miseræ tandem resipisse liceret.
Tunc etiam precibus sectantum discipulorum
Respondit, proprias genitoris malle bidentes
Cogere, quas vanus late disperserat error.
Crebrius instanti tum talia fatur Iesus:
Natis quisque suis panem non detrahet unquam,
Et canibus jaciet. Tum talia femina fatur:
Micarum saltem canibus sua portio mensæ
Decidit, et nihilo dominorum cœna gravatur.
Tum Dominus loquitur: Veniant tibi digna salutis
Præmia, quæ fidei meruerunt robora tantæ.
Talia Salvator verbis, et voce locutus,
Virginis et mentem, decusso dæmone, virtus
Complexam implevit donis fecunda salutis.
Inde Galilæas repedat Servator in oras,
Præcelsique procul montis conscendit in arcem.

Haud mora, conveniunt populi, secumque trahebi
Pars captos oculis, et crurum debile vulgus,
Elinguerque alii, morbique vocabula mille.
Omnibus ille tamen languores dempsit amaros,
Viribus et validis venerando munere donat.
Tum populi pariter miracula tanta frequentant,
Æternoque patri laudes, gratesque celebrant.
Discipulos Christus cogens in vertice montis,
Secreto alloquitur : Plebis miseratio multa est;
Tertia nam terris remeant jam lumina solis,
Ex quo nulla sibi sumunt alimenta ciborum.
Jejunam nolim tantam dimittere plebem,
Ne labor afficiat populos per longa viantes.
Discipuli Christo ostendunt, septem sibi panes
Esse, et pisciculos alimenta ad proxima paucos.
Tum populum jussit terræ per terga cubare,
Quodque fuit, totum propriis discerpere palmis,
Et cunctæ curat mensatim dedere plebi.
Discipuli ponunt epulas, populusque repletur
Ad satiem dapibus : relegunt mox fragmina panis,
Et sportas referunt cumulato pondere septem.
Quatuor ex omni fuerant tum millia plebe,
Nec numero quisquam matres, puerosque notavit.
Inde Magedarum navi transcurrit in oras.
Ecce Pharisæi, Sadducæique dolosi
Poscere tentantes instant cœlestia signa.
Sed Christus cernens fallacia pectora, fatur :
Convexum quoties claudit nox humida cœlum,
Si ruber astrifero procedit vesper olympo
Dicitis : Adveniet ventura luce serenum.

Jamque sub exortu solis si tristia rubro
Nubila miscentur confusa luce colori,
Dicitis, agricolis, nautisque venire fragosam
Ventorum rabiem, tempestatumque furores.
Fallaces, nostis faciem discernere cœli,
Seclorum vero nescitis tempora signis
Explorare suis? Sed vobis signa dabuntur,
Quæ maris immenso quondam venere profundo,
Bellua cum tenuit ventris sub carcere vatem.
Hæc ait, et propere puppis retinacula solvens,
Trans freta contendit rapido comprendere cursu
Arva Philipporum, sociisque hæc talia fatur:
Sollicite vobis vitentur noxia farra,
Fermentumque ferox vestris avertite mensis.
Illa Pharisæi, Sadducæique dolosi
Admiscent escis, falluntque in nomine panis.
Cur vobis tacitas volvit cunctatio mentes?
Proh! quam parva fides, sensu torpente, fatiscit!
Dicitis adversi, navi quod tollere panes
Non fuerit vobis vacuum, farrisque cavendas
Insidias jubeam: meminisse, et scire putabam,
Quod panes quinque plebis mihi millia quinque
Implerint dapibus, cophinisque superflua tantis
Fragmenta ad cumulum fuerint collecta ciborum.
Quatuor et rursum cœnantum millia panes
Quod facile implerint septem, sportasque referri
Vidistis rursus completas relliquiarum.
Sed moneo istorum semper fermenta cavere.
Discipuli tandem, vitalia verba secuti,
Doctrinam cernunt fermenti nomine dictam.

Inde ubi perventum liquidi per terga profundi
Clara, Philippæo quæ pollent nomine, rura,
Cogit concilium sectantum discipulorum,
Et quærit, quem se populorum fama putarent.
Respondent, multas plebis tunc esse loquelas
Crebrius audisse, et multos firmare, quod esset
Justus Ioannes, populos qui flumine lavit.
Pars memorat volucris famæ sibi cognita vera
Eliam venisse iterum, quem præpete curru
Turbine cœlesti quondam simulata quadrigis
Astris inseruit rapidæ vis fervida flammæ.
Jeremiam dixere alii, pars esse Prophetam.
Tum Christus cunctis arridens pectore blando
Conquirit, quæ sit sententia discipulorum.
Sed stabilis Petrus : Tu sancti filius, inquit,
Christus, magnifico terras qui lumine complet.
Tum Dominus forti respondit talia Petro :
Petre, beatus eris : nam talia pandere certe
Humanus sanguis, vel, terræ portio, corpus
Haud unquam poterit. Genitoris munera sola
Possunt tam validum fidei concedere robur.
Tu nomen Petri digna virtute tueris.
Hac in mole mihi, saxique in robore ponam
Semper mansuras æternis mœnibus ædes.
Infernis domus hæc non exsuperabile portis
Claustrum perpetuo munitum robore habebit :
Cœlestisque tibi claves committere regni
Est animus, terrisque tuo quæ nexa relinques
Arbitrio, cœlo pariter nodata manebunt;
Solverit et rursus tua quæ sententia terris,

Haud aliter venient cœli sub sede soluta.
Sed vos discipuli Christum me dicere cunctis
Pareite, quo soli cognoscant talia digni.
Jam lux adveniet properis mihi cursibus instans,
Mœnibus in Solymis rabies cum prona furore
Eximios vatum saturabit sanguine nostro.
Ast ubi lucifluum reddet sol tertius ortum,
Consurget radiis pariter redimita salutis
Vita mihi, cunctisque dabit sua munera terris.
Tum Petrus, magno perculsus corda dolore,
Absint, Christe, tuis, inquit, tam tristia sanctis
Monstra procul membris; nec fas est credere tantum,
Nec tibi tam durus poterit contingere casus.
Christus ad hæc: procul hinc, inquit, procul effuge, dæmon,
Nil divina tibi mentem prudentia tangit,
Sed terrena sapis, mollique timore tremiscis.
Sed si quis vestrum vestigia nostra sequetur,
Abneget ipse sibi corpusque, animamque recusans,
Atque crucem propriam comitatibus addere nostris
Gaudeat, amissam redimet cui gloria vitam.
Nam servata perit terris possessio lucis.
Sed quid proficient secli mortalia lucra,
Si damnum pariant vitæ, lucisque perennis?
Vel quæ digna queunt animæ commercia poni?
Filius huc hominis veniet sub nomine patris,
Cœlestesque illum fremitu comitante ministri
Stipabunt, reddetque hominum sua debita vitæ.
Vera loquor: certos isthic sub limine lucis
Inveniam, cœli fulgens cum regna capessam.

Hæc ubi dicta dedit, passus, bis terna dierum
Lumina convexo terras transcurrere cœlo,
Tum secum jubet abruptum conscendere montem
Petrum, Zebedeique duos per devia natos.
Inde ubi perventum secreti montis in arcem,
Continuo Christus faciem fulgore corusco
Mutatur, vestisque nivis candore nitescit.
Respiciunt comites, mediumque assistere sanctis
Eliæ, Mosique vident. Tum talia Petrus:
Respice, num nobis potius discedere longe,
An isthic tantæ spectacula cernere molis
Conveniat: trina tamen hic tentoria vobis,
Si jubeas, frondis faciam diversa paratu,
Singula sub noctem quæ vos aulæa receptent.
Talia dum loquitur, cœlo præfulgida nubes
Circumjecta oculis vestibat lumine montem,
Et vox e medio lucis manifesta cucurrit:
Unicus hic meus est natus, mea sola voluntas;
Hujus justitiam justo comprendite corde.
Discipuli pavido presserunt corpore terram.
Nec prius e prono vultus sustollere casu
Audebant, sancto Christi nisi dextera tactu
Demulcens blandis firmasset pectora verbis:
Surgite, et abjectum fortes calcate timorem,
Nec cuiquam præsens pandatur visio vobis,
Ni prius huc hominis soboles speciosa reportet
In lucem referens mortis de sede trophæa.
Consurgunt, solumque vident, et voce requirunt
Cur scriptis veterum Scribarum factio certet,
Eliam primum cœli de sede reverti

n terras, Christique dehinc consurgere lucem.
Christus ad hæc : Veniet certo sub tempore justus
Elias, reddens mox omnia debita seclo.
Sed si quis credit, jam venerat ante renascens,
Ignotum veluti rabies quem cæca furoris
Demersit letho ; mox sævior altera cædes
En hominis nato trucibus laniatibus instat.'
Hæc ait, et populum repetit, montemque relinquit.
Ecce sed inflexis genibus, fletuque solutus
Vir senior, precibus Christum veneratus adorat :
Davidis soboles, hominum lumenque, salusque,
Te precor, horribilem nati de corpore morbum
Proturbes, reddasque seni solatia vitæ.
Nam cursus lunæ natum mihi dæmonis arte
Torquet, et in liquidas dejectum projicit undas,
Aut miserum medio projectum volvit in igni.
Nam tua discipuli sectantes jussa, frequenter
Connixi, nulla in solidum mihi dona dederunt.
Tum Christus, magno commotus corda dolore ;
O gens nullius fidei, gens effera semper,
En etiam patiar, vobiscum me fore terris?
Sic ait, et puerum mandat perferre parenti
Ante suos vultus. Tum vocis pondere multo
Incubuit, mentisque simul convulsa venena
Dæmonis horrendi, purgato corde, fugavit.
Discipuli rogitant, cur non successerit illis
Ejusdem pueri toties tentata medela.
Respondit Dominus : Labat quia pectore vestro
Instabilis fidei nutans per lubrica gressus.
Nam si certa foret credendi portio vobis,

Instar quæ minimi posset præstare sinapis;
Istius hinc montis possetis vellere verbo,
Inque alias sedes cunctam transvolvere molem.
Nam genus hoc morbi precibus sine fine fidesque,
Multaque robusti jejunia pectoris arcent.
Inde Capharnaum gradiens pervenerat oras.
Convenere Petrum, quibus instat cura tributi,
Solvere poscentes solitum pro nomine Christi.
Ille sed ad Petrum conversus, talia fatur:
Dic, inquit, reges, quorum dependere natos,
Externos, propriosne sibi jussere tributa?
Respondit Petrus: Alienos solvere certum est.
Cernis, ait Christus, natum non solvere regis?
Sed ne quem lædam, præceptum suscipe nostrum
En maris undisoni rupes quæ prodit in altum,
Scandatur tibi summa, Simon, hamusque profus
Stamine setarum connexus præcipitetur.
Hæserit et curvo qui primus acumine piscis,
Hujus pandantur scissi penetralia ventris.
Illic inventum duplex dissolve tributum.
Discipuli post inde rogant, quis maximus alto
In cœli regno meritis pro qualibus esset.
Tum Christus medio puerum consistere cœtu
Præcipit, et placido doctor sermone profatur:
Quisque cupit celsam cœli conscendere sedem,
En hujus pueri similem se fingere certet:
Erroris laqueos seclis increscere certum est.
Sed tamen infelix, per quem generabitur error.
Qui vero e parvis istis deceperit unum,
Si sapiat, nectat saxo sua colla molari,

itemque maris sese jaculetur in undas.
isquam fastu parvos contempserit istos.
custodes cœlesti in sede tuentur
ıni vultum genitoris sidera supra.
quis pastor, cui pascua credita tondent
ı balantes, unam cum forte seorsum
ı error habet, quæsitor deserit omnes,
:t totis lustrat vestigia silvis;
ı magno possit repérire labore,
inventæ major tum nascitur agnæ,
pro cunctarum numeró quod nulla resedit:
parvis genitor sic perdere quemquam
ıditur, gaudetque suis increscere regnis.
ıtrem proprium delicto commaculatum
, secreto mox dictis corripe solus.
erborum patiens moderamina laudat,
is mentem frater lucrabere fratris.
solius contemnet verba relinquens,
lius monitor pariter pia jussa frequentet.
decutiet doctorum frena duorum,
d concilium referantur crimina plenum,
ıli saltem sanetur pondere victus.
nultorum contempserit efferus ora,
divisæ mulctatus nomine gentis.
ıe in concilium semper præsentia nostra
.et, mediumque duum me stare necesse est,
ium fuerit cœtus sub nomine nostro.
ı Petrus quærit, quot fratri errata remittat,
ptem lapsus hominum si ferre liceret.
ıs prosequitur: Non septem crimina tantum,

Sed decuplata super donentur vulnera fratri.
Nam cœli regnum domini prædivitis aulæ
Consimile est, nummi rationem qui sibi poni
Jusserit, et servum, debentem multa talenta,
Præcipit abreptum cum conjuge, progenieque,
Atque opibus cunctis venali nomine sisti.
Tum servus dominum prostrato corpore adorat,
Et spondet, spatii sibi si foret ulla facultas,
Omnem nummorum domino dissolvere summam.
Commovit dominum famuli miseratio flentis,
Cunctaque trans meritum concessit debita serva.
Ille sed egrediens conservum limine in ipso
Nactus constringit: tum debita fortior urget
Persolvi, precibusque locum truculentus abegit,
Carceris et mersum tenebris, pœnisque premebat.
Quæ postquam dominus famulorum noscere verbis
Incipit, adducto ingessit justissima servo
Dicta dolens, iramque movet, jussisque severis
In tormenta ferum detrusit, cuncta revolvens
Debita, dum dignis lueret per vincula pœnis.
Sic vobis faciet genitor, qui culmina cœli
Possidet, immites sævo si pectore fratrum
Peccata orantum dure punire voletis.
Talia dicta dedit, Galilæiaque arva reliquit:
Judæamque petit, qua pinguia rura silenter
Agmine Jordanis viridis perrumpit amœno.
Nec minus in stratis ægros donare salute,
Sublimisque patris concedere munera perstat.
Ecce Pharisæi tentantes quærere pergunt,
Conjugis an liceat rejectum scindere vinclum,

lquid erit, læsi tangit quod corda mariti.
ubi percepit, depromit talia Christus:
cipio Deus in terris par dispare sexu
tituit, jussitque uno de corpore necti,
orumque animas junctis inolescere membris.
l Deus ergo jubet proprio concrescere verbo,
tum est hominum fœdo secernere luxu.
es præcepit, quod pectora dura videret,
bere discidium, quo saxea corda revinci
proprios apices possint sub judice flammæ.
i temere exsolvet casti qui jura cubilis,
raque illius thalamis sociabitur uxor,
nen adulterii populo sub teste subibit.
ipuli referunt: Urget lex ista virorum,
itque premit non æquo pondere partem,
nelius fuerit thalamis caruisse perosis.
pondit Dominus: Non omnes pondere tanto
jicient humeros: lectæ sunt talia dona
utis. Trino truncantur corpora more,
e nulla gaudent genitali lege tororum.
nque alios tales progigni in luminis oras
nperimus: plerosque hominum vis ferrea sexu
it: ast alios ipsos sibi demere constat
cœli regnis pronum de pectore amorem.
sque capax fuerit, celsa virtute capessat,
d paucis, lectisque Deus vult pandere munus.
: ait, et pueros, quos gaudens cura parentum
n precibus lætis certatim hinc inde ferebat,
cipit, et plebem sectantum, quod prohiberet,
epat, ac tales affirmat regna mereri

Aulæ cœlestis. Sanctas his ordine palmas
Imponit, redditque humeris portare parentum.
Ecce sed e populo juvenis, cui rura, domusque,
Et gaza stabat, rerum possessio fulgens,
Accedit, Christumque palam submissus adorat:
O bone præceptor, dic nunc, quæ facta sequamur
Ut mihi perpetuam liceat comprendere vitam?
Huic auctor vitæ tum talia reddit Iesus:
Tunc demum quæris, veteri quæ lege tenentur?
Non hominis perimes vitam, non furta tororum
Invades, quæstumve alienis noxia rebus
Mens, aut dextra leget, non testis falsa loquetur.
Sit genitor, genitrixque tuo sublimis honore,
Proximus et puro pro te tibi cedat amore.
Ille dehinc: Cuncta hæc semper mihi perpete cura
Observata reor; sed ne quid forte relictum
Desit, præsenti liceat me voce moneri.
Tum Christus fatur: Nunc si perfecta requiris
Prendere præcelsis meritis fastigia vitæ,
Omnia, quæ proprio retines solus dominatu,
Distrahe, et ad miseros confer securus egentes.
Tum thesaurus erit cœli tibi conditus arce,
Virtutisque tenax vestigia nostra sequeris.
Hæc adolescentis veniunt ubi dicta per aures,
Dejecit vultum, tristisque in tecta refugit.
Tum sic discipulis vitæ spes unica fatur:
Difficile est terris affixos divite gaza
Avelli, cœlique leves in regna venire.
Nam citius tenuis per acus transire foramen
Deformis poterunt immania membra cameli,

Quam queat ut dives cœlestia regna videre.
Talibus attoniti comites, stupidique silebant,
Volventes, quæ tanta foret sub pectore virtus
Humano, talem possit quæ prendere vitam.
Respicit æternæ justorum gloria vitæ,
Atque ait; Hæc homini forsan videantur acerba,
Sed Deus electis facilem præpandit in ælhra,
Possibilemque viam, virtus quam celsa capessat.
Tum Petrus, fidei munitus mœnibus, infit;
Omnia nostrorum projecta reliquimus omnes,
Et tua jussa sequi nobis spes unica restat.
Quid nostris animis superest? dic, Christe, precamur.
Talibus ad Petrum verbis respondit Iesus:
Vos quicunque meum mentis penetralibus altis
Credentes servatis iter, cum sederit alte
Progenies hominis, celso quem cinget honore
Majestas, bis sex illic pulcherrima virtus
Constituet vobis sublimi in vertice sedes,
Judiciumque hominum pariter tractare licebit.
Hic quicunque sui linquet generisque, domusque
Gazas, affectusque omnes pro nomine nostro,
Centuplicata dehinc capiet, vitamque perennem.
Primorum meritum postremi transgredientur,
Ultima præteriti capient vix præmia primi.
Sedulus ut ruris dominus, cui dulcia fundum
Pinguibus in campis late vineta coronant,
Hic, ubi progressus primo cum lumine solis,
Conduxit juvenum fortissima robora, pactus
Unius in lucis certa mercede laborem,
Et sua tum jussit cultu vineta polire.

Ipse sed egrediens, ubi tertia venerat hora,
Invenit ecce alios, operique accrescere jussit,
Pro meritis operum promittens præmia digna.
Illi non aliter læti præcepta sequuntur.
Ast ubi sexta dehinc lucis transfluxerat hora,
Haud secus hinc alios juvenes conducere pergit.
Horaque nona dehinc ubi solis cursibus acta
Tunc alios pariter conductos jussit adire.
Ultima labentis restabat portio lucis.
Egressus cernit juvenes, causasque requirit,
Cur pigris manibus torperent otia lenta.
Aiunt, conductoris quod præcepta fuissent
Nulla sibi. Dominus mox hos insistere rursi
Tunc etiam jussit. Sed vespere protinus orto,
Præcipit, ut cuncti caperent mercedis honorem
Æqualique omnes portarent præmia numero.
Tum manus illa virum, prima quæ luce laborem
Sustulerat, factisque diem toleraverat æquum,
Indignans, secum tali cum murmure fatur :
Injustum est, istos similem, ut nos, quærere numerum
Ultima quos operi sero conduxerat hora.
Tum dominus ruris sedato pectore fatur :
Illibata tibi mercedis portio salvæ
Redditur, et pacti servantur jura fidelis.
Istis de nostro liceat concedere tantum,
Extima quos operis glomeravit portio ruri.
Nam multos homines dignatio sancta vocavit,
E queis perminimam dignum est secernere partem.
Hæc ait, et Solymos repetit, comitesque secutus
Alloquitur, Solymisque iterum regionibus, infit,

Ingredimur gnari, truculentaque mœnia adimus.
Filius hic hominis prodetur ad ultima mortis,
Scribarum, procerumque ferens ludibria membris,
Affixusque cruci post tertia lumina surget.
Hinc tum Zebedei conjux submissa rogabat,
Ut Christo medio cœli sublimis in arce
Felices nati dextra, lævaque sederent,
Tum quærit Christus, calicem si sumere possent,
Quem sibi præceptis instaret sumere patris.
Respondent se posse simul. Tum talia Christus:
Vos nostrum calicem fas est potare, sed altis
Sedibus æquali mecum considere honore,
Non hoc nostra dabit cuiquam pro munere virtus.
Hæc certis genitor sublimia dona reservat.
Exhinc discipulos, dictis pro talibus omnes
Commotos, tali sermonis mulcet honore:
Gentibus infidis celsa ditione potestas
Imponit quoscunque super dominantur eorum,
Exercentque truculem subjectis urbibus iram.
Vos hinc sed longe: tranquillior æquora vitæ
Concordi sternit mitis moderatio pace:
Magnus et obsequiis crescit super alta minister.
Nec primus quisquam, nisi cunctis serviat, unus
Esse potest. Hominis natus sic vestra minister
Obsequio solus proprio pia munera gestat,
Pro multisque animam pretioso sanguine ponit.
At vos ex minimis opibus transcendere vultis,
Et sic e summis lapsi comprenditis imos.
Si vos quisque vocat cœnæ convivia ponens,
Cornibus in summis devitet ponere membra,

Quisque sapit. Veniet forsan si nobilis alter,
Turpiter eximio cogetur cedere cornu,
Quem tumor inflati cordis per summa locarat.
Sin contentus erit mediocria prendere cœnas,
Inferiorque dehinc si mox conviva subibit,
Ad potiora pudens transibit strata tororum.
Proxima tum Solymis conscendit culmina [illegible]
Ordinibus lucent quæ glaucicomantis olivæ,
Hinc lectis jussit sectantum discipulorum,
Obvia castelli monstrans habitacula Christus,
Inde asinam pariter fetu comitante repertam
Ducere: vel si quis causam disquirere vellet,
Cur sua tam subito quoquam jumenta trahantur,
Dicere, tunc operam Dominum sibi sumere [illegible]
Discipuli celeri complent præcepta paratu.
Adducunt, mollique super velamine vestis
Insternunt placidum pullum, præbentque sedendum
Hinc veteris quondam fluxit vox nuntia vatis:
Ecce venit placidus tibi rex, quem terga sedentem
Præmitis gestant asinæ, pullique sequentis.
Tum populi stratas prætexunt vestibus omnes,
Quaque iter est Christo, subnexa fronde coronant.
Proxima tunc alii spoliant palmeta virore,
Conclamantque omnes, Davidis origine creto
Hosanna excelsis sit gloria læta trophæis.
Sic adeo ingreditur Solymorum mœnia Christus.
Ingresso occurrit primo sub limine templi
Cruribus, atque oculis certatim debile vulgus.
Quos ubi tam subito gressu, visuque vigentes
Cuncta sacerdotum cognovit factio mirans,

Et pueros templi complentes tecta canore,
Hosanna egregia Davidis stirpe creato.
Ipsum percunctant cuncti, quæ causa canoris
Impubem tanta tollat per gaudia plebem.
Christus ad hæc, legis, inquit, vos scripta tenere
Creditis, infantum quæ dicit ab ore venire,
Lactentum et linguis justi consurgere laudem.
Hæc ait, ingratam linquens cum civibus urbem,
Bethaniamque petit, rediensque, in margine cernit
Stratæ, tendentem diffusa umbracula, ficum.
Illic forte cibi pertentans corda voluntas,
Arboris attrectat ramos : sed nulla facultas
Pomorum sterilis frondis concreverat umbræ.
Olli Christus ait : Non sit tibi fructibus unquam
Copia promendis. Tum protinus arvit arbos.
Discipuli celerem mirantur in arbore mortem.
Sed Christus stupidis assistens talia fatur :
Nunc ligni istius nostro stupuistis honore
Desisse ad vires terrenos ducere succos.
Sed veris verbis iterumque iterumque monebo :
Namque fides si certa animi consistet in arce,
Nec dubiis nutans vitiis tremebunda jacebit,
Arboris istius vobis substantia cedet.
Nec tantum istius, sed montis celsa revelli
Credentum verbo poterunt, undisque profundi
Cum silvis pariter, saxisque, ferisque recondi.
Et quæcunque fides robusto pectore poscet
Credentum, semper digna virtute tenebit.
Hæc ubi dicta dedit, templi se mœnibus infert.
Confestim proceres populi, miracula rerum,

Collecti inquirunt, virtus quæ tanta dedisset.
Ollis Christus ait : Quærentibus omnia vobis
Dicere jam facile est, si nobis vestra vicissim
Percunctata prius paucis sententia solvat.
Nuper Ioannes, puro qui gurgite lavit
Sordentis populi maculas, divina potestas,
An hominis potius vobis fallacia visa est?
Hæc ait, ancipiti verborum pondere claudens
Captantum procerum mentem: nam magna Prophet
Plebis Ioannem veneratio suspiciebat,
Nec poterant ejus fallacem dicere vitam.
Rursus sublimem dixissent esse Prophetam,
Occidisse illum traheret confessio culpam.
Se nescire tamen respondit factio fallax.
Tum Christus : Non est injustum claudere vocem
Cum mihi claudantur procerum responsa superba
Nam geminæ prolis genitor majoris in aures
Talia dicta dedit : Vitis mihi portio major
Semiputata jacet. Sed perge, et robore forti
Nunc scrobibus, nunc falce premens, vineta retot
Tum juvenis sese tam sordida vincla laboris
Nolle pati memorat. Post omnia jussa parentis
Exsequitur, damnansque sibi responsa coercet.
Post alium natum simili sermone jubebat
Ad vineta sui dependere jussa laboris.
Annuit his juvenis, nec dictis facta repensat.
Dicite, quis potius genitoris jussa sequatur?
Illi collaudant responsum posterioris.
Prosequitur Christus : Nunc vera advertite dicta.
Jam magis hinc cœli sedem comprendere certus

Corporis e vitiis quærentes sordida lucra,
Quam vestrum quemquam. Vobis nam venerat ante
Justus Ioannes: sed non est credere vestrum.
Namque fidem potius meretricum pectora certam
Hauserunt, sordesque animi posuere pudendas.
At vos tantorum scelerum nil pœnitet unquam.
Sic quidam dives, cui jugera multa nitentis
Vineti sepes circum densata coercet,
In medio turrem, prælumque, et dolia fecit,
Cultoresque dedit, fructusque locavit habendos.
Impositam statuens mercedis solvere legem.
Tum longinqua petit, sed fructus tempore certo
Actores famulos mittit, queis portio, salva
Cultorum certa ruris mercede, daretur.
Ecce colonorum rabies hos verbere sævo,
Ast alios lapidum proterrent undique telis.
Denique lethali prosternunt vulnere multos.
Tum dominus ruris plures incedere servos
Præcipit, et rursum mercedis pacta reposcit.
Major at in plures audax injuria surgit.
Ultima jam domino natum dimittere mens est,
Quod sobolem, partemque sui vis digna pudoris
Cultorum cordi venerandam posceret esse.
Sed contra illorum jam mens maculata cruore,
Progenie exstincta domini, sibi post dominatum
Cedere credentes, crudeli vulnere fixum
Obtruncant, jaciuntque foras trans septa cadaver.
Post hæc jam dominus veniet, pœnasque reposcet
Tantorum scelerum. Sed vobis tradita quondam
Fulgentis regni sedes translata feretur

Ad gentem, dignos possit quæ reddere fructus.
Ut rex, qui nato thalamorum vincula nectens,
Præcepit, proceres convivia læta frequentent,
Accitos famulis voti regalis honorem
Concelebrare simul : cuncti sed adire recusant
Regales thalamos, regalis pocula mensæ.
Post alios mittit, sese largissima cuncta,
Magnificasque dapes, convivia læta parasse.
Illi, neglectis dapibus, diversa petebant.
Hic ædes proprias, hic ruris tecta propinqui,
Ast alius potius merces, ac lucra revisit.
Multi præterea missos, qui ad læta vocarent,
Insontes famulos rapiunt, et corpora ferro
In mortem cruciant. Tum rex, ubi comperit acta
Millibus armatis cives cum mœnibus ipsis
Subruit, effusi famulorum sanguinis ultor.
Tum servis fatur : Nunc festa jugalia cœnæ
Prælargis opibus quæcunque instruximus illis,
Contempsere meis proceres contingere mensis.
Ite igitur propere per publica septa viarum,
Et quoscunque illic casus glomeraverit, omnes
Huc lætis nati thalamis adhibete vocantes.
Progressi famuli per compita cuncta viarum
Inventos duxere simul. Jam denique cunctæ
Complentur mensæ mixtæ sine nomine plebis.
Hic justi, injustique simul cubuere vocati.
At rex ingressus convivia læta revisit.
Hic videt indutum pollutæ vestis amictu,
Lætitiæ thalami fuerat quæ dissona longe.
Isque ubi regalis sermonis pondere causas,

Reddere pro vestis maculis, et labe jubetur,
Oppresso tacuit non puri pectoris ore.
Et tum conversus famulis rex præcipit illum
Connexis manibus, pedibusque, et corpore toto
In tenebras raptum mox præcipitare profundas.
Illic stridor erit vasti sine fine doloris,
Et semper fletus. Multis nam sæpe vocatis,
Paucorum felix hominum selectio fiet.

C. VETTII AQUILINI

JUVENCI

EVANGELICÆ HISTORIÆ

LIBER QUARTUS.

Talia dicentem confestim factio frendens
Tentare aggreditur verbis cum fraude malignis.
Certum est, veridicum te nunc venisse magistrum:
Nec quemquam metuens, Domini vestigia servas.
Dic ergo, an liceat nostræ dissolvere genti
Cæsaris urgentis semper sub lege tributum?
Ille sed inspiciens sævi penetralia cordis,
Cur tentatis, ait, nunc me concludere verbis,
Fallaces? mentis prodit fallacia fructum.
Inspicite en nummum, sculptique numismatis æra.
Cæsaris expressum promptum est ibi cernere vultum.
Solvite nunc illi propria sub lege tributum,
Atque Deo proprium legis servetis honorem.
Post Sadducæi tali cinxere latratu:
Mosea, qui legum posuit præcepta, jubere,
Si quis conjugium properata morte relinquet,
Pignoribus mediis nondum de germine cretis,

Hujus germano rursus sociabile vinclum
Deberi, generis pereat ne portio lapsi.
Finibus in nostris septem germana fuerunt
Corpora : sed major primus mox vincula nuptæ
Sumpsit, præceleri cecidit sub acumine mortis.
Post alius frater thalamis sine fructibus isdem
Concidit, et cuncti jacuere ex ordine fratres.
Unius et cunctos fletus gemuere maritæ,
Post ipsam rapuit gelidæ inclementia mortis.
Si venient igitur cuncti sub lumina vitæ,
Cujus connubiis mulier reddenda resurget?
Illis Christus ait : Errori obnoxia pravo
Legibus, et jussis Domini mens dura resistit.
Namque sequenda dehinc lætæ reparatio vitæ
Non thalamos novit, non terræ gaudia vana :
Sed similes levibus genitoris justa ministris
Constituet regni virtus sublimis in aula.
Nec Deus illorum dominum se ponere mavult,
Qui terram proni meruerunt sumere mortem,
Sed potius vitæ possunt qui prendere lucem.
Ecce alii rogitant, quæ sint firmissima legis.
Ille indefessus nulli responsa negabat :
Sublimem cœli dominum devotio cordis
Diligat ; est ista hæc virtus firmissima legis.
Consimile est isti : Magno teneantur amore
Ad jus fraternum justæ penetralia mentis :
His etenim geminis dependent omnia jussis.
Sed vobis cujus soboles ventura videtur
Christus, quem cuncti spondent in secla Prophetæ?
Respondent, illum Davidis germine nasci.

Prosequitur Christus : Cur illum dicere David
Divino flatu scriptum est Dominumque, Deumque?
Quod proprio patrem non æquum est dicere nato.
Talia Salvator: cuncti obstupuere silentes.
Ille sed, accita credentum plebe, profatur:
Aspicite Scribas sublimi sede superbos.
Hi quæcunque docent, justum est comprendere cordis
Obsequio, maculas ipsorum temnite vitæ.
Abrupta imponunt humeris nam pondera vestris,
Ipsi quæ digito saltem contingere nolunt.
Accubitu primo cœnæ, fastuque superbo,
Atque salutantum vano tolluntur honore,
Et nomen sublime volunt gestare magistri.
Sed vos noluerim præcelsi nominis arcem
Affectare tamen: vobis est una magistri
Imposita æternum cœli de lege potestas,
Vos eadem fratrum parili conjunxit amore.
Unus item pater est, cœli qui in culmine regnat.
In vobis si quis sublimia colla levabit,
Decidet, et barathri mergetur ad ultima cœno.
Ast humilis clarum conscendet liber in æthra.
Deflendi semper Scribæ, et lacrymabilis ævi
Cæca Pharisææ cunctis fallacia plebis.
Nam vobis itiner clausum quia jure negatur,
Non sinitis, quemquam penetrare per ardua lucis,
Et cunctos trahitis sævæ ad consortia flammæ.
Vos similes dicam tectis splendore sepulcris,
Queis facies nitida est, internaque sordida bustis.
Sic vox velatur justæ sub imagine vitæ,
Atque adytis mentis celantur sordida corda.

O Solymi, Solymi, ferro qui sæpe Prophetas
Ad vestram missos vitam sine fine necastis,
Quam volui vestram gentem, populumque tueri,
Ales uti molli solita est sub corpore pullos
Objice pennarum circum complexa fovere?
Sed vobis semper cœlestia munera sordent.
Deseritur jam nunc domus hæc vastata ruinis,
Nec nostrum vobis fas ultra est cernere vultum.
Egreditur templo, cujus præcelsa notantes
Mœnia discipulos tali sermone docebat:
Hæc operum vobis miracula digna videntur
Obtutu stupido; veris sed discite dictis,
Quod mox cuncta solo passim disjecta jacebunt.
Hæc ad Oliveti dicens pervenerat arcem.
Discipuli solum postquam videre, rogabant,
Ut sibi venturi tempus distingueret ævi,
Promissa ipsius quo poscant prendere finem,
Ejus et adventus terræ consumeret orbem.
Quærentum verbis respondit talia Christus:
Observate dolum, falso ne nomine capta
Credulitas, laqueis errantum præcipitetur.
Discurrent cunctis bellorum incendia terris.
Sed vos prævalido consistite robore cordis,
Ne mens ad cœptos jaceat turbata tumultus.
Non etenim prima imponent mox prœlia finem,
Gentibus et gentes, et regibus obvia reges
Signa ferent, nec tum morbi corrumpere tractum
Aeris, aut pestes prosternere corpora parcent.
Fixa etiam solido per inania pondere tellus
Per diversa loci, motu quassante, tremiscet.

Hæc in primitiis tentamina parva manebunt.
Prodentur multi vestrum, lethoque dabuntur,
Proque meo vobis incumbere nomine gentes
Tormentis, pœnisque feris, odiisque necesse est.
Livor enim terris, erroribus omnia plena,
Et falsi surgent populorum labe Prophetæ.
Hæc inter si quis protectum a vulnere pectus
Ad finem servare queat, sublimia lucis
Æternis vitæ sertis redimitus adibit.
Regnorum cœli celebratio pervolitabit
In cunctas terræ metas; gens omnis habebit
Testem lucifluo sanctæ sermone salutis:
Et tunc finis erit, currentia secula solvens.
Adveniet jam tum tristis defectio terræ,
Quam Danielis habent jussa verissima vocem.
Hæc dignus tantum poterit cognoscere lector.
Judæa longe fugiant, montesque capessant,
Nec quisquam domibus repetat sustollere secum,
Quæ fuga consocict, vestemve, aut mobile quidquam
Deflendæ jam sunt uteri cum pondere matres,
Et miseros fetus dulci quæ lacte rigabunt.
Postite jam precibus, tristis ne frigore brumæ
Adveniat fuga vestra tamen, neu sabbata festa
Anceps præcipiti turbet trepidatio cursu.
Nam cunctis venient sævissima pondera terris.
Tale malum non secla prius, nec postera norunt.
Et ni sublimis genitor decerpere tempus,
Et numerum miserans vellet breviare dierum,
Nulla dehinc trepidæ superarent corpora vitæ.
Sed propter lectos veniet miseratio justos.

Nomine fallentes Christi, falsique Prophetæ
Exsurgent terris, et monstra potentia fingent,
Quæ forsan lectos capient miracula justos.
En prædicta patent instantia secula vobis.
Desertis si quis Christum peragrare loquetur,
Occultisque procul penetralibus esse repostum,
Longe credulitas absit vanissima vobis.
Sicut enim fulgur cœlum transcurrit apertum,
Et cerni facile est cunctis, orientis ab oris
Usque sub occiduum cœli vergentis in orbem,
Sic rapido adventu clarebunt lumina Christi.
Abscondet furvis rutilos umbris radios sol,
Amittet cursum lunaris gratia lucis,
Ignicomæque ruent stellæ, cœlumque relinquent.
Omnis item virtus cœli commota superni
Signa dabit, proles hominis queis vertice cœli
Clareat: omnigenasque tribus defletio jugis
Urgebit; veniet tunc nubibus ignicoloris
Majestate potens hominis per sidera natus.
Tunc tuba terrifico stridens clangore vocatos
Justos quadrifido mundi glomerabit ab axe.
Præteriet nec enim præsens generatio secli,
Donec cuncta sequens claudat sibi debita finis.
Hæc tellus, cœlumque super solventur in ignes,
Sed mea non unquam solventur ab ordine dicta.
Quis erit ille dies, nescire est omnibus æquum,
Ni soli rerum domino, qui sidera torquet.
Ut quondam terras undæ involvere furentes,
Et diversa sibi tractantes munera cunctos
Diluvii rapuit subito violentia tractu,

Sic subitus flammas volvens descendet ab æthra
Adventus noster : nec cunctos ille sub una
Conditione premet. Nam tunc ubi jugera læta
Infindent gemini, depresso vomere sulcis,
Unus correpto tolletur corpore arator,
Ignarusque alius vasto linquetur in agro.
Uno quin etiam recubantes stramine lecti
Dispar judicium diversa sorte subibunt.
Unus enim socium quæret per strata relictus.
Idcirco famuli vigilent, quia nescius illis
Adventus Domini subitas descendet in horas.
Si sciret certum furis insistere tempus
Quisque domus custos, vigilaret, et obvia ferret
Arma procul, ruptas ne quis penetraret in ædes.
Sed vos intentis animis assistite semper.
Namque repentinus vobis, subitusque recurret
Filius huc hominis, justis sua præmia servans.
Ille fidelis erit servus, cui credere cunctas
Ædes, et famulos voluit per longa profectus
Vir pater ipse domus : sapiens, nimiumque beatus,
Quem veniens dominus servantem jussa videbit.
Illum majori famulum redimibit honore.
Ast ille infelix, qui sordida luxuriatus,
Tardantem contemnit herum, famulosque fatigat
Verberibus, segnique indulgens ebrietati,
Luxuriosorum convivia concelebrabat.
Adveniet dominus, servumque incauta furentem
Præcipitem dignis pœnarum cladibus abdet.
Illum perpetuus fletus, stridorque manebit.
Conferri possunt cœlestia regna puellis.

Bis quinis, quarum pars est sapientior una,
Altera præstupido pars est stolidissima corde.
Occurrere illæ votis sponsalibus omnes,
Ornatu accinctæ tædarum flammicomantum.
Sed sapiens pars illa, sibi quo lumina flammæ
Susciperet, portare simul curabat olivum.
Stultarum vero non est prudentia talis.
Cumque moraretur sponsus, tum membra sopore
Solvuntur cunctæ per compita lata viarum.
Jam noctis medio clamor crebrescere magnus
Exoritur, lætoque dehinc occurrere voto
Admonuit, tædisque vias ornare coruscis :
Surgere virginibus properatum, et lumina tædis
Instruere, et flammas pingui componere olivo.
Tunc stolidæ rogitant, olei sibi cedere partem,
Prudentes secum quod tunc gestare videbant.
Sed quoniam sapiens pavitat chorus, omnibus æque
Ne desint claræ nutrimina pinguia flammæ,
Ex parvo æqualis si detur portio cunctis :
Tum pergunt stultæ, liquidum mercantur olivum.
Dum pergunt, lætæ transcurrunt omnia pompæ,
Et sponso tantum comitatur factio prudens.
Adveniunt brutæ sero post tempora segnes,
Et sponsi pulsare fores, et limina clausa
Nequicquam ingeminant, precibusque ingrata frequentant,
Ut liceat miseris penetrare in limina læta.
Illas non comitum sponsi cognoscere quisquam,
Non ipse sponsus voluit. Vigilate timentes,
Adventus vobis quod non est certior hora.

Sicut enim longas cui contigit ire profecto
In terras, credens servis tractanda talenta;
Uni quinque dedit, duo cepit et alter habenda,
Tertius unius curam tractare talenti
Suscepit, vires quoniam diversa merentur.
Sed major quibus est concredita portio nummi,
Certatim duplis auxerunt incrementis.
Ille sed, unius cui credita cura talenti est,
Telluri infodiens condit sine fructibus æra.
Jamque aderat præsens dominus, tum primus, et al
Se geminasse illi pariter concredita monstrant.
Illos laudat herus, potioraque credere tantæ
Promittit fidei. Sed tertius ille refodit,
Et domino reddit tali cum voce talentum:
Quod scirem, domino memet servire severo,
Qui meteret segetes alieno semine cretas,
Extimui, argentumque tuum concredere terræ
Malui, quod salvum semper tibi reddere possem.
Tum Dominus famulo respondens talibus infit:
Si nescire meos auderes dicere mores,
Nequitiæ tantæ veniam concedere possem.
Hoc igitur gnarum potius præstare decebat,
Ut fructum nobis tractata pecunia ferret.
Quapropter segni tollatur portio nostri,
Prudentique dehinc detur possessio majori,
Quem duplis cumulasse lucris mea quinque talenta
Inveni: namque est certum, potiora mereri,
Queis res uberior cumulatæ sortis abundat.
At cui parva subest segni substantia corde,
Id minimum penitus juste tolletur ab illo.

At nequam servus tenebras demersus ad imas,
Perpetuos fletus pœnæ stridore frequentet.
En hominis natus veniet, patrisque ministris
Stipatus, celsa judex in sede sedebit.
Tunc gentes cunctæ diversis partibus orbis
Convenient, justosque omnes de labe malorum
Secernet, dextraque libens in parte locabit :
At pravos læva despectos parte relinquet;
Ut pastor pecoris discernit pascua mixti,
Lanigeris dextri permittens mollia prati,
At lævos hirtis dumos tondere capellis.
Sed rex ad dextros conversus, talia dicet :
Huc veniant sancti, jamdudum debita sumant
Dona patris, mundi quæ sunt æquæva nitentis,
Et justis primo promissa parantur ab ortu.
Namque fame fessum quondam me grata refecit
Hæc plebes, potuque sitim mihi sæpe removit,
Hospitioque domus patuit mihi sæpe vocato,
Et nudus vestis blandissima tegmina sumpsi,
Carceris et pœnis horum solatia cepi.
Tum Domino tali respondent voce beati :
Non meminit nostrum quisquam te visere nudum,
Nec famis oppressum dura ditione notavit,
Carceris aut pœnis meminit vidisse revinctum.
Respondens illis dicet tum talia judex:
Fratribus ista meis, humiles miserando labores,
Qui fecit, certum est dulcem mihi ponere fructum.
At vos, injusti, justis succedite flammis,
Et pœnis semper mentem torrete malignam,
Quas pater horrendis barathri per stagna profundi

Dæmonis horrendi sociis, ipsique paravit.
Namque sitim passo quondam mihi pocula nulla,
Nec famis in pœna parvi miseramina panis,
Aut peregrina mihi tecti, vestisve parumper
Tegmina de magnis gracili pro parte dabantur.
Carceris aut septo claustris, morbisve jacenti
Unquam visendi solatia vestra fuerunt.
His damnata dehinc respondet factio verbis:
Haud equidem nostrum meminit te visere quisquam
Aut sitis, aut sævæ famis ægrum agitare laborem,
Hospita vel fessis errare per oppida rebus,
Carceris aut mersum pœnis, morbove gravatum,
Ut tibi sollicito fieret miseratio justa.
His rerum dicet dominus: Cum vestra superbo
Angustis rebus feritas sub corde tumebat,
Calcavitque humiles minimos, me sprevit in illis.
Hæc ubi dicta dabit, meritis sua præmia reddet.
Æternum miseri pœna fodientur iniqui,
Æternumque salus justis concessa manebit.
Talià dum loquitur, scissos lacerata capillos
Pro fratris morbo justis soror anxia curis
Hortatur juvenem rapido præcurrere gressu,
Casibus ut tantis Christus servaret amicum.
Nam fuerat mulier meritis accepta benignis,
Obsequio cujus fratremque, domumque merentem
Amplexus, pleno Christus retinebat amore.
Nuntius adveniens perfert, extrema jacere
Dilectum Christo juvenem per tristia morbi,
Et lethi, et vitæ confinia summa tenentem.
Lazarus hic habuit nomen, sed Christus amaris

Perculsus verbis: Non est, si creditis, inquit,
Ad lethum ducens isthæc violentia morbi:
Sed Deus ut digno justis celebretur honore,
Et soboles hominis sancta virtute nitescat.
Tunc ad discipulos, Dormit jam Lazarus, inquit,
Sed carum juvenem faciam consurgere rursus.
Aiunt discipuli: Somno succedere plena,
Et remeare salus poterit; nec mente sequuntur,
Quod mortem somni dixit sub nomine Christus.
Errorem quorum tali sermone removit:
Lazarus in lethum cecidit, sed gaudia menti
Hinc veniunt, vestramque fidem mihi fortius armant,
Cernitis absentem longe quod cuncta videre.
Sed properemus, ait. Didymus tunc talia fatur:
Pergamus, pariterque omnes procumbere letho
Cogamur, toties quod gens Judæa minatur.
Hæc ait, et cuncti, Christo præeunte, sequuntur.
Jamque aderat Christus, fuerat sed forte sepulto
Quarta dies, mersasque atris de morte tenebris
Germanas luctus, lacrymosaque tecta tenebant.
Convenere illuc solatia debita dantes
Judææ gentis proceres, carique propinqui.
Sed Martha, audito Christum venisse, cucurrit
Obvia, deseruitque domum, mœstamque sororem.
Et procul, O utinam præsens virtus tua nobis
Afforet, et fratrem morti rapuisset acerbæ.
Nam quidquid poscis, certum est tibi posse venire.
Quam Dominus tali solatur voce gementem:
Robustam mentem, mulier, virtute resume.
Lazarus hæc vitæ rediviva in lumina surget.

Et mulier : Certe surgent in munera vitæ
Mortales cuncti, veniet cum terminus orbi.
Christus item sancto depromit pectore vocem:
En ego sum claræ vobis reparatio vitæ.
In me qui credit, mortem deponere sumptam,
Et vitam poterit jugi comprendere seclo.
At quicunque fidem vivo sub pectore sumet,
Horrida non unquam continget limina mortis.
Ista hæc si credis puro de pectore, Martha?
Illa dehinc : Hæc una fides mea corda tenebit,
Sublimis veneranda Dei quod venerit in te
Cœlestis soboles celso sub nomine Christi.
Hæc ait, et Mariam cursu motura sororem,
Interiora petit, sanctum venisse magistrum,
Et pariter luctu oppressam vocitare sororem
Admonuit, tacito designans omnia nutu.
Prosilit illa foras, audito nomine Christi.
Prosequiturque simul Solymorum turba gementem,
Credentum tumulo fletus inferre sorores.
Illa salutiferum postquam conspexit Iesum,
Procidit ante pedes, rupitque hanc pectore vocem:
Si mihi germanum potuisses visere vivum,
Lazarus haud poterat duræ succumbere morti.
Fletibus his Christus socians de corde dolorem,
Inquirit tumuli sedem, quo condita nuper
Membra forent, animæ volucris spoliata calore.
Haud mora, demonstrant flenti, mœstoque sepulcru
Rupe sub excisa, lapidis quod pondere clausum
Ut vidit sanctus, multo mox vecte moveri
Præcepit : at Marthæ talis vox verberat aures :

Quatuor en luces, totidemque ex ordine noctes
Prætereunt, quo membra solo composta quiescunt.
Crediderim, corpus, motu fugiente caloris,
Fetorem miserum liquefactis reddere membris.
His dictis contra depromit talia Christus:
Jam toties dictum est, magnis consistere rebus
Credentum virtute fidem: sed gloria summi
Jam genitoris adest, fidei si robur habetis.
Hæc ubi dicta dedit, saxumque immane revulsis
Objicibus patuit, virtus mox conscia cœlum
Suspicit, et tali genitorem voce precatur:
Eximias grates genitor tibi, sancte, fatemur.
Me placidus semper venerandis auribus audis.
Sed populus præsens me missum credere discat.
Hæc ubi dicta dedit, tumuli mox limine in ipso
Restitit, adverso complens cava saxa canore:
Lazare, sopitis redeuntem suscipe membris
En animam, tuque ipse foras te prome sepulcro.
Nec mora, connexis manibus, pedibusque repente
Procedit tumulo, vultum cui linea texta,
Et totum gracilis connectit fascia corpus.
Tum solvi jussit, lætumque ad tecta remittit.
Judæi postquam factum venerabile cernunt,
Qui tanti fuerant Mariam, Marthamque secuti,
Pars credens sequitur sanctæ virtutis honorem:
Ast alii repetunt urbem, procerumque superbis
Cuncta Pharisæis rerum miracula narrant.

Ergo ad concilium Scribæ, plebisque vocatur
Jam gravior numerus, qua vatum principis alte
Pulchra Caiphææ collucent atria sedis.

Illic complacuit Christum prosternere letho :
Sed vitare dies Paschæ, ne plebe frequenti
Discordes populi raperent in bella furorem.
Ille Simonis erat tectis, quem lurida lepra
Virtute ipsius diffugerat. Ecce jacenti
Accedit mulier propius, frangensque alabastr
Quo pretiosa inerant late fragrantis olivi
Unguenta, ab summo perfudit vertice Chris
Discipuli increpitant, fantes, potuisse juvari
De pretio unguenti miserorum corpora egen
Has Dominus prohibet voces, factumque prob
Desinite obsequio justam prohibere puellam.
Pauperibus semper dabitur succurrere tempus,
Sed me non semper tribuetur visere vobis.
Funeris ista mei multum laudanda ministrat
Officio, mundumque implebunt talia facta.
Tunc e discipulis unus se subtrahit amens
Judas, qui ad proceres tali cum voce cucurrit :
Quod pretium sperare datur, si tradere vobis,
Quæsitumque diu possim monstrare magistrum?
Illi continuo statuunt ter dena argenti
Pondera : iis Judas sceleri se subdidit alto.
Jamque dies Paschæ primo processerat orta,
Discipuli rogitant, ubi cœnam sumere Paschæ
Vellet ; at ille sibi quemdam sine nomine quæri,
Ultima qui Domini caperet mandata, jubebat.
Vespere mox primo bis sex recubantibus una
Discipulis, tali divinat voce magister :
En urget tempus, Christum cum tradere morti
E vobis unus scelerato corde volutat.

Continuo cuncti quærunt, quis talibus ausis
Insano tantum cepisset corde venenum.
Ille dehinc: Epulis mecum nunc vescitur, inquit.
Sed soboles hominis quondam præscripta subibit
Supplicia ad tempus. Miserabilis ille per ævum,
Qui justum dedit: quanto felicior esset,
Si nunquam terris tetigisset limina vitæ!
Et Judas graviter tum conscia pectora pressus,
Numquid, ait, Judam talis suspicio tangit?
Respondit Dominus: Te talia dicere cerno.
Hæc ubi dicta dedit, palmis sibi frangere panem,
Divisumque dehinc tradit, sanctumque precatus,
Discipulos docuit, proprium sibi dedere corpus.
Hinc calicem sumit Dominus, vinoque repletum
Gratis sanctificat verbis, potumque ministrat,
Edocuitque, suum se divisisse cruorem.
Atque ait: Hic sanguis populi delicta redemit:
Hoc potate meum. Nam veris credite dictis,
Post hæc non unquam vitis gustabo liquorem,
Donec regna patris melioris munere vitæ
In nova me rursus concedant surgere vina.
Exin cantato sanctis concentibus hymno,
Montis Oliveti conscendunt culmina cuncti.
Talia tum Christus depromit pectore verba:
Omnes præsentis noctis vos tempore longe
Disperget misere, deserto principe, terror.
Sic etenim scriptum est: Pastoris casibus omnes
In diversa fugam capient per rura bidentes.
Post ubi vita novos cœli mihi reddet honores,
Præveniam, vestrosque choros genitalibus arvis

Grata Galilææ volitans per rura docebo.
Respondit Petrus : Cuncti, si credere fas est,
Quod tua labentes possunt præcepta negare,
Sed mea non unquam mutabit pectora casus.
Ille dehinc : Nox hæc, quæ lucida sidera terris
Inducet, lucemque premens nunc incubat undis,
Audiet, ut trinis pavidus mendacia verbis
Dices, et Christum, fortissime Petre, negabis,
Et prius, altitibus resonent quam tecta domorum.
At Petrus : Duram mortem mihi sumere malim,
Vox oblita suum quam deneget ista magistrum.
Has vires cordis perstant promittere cuncti.
Nominis Hebræi sunt Gethsemaneia rura.
Illo progreditur vitæ, lucisque repertor,
Quem mox discipuli, Juda fugiente, sequuntur.
Atque illic reliquos jussit residere ministros.
Ille sed assumpto longe procedere Petro,
Zebedeique simul natis, per devia tendit.
Tunc angore gravi mœstus, sic voce profatur :
Tristitiam volvens animus mihi pectora turbat
Morte tenus ; sed nunc vos segnem excludite somnum,
Sollicitamque simul vigilando ducite noctem.
Hæc ait, et paulum procedens, corpore terram
Deprimit, et tali projectus voce precatur :
Si fas est, genitor, calicis me transeat hujus
Incumbens valido nobis violentia tractu.
Sed tamen adveniat potius, quam nostra voluntas,
Quæ tibi decreta est tantis sententia rebus.
Tunc ad discipulos repedat, sed somnus anhelis
Prostratos terra membris dissolverat omnes.

Tunc ait ad Petrum : Non est mihi ponere virtus
Unam pervigilem tantis sub casibus horam?
Sed vigilate, precor, ne vos tentatio raptos
Horrida præcipitet sævæ per lubrica mortis.
Spiritus iste viget, sed corpus debile labat.
Secessit rursus secreti montis in arcem,
Orabatque Patrem : Rerum mitissime rector,
Hunc quoniam calicem non est transire potestas,
Jam tua proveniat nostra de sorte voluntas.
Rursus discipulos somni sub pondere pressos
Invenit, et rursus idem, genitore precato,
Alloquitur fesso nexos languore quietis :
Jam dormire licet, sociosque revisere vestros.
Nam venit ecce, meum qui dedat ad omnia corpus,
Quæ maculata meis imponet factio membris,
Cum dicto Judas, numero stipante catervæ,
Advenit procerum jussu, populique ferocis.
Pars strictis gladiis, pars fidens pondere clavæ
Signa sequebantur Judæ promissa furentis.
Oscula nam pepigit sese contingere Christi.
Quo facile ignotum caperet miserabile vulgus.
Ille ubi dissimulans blanda cum voce salutat,
Attigit et labiis justi venerabilis ora,
Continuo Christus : Totum complere licebit,
Huc venisse tuo quæcunque est causa paratu.
Injecere manum turbæ, Christumque prehendunt.
Tunc e discipulis unus fulgente machæra
Occurrit vatis famulo sublatus in iram,
Tempore et excussam rapuit vi vulneris aurem.
Olli Christus ait; Gladium tu ponito, noster :

Nam quicunque ferox confidet vindice ferro,
Hunc justi similis ferri vindicta manebit.
An ego non possim cœlestia castra vocare,
Et patris innumeras in prœlia ducere turmas?
Sed scriptura meis complenda est debita rebus.
Vos autem stricto qui me comprendere ferro
Fustibus, et gladiis concurritis, en ego vobis
Occurri, templi media qui semper in arce
Vobiscum residens docui, nec talia quisquam
In solum tantis circum latrantibus ausus.
Discipuli passim Christo fugere relicto.
Jamque Caiphæa steterat Salvator in aula,
Convenere omnes Scribæ, proceresque vocati,
At Petrus longe servans vestigia solus,
Occulte mœstus sedit cum plebe ministra,
Extremum opperiens tanto sub turbine finem.
Ecce sacerdotes falsos conquirere testes
Incumbunt, fictasque volunt contexere causas,
Queis mortem insonti possent imponere Christo
Sed nullus tanto visus satis esse furori.
Ultima prosiliunt testes, qui dicere Christum
Audissent, templum quod solus vertere posset,
Et versum trinis iterum instaurare diebus.
Ipse sacerdotum princeps urgere tacentem
Insistit fervens furiis, ac talia fatur :
Cur nihil ad tantas nunc respondere querelas
Convictus veris procerum sub testibus audes?
Adjurabo tamen summi per regna Tonantis,
Ut fateare palam, si fas te credere Christum.
Ille dehinc tali compellat voce superbum :

sola tibi procedunt pectore verba
tamen veniet vobis visenda per auras
is prolis hominis, cum dextera sanctæ
assidet sub nubibus igneicoloris.
i auditis, scindit de pectore vestem,
furiis, et cæco corde sacerdos,
iit: Audistis pugnantis fœda profani
Deo: polluta malis consurgat in ira
o, et vestram cuncti jam pandite mentem.
mant omnes, mortique addicere certant.
nctam Christi faciem sputa improba complent,
næ malis, colaphique in vertice crebri
it, verbisque omnes illudere certant.
, prophetabis, cujus tibi palma sonarit.
etrum mulier tristem quod viderat intus,
tiam, juvenis, fueras comes additus, inquit,
em ludens procerum sententia damnat?
at, tectisque foras se promere tentat.
d egressum primo sub limine cernens
onsimili prodebat voce ministris:
ait, jurans illum se nosse negabat.
rcunctantum multi accessere sequentes,
no vocis sese cognoscere dicunt,
galilæam streperent quod verba loquelam.
us jurans devotis omnia verbis
affirmat, quisquis foret ille, negando.
ocem, plausum quatiens sub culmine tecti,
osequitur cantu, mentemque Simonis
stant tristem vera præsagia Christi;
mque dehinc ploratus habebat amarus.

Sidera jam luci concedunt, et rapidus sol
Progreditur, radiis terras trepidantibus implens.
Jamque e concilio Christum post terga revinctum
Præsidis ad gremium magno clamore trahebant.
Interea celsum Dominus stans ante tribunal
Talia Pilati verbis excepit Iesus :
Tu rex Judææ gentis, quod dicitur, astas?
Respondit Christus : Vestris hæc audio verbis.
Exin terribilis justi accusatio surgens
Infremit, et sanctum scelerum facundia pressat.
Respondere nihil trucibus dignatur Iesus.
Pilatus quærit, quæ sit tum causa tacendi.
Ille magis perstans miranda silentia servat.
Solemni sed forte die concedere leges
Unum damnati capitis de more jubebant.
Et fuit in vinclis famoso nomine latro,
Quem Christo infensus populus dimittere vitæ
Ardebat : trucibus somno sed territa visis
Pilati conjux, justi discedere pœna
Mandatis, precibusque virum suspensa rogabat.
Tum judex iterum procerum disquirere mentem
Tentat, et instanti cuperent quem solvere pœna,
Plebis ad arbitrium mittit de lege requiri.
Sed proceres populum fusa ambitione rogabant,
Latronem legi peterent, Christumque necarent.
At postquam procerum incendit sententia vulgus,
Latronisque petit potius sibi cedere vitam,
Consuluit præses populum, quid vellet Iesu.
Plebs incensa malo, sævos miscere tumultus,
Et crucis ad pœnas iterumque, iterumque petebat,

Qui regis nomen cuperet, qui Cæsaris hostem
Confessus, sese proprio damnaverit ore.
Denique vi victus, detestatusque cruentum
Officium, increpitat, se libera sanguinis hujus
Corda tenere sibi, coramque a crimine palmas
Abluit, ut genti tantum macula illa maneret.
Hoc magis inclamant: Nos, nos cruor iste sequatur,
Et genus in nostrum scelus hoc, et culpa redundet.
Pilatus donat plebi, legique Barabbam,
Et crucis ad pœnam vinctum concedit Iesum.
Proditor at Judas, postquam se talia cernit
Accepto sceleris pretio signasse furentem,
Infelix ægris damnans sua gesta querelis,
Projecit templo tum detestans argentum.
Exorsusque suas laqueo sibi sumere pœnas,
Informem rapuit ficus de vertice mortem.
Inde sacerdotes, pretium quod sanguinis esset,
Illicitum fantes adytis jam condere templi,
Quod dare tum licitum, dum sanguis distraheretur,
Credebant, agrum mercati nomine vero
Sanguinis, horrendo signant scelera impia facto.
Hæc quondam cooperta canens vox vera Prophetæ,
Eventum rerum patefecit in ordine secli:
Argenti triginta minas posuere profani,
Hoc pretium pretiosi corporis instituentes,
Quod mox ad figuli rursus transfertur agellum.
Traditus est trucibus justus, scelerisque ministris
Militibus: scelerum ludibria corpore perfert,
Purpureamque illi tunicam, chlamydemque rubentem
Induerunt, spinisque caput cinxere cruentis,

Inque vicem sceptri dextram comitatur arundo.
Tum genibus nixi regem, dominumque salutant
Judææ gentis : faciem lavere salivis,
Vertice et in sancto plagis lusere nefandis.
Hæc ubi transegit miles ludibria demens,
Indutum propriæ ducebant tegmine vestis,
Et crucis ad pœnam sanctum, justumque trahebant.
Ecce sed egressi quemdam cepere Simonem
Cyrena genitum, lignumque afferre jubebant;
Quo dominum lucis jussis suffigere sævis
Instans urgebat secli immutabilis ordo.
At postquam ventum est, ubi ruris Golgotha nome
Permixtum felli vinum dant pocula Christo.
Ille sed in summo gustu tractata recusat;
Ut satis antiquis fieret per talia dictis,
Nec tamen insultans hominum furor omnia posset.
Jamque cruci fixum pendebat in arbore corpus,
Intactæque dedit tunicæ sub sorte per omnes
Militis unius servans possessio textum.
Et scriptum causæ titulum, meritique locarunt,
Quod rex Judææ plebis, gentisque fuisset.
Accidit, ut pœnæ pariter consortia ferrent
Latrones hinc inde duo : sed cæca furentis
Insultat plebis fixo vesania Christo :
Hic est, qui templum poterat dissolvere solus,
Hic est, qui trino lucis reparare meatu.
Sed nunc descendat soboles veneranda Tonantis,
Et crucis e pœna corpusque, animamque resolvat.
Hæc vulgi proceres vecordis dicta sequuntur;
Atque Pharisæi, Scribæque, et factio demens

Illudunt, motuque caput, linguasque loquelis
Insanis quatiunt æternæ ad vincula pœnæ.
Nonne alios quondam trucibus servare solebat
Morborum vinclis? proh! sese solvere pœnis
Non valet. En regem nostræ quem credere gentis
Debuimus: solvat ligni de robore corpus,
Tunc sanctis digne poterimus credere signis.
Confidit genitore Deo: dimittere pœna
Cur propriam non vult sobolem veneranda potestas?
Nec minus increpitant dextra, lævaque gementes
Affixi crucibus scelerum prosorte latrones.
Jam medium cursus lucis conscenderat orbem,
Cum subito ex oculis fugit, furvisque tenebris
Induitur, trepidumque diem sol nocte recondit.
Ast ubi turbatus nonam conscenderat horam,
Consternata suo redierunt lumina mundo.
Et Christus magna Genitorem voce vocabat
Hebrææ in morem linguæ: sed nescia plebes
Eliam vocitare putat. Tum concitus unus
Cogebat spongo turpi, calamoque revincto
Impressum labiis acidum potare saporem.
Cætera turba furens tali cum voce cachinnat.
Spectemus pariter, cœlo ne forte remissus
Elias veniat, celsa qui in sede quiescit.
Liberet et miserum confixum stipite regem.
Tum clamor Domini magno conamine missus
Æthereis animam comitem commiscuit auris,
Scinduntur pariter sancti velamina templi,
Carbasaque in geminas partes disrupta dehiscunt,
Et tremebunda omni concussa est pondere tellus,

Dissiliuntque suo ruptæ de corpore cautes.
Tum veterum monumenta virum patuere repulsi
Objicibus, justæque animæ per membra reversæ
Et visum passæ populi per mœnia latæ
Errarere urbis : sic terrent omnia mundum.
Militibus primis quatiuntur corda pavore,
Dedita qui sævæ servabant corpora pœnæ,
Et sobolem dixere Dei, Christumque fatentur.
E speculis matres miracula tanta tuentur
Omnes, obsequium Christo quæ ferre solebant
Jam decedenti vesper succedere soli
Cœperat, et procerum solus tum justior audet
Corpus ad extremum munus deposcere Christi.
Hic ab Arimathia nomen gestabat Ioseph,
Qui quondam verbis aures præstabat Iesu.
Pilatum tunc iste rogat, sibi cedere membra,
Queis nuper tulerat vitam vis horrida pœnæ.
Concessit præses, et corpus fulgida lino
Texta tegunt, saxique novo componitur antro.
Limen concludunt immensa volumina petræ,
E speculis servant matres, et cuncta tuentur.
Jamque dies rutilo complebat lumine terras,
Otia qui semper prisca de lege jubebat :
Nulla sed immitis procerum furor otia servat.
Conveniunt, onerantque simul sic judicis aures
Erroris laqueos justissima pœna resolvit.
Nunc meminisse decet, quoniam planus ille sol
Vulgari semper jactans promittere plebi,
E mortis sese tenebris ad lumina vitæ
Cum trino solis pariter remeare recursu.

Sed petimus, custos miles nova funera servet,
Ne fera discipulis furandi audacia corpus
Consurgat, turbetque recens insania plebem.
Et Pilatus ad hæc: Miles permittitur, inquit:
Servate, ut vultis, corpus tellure sepultum.
Conveniunt, saxique ingentia pondera volvunt,
Et limen signis, et saxum milite servant.
Sidera jam noctis venturo cedere soli
Incipiunt, tumuli matres tum visere septum
Concurrunt: motus sed terram protinus omnem
Concutit, et cœlo lapsus descendit aperto
Nuntius, et saxum tumuli de limine volvit:
Illius et facies splendet, ceu fulguris ignis,
Et nivis ad speciem lucent velamina vestis.
Militibus terror sensum discluserat omnem,
Et jacuere simul, ceu fusa cadavera letho.
Ille sed ad matres tali cum voce profatur:
Vestra pavor nullus quatiens nunc corda fatiget,
Nam manifesta fides, sanctum vos quærere corpus,
Quod crucis in ligno scelerata insania fixit.
Surrexit Christus, æternaque lumina vitæ
Corpore cum sancto, devicta morte, recepit.
Visere jam vobis licitum est, quod sede sepulcri
Nulla isthic jaceant, fuerant quæ condita membra.
Dicite præterea celeri, properoque recursu
Discipulis, Christum remeasse in luminis oras,
Inque Galilæam lætum præcedere terram.
His dictis, visisque animos perfuderat ardens
Lætitia attonitis stupor, ancipitique pavore.
Denique præcipiti celerantes gaudia cursu

Talia discipulis referunt, tumulumque relinquunt.
Ecce iteris medio clarus se ostendit Iesus,
Et fidas matres blande salvere jubebat.
Occurunt illæ, et genibus, plantisque prehensis,
Victorem lethi pavidæ venerantur Iesum.
Talibus e dehinc præceptis pectora firmat:
Mentibus absistat fidei pavor omnis, et ista
Fratribus hæc nostris propere mandata referte.
Nostri c t, ite volentes,
Inque G anscurrite terram.
Inter exterrita corda
Mittunt e quæ tanta referret
Judæis re l manus amens,
Jam seme levota furori,
Præmia n magna rependit,
Et famam argento quod limine rupto
Furtim sustulerit corpus, defensa tenebris,
Occulte rapiens audacia discipulorum.
Jamque Galilæos conscenderat anxia montes
Mandatis Christi concurrens turba suorum:
Cernitur ecce suis proles veneranda Tonantis;
Illum procumbens sanctus chorus omnis adorat,
Nec tamen in cunctis pariter fundata manebat
Pectoribus virtus: nam pars dubitabat eorum.
Tum sic discipulos clarus compellat Iesus:
In cœlo, et terris Genitor mihi cuncta subegit,
Me pater est vobis dignatus mittere lucem.
Gentibus haud aliter nunc vos ego mittere cunctis
Institui, vestrum est cunctas mihi jungere gentes:
Pergite, et ablutos homines purgantibus undis

Nomine sub sancto patris, Natique lavate,
Vivifici pariter currant spiramina flatus.
Ablutisque dehinc nostra insinuate docentes
Præcepta, ut vitam possint agitare perennem.
Nec vobis unquam nostra præsentia deerit,
Donec consumens dissolvat secula finis.
Has mea mens fidei vires, sanctique timoris
Cepit, et in tantum luxit mihi gratia Christi,
Versibus ut nostris divinæ gloria legis
Ornamenta libens caperet terrestria linguæ.
Hæc mihi pax Christi tribuit, pax hæc mihi secli,
Quam fovet indulgens terræ regnator apertæ
Constantinus, adest cui gratia digna merenti,
Qui solus regum sacri sibi nominis horret
Imponi pondus, quo justis dignior actis
Æternam capiat divina in secula vitam
Per Dominum lucis Christum, qui in secula regnat.

C. VETTII AQUILINI

JUVENCI

LIBER IN GENESIN.

I.

Principio Dominus cœlum, terramque locavit:
Namque erat informis, fluctuque abscondita tellus,
Immensusque Deus super æquora vasta meabat;
Dum chaos, et nigræ fuscabant cuncta tenebræ;
Has dum sidereo disjungit cardine, fatur:
Lux fiat, et læto nituerunt omnia mundo.
Cumque Deus primi complesset facta diei,
Condidit albentem nebulis nascentibus axem.
Accipit immensus errantia littora pontus,
Multiplices rapiens validis cum tractibus amnes.
Tertia lux faciem terrarum fulva retexit.
Arida mox posito narratur nomine terra.
Florea ventosis consurgunt germina campis,
Pomiferique simul procurvant brachia rami.
Quarta die generat solis cum lampade lunam,
Et stellas tremulo radiantes lumine pingit.
Hæc elementa dedit subjecto insignia mundo,

Tempora quæ doceant varios mutanda per ortus.
Quinta die accipiunt liquentia flumina pisces,
Et volucres varia suspendunt corpora penna.
Sexta pater gelidos in spiras lubricat angues,
Quadripedumque greges totos diffundit in agros,
Cunctaque multiplici mandavit crescere passim
Germine, et immensis errare, et pascere terris.
Hæc ubi constituit divina potentia jussu,
Rectorem inspiciens mundanis defore rebus,
Hæc memorat: Hominem nostris faciamus in unguem
Vultibus assimilem, toto qui regnet in orbe.
Et licet hunc solo posset componere verbo,
Ipse tamen sancta dignatus ducere dextra,
Inspirat brutum divino a pectore pectus.

II.

Quem postquam effigie formatum ceu sua vidit.
Metitur solum mordaces volvere curas.
Illicet irriguo perfundit lumina somno,
Mollius ut vulsa formetur femina costa,
Atque artus mixta geminos substantia firmet,
Inditur et nomen, vitæ quod dicitur, Eva.
Quapropter nati linquunt de more parentes,
Conjugibusque suis positis cum sedibus hærent.
Septima luce Deus factorum fine quievit,
Sacratam statuens venturi ad gaudia secli.
Illicet exhibitis animantum ex ordine turbis,
Viritim cunctis nomen, quod permanet, indit
Adamus, donata sibi prudentia solers.
Quem Deus alloquio, junctam dignatur et Evam:

Crescite multimodo ventura in tempora partu,
Ut polus, et plenæ vestro sint germine terræ,
Hæredesque mei, varios decerpite fructus,
Quos nemora, et pingui reddunt de cespite campi.
Hæc ubi disseruit, læta paradisus in aula
Instruitur, primique aspectat lumina solis.
Gignitur hæc inter pomis lethalibus arbos,
Conjunctum generans vitæ, mortisque saporem.
Ædibus in mediis puro fluit agmine flumen,
Quo rigat insignes liquidis de fluctibus ortus,
Quadrifidosque secat undanti ex fonte meatus,
Fisonus auriferis prædives fluctuat undis,
Conspicuasque terit rauco de gurgite gemmas,
Prasinus huic nomen, illi est carbunculus ardens,
Perspicuisque vadis terram prælambit Evillam.
Post hunc æthiopas Gehon allapsus opimat.
Tertius est Tigris, Eufrati adjunctus amœno,
Assyriam celeri discretim flumine sulcans.
Hic positus custos Adamus cum conjuge fida;
Atque opifex tali formatur voce Tonantis :
Ne trepidate simul licitos præcerpere fructus,
Quos nemus intonsum ramo frondente creavit,
Solliciti, ne forte malum noxale legatur,
Quod viret ex gemino discreta ad munia succo.
Nec minus interea cæcos nox alta tenebat,
Ac modo formatos vestis non texerat artus.

III.

Has inter sedes, et baccis mitibus hortos
Spumeus astuto vincens animalia sensu,

Serpebat tacite spiris frigentibus anguis;
Livida mordaci volvens mendacia sensu,
Femineo tentat sub pectore mollia corda:
Dic mihi, cur metuas felicia germina mali?
Nunquid poma Deus non omnia nata sacravit?
Atqui si studeas mellitos carpere victus,
Aureus astrigero redibit cardine mundus.
Illa negat, vetitosque timet contingere ramos;
Sed tamen infirmo vincuntur pectora sensu.
Ilicet ut niveo jam mitia dente momordit,
Affulsit nulla maculatum nube serenum.
Tum sapor illecebram mellitis in faucibus indens
Perpulit insueto munus deferre marito.
Quod simul ac sumpsit, detersa nocte, nitentes
Emicuere oculi, mundo splendente, sereni.
Ergo ubi nudatum prospexit corpus uterque,
Quæ pudenda vident, ficulnis frondibus umbrant.
Forte sub occiduo Domini jam lumine solis
Agnoscunt sonitum, trepidique ad devia tendunt.
Tum Dominus cœli mœstum compellat Adamum:
Dic, ubi nunc degas? Respondit talia supplex:
O Domine, affatus pavido sub corde tremisco,
Magne, tuos, nudusque metu rigente fatigor.
Tum Dominus: Quis poma dedit noxalia vobis?
Tradidit hæc mulier, dum dicit, lumina promptim
Candenti perfusa die, liquidumque serenum
Affulsisse sibi, solemque, et sidera cœli.
Protinus ira Dei turbatam territat Evam,
Auctorem vetiti dum quærit Maximus acti.
Illa sub hæc pandit: Serpentis suasa loquelis

Accepi, fallente dolo, blandoque rogatu.
Nam sua vipereis intexens verba venenis,
Hæc mihi præ cunctis narravit dulcia pomis.
Ilicet Omnipotens condemnat gesta draconis,
Præcipiens, cunctis invisum vivere monstrum,
Pectore nox fuso prorepere, tum sola morsu
Mandere: mansuro quæcunque in tempora bello
Humanos inter sensus, ipsumque labentem
Vertice, ut abjecto pronus post crura virorum
Serperet, et calces, dum labens cominus instat.
Femina fraudigeris misere decepta suadelis
Præcipitur duro discrimine ponere partum,
Servitiumque sui studio perferre mariti.
Tu vero, cui visa fuit sententia verax
Conjugis, immiti cessit quæ victa draconi,
Deflebis miserum per tempora longa laborem.
Nam tibi triticeæ surget pro germine messis
Carduus, et spinis multum paliurus acutis.
Ut cum visceribus lassis, et pectore mœsto
Plurima sollicitos præstent suspiria victus,
Donec in occiduo venientis tempore mortis,
Unde geris corpus, terræ reddare jacenti.
His actis, Dominus trepidis dat tædia vitæ,
Dejectosque procul sacratis dimovet hortis,
Obversosque locat, medioque eliminat igni,
In quo perceleri Cherubin evolvitur æstu,
Dum calidus defervet apex, flammasque volutu
Quis Dominus, pigro ne frigore membra riger
Consuit evulsas pecudum de viscere pelles,
Operiens nudos calidis de vestibus artus.

IV.

)i conjugio sese jam fidus Adamus
rum sensit, nomen genitricis amatæ
: uxori binos e germine fetus.
no genitor diversis nuncupat orsis :
hiç nomen habet, cui junctus Abelus
as multa servabat cura bidentes.
is çurvo terram vertebat aratro.
1 perpetuo ferrent sua dona Tonanti,
iles fructus, sensu suadente, dedere.
rior, uberibus fuerant quæ prosata glebis,
t, ast alius miti se devovet agno,
erens sincera manu, adipemque nivalem,
timque placet Domino pia vota tuenti.
propter gelida Cain incanduit ira,
Deus alloquio dignatus, talibus infit :
ihi, si rectum vivas, et noxia cernas,
e num possis contracto a crimine purus?
e mortali fratrem disperdere sensu,
bi seu domino subjectus colla præbebit.
imen his fractus fratrem deducere ad arva,
ubi deprensum deserti in gramine vidit,
geminis frendens pia guttura palmis.
factum Dominus cœlo speculatus ab alto,
irit, quonam terrarum degat Abelus.
:gat, positum custodem se fore fratris.
)eus effatur : Nonne vox sanguinis ejus
e missa sonat, oelsumque ascendit ad axem?
: igitur mansura tibi pro crimine tanto;

Nam modo quæ maduit germani sanguine terra,
Inviso maledicta tibi commissa negabit
Semina, et absumptis fructum non proferet herbis.
Torpidus ut multo collidens membra tremore,
Funere ceu juncto semper suspiria ducas.
Territus ille gemit, mortemque a numine poscit:
Quæ tamen infenso non est concessa Tonante;
Nam málo promeritus signo fit notus inusto,
Sternere ne ferro liceat cuicunque nocentem,
Ne majus septina parent discrimina funus.
Ilicet a facie Domini, ceu perditus, exit.
Ædibus obversis Naidæ in cespite terræ,
Nec minus ex natis, genitrix quos fida creavit,
Nomine primævis sublimem condidit urbem.
Enochus Naida creat, ac deinde Malechum,
Quo Matusalamus sensim genitore sub auras
Exiit, et longæ produxit tempora vitæ.
Ast Amalech, dirum qui percutit ense Cainem,
Perpetitur cæso multum graviora nocente.
Crimina nam meritum decies septina corcent.
Conjugibus hic facta gemens sese increpat ultro,
Quarum prima fuit Ada, atque altera Sella.
Ælum sed prima creat, qui pastor in arvis
Gramineis læta pecudes pascebat in herba.
Jobalus quem deinde subit, qui musica plectra
Repperit, et vario concordes murmure chordas.
Tobellum mox Sella parit, cui fundere rivos
Æris erat moris, ferrumque incude subactum
Diversis formare modis, stridente camino:
Quem Noema sequens uno genitore creata.

ıter vegetis Adam non languidus annis,
a progenerat post mortem mitis Abelis,
um is deinde creat, cui candida corda
ıs Dominus, hoc se poscente rogari
, et placidæ suscepit munera mentis.

V.

ntos igitur postquam complerat Adamus,
nosque annos, sopitus morte quievit.
vusque dehinc nongentos quinque per annos
ıs vixit, quem Cainanus adæquans
ıe fuit tantum protentis longior annis.
hoc iterum ter denis decubat annis.
ela senex ter denis, deinde Jaretus
tribus vixit longo constrictior ævo.
ıs, cui cura fuit servire Potenti,
ıtem sociare Deo, sajunior istis
ntum explicitis, si quinque adjungere cures;
et denos, subita caligine tectus
r, et Domino multum miserante remotus,
n placido vivit cum tempore vitam.
lusalamus nongentos porrigit orbes,
s et denos, unum quis jungere jus est.
hus hoc patre satus, Noele creato,
lisserait, dum vatum more futura
let, et sensus venturum mittit in ævum;
cura dabit nobis commercia vitæ,
um removebit onus, pacemque reducet,
actis est pulsa malis, nostroque reatu,
ıus et dextris, quarum sulcata labore

Terra negat fructum, Domino maledicta loquente.
Septies hic centum vixit, septemque per annos,
Septuaginta super positis, ut summula poscit.
Hoc generante, probis Noelus nobilis actis
Editur, innocuo daturus semina seclo,
Tresque creat natos, Sethum, Chamumque, Japhetque,
Innumerum solitos mollitum tundere ferrum,
Et scintillantes promptim procudere massas.

VI.

Sexies hic vates centum jam vixerat annis,
Cum Dominus diri pertæsus crimina mundi,
Multimodosque hominum longa sub luce reatus,
Constringit miserans prolixæ in crimina vitæ,
Imposuitque modum bis sexaginta per annos,
Vincere quem nullus nulla sub lege valeret.
Hæc inter sanctos lactat terrena voluptas,
Captivosque tenet cœlesti ex arce meantes;
Dum facies pulchro ridentes corpore cernunt
Femineas, placitisque nimis complexibus hærent,
Progenuere sibi torva cum mole gigantes:
Quorum criminibus Domini patientia tandem
Cogitur offendi, longam dum concipit iram,
Atque dolet hominem dextra formante creatum
Siderea, sancto permotus pectore fatur:
Jus delere mihi mundi peccata nocentis,
Fluctibus æquoreis totamque involvere terram,
Humanumque genus vastis mersare fluentis,
Omnigenasque simul pecudes, quæ læta per agros

Gramina detondent, celsis dum collibus errant.
Serpentes nex una premat, volucresque, ferasque,
Ut mea deletis mitescat fraudibus ira.
Accipit ergo Dei mandata ingentia Noe,
Duplicibus cameris arcam compangere jussus,
Quæ teneat volucrum mansura ad germina nidos.
Ac ne fissilibus dissultent robora rimis,
Unguine præpingui linuit bituminis arcam.
Ipsa fuit plenas ter centum longa per ulnas,
Quinquaginta patens transversam lata per alvum.
At qua sublimi surgunt fastigia tecto,
Edita ter denis in cœlum tollitur ulnis,
Assere quadrato nullis censura fluentis,
Ad medium gestans facili cum cardine postes.

VII.

Hæc perfecta Deus postquam despexit ab astris,
Talibus affatur mittendum in æquora vatem :
Scande citus, natique tui, natæque fluentem
Fluctibus in tumidis cymbam, quia pectora vidi
Justa tibi, dudumque mihi tua nota voluntas
Emeruit majora præsentibus; atque coactas
Claude simul pecudes omni de germine mites,
Septenis paribus, immundo de grege bina
Esse sines tecum, escamque his omnibus infers,
Atque tibi suetam, ne cum per vasta fluenta
Cultio destiterit, pariter patiare molesta,
Provisis non ante cibis per glauca vehendis
Salsa famem, nam clara polo cum lumina solis
Septima prodierint, totos diffundere nimbos

Cardine ab æthereo, cunctosque evolvere fontes
Allapsu majore paro, quo grandior undis
Æstuet oceanus, spumosis largius amnes
Accipiens, fusoque oblimans omnia tractu.
Namque quater denis juncta cum nocte diebus
Grandine perpetua nubes complebo madentes,
Ut quidquid vivit, tumidis mergatur in undis.
Hæc ubi dicta, fiunt Domini mandata, volente,
Festinoque sene, long[illegible] qui nobilis ævo
Sexcentos agitans annos, se credidit undis,
Conjunctosque simul natos, natasque recepit,
Confixus tenui quamvis foret abditus antro.
Interea totos laxarunt nubila nimbos,
Atque abyssus riguos dimisit in æquora fontes.
Jamque quater denis stagnantur cuncta diebus,
Non volucres levibus suspendunt corpora pennis,
Nec fera celsijugo devitat marmora colle,
Omnia conduntur pelago, mors omnibus una est.
Nec minus interea tumidum suspensa per æquor
Arca fluens clausum munibat pendula vatem,
Venturisque parens servabat semina seclis.

VIII.

Naufragio secura suo. Mox rarior æther
Nubibus in piceis cœpit constringere nimbos,
Jamque relabenti decrescit in æquore pontus,
Ac postquam modico fluitabat flamine cymba,
Emittit senior nigrantem pectora corvum,
Qui levibus pennis volucri dum flamine fertur,
Non rediit, justi suspendens vota Prophetæ.

[illegible] hunc albentem mittit per stagna columbam,
[illegible] super æquoreum campum defessa volatu
[illegible]quam nacta solum, vati se reddidit almo.
[illegible]que recurrentis fulgerent septima solis
[illegible], dimittit penna plaudente volucrem,
[illegible], nemore invento, ramis præpinguis olivæ
[illegible] referta tulit, cum jam per sidera vesper
[illegible]eret, ac tremulo noctem præcurreret igni.
[illegible] iterum septem transcursis rite diebus,
[illegible]ur in pelagus ales, quæ lapsa meatu
[illegible]leri, nunquam sociæ se reddidit aulæ.
[illegible]centos igitur jam tum transgressus et unum
Orbes erat vates, primo jam mense secuto,
[illegible] die mensis primo, cum libera tellus
Visa aperire procul montes, ac volvere fumum,
Quos super undarat ter quinas pontus in ulnas:
Decurso jam mense, dehinc cum trina secando
Lumina restarent, toto jam libera fluctu
Terra fuit, propriumque ostendit læta virorem.
Ergo ubi undatis consedit montibus arca,
Araracum qui nomen habent sermone vetusto,
Laxat claustra senex, nova semina terræ
Atque Deum gaudens contra se attollere sanctum.

IX.

Heroum de more foret quos ardua cervix,
Immensumque caput sublimes tollet in auras.
Hic Babylon collocat, Orichamque, et Archata Acalla,
Sinnacheros inter saltus Assura deinde
Condit, et eximiam tectis Niniveva locavit.

Et Robotham, Calchamque, dehinc Dasentia, quæ
Distinguit saltus, medioque in limite surgit.

X.

Dumque alacres certant, et nomina mœnibus indu
In campum veniunt, Sennarum nomine dictum,
Molitique cavas ad sidera tollere turres,
Non calcem faciunt, qua saxa inserta ligantur,
Sed lateres tosta lutei fornace coquuntur,
Ut prius immensis fulgerent mœnia tectis,
Quam novas discretas faceret migratio gentes.
Bitumen pro calce fuit, quod vellere molli
Ducitur, et lento constringit corpore cautes.
Namque penes cunctos sermones consona lingua
Per similes fatus, et civica verba locuta est.
Denique descendit Dominus, et mœnia vidit,
Præcipiens varias raptim prorumpere voces,
Diversosque sonos, quis gentes quæque loquuntur
Ilicet impletur positis cultoribus orbis,
Dividuusque locus mox est Confusio dictus.
Hos sequitur, Domino multum qui credidit, Abr
Quem genuit prisco de nomine Thara vocatus.
Jungitur et Lothus juncto de sanguine frater.
Hi cum jam validi fierent pubentibus annis,
Conjugium junxere sibi, Lod fœdere Melciæ
Gaudet, et Abram odescit conjuge Sarra:
Quæ tamen ad senium duxit sine pignore vitam.
Hos Thara sollicite Chaldeo de grege dimisit,
Dum Chanana placent frondosis collibus arva.

XI.

Sed Deus, electi qui sensum nosceret Abræ,
Imperat, ut sedes alia regione capessat:
Hei age, festinans patriis te dimove terris,
Cognatasque domos, et limina sueta linque.
Nam procerem immensæ faciam te jam fore gentis:
Insuper his addam, ut te quicunque malignis
Vulnerat eloquiis, Domini maledictus ab ore,
Tristia quæque ferat; at qui sermone benigno
Commoda denarrat, poscit lætos et grandior astu.
Mutantur sedes, Sychemis castra locantur,
Quæ Dominus vati longum despondit in ævum.
Illic deproperans sacratas suscitat aras:
Conscendensque montem, fractas qui respuit undas,
Et rubicunda tumens prospectat lumina solis;
Hic etiam positis fundatur molibus altar,
Oraturque Deus, sola cum deinde per arva
Vates agit, quæ terra jacet disjuncta colonis;
Quæ dum perpetuo venis sitientibus ardet,
Incussit jejuna famem, cui cura cohæret.
Hoc fecunda meta Nilotica rura petuntur.
Et quia conspicuo canderet corpore Sarra,
Mandatur nullo nuptam se dicere vinclo,
Sed fore germanam, ne fors immanibus ausis
Effrenis turbæ zelum noxale marito
Gigneret, atque æmulum tristis rivalis haberet.
Hunc mirata quidem venientem turba Canopi,
Omnimodis Sarra cupido de lumine lustrat.
Atque ubi per proceres laudata, et tradita regi est,

Dulcibus accipitur votis, verbisque Propheta.
Non tamen impositum voluit rex ætheris illi.
Nam multis, magnisque simul terroribus actum
Proturbat regem, noxialis qui reus ausi,
Objurgat procerem, germanam cur magis esse
Dixerit uxorem, falsoque illuserit astu.
Inde jubet, lætum nuptam deducere secum,
Armenta, et quidquid patriis adduxerat oris.
Namque Deus servo, semper concordia fanti,
Ingentes census, et maxima quæque dicarat.

XII.

Accipit et Lodus, quæcunque advexerat illic,
Et reduces patrias tandem sistuntur ad oras,
Atque ibi dum gregibus intercursantibus errant,
Pastores pecorum sese certamine pulsant,
Pascua quod fetas arctarent parva duorum.
Sed pater indomitas cupiens componere rixas,
Obtulit, ut frater, quæ vellet, sumeret arva.
Ille libens paret, Jordanis littora poscens,
Qui fluvius dudum Nili vice, dum tumet undis,
Amne superfuso campos perditat opimos.
Chanannæa Senex venienti jugera sorte
Accipit, et virides sistit armenta per agros.
Sed non perpetuas licitum componere sedes.
Namque pater jussus terram lustrare tuendo,
Flammeus e celsis quam sol utrumque recurrens
Aspicit, aut gemini despectant usque triones,
Promissam generi tanto genitore creando,
Cujus qui numerum gestit comprehendere fatus,

Stellarum citius turbas, vel dicit arenæ;
Quas pelagus dubio nonnunquam littore nudat.
Tendit et ad quercum prisco de nomine Mambram,
Perpetuoque Deo præcelsum dedicat altar.

XIII.

Nec mora, dividuos postquam concordia fratres
Fecerat optatos componere regna per agros,
Consurgunt reges numerosa ex gente Terniqua,
Et Sodomam multo pugnaces milite vastant,
Quæ ternæque acies bino bis principe fultæ
Valle tenus Salsa ferrum per nubila torquent.
Quinque fugam capiunt linquentes bella tyranni,
Præcipitique fuga frondosis montibus abdunt,
Quod potuit superesse neci; qui nomine vero
Dicuntur Ariac, Hadachar, Godullagomurus.
Atque etiam pulchris in his gaudens Amarfalus armis.
Hæc inter, quæ multa fiunt discrimine belli,
Lod etiam capitur tota cum stirpe, domoque.
Quod ubi tristifico narravit nuntius ore,
Consurgit vates, servorum de grege multo
Ter centum famulos novies bis auctius addens,
Ad bellum dux ipse ciet, ferrumque retractant.
Nocte super media nil jam metuentibus instat,
Victoresque fugat, multosque interficit hostes.
Quinetiam fratrem tanto discrimine demptum
Accipit, et prædam lato trahit agmine secum.
Excipitur læta Sodomorum laude procorum,
Pontificisque Dei, sancto qui nobilis actu
Melchisedechus erat, panem, vinumque præsentant.

Is petit, ut captos dignetur reddere victor,
Cætera pro meritis belli sub lege laturus.
Sed contenta suo victrix moderamine virtus
Accipit optatum toto pro munere fratrem.
Mox sopita Deus illustrans corda Prophetæ,
Præcipit, ut cuncta vacuet formidine pectus,
Quandoquidem invictæ tutus sit tegmine dextræ.

XIV.

Ille alacer concessa sibi licentia fatur;
Quid mihi pro tanta præstant tua dona loquela?
Nam conjuncta quatit fessum longæva senectus,
Nec datur emeritum post mortem linquere natum.
Et quia nobilibus thalamis mihi germina non sunt,
Deger hæres erit, nobis quem serva creavit.
Confirmat vatem Dominus, dum talia fatur:
Ne time confidens, servus tibi non erit hæres.
Nam si nosse valet numero carentia quisquam
Sidera, vel totas pelagi percurrere arenas,
Is poterit prolem solus numerare putando,
Quæ præstanda tibi est, totus qua tenditur orbis,
Nasceturque tuo de semine, qui tua cernat,
Filius, atque etiam natus sit regis æterni:
Namque ego sum dominus cœlorum conditor, et tu
Auxilio tutum Chaldæa ex gente reduxi.
Credidit ista senex, nec quidquam defore verbis.
Metitur Domini sincero acumine cordis,
Subnixusque rogat, placidis dum supplicat orsis,
Signa Dei quæ mente gerat, quæ corde sequatur,
Munere pro tanto, quo natum gignat inerti.

Corpore, jam gelidis decursa ob tempora membris.
Almonitus vitulam trimi jam temporis aptat,
Conjungens alacrem torva cum fronte juvencum,
Pervecem, caprumque dehinc, hirtamque capellam,
Columbas pariles, simili cum turture junctas.
Corpora mox pecudum gemina in divortia findit,
Hæsas tota dimittens carne volucres,
Omnia disponit, sacrisque altaribus aptat,
Atque locat propter sensu versutus, et auro.
Quæ autem prima sub tempora noctis opacæ,
Candida sanctifici terrentur pectora vatis,
Aggraditesque ruunt confusa luce tenebræ.
Ille super attonitus Domini solatia sumit,
Nova venturæ prænoscit semina gentis,
Per varios casus duro sub rege locandæ
Ægypti, cui nomen erat Pharaonis acerbi.
Namque quater centum Domini subjecta per annos
Serviet, ad terras rursus revocanda feraces,
Ac vice mutata, quæ quondam serva tremebat,
Sceptra reget, valida gentes virtute coercens.
At tu, cum fuerit metati terminus ævi,
Sedibus in patriis functus mandabere busto.
Nam populus infensa tibi de sede revulsus,
Huc veniet, domibus veterum donandus avorum.
Nam qua Niliacis gaudet nunc incola terris,
Et celer Euphrates Syrorum prænatat orbes,
Genæos populos, Genezeosque tenebunt,
Chalmoneos, Chetosque juncta cum gente Fereza,
Et Raffana, cui manus est Jebosaco hærens,
Dilectaque sibi pellentur sede Chananni.

Quin et Amorræus Gergesso extrusus amico,
Semianimis possessa dabit venientibus arva.
Quæ cum sancta Deus promisisset verba Prophetæ
Sole sub occiduo clarum dat fulmine signo.
Nam velut undanti ferveret flamma camino,
Cæsarum pecudum visa est delambere carnes.

XV.

Interea steriles jam pridem fessa per annos
Perdiderat etiam votum jam Sarra parentis,
Et quia prægelida partum non poneret alvo,
Ad secunda suum cœpit lactare maritum
Gaudia, et inflexum cogit consortia servæ
Noscere, quo saltem genitor sit pignore vili.
Ilicet in thalamos Ægyptia adducitur Agar,
Ismaelumque nothum fecunda gignit ab ulva.
Quæ cum servili dominam contemneret astu,
Verberibus duris afflicta, et saucia fugit.
Ac dum vicino tegeret se devia fonte,
Nuntius æthereo descendit culmine cœli,
Consultamque prius dominorum mittit ad ædes,
Quinetiam multo gaudentem munere donat.
Quæ quia conspicuo fulgentem lumine sanctum
Viderat, a simili narravit nomine fontem.

XVI.

Jamque novem denos, novemque exegerat annos
Abramus vates, cum se jam jamque parentem
Agnoscit nati magno de munere dandi,
Testamenta Dei cui sunt concordia summi,

Gentibus innumeris genitor, ductorque futurus,
Percipiens placidas per grandia tempora sedes.
Quinetiam solido de nomine grandior exit,
Dum decus adjectum vocalis littera ducit,
Et Sara quæ fuerat, mandatur Sarra vocari.
Quinetiam patria Smaelus pro prece dives,
Bis senos princeps populos generatque, regitque.
Post hæc gesta senex, cum sol octavus adesset,
Maribus exhibitis adimit præputia ferro,
Adjungens pariter quoscunque ex plebe seorsa.
Inde etiam tempus promissi muneris instat.
Solvitur in tremulos vultu crispante cachinnos,
Dum tacitus secum promissa ingentia volvit,
Posse Deum credens, quidquid non exstitit unquam,
Condere, et infractos robur generare per artus.

XVII.

Scandebat medium jam sol flagrantior axem,
Magnificusque senex frigus captabat in umbras,
Cum subito juvenes pariter tres affore cernit,
Sedulus in cunctos, unum plus ambit, et orat,
Ne puerum celeri linquat, dum præterit, actu,
Pacificusque suæ dignetur tegmina quercus,
Atque pedes geminos frigenti ut perluat unda,
Ac positos panes mensæ dignetur amicæ.
Annuitur, jussaque citus veneranda facessit.
Ipse etiam properans sese dat Sarra videri,
Mensurasque libans ternas ex polline profert,
Quas dederat tosto cinerum torrere vapore.
Tum vitulus tumida procurvans cornua fronte

Deligitur, nullo fuscatus tergora nævo;
Et modo constricti ponuntur fercula lactis.
Dumque Deum trina positum sub imagine pascit,
Dulcia sanctificis delibat gaudia dictis,
Quid rerum nunc Sarra gerit; namque abdita tectis
Tunc erat, et cœptas iterat lux vera loquelas.
Euge memor vatis pleno non serius anno
Mater erit, cum læta procul sub talia risit
Femina, et annoso desperat corpore partum.
Quæritur hæc, interfuerit quæ causâ cachinni,
Illa negat facili concussa in sese fore risum,
Dum timet, et tacito volvit sub pectore culpam.
Consurgunt juvenes parili fulgore decentes,
Et Sodomam toto subjectam lumine visunt.
Tum Dominus vati nil promptum non fore passus,
Eloquitur, quæ causa graves se ducat ad urbes:
Clamore immodico Sodomæ, junctæque Gomorrhæ
Excitus veni, verumque invisere curo.
Ut quod turba nocens, quod vox horrenda laborat,
Oppida bina simul cœlesti ex fulmine flagrent.
Hic trepidus vates famulo sermone poposcit,
Noxia qui numerus sanctorum mœnia servet?
Quinquies ex denis capiens primordia summæ,
Ab his quinque viris cognoscit tegmine forti
Oppressum vitiis populum vitare ruinam.

XVIII.

Ilicet ad Sodomam veniunt duo, Natus, et Alter,
Hespero submitti cum jam prorumperet igni.
Illic pro foribus Lodus de more sedebat.

Cumque viros simili lustrasset corpore claros,
Pronus adoratos consueta ad limina duxit,
Optantes media potius habitare platea,
Azym quos tenui de polline candida pascit;
Sopitaque dehinc componunt membra cubili.
Ecce furens tota procurrit turba Gomorrhæ,
Seditione truci circumdans atria Lodi,
Atque viros poscens tumido dilitigat ore.
Ille memor pacis tentat mollire frementes,
Atque etiam natas cupide dementibus offert,
Ut licito potius luxu perversa voluptas
Æstuet, a simili disjungens turpiâ sexu.
Sed nil dicta movent, franguntur limina ferro,
Ac dum se glomerant, dum fortia claustra revellunt,
Lumina septa sibi piceis gemuere tenebris.
His actis, auferre procul sua pignora jussus,
Invitat generos sensu torpente negantes.
Quod tamen assiduo potuit mens blanda rogare,
Eduxit natas cara genitrice sequentes,
Ac dum progreditur, dum scandit culmina collis
Oppositi, secumque putat, quid deinde sequatur,
Femina post tergum positas dum respicit arces,
Diriguit, speciemque salis pro corpore sumpsit.
Ille subit celsæ securus tecta Segorræ.
Mox fragor horrisono de sidere fulmina torquens,
Sulphureæque ruunt olido cum turbine flammæ,
Quæ pariter muros, atque ardua culmina lambunt.
Omnibus in cinerem celeri cum labe revulsis,
Cernebat rutilo surgente vertice flammas
Eminus Abramus, memori cum pectore tractans,

In verbis Domini nunquam se adjungere mendu
Nec minus et Lodus tuta compostus in aula,
Solamen tenero natis præstabat amore,
Quæ sine conjugibus nequibant edere prolem.
Hæ, cum perspicerent sublatum germinis usum
Maternumque decus, solo genitore relicto,
Componunt epulas, ac promunt vina parenti,
Nescius ut vetitum natarum nosceret usum.
Nec mora, femineis concrescit sarcina fibris,
Et parili ambarum vitalia semine turgent.
Prima creat puerum patrio sermone Moabum,
Altera disparibus Ammonum nuncupat orsis.
Hic pater Ammonum, genitor Moabitibus ille e

XIX.

Interea excedit positis de sedibus Abram,
Et Gererum ad terras socia cum conjuge transit
Hic Abimelechus cupiens consortia Sarræ,
Principis arbitrio, germanam nam fore vates
Dixerat eximius, fraudem ne forma pararet
Conjugis innocuo, rivales dum cavet iras,
Nec tamen valuit, validis terroribus actus,
Qui mentem afficiunt, quoties perversa libido
Nam Deus immisso torsit lictore tyrannum,
Prosequitur trepidus vatem vix mente reversa.
Cur Sarra sit dicta soror, ceu nulla marito
Vincla ligent nuptam, cum sit conjuncta Propl
Ille docet causas, seseque a crimine purgat,
Mentitus nihilum, fratris nam germine creta
Sarra fuit, juncta diducens linea sanguem.

Hæc ubi constiterant, rector dat mille talenta,
Et famulos, his molle pecus, armentaque jungit.
Jugera quinetiam latos diffusa per agros,
Dummodo promeritum lenirent dona reatum.
Namque domus regis admissa piacula pendens,
Qui cum terrifico rupisset somnia visu,
Agmine morborum pariter grassante per omnes,
Germina femineis dudum decusserat alvis.
Verum ubi pacificus vates pro rege poposcit
Procubus ante Deum, promptim se læta per omnes
Reddidit ubertas, alvosque implevit opimas.

XX.

Ipse etiam insuetis postrema in tempora votis
Fit pater, et læti reputans solatia risus,
Nuncupat Isaacum, mandata et numinis alti
Efficit, octavo decerpens lumine tegmen
E veretro, stabilesque videns jam promere gressus,
Conjunctus inter propria de stirpe propinquos
Vescitur, et mensis genitor gratatur opimis.
Nam desperatis major fit gratia votis.
Jamque puer puero junctus dum ludit alumno,
Compulit ignito matrem turgescere felle.
Et tamen invitus senior dum maxima jussa
Observat Domini, pariter detrusit utrumque.
At mulier postquam domini de sede remota est,
Avia dimoto lustrat secreta regressu.
Jamque panes cunctos, vinumque insumpserat omne,
Exanimen lasso suspirans pectore natum,
Devenit ad puteum, cui tum Miratio nomen

Indiderat. mœstoque infievit devia questu:
Cum Deus afflictæ lacrymis trans æthera motus
Confirmat: trepidam. natoque ingentia dicit
Regna parata suo. cujus tum clade gemescat.
Illicet irriguo scatebras de gurgite libans
Erigitur. natoque simul gaudente lætatur.
Procedunt pia jussa Dei. jam parvulus arcum
Tendere. et aligeras cœpit torquere sagittas.
Interea vates. ne quid clam forte pararet
Doctor Abimelus. connectit fœdera pacis.
Ut quia de puteis fuerant certamina mota,
Reddita securam firmarent otia vitam.
Juratur. placitæque manent concordia pacis.
Inde senex curvo terram dum [vomere] sulcat,
Ingentem lætis complevit messibus aulam,
Sublimemque Deum supplex per vota precatus,
Philistinorum placidus consedit in arvis.

XXI.

In quibus ætherei tentatur nominis orsis,
Unicus ut natus gladio decumbat ad aram.
Nec mora. cum tumidi conscendit culmina collis,
Cornipedem ducens famulis, natoque vadentem,
Tertia jamque dies. cum sol candentior axe
Fulgeret medio. totas dum contrahit umbras,
Dimittit pueros senior. natumque capescit,
Ut sarmenta gerens, flammarum pabula, collo,
Scanderet oppositi pariter fastigia collis.
Jamque adeo flammis surgentibus altar ad ipsum
Sistitur, evinctus manibus post terga retortis.

Dumque pater natum properat diffindere cultro,
Eminus albentem prospectat sedulus agnum,
Qui melius fuso compleret sacra cruore.

XXII.

His actis vetulo decedit corpore Sarra.
Cumque locum busto præstarent pignora Cetis,
Dissensit vates, pretio taxare paratus.
Quadringenta dedit sestertia dives Ephremo,
Dum sociam duplici gaudet mandare sepulcro.
Nomen Mambra loco veterum narraverat ætas.

XXIII.

Ilicet e famulis quemdam, quem vita, fidesque
Fecerat insignem, conceptis dicere verbis,
Et jurare jubet, dextram dum subdit amicam,
Connectitque femur, nullam de gente Chananna
Jungendam nato, quoniam de stirpe parentum.
Sit ducenda magis; quæ si fortasse resistat,
Mittendum cœlo, facilem qui molliat iram.
Ille alacris tumidis imponit dona camelis,
Assyriamque petit, jam cernens tecta Nachorræ.
Dumque silens secum domini mandata revolvit,
Conspicit eximiam venientem fonte Rebeccam,
Quæ non tarda viro frigentes porrigit undas,
Invitatque domum. Cujus sit filia, fatur.
Jungitur hospitio juvenis, mox munera promit.
Omnibus explicitis, vadit nuptura marito.
Jamque iter emensos prospectat cominus Isac,
Quem Rebecca videns, dorso reflexit ab alto,

Obstipumque caput tenui velamine condit.
Junguntur taciti, Dominoque auctore lætantur.

XXIV.

Sed postquam senior centum transcenderat annos
Septies et denos, largitus munera cunctis,
Decessit, gemini donatus sede sepulcri.
Interea patrias indeptus filius ædes,
Ad puteum degit, fuerat cui Visio nomen.
Jamque quater denos illic transegerat annos,
Conjuge cum dicta patriam ditaverat aulam:
Quæ cum præcipuo canderet sidere pomæ,
Infecunda diu nescivit gaudia matris.
Sed cum sanctifico Dominum deposceret ore,
Hæredem ut justum conjux gravidata crearet,
Auditur; geminis turgescit feta Rebecca.
Quæ mirata diu crescentis pondera ventris,
Consulit ætherei supplex responsa Tonantis,
Agnoscitque suo populos in pectore binos
Disparibus meritis ad lumina surgere vitæ.
Nam qui prima tenet meritæ primordia lucis,
Subditus imperiis agitur servire minoris.
Ergo ubi jam facili gignuntur pignora partu,
Corpore puniceo senior se promit ad auras,
Nigrantes toto consertas corpore setas,
Quem pater Esau placito de nomine dixit.
Post fraterna tenens manibus calcaria pressis,
Nascitur insigni prædives mente Iacobus.
Lustrabat senior vacuos venatibus agros,
Buccina raucisono dum complet saxa tremore.

[illegible]t alius blandi conservans pectoris acta,
[illegible]audebat patriis illæsus vivere terris.
[illegible]ajorem genitor tenero palbabat amore.
[illegible]t alium toto mulcebat pectore mater.
Qui cum nihil jam lentem solvisset in unda,
Compositos fratrem nidentem sumere pastus
Perpulit, ut primos sibimet deferret honores.

XXV.

Hæc inter malesuada fames, et prima malorum
Compulit a patriis vatem discedere terris,
Philistina petit rura, mox Gargara transit,
Amimelecha suo quæ tum sub jure tenebat.
Incedens claro Dominum cum lumine vidit,
Urgentem dictis, adeat ne regna Canopi,
Sed teneat solum, Dominus quod præstitit, arvum.
Nam licet ignotos inter videare morari,
Attamen immensum genitor mansurus in orbem
Semine multiplici gaudebis crescere gentes,
Testamenta mei sument quæ maxima verbi.
Ilicet in Geraris socia cum conjuge degens,
Germanam potius paterne edisserit acta,
Ne commota levi cupidine turba Filisti,
Conjugium votis correptis tolleret armis.
At rex, dum patula lustrat secreta fenestra,
Ludentem nivea cernit cum conjuge vatem,
Connubiumque videns, cunctos sub lege coercet,
Ne sociam quisquam tentet raptare Prophetæ.
Jamque famem dudum patriis qui fugerat oris,
Horrea mollitæ dum spargit credita terræ,

Centenos læto carpsit de cespite fructus.
Nec minus interea placido ditescit in actu
Multimodas inter pecudes, terramque feracem.
Continuo infelix torquet dum pectora livor,
Irriguos turbat puteos, atque aggere complet,
Ut procul abcedens possessor linqueret agros.
Evitans igitur tumidæ discrimina rixæ,
Discessit, mansitque diu convalle Geraræ,
Et cum sollicito puteus dimitteret actu,
Invenit gelidas scatebroso e fomite lymphas,
Exceptusque dolo pastorum deserit iras,
Inausosque locos Litis de nomine signat.
Promovet inde gradum, rursusque egesta
Terra cavo gelidos in lace protulit amnes.
Et quia mordaci fuerat certamine trusus,
Compellat meritis liventia pectora dictis.
Ac postquam tetricas fregit pax aurea lites,
Nomen Abundantis studuit transcribere terræ.
Dumque sagax mutat celeri nova gramina passu,
Devenit ad colles, quibus est Iuratio nomen.
Illic perspicuo Dominum cum lumine cernit,
Tempore quo medio evolvunt sidera cursus,
Admonitus tristes e pectore trudere motus,
Invicto tutante Deo per bella, per hostes.
Exitus gelidos post somnum colligit artus,
Et venerans structa Dominum mox supplicat ara
Interea reges veniunt Abimelus, et Ozas,
Ficolo comitante simul, ferrumque gerente,
Ut quia pacifico vellet se adjungere vati,
Necteret insertis concordia fœdera dextris.

Excipitur placido, mensaque expletus eadem,
Optatam revehit posito discrimine pacem.

XXVI.

Hæc inter medios surgit discordia fratres.
Namque pater longo jamdudum grandior ævo,
Amissum cum sole diem, oculosque sepultos
Mente ferens placida, mortemque instare recordans,
Majorem natum, pietas quem sola videbat,
Impellit, sumat pharetram, celeresque sagittas,
Exhibeatque sibi carnes de more ferinas,
Sumpturus patriæ confestim munera linguæ.
Id Rebecca videns, carum dat scire Iacobum,
Compellens, geminos ut promptim deferat hædos,
Ac pro fratre vago studeat mactare parenti.
Et ne forte dolos nudaret corpore leni,
Pellibus obtegit, hirsutum quæ fore præstent,
Fraternaque toga prævelans pectus, et artus,
Obtulit indeptas veluti venatibus escas.
Nec tamen occuluit penitus prænuntia corda.
Namque senis juvenem totum dum dextera lustrat,
Noscit at Esaum setis, sed voce Iacobum.
Ac postquam compressa fames, dimotaque mensa est,
Admonet, ut propius sese sistatque, locetque.
Ille ubi demisso successit vertice dextræ,
Candida sanctiloqui percepit dicta parentis,
Oscula dum pressis delibat dulcia labris.
Nam post optata longæ commercia vitæ,
Anterior frater minimo servire jubetur.
Interea Esaus, longis discursibus actus,

Viscera jam saturo portabat capta parenti.
Et licet officio multum placuisset, et actu,
Intercepta tamen non quivit sumere dona.
Inde ira, et lacrymæ, et fraus quæsita nocendi:
Quam Rebecca videns fraterno in pectore prodit,
Jacobumque monet cognatas visere Carras,
Labanumque suæ germanum quærere matris,
Donec longa dies conceptas mitteret iras.

XXVII.

Jungitur et matris monitis sententia vatis,
Dum tranquilla docens, natum communiter orat:
Ne pete connubium, juvenis, de gente Chananæa,
Sed memor eloquiis cari genitoris adhære.
Est locus Assyriis, gemino qui mergitur amne,
Hic pater est matris, nobis Batuelus amicus,
Labanusque gener, totis qui prædia campis
Læta tenet, natasque fovet pubentibus annis.
Illa tibi conjux, moneo, de stirpe petatur,
Quæ genus egregium nostro de sanguine ducit.
At juvenis monitis gaudens servire paternis,
Egreditur linquens patriam, multoque labore
Defessus, dulci declinat lumina somno.
Et dum prægelido consternit saxa cubili,
Præduram fesso supponit vertice cautem.
Ac dum securo refoventur membra sopore,
Aspicit intrepidus toto de lumine mentis
Hærentem scalam pure trans nubila cœlo,
E gradibus cujus sublimis turba ruebat.
Ast alia e terris superas scandebat ad arces.

Ac dum præcipiti volvuntur corpora casu,
Omnipotens prona spectabat fronte ruentes,
Hæc super adjungens : Ego sum rex magnus Olympi,
Jampridem dominusque tuus, dominusque parentis :
Pelle metus, præstes, tellus, cui membra dedisti,
Certa tibi sedes, et cunctis te duce natis,
Tu nunc perge memor, cœptumque aut desere munus.
Me duce, dimissas iterum remeabis ad urbes.
Illi somnum ingens rumpit pavor, ossaque tota
Concutit humenti perfundens membra fluore.
Et super hæc memorat: Domus est hic magna Tonantis,
Portaque, quæ gemino reserat de cardine cœlum.
Mox lapidem, capiti fuerat qui subditus, unguit,
Atque Domum Domini compellans, indice saxo
Promittit, decimos daturum se fore fructus.

XXVIII.

Jamque iter incœptum celerans, quo semita duxit,
Pervenit ad puteum, qui vasta in devia solus
Molle pecus riguis semper palpaverat undis.
Hi e gregibus trinis pastores sole calenti
Libabant tenues latices, æstumque levabant,
Hisque salutatis, disquirit singula vatis,
Incolumesque videt cunctos, quos mente quærebat.
Hæc inter nivea gradiens Rachela figura,
Urgebat patrias ad pocula nota bidentes.
Quam promptim juvenis fraterno e lumine visam
Castos in amplexus cognata ad pectora jungit,
Dissolvens lapidem, putei qui texerat ora,
Seque simul juncto germanum sanguine pandit.

Quem procul intuitus sensu gaudente Labanus,
Advolat, et sueta juvenem componit in aula.
Nec patitur, gratis vatem servire propinquum,
Proque labore viri natam despondet amanti.
Ergo ubi jam mercem septenis traxerat annis,
Desponsam thalami deposcit fœdere jungi.
Nec mora, mentito donatur munere Lia,
Luminibus gravidis, primo sed prosata partu.
Sed fraudis commenta dolens concepta Iacobus,
Verba canit soceris, frustratus virgine pacta.
Rursus in alterius pretium mercede seorsa
Perpetitur longæ Jacobus munia vitæ,
Percipiens meritam pulsa jam fraude Rachelam.
Sed Deus ætheriæ regnator maximus aulæ,
Pignore multiplici dempsit dispendia formæ.
Rubenum nam Lia creat, tum deinde Simonem,
Tertius egregio Levitis pectore natus.
Possidet hic Domini sacrata altaria nostri.
Nunc sequitur Juda, tribui mox inditus auctor.

XXIX.

Ast alios partus, utero quos Balla creavit,
Scire licet, claros nunc jus est dicere natos.
Post hos Issacharus paritur jam germine quinto.
Sexta subit proles, nomen Zabulonis adepta.
Nascitur et virgo germanis congrua Dina.
Tandem sera Deus largitur dona Rachelæ.
Æthereas tenerum Josephum gignit ad auras.
Ergo ubi jam proles utraque ex conjuge parta est;
Discessum a soceris, et quæ quæsiverat, orat:

Qui cum pro meritis mercedem solvere vellent,
Deponunt animos, genero poscente, rogati:
Qui nihil externum cupiens, ditescere sese
Muneribus Domini solis testatus, abivit,
Conjuge percepta tantum contentus utraque.
Enitens, ut longa sibi momenta pararet,
Decernit virgas rupto de corpore matrum.
Mystea prima fuit, storaci mox altera dempta est.
Tertia vulsa nuci, quo sensim lana colores
Dividuos raperet virgarum perlita succo.
Nam per stagna pecus properans mersare balantum,
Signavit vario tinctum discrimine succi,
Invidiam propter variam, quia dixerat ejus
Esse socer mercem, multis quam tempserat annis.
Hic cum divitiis alitos præstaret inemptis,
Invidiam lævo movit livore dolentum.

XXX.

Dumque socer dirus lanarum vellera tondit,
Libertas permissa viro, qua commoda ferret
Omnia, et incoctos tosta fornace penates,
Quos Syrus in patriis credebat numina Carris.
Hæc tamen involucris cohibebat cauta Rachela,
Ne pater inventa puniret crimina noxæ.
Digressus victo conscendit flumine collem,
Quem Galatum indigenæ patrio sermone loquuntur.
Tertio jamque die soceri pervenit ad aures
Discessus generi pariter, pariterque natarum.
Ilicet auxilium fraterno ex agmine poscit,
Quæsitumque diu sexto jam lumine Nangus,

Ne noceat, sancto Domini terrore vetatur,
Mitificusque sua is, quæ credit numina, poscit,
Et cunctis quæsita locis non cognita mœret.
Postquam depositis rediit pax certa querelis,
Congeries struitur saxis crescentibus alta,
Ut locus exstructo maneat munimine testis,
Ac positus limes limen discerneret agris.

XXXI.

Ecce viæ medio vates vidit ardua castra,
Quæ Deus astrigero ductat moderamine rector,
Indidit et nomen testatus: Hæc Deus implet.
Interea electos juvenes præcurrere jussit,
Muneribusque graves, germanum quæ jubet ut is
Ut reditum placidus tribuat; pacemque petenti
Annuit ille libens; sociis, atque agmine multo
Stipatus, fratrem contra nil turbidus exit,
Cumque quater centum terretur turba virorum,
Plus species, quam tela nocent famulantibus armi
Discretis igitur gregibus, hæc prima locavit,
Quæ donata sibi dignetur sumere frater,
Atque simul flexa Dominum cervice poposcit:
O Deus, immensi spes, et substantia regni,
Qui Deus es semper genitoris solus, avique,
Cujus ab exsilio faciunt me jussa reverti,
Grandia ditato largitus commoda servo,
Jussisti lenta fluvium transmittere virga,
Jordanemque tuum illico transmittere gressu.
Et nunc dividuis cernis me degere castris,
Ut varios casus gemino munimine casus.

Eripe me his, invicte, malis, et spicula fratris
Infracto placidus quam primum decute ferro,
Ne rapidus duro feriat mea pectora telo.
Ergo ubi composuit socios, somnosque petivit,
Luctantem superare Deum sub nocte laborat.
Femine nam presso, stupuit pars corporis illa.
Cumque diu vellet membrorum solvere nexus,
Is, qui pulsarat valido certamine vatem,
Præstita dimissum Dominus post dona remisit.
Nomine mutato, Iacobus desinit esse,
Ac Dominum Cernens cunctorum dicitur ore,
Ausus quinetiam Domini condiscere nomen,
Non potuit, soli quod jus est nosse Tonanti.
Ipse locum Domini compellat nomine visi,
Contigerat cujus sublimes cernere vultus.
Atque ubi se Dominus pulsa jam nocte removit,
Egreditur longa sustentans cuspide gressus.
Hinc Judæa memor devitat mandere nervum,
Qui femur astrictum rigido munimine fulsit.

XXXII.

Jamque videns fratrem vallatum cum grege turma,
Procurvus prona Dominum cervice salutat.
Congressi multo conjungut pectora fletu.
Et jam jamque magis vario sermone requirit,
Qui veniant comitante manu, quæ turba sequatur.
Ille docet, nuptæ quo sint genitore creatæ,
Diversique greges qua sint mercede parati,
Confestimque nurus curvo cum poplite fusæ
Admorunt teneros cognata ad basia natos.

At senior prolata pie dum munera vitat,
Mitificus mulcet concordis pignora vatis,
Atque libens fratre pariter comitante recurrit,
Ut vice sermonum sensim sua gesta referrent.
Sed quia lentigrado serpebant agmine fetæ,
Subsedit vates, gregibus, famulisque regendis,
Parvaque frondoso posuit mapalia tecto,
Nomine quæ fixo placuit vocitare Tabernas.
Devenit ad Sicimas, quæ sunt regione Chananna,
Mercatus pretio confinis prædia terræ,
Atque Deum structis properans altaribus orat.

XXXIII.

Illic improbius Dinam Correus amatam
Polluit, et teneræ præcerpsit virginis usum,
Conjungique volens soceris, præputia dempsit,
Grandia dona ferens rapta pro conjuge vati,
Oppressus tota pariter cum pube necatur.
Natorum ferro doluit hæc gesta Iacobus,
Infractum fœdus socia cum gente locutus.

XXXIV.

Ilicet omnipotens monuit discedere vatem,
Ac domum fidam Betheli in sede locare.
Festinat, paretque Deo, natosque precatur,
Ut delubra deum rigido firmata metallo
Comminuant, niveoque togas sub tegmine sumant.
Ipse deos nullos Terebinthi abscondit in antro,
Ingentemque videt Dominum depromere sueta
Verba sibi, vatemque fore se numinis alti

Ditibus in terris, Dominus quas voverat Abræ.
Ipse loco nomen posuit, saxumque sacravit,
Quod venerans liquido totum perfundit olivo,
Erexitque domum turris sub tecta Caderæ.
Hæc inter Rachela gravi confecta dolore,
Funere facta parens Benjaminum fudit ab alvo.
Namque præter notos justis de matribus ortus,
Tertia luce dehinc, majus qua vulnera fervent.
Pignora supposita vatis genitrice creavit.
Agnovitque libens socio de germine Ballæ
Conspicuum Danem, quem Nephtalimus adurget.
Ast alios mox Zelfa creat, Gradumque, Aserumque.
Obtinet hoc etiam meritis, quod defore norat,
Ut patrios vultus tanta cum prole videret;
Ut qui jam vetula fuerat genitrice creatus,
Bis seno insignis posset gaudere nepote.
Ergo ubi jam tandem bis nonaginta per annos
Vita fuit proceris, et longum ducta per ævum,
Solvitur, et lasso de corpore candidus exit,
Visurus sanctas, quas dat prudentia, sedes,
In quibus astrigero recubans per secula pulchro,
Invitat niveos secura ad gaudia justos.

XXXV.

Jamque juvat fratres metatas didere sedes.
Nam quia non poterant angusto in limite terræ
Crescentes gregibus multos cohibere colonos,
Anterior Syrum montem post arva Chananna
Accipit, et læta prædives pascua sumit.
Chananæa sequens non linquit regna Iacobus,

Ut patrio semper gauderet mens pia ritu.

XXXVI.

Illic conspicuos Iosephus suscipit actus,
Effulgens inter tanto discrimine fratres,
Quanto luna nitet parva inter sidera cœli.
Qui cum jam septem, decemque attingeret annos,
Servabat patrias gerboso in gramine fetas,
Omnibus incedens natu minor, quos generosis
Progenuit thalamis genitor, vel pellice serva.
Et quia conspicuus germana in classe virebat,
Fraternos sensus livoris frigore movit.
Hunc pater ex tota complectens stirpe natorum
Mulcebat tenerum valida inter corpora fratrum,
Quoque magis cunctos inter conspectior esset,
Velabat vario vestis circumflua fuco.
Is cum jam teneris Domino inserviret ab annis,
Forte videt placido sopitus lumina somno,
Fratribus admixtum sese vincire manipios,
Dum medias inter distringunt farra novales,
Atque suum recto sublimem surgere cono,
Quem juxta prona fratrum cervice ruebant.
Postquam juvenis placido sermone retexit,
Commovit trepido pavitantia corda tumultum
Murmure terrifico regem, dominumque loquentun
Prodebant sceleri secretum defore solum.
Quoque magis gemina tristes dirumperet ira,
Somnia doctiloquo pandit perspecta parenti,
Omnibus admotis, quos linea sanguinis arctat.
Namque videbatur roseum sibi cernere solem,

Conjunctamque simul tremulo cum lumine lunam,
Hisque decem stellas, unaque assurgere junctas,
Et sibi ceu domino procurva inflectere colla.
Hæc postquam obliquo genitor cognoverat ore,
Fassus adorandum trepidis mox fratribus esse,
Ilicet excedunt juvenes, gregibusque paternis
Disquirunt lætas per florea gramina valles;
Ad quos missus abit, dumisque silentibus errat,
Edoctus, quodam Juvenum monstrante, recessus,
Gramine mutato fratrum quos legerat agmen;
Quem procul ut varia licuit prænoscere veste,
Consilium infaustum linguis discordibus aptant.
Omnibus invisum constat sententia fratrem
Perdere, et extinctum morsu narrare ferarum,
Dum rapidi secum ventoso murmure mussant;
Somnia, cernamus, poterunt si pellere lethum.
Respuit hoc placidis Rubenus mitior orsis,
Frendentesque monet prædurum condere ferrum,
Stagnanti memorans melius mersare palude.
Ilicet exuitur, nudusque involvitur ulva.
Hæc inter Syricus merces mutare Sabæas
Ismaelida gravi trudebat mole camelos,
Dum properat Arabum messes deferre Canopo.
Ergo ubi germani spes est afflicta minoris,
Judas ait, melius Josephum vendere nummis.
Celatur genitor, vestemque in sanguine tinctam
Perspiciens, nulla mentitur fraude necatum.
Discindit manibus vestem Rubenus aduncis;
Nigrantesque sibi cilicum circumdat amictum
Afflictus luctu genitor, perquirit amissum.

Quem dudum acceptum semivir Pharaonis habebat,
Auratas solitus mensas onerare tyranni
Lancibus, et strepitu magnæ gaudere culinæ.

XXXVII.

Hæc inter Thamara parit, dum gaudia culpæ
Læta placent, geminoque impletur pignore venter,
Quorum prima puer meruit qui lumina vitæ,
Exeruit, præmisitque manum, quam femina solers
Punicea de veste ligat, mox conditur alvo,
Et vice mutata confestim nascitur alter,
Anteriora tenens, fuerat qui sorte secundus.
Hic quoniam fuerat discretus limite quondam,
Zaræ nomen habet, alium dixere Pharetem.

XXXVIII.

Servabat Domini custodia fida Josephum,
Non passus duræ subjectum vivere legi.
Anterius nam dictus herus dat cuncta ministro,
Nec spe cassa quidem; Dominus nam mitis ab alto
Omnia, quæ juvenis servabat, largius auxit.
Nec tamen abtinuit Petafretam mitis amore.
Nam quia conspicuo fulgerent lumina vultu,
Exorat coitum domina male saucia servi.
Sed vitat jam fœda puer, seseque recusat
Sacratum culpa immodica pressare cubile.
Femina sed vetitis nequicquam perdita flammis
Explorat molles aditus, et tempora captat.
Forte domum vacuam, solumque ut repperit, insta
Consertumque manu cogit decumbere secum.

Exsilit ille alacer, vestemque a corpe demit,
Atque inter dominæ geminas dilabitur ulnas.
Femina proclamat, viresque a crimine sumit,
Vociferans, prædulce decus temerasse pudoris
Fidentem forma juvenem, dum lubricus ævo
Fervet, et herilem molitur scandere lectum.
Quinetiam tristi compellat voce maritum,
Innocuumque reum placitæ vult subdere pœnæ,
Quæ ceu vera putans, Iosephum carcere claudit,
In quo jam regis cohibebat pœna ministros.
Carceris hunc custos blando mox pectore mulcet,
Innocuumque videns, commissa ergastula legat.

XXXIX.

Illic forte duo, celsa quos torvus in aula
Condiderat nigro permotus felle tyrannus,
Inclusi pœnam trepido sub corde pavebant,
Ac dum sollicitis furantur lumina curis,
Somnia venturis viderunt nuntia rebus.
Hos cum perspicuo lustrasset lumine mœstos,
Perquirit causas, cogitque occulta fateri.
Continuo qui vina dabat consueta tyranno,
Eloquitur, quæ visa forent sub nocte sopora:
Cernebam viridi frondentem palmite vitem,
Dum serpit, nexaque suo de verbere pendet,
Pampineos inter flexus tres affore fundos,
Uvaque nectareo pendebat flava racemo.
Inde calix regis, quo mitia pocula libat,
Spumabat tenero, quod pressit dextera, musto;
Quem dominus prompta susceptum palma tenebat.

Omnia tum juvenis signanter clausa revelat,
Tres fundos tres esse dies, quibus ille secutis
Amissum rursus relegat, repetatque favorem,
Mixturus placido, quæ vidit, pocula regi.
Hoc tantum meritis pro talibus effice, dixit,
Ut, cum sumpta tibi fuerit fiducia fandi,
Dimoveas nostram nullo de crimine pœnam.
Hebræa gens dicta mihi. Nam venditus exsul
Crimine fraterno servitum nobilis ivi.
Post hæc visa sibi pistorum maximus infit:
Vertice trina meo visus gestare canistra,
Regificis dapibus, lautoque impleta paratu,
Unguibus innumeræ volucres quæ rapta ferebant.
His dictis, sat vera quidem, sed dura loquente,
Mactandum duro testatur mox fore ferro,
Avulsumque caput figendum stipite celso,
Quod volucres curvo discerpant protinus ore.
Redditus ille loco, cæsus hic corpore trunco est.

XL.

Interea geminos jam tempora lapsa per annos,
Rursus ad Eoos torquebant sidera cursus,
Somnia cum ductor vidit Niloticus ista.
Namque videbatur, fluvium dum spectat amœnum,
Corporibus nitidis septem spectare juvencas,
Tondentes viridi pupantia gramina ripa.
His alias turpes macies subjungere gressus,
Dumque suis pigræ mirum! vix ossibus hærent,
Eximias patulo sorbebant ore juvencas.
Somnia junguntur paribus non dissona causis;

Ecce videt spicas fecundo e germine septem,
Atque alias tenues, et farris semine cassas
Horrendum dictu! gravidas ceu mandere fruges.
Id visum mœstus nequaquam mente coercet,
Sed trepidus cunctos, qui callent, affore jussit,
Disquirens, clausis quæ sit sententia rebus.
Atque ubi consultus tacuit Memphiticus augur;
Carcere qui dudum laxatus, vina præbebat,
Eloquitur juvenis, sese, pandente Iosepho,
Amisso rediisse loco, sociumque necatum.
Mittuntur propere, vatem qui crimine toto
Exutum, turpi celeres de fornice tollant,
Informesque genas, et crines carcere pastos
Tondentes, prisca facerent revirescere forma.
Ergo probus dictis consultus talia reddit,
Atque docet, vaccas annorum nuntias esse,
Atque leves spicas septenos disserit orbes.
Namque ita de gestis ventura insignia formis,
Ut septem fecunda satis sit terra per annos,
Atque famem diram parili cum tempore gignat:
Quis penitus tellus sitientibus arida venis
Pallida pulvereo consumat gramina sulco.
Nam quæ duplicibus junguntur somnia visis,
Certa Deus juncto mandat constare tonante.
Quin potius dum tempus adest, dum cura medendi est,
Elige de cunctis procerem, qui præscius horum,
Judicibus positis, totam sublimis Ægyptum
Temperet, et quintas quacunque ex messe reposcat.
Ut quæ prima datur fecundis copia terris,
Sustineat steriles consumptis frugibus annos.

Accipitur plausu procerum sententia vatis.
Ipse etiam tandem sedato pectore rector
Vera renarrantem celso sublimat honore,
Præfectumque jubet totas se ferre per urbes,
Inde anulo digitum vatis fulgente coronat,
Bissina mox croceo circumdat pallia peplo,
Flexilis induitur per collum circulus auri,
Atque novus rector curru sublimior exstat,
Clamosusque præco terrorem judicis auget.
Quinetiam legitur conjux, cui nomen Asennes,
Quam genuit claro Petafras stemmate vates,
Ex qua confestim genitor fit pignore bino.
Dicitur anterior Manasses, junior Ephrem.
Ægypti vatis suggestu nobilis alto,
Quidquid vix potuit jejunum assumere tempus,
Horrea plena tenens, ut cum res posceret uti,
Proferret cunctis poscentibus abdita farra.
Post ubi dira fames, totum diffusa per orbem,
Cogebat trepidos, poterat quod mandier, esse,
Conclamat populus, regemque efflagitat escas.
Ille jubet procerem mœstis dare farra Josephum,
Parentem monitis, cunctosque explevit ovantes.

XLI.

Interea Iacobus, fleto jam funere nati,
Bis quinos juvenes numeroso è germine mittit,
Qui longinqua (sibi) pretio frumenta pararent:
At minimum cunctis Benjaminum non sinit ire,
Invalidus durum nequeat ne ferre laborem.
Atque ubi jam Farisæ perventum ad mœnia terræ est

Summissi petiere solum, fratremque salutant,
Mirantes celsa sublimem sede sedentem,
Nec tamen agnoscunt longo post tempore visum.
Quos ubi perspexit, memori cum mente propheta
Increpat, et multa proterret voce paventes,
Scitatum venisse ferens, quæ copia frugum,
Quive viri pingues teneant moderamine terras.
Allegant nescire dolos, seseque fatentur
Bissenos quondam fratres genitore sub uno
Conspicuam tenuisse domum, his omnibus unum
Postremum natu patrios servare labores,
Ast alium celebri jam pridem defore letho.
Se diram vitare famem, terramque Chananam
Exosos, tenui damnantem semina fotu,
Poscere venales species, licitataque farra.
Eloquitur vates, rectoris nomine jurans,
Claudendas dura juvenes custodia, donec
Germanum exhibeant, genitor quem mitis habebat.
Nectuntur trina pariter sub cura tuentum,
Laxatique dehinc, unum liquere tenendum.
Nec minus occulto rumpentes corda dolore,
Commemorant, quam justa sibi discrimina surgunt,
Quod fratrem immeritum vetito transcribere pacto,
Commissi sero pœnas sub judice pendant.
Ingravat hæc dictis Rubenus vera renarrans,
Ac scelus immensum, sese nolente, peractum.
Flectitur his vates, germana jurgia noscens,
Luminibus tacitis conversus flebile plangit.
Hæc inter media fratrum Simeona corona
Accipitur, fidus cunctis redeuntibus obses.

Tum petita sibi juvenes frumenta capessunt,
Immensoque graves urgentur pondere muli,
Jamque viæ medio, dum solvit vincula sacci,
Fratribus inventos quidam dat visere nummos.
Id cuncti faciunt, pretio mox deinde reperto,
Mirantes summo proceri certamine laudant.
Jamque adeo patriæ subeuntes limina sedis,
Gratatur reduces genitor, unumque requirit.
Omnia cognoscens, nummosque, et dona capessit,
Conquestus graviter, alium jam defore natum.
Accisi cum deinde cibi, advectaque farra
Cogebant rursus pretiis alimenta parare,
Sed revocare gradum Memphis mens non erat ulli,
Ni minimum fratrem secum pater ire juberet.
Quem cum plura gemens nollet dimittere quoquam,
Rubenus fido germanum postulat ore,
Securus gemina committens pignora patri.
Prosequitur Judas, sese nec posse reverti
Proclamat, rigidi testatus verba Iosephi.

XLII.

Hæc ubi grandævus genitor jam mitior hausit,
Dat juvenem, largo perfundens flumine vultum.
Illi abeunt, secumque vehunt bene olentia thura,
Incensum, et guttam jungentes, cum terebintho,
Inter odoratos portantes mella vapores,
Et geminum pretium, consertus ne foret error,
Condita quod clausis fuerant numismata saccis.
Quos ubi conspicua vidit Iosephus in aula,
Imperat, ut læta celebrent convivia secum.

es venere tamen, trepidoque reatu
int, sese structa cum fraude vocatos,
merata prius sestertia, dataque vati,
is imposita suis non reddere quissent,
n exsortes furti tum cuncta referre,
suesse prius suppressa vivere gaza.
entes cohibet sermone minister,
oceat nullis fraudatum noscere nummis,
si qua viris donarent commoda lucrum,
, nec vatis, nec regis dicere quemquam.
cunctis Simeon, seseque præsentat,
viris lymphas, dum præbet pabula mulis,
ur multo stipatus milite vates,
l aspectum promunt pia munera fratres.
per cunctos placido sermone cucurrit,
it, si firma pater virtute valeret.
ostquam incolumen dixere, et vivere recte,
at cohærere Deo pro munere vitæ
s vatem, semperque insistere rectis.
notus Benjaminus non foret ipsi,
it juvenes, et promptim sciscitat, inde
da quæque Deum pueri pro laude precatur.
iitus cohibere valet, nec sistere fletus,
ro affectu sese conclavibus abdit
et nimio quærit fomenta dolori.
discubuit, victum posuere ministri.
, et facili prolectat pectora succo,
que dapes viritim exponere gaudet,
et fratri majori dedicat uni.

XLIII.

Atque ubi jam saturis amor est compressus edendi,
Ut prius imposito presserunt pondere mulos,
Occultitur datum sueto jam more talentum
Josephi imperio, scyphusque absconditur ardens
In rebus, Benjamine, tuis, pretiosior arte.
Jamque iter ingressi, non multis millibus absunt,
Cum subito incautos circumdat regia turba,
Comprehensosque tenet, fulgentia pocula poscens,
Furatum increpitant, quem nectant crimine, servum.
Annuitur, cunctique simul sua pondera pandunt,
Quæsitumque et poculum retegunt, fratremque relinquunt,
Josephumque petunt, et quæ sunt gesta, loquentes,
Evolvunt cari confestim jussa parentis.

XLIV.

Permotus precibus vates discedere cunctos
Imperat, ac sese germanum fratribus infit.
Defixi riguere metu, tacitoque reatu
Damnantes sese, cohibent formidine voces.
Prolectat mox ille reos, propiusque vocatis,
Exigit, ut dicta portent placitura parenti,
Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura ferantur:
Instigans, migrare senem, gregibusque coactis
Vicinos Arabum colles venientibus offert,
Ut quia continuo tellus foret arida lustro,
Pasceret agnatos congestis frugibus omnes.
Ista edicta viri læto rex pectore noscit,

Josephumque rogat, carorum assumere turbam,
Et gratuita jubet germanis tradere farra.
Dantur plaustra viris, frumenta, pocula, panis,
Magnaque gestantes desudant pondera muli.
Dantur quinque togæ Benjamino, et quinque parenti,
Tercentum et nummi signata incude notati.
Ast alii juvenes mercedis laude secunda
Accipiunt geminos nivosæ vestis amictus.
Hæc ubi cognovit genitor, data munera sumens,
Respirat patria festinus cedere terra.

XLV.

Ægyptumque petit, Arabum quæ jungitur arvis,
Educens juvenes patria moderamine quinque
Septies, et denas, genesis ut farmula cavit.
Ac dum festino properant conamine turbæ,
Procurrit Judas, et fratrum prævolat agmen.
Josephumque docet, haud longe astare parentem.
Ille alacris scandit currus, atque obvius exit,
Optatam excipiens viso genitore phalangem.

XLVI.

Regreditur que citus, regisque excurrit ad aulam,
Pastores properare ferens, ut turba carorum
Discretis degat fecundo in gramine terris.
Ipse etiam vati rector memphiticus instat,
Et jubet, uberibus fratres componeret arvis.
Longævus post ista senex, poscente tyranno,
Eloquitur sensim, quantis sit præditus annis,
Quæ domus, et quæ sit veniendi causa Canopum,

Eximiumque ducem multa cum laude decorat.
Nec minus interea Josephus munera mittit
Digna suis, magnumque duci dat ferre talentum,
Quo ditata fuit distractis frugibus aula.
Atque ibi jam populis deerant mercantibus æra,
Certatim exhibitis gregibus memphitica turba
Emit inops fruges, pretium taxante Iosepho.
His quoque nudati, seque, et sua prædia tradunt,
Semine præcepto messes quod deinde virerent.
Sola sacerdotum non est possessio dempta,
Queis gratuita duci placuit non vendere farra.
Inditur hinc populo quintarum pensio frugum,
Quæ manet et fixo servatur formula jure.
Interea expleta perpendens tempora vitæ,
Adjurat natum Iacob, ventura revolvens,
Ut sua majorum componat membra sepulcris.
Annuit oranti, supposita dextera coxæ,
Contingit lentæ spondens cacumine virgæ.

XLVII.

Compositosque senex alterna in parte nepotes
Permulcet dictis, dum sensim basia libat.
Sed mirum! palma sacratur dextra Manasses,
Anterior natu læva contingitur Ephrem.
Præscia mente senis senior servire minori
Cogitur, atque loco cedit spes prima secundo.
Quamlibet obliquus cupiens deducere palmas,
Non potuit revocare tamen pia dicta Iosephus.
At postquam pueris vatis rata commoda sanxit,
Dat Sichimam, gladiumque, suo dat spicula nato,

Clarior at cunctis sublimem scandat honorem.

XLVIII.

Inde vocat natos, et cunctis præmia dedit,
Bissenasque tribus ipsorum ex nomine condit.
Omnibus explicitis, oculo jam captus utroque,
Pignoribus mansura diu, prolique natorum
Inconcessa prius, longoque adjudicat ævo.
Decessit solo terrenis corpore vates.

XLIX.

Mœstitiæque dedit decies septena dierum
Lumina, dum functi veneratur turba sepulcrum.
Quinetiam nati septem luxere diebus.
Uberibus lacrymis, pacem reddente Iosepho
Fratribus innocuis, veterem dum negligit iram.
Ipse etiam postquam jam centum triverat annos,
Atque decem, juncti metitus tempora lethi,
Fratribus effatur, venturus qui foret ordo,
Quo revocare gradum valeant, et linquere Nilum.
Dummodo compositos cineres, atque ossa reportent,
Et revehant secum veterum condenda sepulcris.
Sic demum longæ post tempora candida vitæ
Decessit, petiitque Deum, corpusque reliquit.

C. VETTII AQUILINI

JUVENCI

DE LAUDIBUS DOMINI

CARMEN.

Quis queritur sera virtutis dote juvari?
Quis promissa Dei lento procedere passu?
Quis fine humano metitur judicis urnam
Perpetui, tardumque putat, quod secula debent
Accelerare diem, meritis qui præmia reddat?
Nobilis ingenti testatur gloria facto.
Nam qua stagnanti prælabitur agmine ripas
Tardus Arar, pigrumque diu vix explicat amnem,
Qua fratrum Rheno progignitur Ædua pubes,
Conjugium memini summa pietate, fideque;
Lex divina tamen meritum cumulabat amoris:
Et votum ambobus, socium præcedere morte,
Mœrorique pio curam mandare sepulcri.
Sed prior uxorem decreti pagina legit.
Tum vir sollicitus largo jubet ore cavari,
Post mortem fiunt quæ membris, hospita saxa:
Susciperet veniens, æternaque fœdera jungens,

iventes tenuisset lectulus idem,
epta Dei, bustum commune levaret.
ta sui conjux præsaga mariti,
e temporibus tribuit miracula castis.
a defunctis jungantur brachia membris,
ta manus constringant vincula trunco,
is humanæ complentur munera vitæ,
nformis fluitatio dissociatis.
im dictu, quo tempore vita peracta est,
as sociæ prospecta sede maritus.
iam morte viri reserata est janua lethi,
umque larem jam lux ingrata retexit:
a est lævam protendens femina palmam,
ocium gestu viventis amoris.
it affectum tumulo? quis vincula solvit?
pulta videt venturæ conjugis umbram?
hæc, tu, Christe Deus, tua signa moventur,
ique doces sopita resurgere membra:
m venturum sancti cecinere Prophetæ,
ta Dei soboles, rectorque regentis,
nil magnum genitor deliberat ingens,
l imperium certis mare constitit oris,
t immenso terris excurrere ponto,
e montanos includunt littora fluctus:
o stabilem dotasti munere terram
os usus, largus pietate paterna.
, mortales committunt semina sulcis,
s arenti procedit cespite partus:
are jubes fecundo nectare vites,
s epulis hominum, medicosque saluti

Arboribus succos, tu trudis dulcia mella.
Tu servire jubes homini genus omne animantum,
Insuper et gravibus lucos curvescere pomis,
Atque novos reditus nullo de semine nasci.
Tu varios amnes nostro prodesse labori,
Et renovare sacris benedictum fontibus ævum:
Te duce, velivolis patuerunt æquora rostris,
Divisosque fretis lustravit navita portus.
Tu, postquam certis sunt acta elementa figuris,
Ne torpere rudi cœlestis machina vultu
Inciperet, vario signasti munere mundum:
Et quidquid cœlo radiat, tua dextera finxit.
His aulam domini placuit contexere signis.
Jam freta ne nullis agerentur inhospita terris,
Assiduumque alacer numeraret navita portum:
Crebra satis tumido defigitur insula ponto.
Nec tamen insano metuit circumdata fluctu,
Exiguoque fretis innitens orbe resistit,
Te duce confidens, cujus venerabile pactum
Nexum lege pari summumque, imumque peræquat,
Nec sinit impositos quoquam transcendere fines.
Ac ne plana nimis tellus, vel nuda jaceret,
Vitibus aptandos jussisti assurgere colles
Grandibus, et largos umbracula texere lucos.
Tum ne vastus agat silvis torpentibus horror,
Innumeros fetus proceris saltibus addis,
Incola ne nemori, neu desit præda petenti.
Tum volucres multas, et mille examina vocum
Mortali harmonia lucis resonare canoris.
Sic annum placuit variis intexere formis,

Et vice jucunda mortalibus addere fructum :
Neu semper prolixa dies nimis ureret orbem,
Neve brevis justum raperet nascentibus ignem :
Ac ne perpetuo quateret labor omnia nisu,
Dat requiem fessis hominum nox roscida curis :
Utque humana salus securum duceret ævum,
Sponte salutares de cespite surgitis herbæ.
Has Pater ipse serit nutu, non vomere dives.
Non ego ferrato tegerer si viscera muro,
Ferrea vox, linguæque forent mihi mille canenti,
Munera cuncta queam vestræ pietatis obire.
Sed pater ille tuus secreta in sede locatus,
Nec cuiquam visu facilis, cunctisque tremendus,
Te misit Dominum terris, vitæque magistrum.
Et quisquis natum justo veneratur honore,
Ambobus sua vota dicat, vitamque perennem.
Tu casti, rectique tenax, et flectere leges
Post crimen facilis, si quem vecordia præceps
Depulit a vobis præscripto limite vitæ.
Te genitor nostra paterentur ut ora tueri,
Induit humana facie, membrisque caducis.
Quis tentaret enim fragiles attollere visus,
Si talem trepidis voluisset sistere terris,
Qualis es, ingenti cum torques fulmina dextra,
Præsentemque jubes directa pavescere pœnam :
Vel cum placatus campis sitientibus imbres
Dividis, et dubias sulcis producis aristas?
Ne tamen insignem res nulla ostenderet ortum,
Virgine conciperis : non sufficit, esse pudicam,
Nec quæ nupta queat Domino conjungere fratrem,

Ne procul ex utero contagio turpis abesset.
Mox ubi processu felix maturuit ætas,
Indociles animos monitis servare paternis
Aggrederis, rectamque viam labentibus offers.
Atque ut missa Deo penitus præcepta paterent,
Imperium tu morti adimis, morboque soluto
Desperata jubes apprendere munia vitæ,
Restituisque diem cæcis, et ne quid inausum
Restaret penitus, quo perfidus error obiret,
Indicis sensum tumulis, et condita pridem
Membra jubes iterum superas consurgere in auras,
Agnoscuntque suum dilecta cadavera nomen.
At postquam legem sectator idoneus hausit,
Ut se mortali cœlestis spiritus aula
Exueret, legi intentum, quo cuncta doceres
Pro summo toleranda Deo, recteque perennem
Contemptu mortis sibi quemque assumere vitam:
Sic completa ferens genitoris jussa, redisti
Ad summi secreta poli, qua lucidus æther
Pigra vetat proprio succendere nubila cœlo:
Atque ut certa foret pereuntis copia turbæ,
Quæ præcepta Dei miserandis auribus arcet,
Nec nova defunctos jampridem jura tenerent:
Carceris inferni feralia, libera nobis,
Innumeramque jubes tenebris emergere plebem,
His tantum clausis, quos impia vita notarit:
Et loca pœnarum venturis dividis umbris,
Quæ tibi non credant, vel quæ se credere fingant.
Sancte Deus, summique Dei venerabile pignus,
Ad cujus nomen violenta morte fugatæ

Pectoribus propriis, alienaque pectora nactæ
Exclamant, pallentque animæ, jussæque recedunt,
Sicut multa prius de te miracula produnt,
Cum terram, cœlumque inter suspensa tenentur,
Obstricto per te quia nil permittitur hosti.
At nunc tu Dominum meritis, pietate parentem,
Imperio facilem, vivendi lege magistrum,
Edictisque parem, quæ lex tibi condita sancit,
Victorem, lætumque pares mihi Constantinum.
Hoc melius fetu terris nihil ante dedisti,
Nec dabis, exæquent utinam sua pignora patrem!

C. VETTII AQUILINI

JUVENCI

DE TRIUMPHO CHRISTI HEROICO

CARMEN.

Cum faber astrorum mortis pateretur acerbum
In cruce supplicium, sese non posse dolores
Ferre Creatoris mundus clamabat, et astra:
Ignivomi solis lumen nox abstulit atra:
Contremuit tellus, scopuli, rupesque dehiscunt.
Et quid opus multis? lugebant cuncta creata.
Rex cœli ut Christus Phlegethontis regna subivit,
Princeps regali Pluto prospexit ab aula,
Ad sua dum sensit concurrere limina Christum:
O socii, exclamat, jam tempus sumere tela,
Quandoquidem hic, sanie perfusus membra, propin
quat,
Prædaturus opes nostras, umbrasque, animasque.
Scandite tecta alacres, hostemque a limite telis
Arcete objectis, multa et compage serarum.
Regalem interea nos hic tutabimur armis
Objicibus crebris, et duris vectibus aulam.

Agmine facto illi summa ad fastigia currunt,
Vocibus horrisonis et tecta et mœnia complent,
Ecce autem Christus per tetra silentia rupit
Lumine sidereo, claraque in luce refulsit.
Heus agite, umbrarum proceres, attollite portas,
Portarumque seras, et magnos demite vectes.
Quid miseri audetis contra capere arma Tonantem?
Hic ego rex vester, frustra est obsistere regi.
Hæc ubi dixisset, subitus pavor occupat omnes,
Turmatim effugiunt, ululatibus aera complent.
Nec mora, cum sonitu postes cecidere solutis
Cardinibus, magnamque dedit collapsa ruinam
Janua, et admittunt concussa palatia Christum.
Obstupuit prior ipse Charon, seque abdit in ulva,
Et canis obstupuit claudens tria Cerberus ora,
Gorgones, Harpyiæque tremunt, pavet ipsa Megæra,
Tisiphone, Alecto, perculsæ luce molesta,
Ultrices Diræ, Furiæ, Parcæque sorores.
Et quid multa? silent gemitus, tormenta, dolores.
Quo simul ingreditur Christus, tremere omnia circum;
Sed gaudent animæ sanctæ, manesque piorum.
Primus Adam ante alios palmas ad sidera lætus
Extulit, et Dominum devota est voce precatus;
Exspectate venis miseris, o sancte redemptor,
Da requiem, finemque malis, fer ad astra redemptos:
Sic pater Abramus, puer Isacus, atque Iacobus
Procedunt alacres, juxta formosus Ioseph,
Et Moses sanctus, et vita insignis Aaron,
Et Josue invictus, reliqui regesque ducesque,
Et patriæ vindex Machabæus origine Iudas,

Inde alii patres, fama super æthera noti.
Candidus ille chorus Christum reverenter adorat.
Regius ante alios vates, notissima proles
Stirpis Iessææ, citharam tangebat eburno
Pectine, et ad numeros una omnes voce precati
Dulce melos pangunt concordi carmine vates.
Ante alios juvenis, qui Christum nuper ad undas
Tinxerat, hic lætis concentibus agnifer ibat:
Salve Erebi victor, domitor salve inclyte mortis,
Destructor scelerum, salve, o fortissime vindex
Amissæ vitæ, salve, o spes una salutis,
Aspice plasma tuum, sancte, et venerande Creator,
Et post tot gemitus nos duc ad regna polorum.
Tum Christus verbis animas affatur amicis:
Ponite corde metum, tristes secludite curas:
Ipse, ubi tempus erit, vos ad mea regna reducam.
Hæc dicens, fractis portarum molibus intrat
Horrendi Ditis regnum: quem protinus inde
Extractum, vinclis, et carcere frænat opaco.
Horrendum ille tonans, nequicquam palpitat artus,
Immordetque seras, indignaturque teneri.
At Deus, ille Stygis domitor, Phlegethonte relicto
Intulit Elysio raptos de carcere patres.
Hinc redit a tumulo redivivus, pervigil ipsum
Miles ubi clausum studio servabat inani.
Quos tremor attonitos sic fecerat, ut neque dictis
Auderent contra, aut sumptis insurgere telis.
Sed Solymam ingressi magnis terroribus urbem,
Surrexisse aiunt magno cum robore Christum.
Interea sese vitæ reparator amicis,

Discipulisque suis redivivum præbuit, et post
Quadraginta dies cœlestia regna revisit.
Quem mox venturum rursum exspectamus ab alto,
Arbiter ut justa cunctis det præmia lance.
Rex ergo noster Christus super omnia regnat.
Et veluti quondam belli statuere trophæa
Magnanimi Graium proceres, regesque Latini:
Sic Christus statuit celebris victricia pugnæ
Signa suæ, signa æternos mansura sub annos.
Arboris ipse crucem posuit, venerabile lignum,
De cujus ramis, fractis cervicibus, hujus
Vincti dependent oculis turgentibus hostes.
Ante alios Stygius Pluto de stipite pendet,
Arcubus attritis, telis, laqueis, pedicisque.
Hinc alia mortis de stipite pendet imago,
Pallida, cæca, ferox, elinguis, frigore torpens,
Dentibus excussis, et truncis naribus ora
Horrida commonstrans, et hiantia guttura late.
Fronde alia inferni dirupti janua pendet,
Postibus attritis, cum cardinibusque, serisque.
Fronde alia ira Dei, et sibi mens male conscia pendent,
Omnia quæ Christi roseo sunt tersa cruore.
Fronde alia patris primævi syngrapha pendet,
Dilaniata modis miseris, exstinctaque prorsus.
Tandem sordifluus valido de stipite mundus,
Plenus dissidiis, et multo crimine pendet,
Et variæ pompæ, et crudelia facta tyrannum.
Hos hominum Christus sævos absorbuit hostes,
Ut neque jam possint ultra damnare fideles.

His idem tentare datum, sed vincere nostrum est.
Id quoque per Christum, cujus victoria nostra est,
Cum patre, qui æternum sancto cum flamine regnat.

HILARIUS.

DE HILARIO
PICTAVIENSIS EPISCOPO.

HILARIUS, urbis Pictaviorum Aquitaniæ episcopus, factione Saturnini Arelatensis episcopi, synodo Interensi Phrygiam religatus, duodecim adversus Arrianos confecit libros, et quem de Synodis, quem ad Galliarum episcopos scripsit; in Psalmos commentarios, primum illum scilicet et secundum, atque a quinquagesimo primo usque ad sexagesimum secundum, et a centesimo decimo octavo usque ad extremum; in quo opere, imitatus Origenem, nonnulla etiam de proprio addidit. Sunt ejus etiam, ad Constantium liber, quem viventi Constantinopoli porrexerat; alius in Constantium, quem post mortem ejus scripsit; liber adversus Valentem et Ursatium et historiam Arimmensis et Seleucensis synodi continens ad præfectum Salustium sive contra Dyscolum; atque liber hymnorum et mysteriorum; commentarii in Mathæum; tractatus in Job quos de græco Origenis ad sensum transtulit;

alius elegans libellus contra Auxentium; no
læque ad diversos epistolæ. Aiunt quidam
aisse eum in Canticum Canticorum, sed a
hoc opus ignoratur. Mortuus est Pictavi
lentiniano et Valente regnantibus.

HILARII

PICTAVIENSIS EPISCOPI

GENESIS.

Parvimus monitis, tua dulcia jussa secuti,
Antistes Christi quæ dabat ore pio.
Si ego non canerem tanti præconia patris,
Munus opusque Dei, dum mihi lingua foret?
Nuca quidem, stridens, et nullis digna coronis,
Ingeniumque jacens: sed libet alta loqui.

Dignum opus et justum est semper tibi dicere grates,
Omnipotens mundi genitor, quo principe cuncta
Natalem sumpsere diem, atque exorta repente
Post tenebras stupido spectarunt lumina cœlo.
Cuncta hominum, pecudesque feræ, mille atque volucres,
Et quæ per liquidos discurrunt agmina campos,
Omnia per temet, per te qui maxima condis,
Ex te nata, pater, nec jam patris est pater alter.
Tu caput es primique caput, tu fontis origo,

Primus apex rerum, primus sator, omnia condens:
Nec tamen ex alio ducis genus, ipse perennis
Spiritus, antiquo vivens per secula motu.
Semper eris, quia semper eras: non mortis egenus,
Qui natalis inops, nec finem noveris ævi:
Ex te principium cui contigit: haud manet alter
Auctorem casus, nascentia terminus urget.
Omnia cum tegeret nigrum chaos, altaque moles
Desuper urgeret informis corpora mundi,
Atque caliganti premerent serotina nocte,
Nec species, nec forma foret, Deus intus agebas
Corporibus tectis mixtus, secreta potestas,
Jam tumidi ponens nascentia mœnia mundi,
Et varias rerum facies animasque futuras.
Utque caput prompsit victa ipse caligine noctis,
Sublimem attollens vultum, sensere tenebræ.
Mox Dominus rerum somnos discussit inertes,
Pigraque materies trepidavit nomine pulsa,
Commotaque simul natura, conscia partu:
Scinditur ingentis cumuli per plurima corpus,
Membra locosque simul metantur semina jussu,
Et jam confusæ descendunt viscera molis,
Sectaque per partes formas spectantia frusta,
Jam calor intus alit, et blando suscitat igni.
Ac primum cœli passus liber, omnia mundi
Complectens spatio, celso suspenditur orbe:
Terra gravis pigro descendit pondere ad imum,
Ac semet defixa, salo fundata, resedit.
Essetque ut spatium vacuæ regionis apertum,
Qua tener incedens mortalia pasceret æther,

: exire patris possent tot munera rerum,
ue ferrentur nullo per inane labore,
æ coguntur aquæ : mox limine certo
untur maria, ac finem non transilit unda.
oritur lux alma, dies quæ jussa vocari,
ntem tenero perfudit lumine mundum,
s opusque tuum prodens, tua maxima dona,
:re quæ genitor patria pietate parabas :
: hominum solers posset clarescere vita,
is æthereis quæ totas ducere luces
et, et ingenium diversa laude fatigat.
uitur nox atra diem, densæque tenebræ
oribus somnos quæ ferrent, otia fessis,
nctis unam faciem similemque figuram.
que dies varie rerum discriminat ora,
t cuique suum disjecta nocte colorem,
atque animos opera ad majora calentes,
ens variis mortalia pectora curis :
mage forma dies vitæ, nox mortis imago.
nc condens pater astra, polos quoque lumine donans,
a distinguit variis pertecta figuris.
er exsurgit, roseusque et fulgidus ore
er, puniceos spargit aurora capillos,
is agit sudum, ast important pleiades imbres :
juga, sunt plaustra, gemmantes flore coronæ,
que bissenis annum volventia formis.
aque præterea celsæ ornamenta domus sunt,
s seclum fulcis signis, et regia summa
, parens, varia stellarum luce coruscat.

Sed soli lux major inest, quem munere largo
Exultum genitor pleno dignaris honore.
Igneus ille jubar prælcelso vertice tollit,
Ore rubens patulo, cœli per mœnia fertur,
Astrorum ductor, mundi vigor atque elementa.
Ecce aliud mirum, mirum decus, en nova cursu
Mutat luna suum : quos perdit, colligit ignes,
Cornuaque exstinguens, perturbat limite fronten
Mox tamen ardescit completo circulus orbe,
Noctilucum lumen pascit sata sidera luce.
Nec tamen æterno quæ machina volvitur æthere,
Non tantum pictura poli est, nec celsa voluntas,
Mens ratioque subest, et rebus commodus ordo.
Hinc doctrina venit terris, hinc denique cunctis
Consilium agricolis, et qui maria alta pererrant,
Ut se, quaque ferant, luces prædicere possint :
Venturos norint imbres, siccumque serenum :
Tempore quo tauros campis inducat arator,
Et dubium tentet securus navita pontum.
Ignibus instructo cœlo, pater optime, terras
Excolere aggrederis, donas et munere opimo
Regna hominum, pecudumque larem, requiem
volucrum.
Planescunt campi, colles tumor arduus effert,
Subsidunt valles, florentia prata virescunt,
Saxaque durantur, pinguis se gleba resolvit :
Rumpuntur fontes, fluviis cunctis genus unde es
Herbarum variis consurgunt gramina campis.
Jamque seges tenera fructum fundebat arista,
Cum juga nulla forent, nec vomer, nullus aratri

iret, nullus proscissis taurus in arvis.
etiam vitis madido jam plena racemo,
rs falcis adhuc, et duri nescia ferri,
pineas celsis texebat collibus umbras.
rsa exoritur variarum forma ferarum:
drupedes animæ, necnon repentia terris,
untur pictis volucres per nubila pennis.
is ubi perfectis genitor jam divite mundo,
cta videt magni curam deposcere regis,
mare, qui terras, atque omnia nata gubernet,
que altum spectet cœlum, laudetque potentis
era magna Dei, ne sint hæc condita frustra:
c faciamus, ait, hominem. Dic optime cum quo
c loqueris? clarum est, jam tum tibi filius alto
let in solio, et terras respectat amicas:
faciamus, ait, hominem cui vultus imago
er erit, manibusque meis procedat in ævum.
opifex rerum, assumis tibi mollia terræ.
e virum formas: cujus mox costa cupito
nulier vultu: mulier nam costa viri fit,
mage cara viro, et lateri sit conjugis apta.
felix animal, summi cui dextra tonantis
pater: o felix nimium qui ducis olympo
enus et formam: si te non noxia terræ
piant vitia, et non blandus subruat error,
ien eris, cœloque redux mirabere regna,
promissa bonis fido pater exhibet ore.
i tibi multa Deus nascenti contulit ultro,
ieream faciem primum vultumque paternum,
ssumque pedum rectum, sublimia colla,
3o.

Ne qua mora in cœlos oculis spectantibus esset:
Tunc alacres promptasque manus vitæque ministras,
Atque domum divæ pectus rationis, et alti
Sedem consilii, fundendæ vocis honorem.
Hæc soli concessa homini: nam cætera motum,
Ut pecus, obtinuit, ventrem, præcordia, nervos,
Venarum rivos, et sparsum corpore sanguen,
Lætitiæque sinus, duri sensusque doloris.
Tu vero omnipotens, privato munere largus
Erga hominem manibusque tuis, operisque favore,
Impendens, patria pignus pietate colendo,
Ne quid divinis modo desit vultibus, ignem
Ætheris inspiras, et sacræ mentis opimam
Indulges partem, permiscens corpore totam.
Tunc meminisse licet veterum, præsentia nosse
Hinc datur, atque animæ fas est ventura videre:
Hinc loquimur canimusque Deum, hinc quoque sidera cuncta,
Terrarumque viget cultus, pontusque movetur:
Hinc artes nomenque, pudor, prudentia, justum:
Hinc animi surgunt fortes, hinc pergit honestum,
Virtus, quæ ducit castos ad limina cœli.
Ergo hominem pleno perfectum munere, terris
Præponis, genitor, rerum cui tradis habenas:
Cuncta habeat subdatque sibi, vivatque perennis.
Telluris dominus, famulus tuus: omnia mundi
Possideat, tantum Domino tibi serviat uni.
Postquam primus homo vetito se pascere ligno
Non timuit, captusque dolis se præbuit angui,
Stat reus et nudus, dejecto lumine, vestem

Implorans, Dominumque fugit, vultumque recondit:
Culpa comes sequitur, peccato obnoxia vita,
Debilitant vires cœlo venientia dona,
Æthere demissus paulatim deficit ignis,
Frigore peccati torpentia corda rigescunt:
Cura cibi ventrisque subibat, cura tegendi
Corporis, et sacrum subeunt mortalia pectus.
Nascitur hinc proles peccati, germinat inde
Deterior soboles multo, pejorque priori
Progenies sequitur, gradibus ad crimina crescens,
Crimina quæ stimulis acuunt dementia corda,
Teque pater variis armante.....
Tum primum venienti operas incumbere terris,
Intempestivus descendit nubibus imber:
Fulmina tum primum cœlo dejecta sereno,
Horrida tum grando turbatos verberat agros,
Et tonitru altisono confractus murmurat æther:
Nec tamen ista malos revocant: furor impius orbem
Obsidet, et laxis rabies defertur habenis:
Bella placent cædesque, simul perjuria, fraudes,
Mentirique libet, rapere est amor, abdere furta:
Nulla fides populis, nulla est jam veritas usquam:
Diluvio abluitur terrarum crimen et undis:
Virque unus residet generis populique refector.
Arca tegit paucos, castorum semina servans,
Jamjam venturi facies monstrata lavacri
Atque unus multis per quem data lance renati....
Sed septos servans ecclesia partim.....
Postquam diluvii cecidit tumor, unda resedit,
Ales paciferæ folium portavit olivæ,

siccis revolans pennis, dedit omina pacis,
Tum populus surgit melior, tum purior undis
Gens hominum magnos terris paritura nepotes:
Inde sacerdotis in cœlum dedita corda.
Hinc inter flammas pueri cantare parati,
Et puer impasti quem non tetigere leones:
Tum reges cecinere Deum, tum vera Prophetis
Ora sonant cœli sobole splendentia terris:
Quamvis cuncta Deo servirent crimine victo,
Attamen antiquos etiam nunc gutta veneni
Spargebat po[illegible]et erant vestigia fraudis,
Quæ bonus abluer[illegible]loctor melioribus undis.

VICTORINUS.

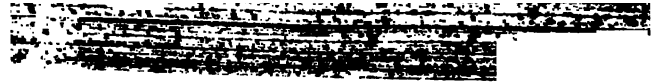

DE MARIO VICTORINO.

CTORINUS, natione afer, Romæ sub Cons-
io principe, rhetoricam docuit; et in extrema
ectute, Christi se tradidit fidei, hujus carmen
ametrum superest de septem fratribus Ma-
bæis cum matre ab Antiocho Epiphane
remptis.

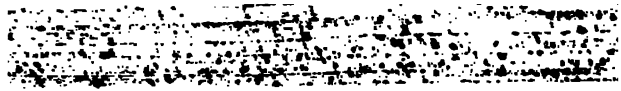

M. VICTORINI

DE

RATRIBUS MACHABÆIS

CARMEN.

fuit Antiochus Syriæ ditissimus olim,
ijus regno mater natique fuisse
em, ut fama refert, de sancta gente creati:
s cura assidui generis meminisse jubebat,
gi servire datæ : sic namque volentes
›opulo meliore Dei sua jura tenebant.
avidus mutare fidem, mutare timorem
it, et ut populo pariter misceret iniquo,
nia promittit matri, promittit et illis,
ıidquid posset totum perquirere regnum,
:mutaret mentes, sensusque priores,
:ret, et natos alios sibi fingere mores.
ıegat, tacitumque premit sub corde dolorem.
: postquam nulla potuit compellere præda,
avit primum tormentis vincere sævis.
ılit illa tamen gemitus, et tristia regis
›era non timuit : victum se vidit ut ille,

Heu quid agam? dixit: vincor, quid plura? dolenti
Non tamen effugies: plus est, quod plura dolebis.
In natos sævibo tuos, licet improba perstes,
Hac certe ratione meum sanabo dolorem.
Sustulit illa manus, cœlumque inspexit in altum
Emittens gemitus, et talia verba locuta est:
Tu licet et gazas tradas, et regna tyranne,
Non capimur regum donis, nec munera sanctis
Eripies promissa Dei: spes certior illa est,
Quæ vitam nobis promittit tempore longo:
Hanc sequor, hanc didici, non lubrica tangere regna
Sumere divitias facile est, et perdere vitam.
Sed licet et flammas post verbera sæva mineris,
Nil mutare potes: primis accepimus annis
Virtutem cum lege datam: mihi linquere certum est
Quidquid sæve jubes. Natis, quod dura minaris,
Hoc solum poteris matrem turbare timore:
Est mihi namque Deus spes, est mihi certa meorum
Per quem jam sperem te nullum vincere posse.
... fave, cœlique Parens, te justa rogamus.
Rex furit Antiochus, turbataque corda tumebant,
Concutit et sævos testatus lumine vultus,
Miraturque diu possit quod femina tantum.
Miles, ait, pare regi, pareque satelles,
Vos famuli parete mihi, data regna furenti
Femineo tormenta malo, sævire furentem
Femina me cogit, quod plus est, femina vincit
Regis jussa sui, sed non impune locuta est,
Membratim pereat: septem nam perfida natos
Intra regna tenet, quorum qui primus habetur,

Hic primus pereat : pereant sic ordine cuncti,
Cratibus impositos subjectis urere flammis
Cernat ut ipsa suos, sic cernat ut aspera natos
Pœna aut quem maneat, celeres decet esse ministros.
Interea fecunda parens, jam crine soluto,
Astitit hortanti similis, jam pectore nudo
Ubera protendens, natorum alimenta suorum,
Non confusa stetit, natumque ut vidit ad ignes
Inconstante gradu timidum procedere, dixit :
Tu mea progenies, tu primus respice matrem,
Tu nunc certe meus, matris tu nate memento,
Te primum peperi, tu nunc imitare parentem,
Sume meos mores, et regem vince tacendo;
Tum poteris durare diu, sic tempora vinces
Perfida, ne superet sanctos violentia regis.
Utere consilio, regis ne damna timete,
Fortior est isto, saxoque potentior ipso :
Ingredere ut juvenis, patienter vince dolorem.
Ille modo ad matrem vultus, modo tollit in altum.
Dumque tacet, tacitusque rogat quem debet, et orat,
Non sensit rapidos subjectos cratibus ignes,
Corpus inane fuit, mater gavisa dolore est,
Et dixit : Vici, vincam si sæpius orem,
Duret natorum virtus incognita regi,
Sed jam nota Deo populi qui pectora novit.
Finierat primi partus fecunda dolorem,
Sed remanente metu, pro pluribus anxia mater :
Dissimulatque tamen, ne regem gaudia tangant.
Rex stupet Antiochus, nec credit posse sequentes
Pœnæ tale genus similes pervincere natos;

Cœpta jubet peragi, mater non territa mansit;
Sed tamen ut vidit pallentem assistere natum,
Hæc secum volvens, aliqua jam parte levata:
Ecce secunda mihi partus producitur ætas,
Quam similis fratri formoso pectore, dura
Si sequeris primi partus vestigia nostri,
Esse meus poteris, et sic reparare salutem,
Quam jam frater habet; matris præcepta secutus,
Pone metus, regisque minas contemne furentis,
Regnaque quæ parvo labitantia tempore dantur.
Non poterit post ista tibi rex iste nocere,
Temporis ecce levis accensus cogitur ignis;
Virtutis locus est, languentem pone timorem,
Sume animos, nostri generis si sensus inhæret,
Hic qui sceptra tenet, regno qui sævit in isto,
Tempus inane regit: regnum vitamque cremari,
Damnarique nocens æternos sentiet ignes:
Tu securus eris, turba comitante piorum.
Accipe nate meos vultus, et respice cœlum,
Auctoremque Deum, per quem tibi vita paratur
Hæc melior, fratrisque tui vestigia calca.
Non quod rex jussit, sed quod Deus imperat, ami
Sicut erat monitus matrem cœlumque videre,
Constitit, atque hilari vultu contemnere regem
Cœpit: et ut ridens ardentes irruit ignes,
Collapsusque jacens anima superante quievit.
Mater ut hoc vidit, rigido sic ore locuta est:
Felix parte aliqua, cum jam vis, nec potes omnes
Sæve tyranne meos trucidando vincere natos.
Te gravior nunc pœna manet, crudelis, in igne

n patiere brevi : Deus hic namque omnia cernit.
duo securi contempto rege manebant.
melior jam matris erat, jam tertius instat
locus pœnæ, si pœna est vincere regem,
rvire Deo : laus est, non pœna furentis.
rtius attrahitur juvenis mandante tyranno,
nondum satiatus erat : furor intus et iræ
bant pariter, quod fortia pectora fratrum
rat impavidi regis superasse furorem.
titit ante pedes juvenis florentibus annis,
gius forma : diro qui regna teneret
ior Antiocho, et sic meliora secutus
ıa, vocante Deo. Mater cui talia fatur :
pe nate tuæ securus dicta parentis,
)e, ne segnis reddas virtutis honorem.
tibi jam fratres pietatis sede manentes,
locus est melior quam regna labentia regis :
rum si proprios attingis pectore sensus,
)r apud populos regem superasse fereris,
t fama tuos jam misit in ardua fratres :
accede precor : sunt hæc, sunt apta dolenti
empsisse nefas, et jura relinquere regis
miti, quem nulla manet post ista voluptas.
juvenis tacito mittebat murmure vocem,
nti similis, palmas tendebat in altum,
ıixoque genu matris figebat in ore,
licet aspectum corpus, qua turba tenebat.
simul admonitus, cratem conscendit, in ignemque
pidus, certaque fide sua membra locavit,
taque quæ superest anima inviolata recessit.

Conciderant flammæ tepida remanente favilla,
Illæsum corpus tellus adaperta recepit.
At mater dubitans gemitus an gaudia sumat,
Hæsitat, et querulo sic est sermone locuta:
Quid nunc dire paras? jussis paremus, et omnes
Munera, sed partus custos ne subtrahat ulla,
Sed licet ipse velis, non sum passura tyranne:
Omnes nam pariter pereant certamine tanto,
Temporis ipse tui mutes licet horride pœnam,
Duraque quæ sanctis eadem sententia natis.
Sed graviora paras, si sunt graviora, minari,
Quodque meos cernis vultus horrore teneri,
Gauderes partem quoties decernis in istam.
Ardet at ipse magis rapida rex concitus ira,
Contemnique putat, ne sicut cætera fratrum
Turba ferat pœnas, matrem hoc quoque quæreresenti
Duraque in exitium quartum producere natum
Pene manu voluit: lassati namque ministri
Nec regis furias, nec regem ferre volebant.
Proh pudor! erubuit vultus ostendere matri
Natus, et attonitam mentem confundere cœpit.
Hunc postquam stantem submisso lumine vidit,
Talibus aggreditur dictis, monitura timentem:
A primo quartus partus, mihi quartus ab imo,
Quæ nunc verba tibi, quæ possum dicere nate?
Hoc nisi, quod cœli durata potentia tecum
Sit simul et virtus, et sanctus originis auctor.
Illi debemus regi, quodcunque rogamur.
Ille dedit nobis Abraham cum semine sancto,
Per quem nobilitas, per quem genus omne probatur,

Quod manet in Dominum : sanctus cui nascitur Isac
Tunc cum jam nullum natum sperare senectus
Sponte sua poterat, sterilis quia Sarra manebat :
Attamen hæc peperit, generique propagine cœpta
Ex insperato remanent tibi Sarra nepotes,
Esaus et patriam deductus Jacob in unam,
Quos certum est partu gemino peperisse Rebeccam :
Hinc sumus, hinc orimur, genus hoc tibi nate petendum,
Tu tibi pande viam generis, quis in arce piorum,
Quorum progenies totum dispersa per orbem,
Invidiam patitur? Dominum quia sola potentem
Mente colit, mixtæ nec turbæ accessit iniquæ.
Quid tibi cum tristi vultu? quid lumina terræ
Fixa tenes? cœlum potius cœlique parentem
Conspice : nec dubita, mater tibi prospera monstrat.
Quidquid id est, patienter adi, consensibus auge
Turbam nate meam, numerumque hortare sequentum.
Nec decreta parens luctus et gaudia mixta
Finierat claros monitus, tum luminis orbes
Ipse levat, matremque oculis attendere cœpit,
Nil jam triste gerens : habitus, vultusque fatentur
Se timuisse nihil, nisi tristia vulnera matris
Per partus divisa suos : sed et ipse citato,
Elapsus manibus, cursu conscendit in ignes.
Mira loquar, non flamma comas, non contigit ora :
Exanime ut corpus flammæ superaverat ignis,
Ore patente tamen, tacite qua spiritus iret,
Unde acceptus erat, pariter cum sanguine fugit.
Hoc ipso est gavisa parens, quod qui modo tristi

Constiterat vultu, fretus quod pectore tuto
Paruerit monitis, regis contemptor et iræ.
Sic exorsa parens, cum rex dubitaret in illos
Qui superant gemitusque daret, pia turba ministri
Regem execrantur, tanto sermone querentes:
Protrahe, quid dubitas? nulli jam parcere debes,
Nec potes, ut cupias, decretum rumpere nulli:
Appello Regem, totum qui temperat orbem,
Qui mare, qui cœlum, cœli cui sidera parent:
Quod nisi producis, timor est, jam segnius instas,
Jam sentis quem pœna petat, jam gloria nobis
Parte in utraque manet, liceat producere nullis.
Nam quoscunque tuum jussisti excedere regnum,
Forsitan hoc morem credas furiose tyranne,
Longa magis vita est, regnoque potentior isto
Quod regis, extrema hujus jam parte moraris?
Hos quoque si metuis, superant ætate minores,
Contemptuque simul vincunt tua regna superbe.
Sed perage imperium, nec partus divide nostros,
Hos quoque da flammis, et viribus utere regni:
Mortalis tamen es, nec in ævum regna tenebis.
Concipit Antiochus furias, sævusque tyrannus
Exhibet, et gemitus intra sua pectora volvit:
Consentit cum mente color, tristisque gravatos
Attollit vultus, et talia verba profatur:
Hæc tua libertas, et dira potentia linguæ,
Atque hic quem tumida portas cervice rigorem
Sentiet irati regis quid vulnera possint.
Si nondum es satiata malis, et fingere tentas
Lætitiam, luctusque tuos in gaudia vertis,

Non mutabo necem, gaude, lætare, triumpha,
Dummodo sic vincas, ut sis suprema tuorum.
Sic furiosa nimis natorum funere gaudes?
Hoc quoque do flammis, hoc, nec mutare potestas
Ulla potest decreta, modo: tu vive superstes
Natis orba tuis, et ne mea jussa morentur,
Ordo suos peragat cursus. Producite natum,
Nec vano pereant ignes, dubiusve videre
Rex post ista reor, timor est mihi femina nullus.
Præcipuus de gente tua produceris index,
Quam specie mirande puer, cui pectore virtus
Firma manet, jam quæ poterat vel vincere regem.
Ad quem sic placido mater sermone locuta est:
Si dare complexus matri tibi nate liceret,
Confitetor soli post vulnera nate dedissem.
Sed me dura vetat, tristisque potentia regis:
Sed neget amplexus, dum sit vox libera nobis,
Et liceat meminisse Dei, legemque tenere
Non a rege datam, sed quam Deus arbiter orbis
Tradidit, et mundi rector, Mosesque petitam
Accepit, populoque dedit: quam maxima laus est
Nosse Deum, merito cui nos tribuamus honorem.
Tu modo ne dubita monitis parere parentis:
Sed vigor et virtus, penitusque in pectore toto
Mens maneat jam plena Deo: sit fortior ætas
Quam regi sperare fuit, sperare jubentis.
O quanta est virtus, quanta est fiducia fortis!
Sed tu quid dubitas medias evincere flammas?
Victor eris, mihi crede, puer, victorque redibis.
Ossibus et validis miscebit corpora nervus,

Servatasque animas iterum in nova viscera reddet.
Sed ne forte tamen rapidus te terreat ignis,
Fratrum sume animos, æternumque inspice numen.
Jussa facit, tacitusque Deum testatus, et orat
Murmure quo poterat, puerum non impedit ætas,
Amplius haud timet ille necem, matrique volenti
Paruit, et dicto citius superirruit ignis.
Cesserunt flammæ, cessit dolor omnis, et una
Corpus et ignis erat, corpus superaverat ignem,
Spiritus ante tamen placidas superaverat auras.
Læta dolet tacite mater, pressitque dolorem
Lætitia, luctusque suos in gaudia vertit,
Non de præteritis, sed de puerilibus annis
Qui superant, ne forte negent, ne forte timorem
Concipiant animis, regique accedere malint.
Quo minor est ætas, major metus, anxia secum
Dividit et curas, et spes, et sic timor una
Luctantur, matrisque piæ per viscera cursant.
Spes tamen est melior, natum ut producere vidit,
Et procul intrantem: Videam quid possit in isto
Spes conferre mihi, vultus agnoscere nostros
Debet et hic, fratrum et numero parere suorum.
Forsitan hunc solum puerilia pectora tangent,
Indigneque feret quod sic velut hostia detur.
Alloquar, et paucis conabor dicere verbis,
Sit memor ut potius generis, quam temporis hujus.
Si te nobilitas generis, si tangit origo,
Respice nate tuos, et nos quoque respice nate.
Noli annos memorare tuos, puer incipe verum
Pectore ferre Deum, tradent hoc secula seclis,

tu forte petis : des nunc exempla futuris
oribus, mundo quod ames nil amplius hoc est :
ce quæ fugias, et quam meliora petantur.
e sollicitet miseri fallacia regis :
rescas ipsi nunc in contraria victor.
ns exstinctus flammis, sic deinde recessit :
dederat corpus, tellus adaperta recepit,
aque quæ superest anima inviolata recessit.
amvis lassa parens per tot sua vulnera, regem
lit, ast animo pariter manibusque supinis
abuit voces, et talia verba locuta est :
egis imperium cœli, terræque, marisque,
a qui cœlis, qui das animantia terris,
oribus pisces, ventum qui verberat auras,
prima mei cupidæ fiducia surgit,
haos implicitum cæca caligine miscens
lis in partes, et das noctemque diemque,
mque et rapidum solem, qui tempora servent,
st hæc hominem, cujus de semine mundus
pletur, mortale genus, tum lingua liquescit
na per gentes, sapor est tamen omnibus unus :
ui mutavit meritis hominumque loquelas.
a referre mora est, cœptis insistere certum est :
are divisum virga volvisque tenesque,
pede per siccum populus transcenderet æquor,
pti effugiens mortem, regemque Pharaon,
sibi sanctorum numerum servire jubebat,
m tua majestas Mose duce transtulit omnem,
atumque tua totum virtute redemit.
a dabat fructus, quos te cogente ferebat,

Occupat et totis quæsitam lympha latebris :
Humor erat nullus, cuncti clamore querentes
Poscebant Mosen, daret ut sitientibus undas,
Ad quos ille brevi sic est sermone locutus :
Credite posse Deum, quidquid petieritis illum,
Sed tamen hanc virgam durum diffindere saxum,
Ut veniant fontes tota regione morati.
Percussitque simul : dicto velocius, amnis
Emisit saxum fontes dulcedine prima.
Confiteor, totus cum sit tibi debitor orbis,
Tu quidquid possunt gentes, potes omnia solus :
Tu mortale genus curas, onerasque levasque,
Te precor, attonita confirma mente timentem,
Ne desit fratrum numero meus infimus infans,
Ignarusque sui, quem jam procul ecce teneri
Conspicio, turba circumveniente frequenti.
Hunc propter solum lacrymas, quas commovet ætas,
Unus enim superest, de quo mihi maxima cura est,
Ne tener ignoret qua sit de gente creatus.
Hunc ego si possim secreto apprendere solum,
Blandirer, patriumque genus patriamque docerem :
Sed quæcunque tamen potero, solatia mittam.
Parve puer, tenerisque tuis mihi carior annis,
Carior es regno, vita quoque carior ipsa :
Tu potes in totum victricem reddere matrem,
Tu finis parvus, finisque future malorum :
Si te cura mei tangit, si matris odorem
Mente create tenes : quamvis et carus, et infans,
Hoc magis aure pia dictis attende parentis.
Primum disce puer, quid sis post ista futurus,

tiens fueris : tunc te mihi care futurum
docent, fratrum sanctorum in parte locatus
quie securus eris, dum secula cursus
suos peragunt, finito tempore certo
lucem repetes, æternaque regna videbis.
maculata malis, sed erit concordia sanctis,
norti locus ullus erit, nec bella citatis
:entur equis, sed pax æterna manebit.
:m crede tuæ semper cupidam esse salutis,
mihi cur tristi vultu sic dicta repellis?
refugis? miserere mei, miserere tuique.
eat, prior ire velim : vetor ecce, sed ibo
, cum victorem cernam te nate malorum.
sperare jubes? solus mea dicta moraris?
adhuc æquum renovas mihi nate dolorem?
is, an damnas quoque me fratresque genusque?
ne forte velis oro te, et deprecor audi :
go te parvum nutrivi nate papillis,
:r ego has precor, et fletus lacrymasque meorum.
meare velis, remeabis solus et hujus
tibi jam fratres dederint solatia vitæ :
coras fratrum sanctissima nomina, matrem,
nus et patriam, si talia dicta recusas.
quanto melius vitam servabis in ævum,
ias tandem, quidquid fecere priores?
nter depone metus, depone timorem :
ipe mente Deum, vires dabit ille viriles.
:c dum mater agit, puer ad præcepta parentis
icit, et solum se vidit ut esse relictum,
lit ad cœlum vultus, palmasque supinas,

Et sic voce potens aeternum numen adorat,
Secum et sic pariter secum nutuque rogabat:
Vinceret ut regem, saevos et vinceret ignes.
Atque ita non segnis, nec pro puerilibus annis
Prosiliit intrepidus, medios delapsus in ignes,
Vicit quidquid erat, sic ut vitam iret in altam
Spiritus, et [illegible] peteret secreta piorum.
Dum puer ista gerit, solverunt gaudia matrem:
Jamque ut erat invicta malis, jam voce negata
[illegible] collapsa suorum,
[illegible] resolutaque membra quierunt;
Sic pia et ante sanctorum in parte recepta est.

TYPHERNUS.

TYPHERNI

CARMINA.

I. DEPRECATIO AD VIRGINEM.

Virgo decus cœli, virgo sanctissima, virgo
Quæ super angelicos es veneranda choros;
Tu niveus formosa rosas, tu candida vincis
Lilia, tu vultu vincis et astra tuo.
Pura, columbellæ similis, quam lactea vestit
Penna, nec in toto corpore menda sedet.
Quas tu non longe præcellis virgo sibyllas?
Quæ tibi conferri denique diva potest?
Tu mater dilecta Dei, tu sponsa vocaris,
Præcipua tantum virginitate places.
Quæ licet edideris, dictu mirabile! Christum,
Attamen ut fueras, intemerata manes.
Per te nostra caro, meritis ita femina fulges,
Est immortali conciliata Deo.
Tu sacrum templum, tu fons uberrimus ille es,
Cujus inexhaustam detrahit unda sitim;
Imus ad æthereas te nos interprete sedes;

In cœlum per te virgo patescit iter;
Auxilio regina tuo non ullius arma,
Nullius horremus te vigilante minas.
Tu clypeus, thorax, et tu mortalibus unum
Præsidium miseris, profugiumque pates.
Cum malus assidue mortales raptor oberret,
Esuriens pavidas ut lupus ambit oves.
Tu facis insidias ejus vincamus, et artes,
Tu rapido tutos a phlegethonte facis.
Tu precibus supplex nunquam cessantibus oras,
Ut nati fiat mollior ira tui.
Ni facias adeo passim crevere nocentes,
Funditus humanum deleat ille genus.
Tu pia sperantes in te non deseris unquam,
Tu vanas clemens non sinis esse preces.
Tu das optatam languenti sæpe salutem,
Eripis e duro carcere sæpe reos.
Te vocat in partu mulier, te miles eandem,
Subvenias querulo saucius ore rogat.
Sæpe procelloso jactatis æquore nautis
Dirigis in portum stella serena ratem.
Erigis afflictos, ægris solatia præbes,
Sæpe venis terra, sæpe vocata mari.
Tu morbos, diramque famem, bellumque coerc
Exigis a terris pestis et omne genus.
Hinc votiva tuis ponuntur munera templis,
Quæ sita sunt virgo millia multa tibi.
Nemo per hæc tutus sine te deserta viator,
Nemo per hoc pelagus te sine sospes erit:
Et quoniam claudis portas, et pandis olympi,

Et quia tu talis, et quia tanta potes,
Per precor auxilium virgo sanctissima nobis,
Et servatricem porrige quæso manum.
Illisa est scopulis et fundo impacta carina,
Nec sine te navis currere nostra potest:
Nam nisi pro solita tu nos pietate misellos
Foveris, ad cujus confugiemus opem?

II. ORATIO AD BEATISSIMAM VIRGINEM.

Regum sancta parens alto quæ a sanguine ducis
Principium, virtute potens, o pacis amatrix,
O patriæ cœlestis honos, o vita, salusque,
Spesque hominis, quam terra, poli, mare, sydera adorant.
O requies tranquilla piis, o nata parentis,
Atque patris dilecta parens, qui crimina falsi
Sanguine in humano reparavit imagine mundi
Luce replens animas radiorum ardore tuorum.
His oculos inflecte tuæ pietatis amore
Votis virgo libens, et servi justa precantis
Exaudi regina preces, quem criminis acti
Pœnitet, et scelerum terrent monumenta priorum.
Quanquam cuncta tuis speculeris ab æthere toto
Crimina luminibus, pateatque ex ordine fati
Quidquid agat mortale genus, tamen omnia nutu
Qualiacunque tenent peccantia corda resolvam.
Me miserum male grata viris, male grata Deoque
Detinuit quoties propulsa superbia cœlo.
Tisyphone anguineos sæva laniante capillos,
Ipse ego sæpe malis furiis agitatus et ira

Non timui tentare nefas, virtutis amore
Semper avara manus, Veneris sub amore jocosæ
Prodigus, et Paphiæ sacrandæ jura tenere.
Non ego Thyrsigeri contempsi dona Lyæi
Luxuriante cibo, et stomacho mittente vapores.
Otia luctificam sumunt populantia mentem
Sæpe meam, et nulla misero virtute receduut
Tempora; inexstinctus quoties per membra cucurrit
Livor edax populat cali[illegible]ec flamma medullas.
Nam dolui, quando fla[illegible] cæca secundo
Prospexit fortuna viros, [illegible]tiesque sub astra
Sustulit, ut casu [illegible]viore, profecto
Lætus, ut empyr[illegible]uiescere cœlo.
Detinuit mentem tumidam, et fera pectora inanis
Gloria, sæpe truces volui post dicta nefanda
Commaculare manus, divina heu jura, fidemque
Amisi quandoque miser; pietatis imago
Nulla animo comperta meo est; tot crimina pangas
Sortis amaræ animam, bibulis quot inundat arenis
Æquor, et æthereo quot sunt sub cardine plumæ,
Sydera quot claro fulgent rutilantia cœlo.
Ergo parens et sponsa Dei, quæ sola furores
Concilias, quæ sola reples dulcedine mentem,
Ad te confugio, servi miserere precantis.
Ne miserum incaute superetque, prematque gemen
tem
Hostis, et ultrices lacerent mea pectora diræ.
Admisi quodcunque nefas, quodcunque putavi.
Pœnitet, et duris quatiens mea pectora pugnis
Exclamo miserere mei; mihi frigidus horror

ɪmbra quatit, quoties animo peccata revolvo.
ınc animam, tantis quæ stat subjecta procellis
ige, et obscuro pia virgo e carcere solve.
'or et ira male fugiant de pectore curæ.
me oculos converte graves miserata labores
que hominum, miserique preces neu despice servi;
rce animum versare dolos, me pelle tremendis
tibus, ardentes odiorum exstingue favillas.
nque animam commendo tibi cum corpore virgo
emerata meam divinæ lucis egentem.

III. DEPRECATIO MATUTINA AD OMNIPOTENTEM DEUM.

OMNIPOTENS, quem mente colo, pater unice rerum,
ıorate malis et nulli ignote piorum,
incipio, extremoque carens antiquior ævo
ıod fuit, aut veniet; cujus formamque, modumque
:c mens complecti poterit, nec lingua profari;
:rnere, quem solus, coramque audire jubentem
s habet, et patriam propter considere dextram
ɔn genito genitore Deus, qui fraude superbi
ffensus populi gentes in regna vocavit,
irpis adoptivæ meliore propage colendus,
:rnere quem licuit proavis quo numine viso,
: patrem vidisse datum, contagia nostra
ni tulit, et diri passus ludibria lethi
ıse iter æternæ docuit remeabile vitæ.
ec solam remeare animam, sed corpore toto
elestes intrare plagas, et inane sepulcri
rcanum vacuis adopertum linquere terris;

Nate patris summi, nostroque salutifer ævo,
Virtutes patrias genitor cui tradidit omnes,
Nil ex invidia retinens, plenosque datorum,
Pande viam precibus, patriasque hoc perfer ad aures
Da pater invictam contra omnia crimina mentem
Vipereumque nefas nociturî averte veneni.
Sic fatis antiquam serpens quod prodidit Evam,
Deceptumque adjunxit Adam; nos sera nepotum
Semina veridicis ætas prædicta Prophetis
Vitemus laqueos, quos lethifer implicat anguis.
Pande viam, qua me post vincula corporis ægri
In sublime feram puri qua lactea cœli
Semita ventosæ superat vaga nubila lunæ.
Qua proceres abiere pii, quaque integer olim
Raptus quadrijugo penetrat super æthera curru
Helias; solido cum corpore prævius Enoch.
Da pater æterni speratam luminis auram
Si lapides non juro deos, unumque verendi
Suspiciens altare sacræ libamina vitæ
Intemerata fero. Si te, dominique, Deique
Unigene cognosco patrem, mixtumque duobus,
Qui super æquoreas volitabat spiritus undas.
Da genitor veniam, cruciataque pectore purga
Si te non pecudum fibris, non sanguine fuso
Quæro nec carnis numen conjecto sub extis,
Si scelere abstineo errori obnoxius, et si
Opto magisque fido bonus, purusque probari
Confessam dignare animam, si membra caduca
Execror, et tacitum si pœnitet, altaque sensus
Formido excruciat, tormentaque sera gehennæ

cipat, patiturque suos mens saucia manes.
ater huic nostro fieri rata vota precatu;
metuam, capiamque nihil; satis hoc rear esse
d satis est; nil turpe velim, nec causa pudoris
mihi, nec faciam cuiquam quæ tempore eodem
im facta mihi, nec vero crimine lædar:
maculer dubio. Paulum distare videtur
ectus, vereque reus male posse facultas
a sit, et bene posse adsit tranquilla potestas.
tenui victu atque habitu; sim carus amicis,
mper genitor sine vulnere nominis hujus
animo doleam, non corpore cuncta quietis
gantur membra officiis, nec saucius ullis
ibus amissum quidquam desideret usus
: fruar; securus agam; miracula terræ
la putem, suprema mihi cum venerit hora;
timeat mortem bene conscia vita nec optet.
us ab occultis cum te indulgente videbor:
nia despiciam, furit cum sola voluptas
icium sperare tuum, quod dum sua differt
apora, cunctanturque dies procul exige sævo
diatorem blandis erroribus anguem.
c pia, sed mœsto trepidantia vota reatu
:iste apud æternum placabilis assere patrem
vator Deus, ac dominum mens gloria verbum
ius ex vero verum de lumine lumen.
erno cum patre manens in secula regnans
sona quem celebrat modulato carmine plebes
responsuris ferit aera vocibus, Amen.

DAMASUS.

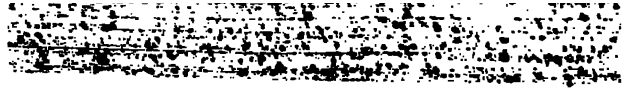

S. DAMASI

VITA.

MASUS, natione hispanus, nobili atque clara
lia ortus est; iisdem temporibus floruit,
us in scribenda historia nobiles habiti sunt
us Orosius et Eutropius qui de rebus ro-
s libros plures composuit: adeo modestus
)amasus, tamque excellenti virtute ornatus,
genti studio creatus Romæ fuerit Pontifex
imus, repulsis atque improbatis illorum
sationibus, qui nomine adulterii conaban-
famam atque innocentiam ejus insimu-
Plura de isto poeta relata sunt apud illos
ores qui de gestis pontificum scribunt:
ie desunt qui referant, ipsum pervenisse
extremam senectutem, ac sub Theodosio
isto periisse, cum octogesimum annum
et.

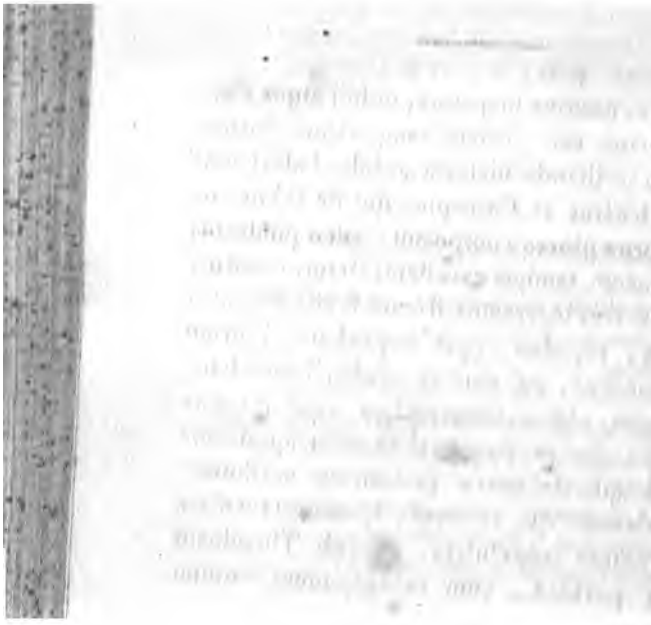

SANCTI

DAMASI

EPISCOPI

CARMINA.

I. DE LAUDIBUS PAULI APOSTOLI.

Jam dudum Saulus procerum præcepta secutus,
Cum domino patrias vellet præponere leges,
Abnueret sanctos Christum laudasse Prophetas,
Cædibus assiduis cuperet discerpere plebem,
Cum lacerat sanctæ matris pia fœdera cæcus,
Post tenebras verum meruit cognoscere lumen.
Tentatus sensit possit quid gloria Christi.
Auribus ut dominum, vocem, lucemque recepit,
Composuit mores, Christi præcepta secutus.
Mutatus postquam placuit de nomine Paulus,
Mira fides rerum subito trans æthera vectus,
Noscere promeruit possint quid præmia vitæ.
Conscendit ratus martyr penetralia Christi.
Tertia lux cœli tenuit paradisus euntem.
Colloquiis Domini fruitur; secreta reservat
Gentibus et populis, jussus prædicere vera.
Profundum penetrare maris, noctemque, diemque

Visere, cui magnum satis est vixisse, latentem.
Verbera, vincla, famem, lapides, rabiemque ferarum.
Carceris elluviem, virgas, tormenta, catenas.
Naufragium, lacrymas, serpentis dira venena,
Stigmata non timuit portare in corpore Christi.
Credentes docuit, possent qui vincere mortem.
Dignus amore Dei vivit per secla magister.
Versibus his breviter fateor beatissime doctor
Paule, tuos Damasus volui monstrare triumphos.

II. ELEGIA IN HIERUSALEM.

Lusimus in teneris Venerem lascivius annis,
Lusimus unguentum, pocula, serta, jocos.
Crinis inest cano capiti, ver fluxit et æstas,
Præstat in autumno carpere poma senem.
Præstat et excussis caput hoc fœdare corollis,
Cum Deus humana cæditur ipse manu.
Figitur et crucibus, madet heu calvaria tellus.
Sanguine; tu nati funera mater agis.
Impia Hierusalem nonne hic Deus ille, superbas
Perdidit in pelago qui Pharaonis opes?
Non Deus ille tuus, toties qui cladibus hostes
Affecit, quo tu libera semper eras?
Impia Hierusalem, nonne hic Olophernis ademit
Cervices? nonne hic te dabat esse deam?
Adde quod iste tuis etiam præsepibus infans
Vagit, et hunc dominum bos et asellus amant.
Impia Hierusalem, non sidere cernis eoo
Adventare magos, qui tria dona ferunt?
Quo furis Herodes, strictum quid comprimis ensem?

Debetur gladiis non cruor iste tuis.
pia Hierusalem scelus hoc parat, æra profano
Dantur discipulo proditionis opus;
:et erumpunt portis, orabat in horto
Christus; agunt strepitum, conjiciuntque manus.
ncque Deus trahitur, donec fora celsa Pilati
ngreditur; sedit hic prætor, et ora movet.
citi comites hominem prius urite loris,
nde coronatus sub cruce damna luat.
ıtit idem Caiphas; tuque o sævissime dirum
Anna probas facinus, Hierusalemque probas.
ox pia membra Dei multo tortore cruescunt;
Proh dolor! hæc audis vulnera virgo parens.
tra canunt, prodeunt equites, tolluntque maniplos,
Spectatumque nefas confluit unda nurum.
ocedit tandem Christus cruce pressus acerba:
Procedit, vexant terga benigna canes.
ıter in hunc oculos dea conjicit, ille parentem
Agnoscit, vultu plangit uterque solum.
lcibus illi instant, lacrymans vix surgit Iesus,
Attollitque crucem, calvariumque tenet.
gitur hic brevibus clavis, caput angit acanthus;
Impia divino sanguine terra mades.
ostibus erigitur de victis grande trophæum:
Saxa crepant, vultus atrat Apollo suos.
ıpia Hierusalem, pro te Deus ecce precatur,
Ut pater ignoscat crimina tanta suus.
e comam quatiens, fulmen quatit ille trisulco,
Qui petat infandum nec mora longa caput.
avia signa micant; Romanus in agmina Mavors

Instruitur; properant in tua damna duces.
Impia Hierusalem simul obsidione teneris,
Dira fames natos te facit esse tuos.
Vi Titus irrumpit portas, ruit hostis in arcem;
Capta gemis, muro corpora cæsa cadunt:
Impia Hierusalem natorum sanguine fauces
Pasce tuas, fauces sanguine pasce tuas.
Hoc cecinere pii Vates, cecinere Sibyllæ,
Hoc cecinit quem tu figis iniqua cruci.
Impia Hierusalem dic nunc ubi mœnia, turres,
Et domus, et latis festa theatra viis?
Dic ubi sunt cari pueri, dulcesque puellæ,
Vir nurus, et docti curia densa patres?
Pulvis et umbra jacent; late captiva per orbem
Duceris, ut pateat crimen ubique tuum:
Impia Hierusalem longas das impia pœnas,
Impia terque quaterque impia Hierusalem.
Nunc age Hierusalem, satis o satis impia cœlo
Errasti; ad Dominum vertere Hierusalem.
Non fugiet, fixos pro te non conspicis artus?
En vocat: ad Dominum vertere Hierusalem;
Vertere Hierusalem, lentatur ad oscula cervix,
Ad dominum mecum vertere Hierusalem.

DE AGNETE MARTYRE.

Fama refert sanctos dudum genuisse parentes
Augmentum lugubris cantus: tuba cum crepuisset,
Nutricis gremium subito liquisse puellam,
Sponte truces calcasse minas rabiemque tyranni,
Urere cum flammis voluisset nobile corpus.

ibus immensum parvis superasse timorem :
lam perfusos crines et membra dedisse,
Domini templum facies peritura videret.
Agnes, verum decus, alma pudoris imago :
Damasi precibus faveas, precor, inclyta virgo.

DE EADEM.

STANTINA, Deum venerans, Christoque dicata,
nibus impensis devota mente paratis,
nine divino multum Christoque juvante,
ravit templum victricis virginis Agnes.
aplorum quod vincit opus, terrenaque cuncta :
ea nam rutilant summi fastigia tecti,
nen enim Christi celebrantur sedibus istis,
taream solus potuit qui vincere mortem,
ctum solus cœlis inferre triumphum.
num Agnes munus, martyr devotaque Christo,
opibus nostris per secula longa tenebis,
elix virgo, memorandi nominis Agnes!

DE ANDREA APOSTOLO.

Decus sacrati nominis,
Vitamque nomine exprimens :
Hoc te decorum prædicat :
Crucis beatæ gloria.
Andrea Christi Apostole,
Hoc ipso jam vocabulo :
Signaris isto nomine,
Decorus idem mystice.
Quem crux ad alta provehit,

Crux quem beata diligit;
Cui Crux amara præparat
Lucis futuræ gaudia.
In te Crucis mysterium
Cluit gemello stigmate,
Dum probra vincis per Crucem,
Crucisque pandis sanguinem.
Jam nos foveto languidos,
Curamque nostri suscipe,
Quo per Crucis victoriam
Cœli petamus patriam.

DE AGATHA MARTYRE.

Martyris ecce dies Agathæ
Virginis emicat eximiæ;
Christus eam sibi quæ sociat,
Et diadema duplex decorat.
Stirpe decens, elegans specie,
Sed magis actibus atque fide:
Terrea prospera nil reputans,
Jussa Dei sibi corde ligans.
Fortior hæc trucibusque viris
Exposuit sua membra flagris,
Pectore quam fuerit valido,
Torta mamilla docet patulo.
Deliciæ cui carcer erat,
Pastor ovem Petrus hanc recreat:
Lætior inde magisque flagrans,
Cuncta flagella cucurrit ovans.
Ethnica turba rogum fugiens,

Hujus et ipsa meretur opem,
Quos fidei titulus decorat,
His Venerem magis ipsa premat.
Jam renidens quasi sponsa polo,
Pro misero rogita Damaso:
Sic sua festa coli faciat,
Se celebrantibus ut faveat.

DE FELICE.

ORPORE, mente, animo pariter te nomine Felix
ectorum in numero Christi sacrate triumphis,
si ad te sollicite venientibus omnia præstas,
ec quemquam pateris tristem repedare viantem.
e duce servatus, mortis quod vincula rupi,
ersibus his Damasus supplex tibi vota rependo.

DE NOMINE IESU.

N rebus tantis trina conjunctio mund I
rigit humanum sensum, laudare venust E
ola salus nobis, et mundi summa potesta S
enit peccati nodum dissolvere fruct U
umma salus cunctis nituit per secula terri S.

DE EODEM.

URE pari regnant, communis conditor æv I
t cum patre pia regnat sublimis in arc E
idereo sanctis insidit numine regni S
nde mare et terras solo videt omnia nut U
uggerit humanis et donat munera rebu S.

DE CHRISTO.

Christe, potens rerum, redeuntis conditor ævi
Vox summi sensusque Dei, quem fundit ab alta
Mente pater, tantique dedit consortia regni,
Impia tu nostræ domuisti crimina vitæ,
Passus corporea mundum vestire figura,
Affârique palam populos, hominemque fateri
Quem verbo inclusum Mariæ, mox numine vi
Virginei tumuere sinus, innuptaque mater
Arcano obstupuit compleri viscera partu,
Auctorem paritura suum: mortalia corda
Artificem texere poli: mundique repertor
Pars fuit humani generis, latuitque sub imo
Pectore, qui totum late complectitur orbem:
Et qui non spatiis terræ, non æquoris undis,
Nec capitur cœlo, parvos confluxit in artus.
Quin et supplicii nomen nexusque subisti,
Ut nos surriperes letho, mortemque fugares
Morte tua: mox æthereas evectus in auras,
Purgata reparans lætum te luce, parentem
Augustum foveas: festis ut sæpe diebus
Annua sinceri celebret jejunia sacri.

DE ASCENSIONE CHRISTI.

Ad sedem propriam Deus exsule morte resurg
Ut vitam doceat credentibus esse futuram.
Angelus hoc verbum cecinit, quod uterque rep
Sic venturus erit, si Christum credere fas est.

DE COGNOMENTIS SALVATORIS.

s, et vita, salus, ratio, sapientia, lumen;
:x, porta, gigas, rex, gemma, propheta, sacerdos,
sias, Zebaoth, Rabbi, sponsus, mediator,
;a, columna, manus, petra, filius, Emanuelque,
:a, pastor, ovis, pax, radix, vitis, oliva,
s, paries, agnus, vitulus, leo, propitiator;
bum, homo, rete, lapis, domus, omnia Christus Iesus.

ZOVENZONIUS.

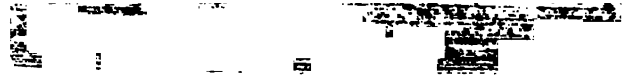

RAPHAELIS

ZOVENZONII

CARMINA.

I. DE NATALI DIE SALVATORIS.

Virginis partus Deus ortus infans
Pauper in feno cubat, hunc asellus,
Bosque cognoscit Dominum; resultant
Astra triumphis.
Ecce pastores, ovibus relictis,
Convolant Bethlem, videant ut ortum
Principem mundi; properant et acti
Sidere reges.
Quos et Herodes rogat, ut reversi
Nuntient, qua sub regione natum
Viderint, Christum ut veniens et ipse
Pronus adoret.
At magi tandem, puero reperto,
Procidunt proni, positis tiaris
Dona deponunt, teneris ferentes
Oscula plantis.
Suscipit lætus puer, et parentes

Gaudio pleni lacrymantur aurum
Atque thus, myrrham; tria dona justus
Servat Ioseph.
Ast iter docti melius sub alta
Nocte felices redeunt tyranni
Ad lares castos, recinuntque laudes
Dulcis Iesu.
Lusus Herodes, pueros trucidat.
Christus Ægyptum fugit in propinquam
Matre cum sancta; madet innocentum
Sanguine tellus.
Gloriam patri chorus angelorum
Concinunt, nato, pariterque sancto
Spiritu, qui sunt Deus, optimusque, et
Trinus, et unus.

II. CHRISTUS INGREDITUR IN HIERUSALEM.

O diem festum populis, diemque
Candidum, qui nos rediens beatos
Reddis, hunc signa niveo quotannis
Musa lapillo.
Quo Deus pando residens asello,
Ut pii quondam cecinere vates,
Venit in sanctam venerandus urbem
Hierusalem Rex.
Obviam Christo properatur: omnes
Stant viæ palmis, oleæ renident.
Filio David pueri, puellæ, Osanna canentes.
Sancta sanctorum redolent Sabbæo

hure ; mactantur vituli per aras.
lons Sion felix agitat cacumen
Hospite tanto.
ue Zachæi domus o superbis
ole, quo totus radiatur orbis,
sse sub mensis utinam liceret
More catelli.
:erer micis Domini, Deique,
it pedes multa, lacryma rigarem,
lantus hic forsan penetraret aures
Dulcis Iesu,
e patent semper miseris querelis,
'estis est Marthæ soror et Maria,
'estis et Petrus, Latro, Publicanus,
Samaritana.
uis oravit veniam, quis unquam,
ui pater, cui tu dederis repulsam?
olus infelix patiar tuorum
Mancipiorum?
o cædis vitulum recepto.
'erditam pastor pecudem requiris,
iespues, quem tu toties vocasti
Fontis ad undas?
e cum ramis oleæ virentis
)bvius curro, chlamydemque pessum,
ieque substerno pedibus, pater mi
Tolle jacentem.

I PASSIONE DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

GEANT cœli Dominum, Deumque.

Lugeat tellus, maris et profundum.
Lugeat quidquid jacet, aut suopte
Jure movetur.
Vosque mortales lacerate crudis
Unguibus pectus, faciem, capillum.
Altus ut vestris reboans dehiscat
Plantibus æther.
Ecce naturæ Deus instar agni
Ad crucem duro trahitur rudente
Squalidus mœrens, humilis, cruentus,
Crimine nostro.
Proh dolor! matrem trivio moratam,
Hic videns nutu misero salutat.
Et cadit, circum comites Mariam
Exanimantur.
Ille vix tandem tremulo resurgens
Pergit incessu; tenet et cacumen
Golgothæ montis, trepidante turba
Judaicorum.
Hic rapit Christum, tunicaque nudum
Exuit, grandes parat ille clavos;
Hic crucem sternit, furibundus alter
Gestit in auras.
Ah nimis quisquis fuit ille durus,
Qui Deum trusit faciem supinum;
Durior calcans genibus sacratos
Qui forat artus.
Audiens ictus miserum Maria
In manus mœstas recidit sororum
Interim mundi domiti trophæum

Erigitur crux.
O homo si fas speculare vultus
Sanguinis plenos lacryma, salivo
Et manus ambas speculare totum
Denique corpus.
Si tuum noris Dominum, Deumque
Proruas passis manibus, crucemque
Comprimes, felix morere, hæc erit mors
Vita perennis.

CARMEN SAPHICUM.

Christe terrarum dominator orbis,
Cujus ad nutum cadit omne fatum,
Qui regis cœlos, regis et profundi,
Carceris umbras.
Perde Turcarum rabiem cruentam,
Perde cervices nimium superbas.
Perde vesanum genus, impiumque
Maumeticorum,
Qui tuas fœde populantur urbes,
Vinciunt, vexant, feriunt, trucidant;
Virginum stupris veneranda passim
Templa profanant.
Proh dolor! sanctos cineres tuorum
Martyrum spargi rapidis procellis;
Et crucem, clavos, chlamydem, coronam
Urier igni.
Surge tu Cæsar Federice, divum
Sanguis, et dextra gladium coruscans
I prior; grandes aquilas sequemur
Auspice Christo.

AD BEATISSIMAM VIRGINEM.

Sit benedicta dies, qua te regina polorum
Anna parit nobis, sit benedicta dies.
Sit benedicta dies, qua tu virguncula Christum
Concipis e cœlo, sit benedicta dies.
Sit benedicta dies, uteri qua numen adorat
Helisabeth vates, sit benedicta dies.
Sit benedicta dies hominem, qua virgo, Deumque
Ad præsepe paris, Sit benedicta dies.
Sit benedicta dies, qua tres, duce sidere reges
Dona ferunt Domino, sit benedicta dies.
Sit benedicta dies, stygio qua Christus ab antro
Surrexit victor, sit benedicta dies.
Sit benedicta dies, tuus in qua filius arces
Scandit in æthereas, Sit benedicta dies.
Sic benedicta dies, quo te quoque regia cœli
Accepit, semper sit benedicta dies.

AMBROSIUS.

DE AMBROSIO.

GRATIANI ac Theodosii temporibus fuit Ambrosius Mediolanensis episcopus: septem fecit hymnos de opere creationis, quorum meminit B. Augustinus lib. IX confessionum; ac plures recitat versus ex hymno septimo: quod et a Beda factum lib. de re metrica.

SANCTI

AMBROSII

CARMINA.

HYMNUS AD NOCTURNUM OFFICIUM CONCINNENDUS.

Æterne rerum conditor,
Noctem diemque qui regis,
Et temporum das tempora,
Ut alleves fastidium.
Præco diei jam sonat,
Noctis profundæ pervigil:
Nocturna lux viantibus
A nocte noctem segregans.
Hoc excitatus Lucifer
Solvit polum caligine.
Hoc omnis errorum chorus
Viam nocendi deserit.
Hoc nauta vires colligit,
Pontique mitescunt freta.
Hoc ipsa petra ecclesiæ
Canente, culpam diluit.
Surgamus ergo strenue,

Gallus jacentes excitat,
Et somnolentos increpat,
Gallus negantes arguit.
Gallo canente spes redit,
Ægris salus refunditur,
Mucro latronis conditur,
Lapsis fides revertitur.
Jesu labentes respice,
Et nos videndo corrige:
Si respicis, lapsus cadunt,
Fletuque culpa solvitur.
Tu lux refulge sensibus,
Mentisque somnum discute:
Te nostra vox primum sonet,
Et vota solvamus tibi, Amen.
Deo patri sit gloria,
Ejusque soli filio,
Cum spiritu paracleto,
Et nunc et in perpetuum.

HYMNUS SUB FINEM LAUDUM DICENDUS.

Splendor paternæ gloriæ
De luce lucem proferens,
Lux lucis, et fons luminis,
Dies diem illuminans,
Verusque sol illabere,
Micans nitore perpeti:
Jubarque sancti spiritus
Infunde nostris sensibus.
Votis vocemus et patrem,

Patrem perennis gloriæ:
Pater potentis gratiæ
Culpam releget lubricam.
Confirmet actus strenuos,
Dentem retundat invidi,
Casus secundet asperos,
Donet gerendi gratiam.
Mentem gubernet et regat
Casto, fideli corpore:
Fides calore ferveat,
Fraudis venena nesciat.
Christusque nobis sit cibus,
Potusque noster sit fides:
Læti bibamus sobriam
Ebrietatem spiritus.
Lætus dies hic transeat:
Pudor sit ut diluculum:
Fides velut meridies:
Crepusculum mens nesciat.
Aurora cursus provehit,
Aurora totus prodeat:
In patre totus filius,
Et totus in verbo pater.
Deo patri sit gloria.

AD PRIMAM DIEI HORAM.

Jam lucis orto sidere
Deum precemur supplices,
Ut in diurnis actibus
Nos servet a nocentibus.

Linguam refrenans temperet,
Ne litis horror insonet :
Visum fovendo contegat,
Ne vanitates hauriat.
Sint pura cordis intima,
Absistat et vecordia :
Carnis terat superbiam
Potus cibique parcitas.
Ut cum dies abscesserit,
Noctemque sors reduxerit :
Mundi per abstinentiam,
Ipsi canamus gloriam.
Deo patri sit gloria,
Ejusque soli filio,
Cum spiritu paracleto,
Et nunc et in perpetuum. Amen.

AD TERTIAM DIEI HORAM.

Nunc sancte nobis spiritus
Unum patri cum filio,
Dignare promptus ingeri
Nostro refusus pectori.
Os, lingua, mens, sensus, vigor
Confessionem personent :
Flammescat igne charitas,
Accendat ardor proximos.
Præsta pater piissime,
Patrique compar unice,
Cum spiritu paracleto,
Et nunc et in perpetuum. Amen.

AD SEXTAM DIEI HORAM.

Rector potens verax Deus
Qui temperas rerum vices,
Splendore qui mane instruis,
Et ignibus meridiem.
Exstingue flammas litium,
Aufer calorem noxium,
Confer salutem corporum,
Veramque pacem cordium.
Præsta pater, etc.

AD NONAM DIEI HORAM.

Rerum Deus tenax vigor,
Immotus in te permanens,
Lucis diurnæ tempora
Successibus determinans.
Largire clarum vespere,
Quo vita nusquam decidat:
Sed præmium mortis sacræ
Perennis instet gloria.
Præsta pater, etc.

HYMNUS AD VESPERAS DICENDUS.

Deus creator omnium,
Polique rector vestiens
Diem decoro lumine,
Noctem soporis gratia.
Artus solutos ut quies
Reddat laboris usui,

Mentesque fessas allevet,
Luctusque solvat annuos.
Grates peracto jam die,
Et noctis en ortu preces,
Voti reos ut adjuves,
Hymnum canentes solvimus.
Te cordis ima concinant,
Te vox canora concrepet,
Te diligat castus amor,
Te mens adoret sobria.
Ut cum profunda clauserit
Diem caligo noctium:
Fides tenebras nesciat,
Et nox fide reluceat.
Dormire mentem ne sinas,
Dormire culpa noverit:
Castos fides refrigeret,
Somni vaporem temperet.
Exuta sensu lubrico
Te cordis alta somniet:
Ne hostis invidi dolo
Pavor quietos suscitet.
Christum rogemus, et patrem
Christi, patrisque spiritum:
Unum potens per omnia
Fove precantes Trinitas. Amen.

HYMNUS PER ADVENTUM DOMINICENDUS AD VESPERAS.

Conditor alme siderum,

Æterna lux credentium,
Christe redemptor omnium,
Exaudi preces supplicum.
Qui condolens interitu
Mortis perire seculum,
Salvasti mundum languidum
Donans reis remedium.
Vergente mundi vespere,
Uti sponsus de thalamo,
Egressus honestissima
Virginis matris clausula.
Cujus forti potentiæ
Genu curvantur omnia,
Cœlestia, terrestria,
Fatentur nutu subdita.
Occasum sol custodiens,
Luna pallorem retinens,
Candor in astris relucens,
Certos observat limites.
Te deprecamur hagie
Venture judex seculi,
Conserva nos in tempore
Hostis a telo perfidi.
Laus, honor, virtus, gloria,
Deo patri cum filio,
Sancto simul paracleto
In sempiterna secula. Amen.

IUS DIE DOMINICI NATALIS CONCINENDUS.

VENI redemptor gentium,

Ostende partum virginis :
Miretur omne seculum,
Talis decet partus Deum.
Non ex virili semine,
Sed mystico spiramine
Verbum Dei factum est caro,
Fructusque ventris floruit.
Alvus tumescit virginis,
Claustra pudoris permanent :
Vexilla virtutum micant :
Versatur in templo Deus.
Procedens e thalamo suo,
Pudoris aula regia
Geminæ gigas substantiæ,
Alacris ut currat viam.
Egressus ejus a patre,
Regressus ejus ad patrem :
Excursus usque ad inferos,
Recursus ad sedem Dei.
Æqualis æterno patri
Carnis trophæo accingere :
Infirma nostri corporis
Virtute firma perpeti.
Præsepe jam fulget tuum
Lumenque nox spirat novum,
Quod nulla nox interpolet,
Fideque jugi luceat.
Gloria tibi Domine,
Qui natus es de virgine,
Cum patre et sancto spiritu,
In sempiterna secula. Amen.

HYMNUS QUADRAGESIMALI JEJUNIO CONSECRATUS.

Audi benigne conditor
Nostras preces cum fletibus,
In hoc sacro jejunio
Fusas quadragenario.
Scrutator alme cordium
Infirma tu scis virium :
Ad te reversis exhibe
Remissionis gratiam.
Multum quidem peccavimus,
Sed parce confitentibus :
Ad laudem tui nominis
Confer medelam languidis.
Sic corpus extra conteri
Dona per abstinentiam :
Jejunet ut mens sobria
A labe prorsus criminum.
Præsta beata trinitas,
Concede simplex unitas,
Ut fructuosa sint tuis
Jejuniorum munera. Amen.

HYMNUS DOMINICA IN PASSIONE CONCINENDUS.

Vexilla regis prodeunt,
Fulget crucis mysterium,
Quo carne carnis conditor
Suspensus est patibulo.
Confixa clavis viscera,

Tendens manus, vestigia,
Redemptionis gratia
Hic immolata est hostia.
Quo vulneratus insuper
Mucrone diræ lanceæ,
Ut nos lavaret crimine,
Manavit unda sanguine.
Impleta sunt quæ concinit
David fideli carmine,
Dicens, In nationibus
Regnavit a ligno Deus.
Arbor decora et fulgida,
Ornata regis purpura,
Electa digno stipite
Tam sancta membra tangere.
Beata cujus brachiis
Secli pependit pretium,
Statera facta est corporis,
Prædamque tulit tartaris.

Quidam a sexto mox versu subnectunt et interse duos hosce quaternarios nihil indignos cæteris

Aroma fundis cortice,
Vincis saporem nectaris,
Jucunda fructu fertili,
Plaudis triumpho nobili.
Salve ara, salve victima,
De passionis hostia,
Qua vita mortem pertulit,
Et morte vitam reddidit.

O crux ave spes unica,
Hoc passionis tempore
Auge piis justitiam,
Reisque dona veniam.
Te summa Deus trinitas
Collaudet omnis spiritus:
Quos per crucis mysterium
Salvas, rege per secula. Amen.

YMNUS TEMPORE PASCHALI DICENDUS.

Chorus novæ Hierusalem
Novam meli dulcedinem
Promat, colens cum sobriis
Paschale festum gaudiis.
Quo christus invictus leo
Dracone surgens obruto,
Dum voce viva personat,
A morte functos excitat.
Quam devorarat improbus
Prædam refudit tartarus,
Captivitate libera
Jesum sequuntur agmina.
Triumphat ille splendide,
Et dignus amplitudine,
Soli polique patriam
Unam facit rempublicam.
Ipsum canendo supplices
Regem precemur milites,
Ut in suo clarissimo
Nos ordinet palatio.

Per secla metæ nescia
Patri supremo gloria,
Honorque sit cum filio
Spiritui paracleto.

HYMNUS ALTER PRÆDICTÆ CELEBRIT CONSENTANEUS.

Hic est dies verus Dei
Sancto serenus lumine,
Quo diluit sanguis sacer
Probrosa mundi crimina.
Fidem refundens perditis,
Cæcosque visu illuminans.
Quem non gravi solvit metu
Latronis absolutio?
Qui præmium mutans cruce,
Jesum brevi quærit fide,
Justosque prævio gradu
Prævenit in regnum Dei.
Opus stupent et angeli
Pœnam videntes corporis,
Christoque adhærentem reum
Vitam beatam carpere.
Mysterium mirabile,
Ut abluat mundi luem,
Peccata tollat omnium
Carnis vitia mundans caro.
Quid hoc potest sublimius,
Ut culpa quærat gratiam?
Metumque solvat charitas,

leddatque mors vitam novam?
Hamum sibi mors devoret,
uisque se nodis liget?
loriatur vita omnium,
lesurgat vita omnium?
Cum mors per omnes transeat,
)mnes resurgant mortui?
Consumpta mors ictu suo,
?erisse se solam gemat?
Gloria tibi Domine,
Qui surrexisti a mortuis,
Cum patre et sancto spiritu,
n sempiterna secula. Amen.

NUS IN CELEBRITATE DOMINICÆ ASCENSIONIS DECANTANDUS.

Optatus votis omnium
Sacratus illuxit dies,
Quo Christus, mundi spes Deus
Conscendit cœlos arduos.
Ascendens in altum Dominus
Propriam sedem remeans,
Gavisa sunt cœli regna,
Reditu unigeniti.
Magni triumphum prælii,
Mundi perempto principe,
Patris præsentans vultibus
Victricis carnis gloriam.
Est elevatus nubibus,
Et spem fecit credentibus,

Aperiens paradisum
Quem protoplastus clauserat.
O grande cunctis gaudium,
Quod partus nostræ virginis
Post sputa, flagra, post crucem,
Paternæ sedi jungitur.
Agamus ergo gratias
Nostræ salutis vindici,
Ne[illegible]rpus vexerit,
S[illegible] regiam.
Si[illegible]cœlestibus
Co[illegible]s gaudium:
[illegible]sentavit:
[illegible]on abstulit.
[illegible]is actibus
Christu[illegible]are nos decet,
Vitaque tali vivere,
Quæ possit cœlos scandere.
Gloria tibi Domine,
Qui scandis supra sidera
Cum patre et sancto spiritu
In sempiterna secula. Amen.

HYMNUS AD HORAM COMPLETORII RECI

Christe qui lux es et dies,
Noctis tenebras detegis,
Lucisque lumen crederis,
Lumen beatum prædicans.
Precamur sancte Domine,
Defende nos in hac nocte:

Sit nobis in te requies,
Quietam noctem tribue.
Ne gravis somnus irruat,
Nec hostis nos surripiat:
Nec caro illi consentiens,
Nos tibi reos statuat.
Oculi somnum capiant,
Cor ad te semper vigilet:
Dextera tua protegat
Famulos qui te diligunt.
Defensor noster aspice,
Insidiantes reprime:
Guberna tuos famulos,
Quos sanguine mercatus es:
Memento nostri Domine
In gravi isto corpore:
Qui es defensor animæ,
Adesto nobis domine.

ORATIO.

es mea Christe Deus, hominum tu dulcis amator,
, via, vita, salus, pax, et decus omne tuorum:
nia pro quorum voluisti ferre salute,
rnem, vincla, crucem, vulnus, mortemque, sepulcrum.
st tres inde dies, devicta morte, resurgens,
scipulis visus nutantia corda reformans,
ce quaterdena cœlorum regna petisti
vus in æternum nunc et per secula regnans.

terrenæ nebulas et pondera mentis,
Siste vagam mentem per devia multa ruentem,
Et da cœlestem mentem conscendere sedem.

DISTICHA DE DIVERSIS REBUS QU

BASILICA AMBROSIANA SCRIPTA SUNT.

MAJESTATE sua rutilans sapientia vibrat,
Discipulisque Deum, si possint, cernere monstr

Aspice Joannem recubantem in pectore Christi,
Unde Deum Verbum assumpsit pietate fateri.

Angelus affatur Mariam, quæ parca loquendi,
Ora verecundo solvit suffusa rubore.

Præstolatur oves sponsæ de gentibus Isaac,
Ecce Rebecca venit sublimi vecta camelo.

Jacob fraude bona, patrî dùm suggerit escas,
Præcipit eulogiam: sed dulcia frusta lucratur.

Ecce feri norunt sanctis deferre Leones,
Atque famem cohibere metu, vatemque veterî.

Joseph manipulus Christi Crux, stellaque Chri
Quem Sol, Luna Deum, stellæ cœli quoque ado

Ficta quidem Jacob natis, sed vera locutus:
Bestia Germano quod sit mens invida fratri.

Prælati invidiâ fratrum quoque pectora novit :
Servitioque datus patrio dilectus amore.

Nil status inferior præclaris moribus obstat,
Deformem Dominæ condemnat servus amorem.

Ætherium spectare polum Patriarcha jubetur,
Stellarumque modo subolem sperare micantem.

Offert progeniem sanctis altaribus Habran,
Patris ei est pietas, caro non parcere nato.

Hospitio largus Christum quoque suscipit Habran :
Sarra pudore laris, fida pietate ministrat.

Pascit oves Jacob varias, vos dicite, vates,
Diverso populos virtutum assuescere cultu.

Zacheus in ramo est rapti jam prodigus auri,
Feminaque immundum miratur stare cruorem.

Disparibus victum populis prænuntiat unum
Isaias vates, socians armenta Leoni.

Hic est Hieremias sacratus matris in alvo,
Hostia cui Dominus sæpe monstratur ut agnus.

Helias ascendit equos currusque volantes
Raptus in ætheriam, meritis cœlestibus, aulam.

Arca Noe nostri typus est, et spiritus, ales
Qui pacem populis ramo prætendit olivæ.

bisalon astrictus in arbore guttur,
Ne cœlum patricida ferus macularet humumque.

Excipit innocuo viventem bellua morsu
Cetus, et ad terras Jonam gravis attulit alvo.

PONTIUS PAULINUS.

PONTII PAULINI

VITA.

PONTIUS Paulinus nobili genere natus, inter eos poetas refertur, qui, sub imperio Gratiani, floruerunt, ut Faustus, Tetradius, et Ausonius Burdigalensis fuit; ac in poetica facultate magnopere excelluit. Quidam putarunt fuisse nepotem Ausonii, quod cum grata ac benevola quadam appellatione filium nominet : sed hoc non satis constat in tam varia et ancipiti rerum obscuritate. Paulinus præclaris atque honestissimis dignitatibus perfunctus est, et inter principes viros atque nobilissimos habitus : circa annum Domini CCCLIII natus, mortuus est anno CCCCXXXI.

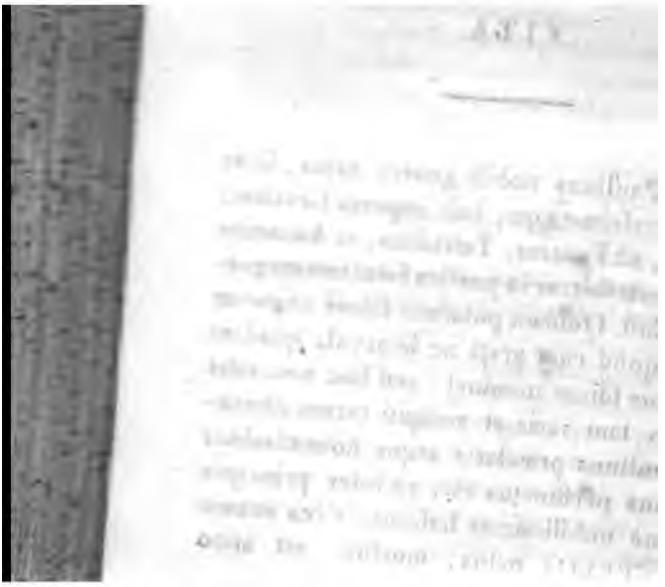

PONTII

PAULINI

OPERA.

I. DE SANCTO JOHANNE BAPTISTA.

UMME pater rerum, cœlique æterna potestas,
um quo nostra salus, sanctorum gloria Christe,
piritus et patri pariter natoque cohærens,
ui mentes linguasque regis viresque ministras,
romeruit quas sola fides : cui plena potestas,
rutis ingenium, vocemque infundere mutis :
ræsta Evangelico ductum de fonte Joannem,
i nostra arenti decurrere carmina rivo.
le quidem tantus, quantum potuit dare mundo,
ui nasci talem nova per miracula jussit :
ed licitum magnis tenues impendere curas,
ec dedignantur vilem cœlestia laudem :
ars etiam meriti, meritum celebrare priorum :
ec nova nunc aut nostra canam : dixere Prophetæ
uncta prius, sanctique viri sermone soluto,
romissum exortum, vitam mortemque sacrarunt :
i mors illa fuit, meruit quæ sanguine cœlum.

Nos tantum modulis evolvere dicta canoris
Vovimus, et versu mentes laxare legentum.
Sic nam magna licet parvis, antiqua novellis,
Perfecta indoctis conferre, æterna caducis,
Inspirante Deo quidquid dixere priores:
Aptavit citharis nomen venerabile David,
Consona cœlesti pangens modulamina plectro:
Nos quoque fas meminisse Dei: quanquam obsita multis.
Pectora criminibus cœlestem admittere sensum.
Zacharias Syria quondam de gente sacerdos,
Credita solemni curabat templa paratu.
Vita viri, pietati, fide, gravitate, pudore,
Obsequio condigna Dei: conjunx huic alma
Elisabeth, prisca sanctorum stirpe virorum
Progenita, et tanto virtutibus æqua marito.
Sed quod in opprobrio matrum posuere priores,
Prole carens, sterilem ducebat mœsta senectam,
Spemque omnem sobolis transacta excluserat ætas.
Forte sacrum solemne Deo plebs cuncta ferebat,
Et prius antistes sacros adoleverat ignes,
Intima divinis decorans altaria flammis:
Ecce sacram propter cœlestis nuntius aram
Astitit, ac veste insignis, venerabilis ore,
Se cœlo missum vultuque habituque probavit;
Tum sancta in tales laxavit pectora voces:
Accipe, cœlesti domino dilecte sacerdos,
Æterni mandata Dei, cui cura piorum
Perpetua est, jugis qui puro pectore custos
Emeritum sanctis impendere scivit amorem.

mum genus hic exstincto semine non vult
sse tuum : fecundaque viscera fecit
gis, effeto quæ jam cessabat in ævo.
men addubitas mortali tu quoque sensu,
a posse Deum? sed credes : ille probabit.
ur dignus tanto sponsore beatus
uusque puer, qui primo protinus ævo
jor, sacras invicto in pectore vires
is dono plus quam genitoris habebit.
ne nato quæ prima vocabula ponas,
ii jurisque tui est : Deus ipse profecto
sci jubet, hunc idem jubet esse Joannem :
is hic titulus, meritorum immensa propago,
ec dum genito potuit prænoscere solus,
bit, et tanto tribuet tibi gaudia nato :
ro tribuet tantum tibi (gloria parva est
nam conclusa domum) sed quantus ab ortu
ur in seræ finita crepuscula lucis,
prole tua tecum lætabitur orbis.
nirum? cuncta vitiorum fæce carebit,
tem ducens sine labe et crimine vitam,
o servans abstemia pectora vino,
aque evitans malesuadi pocula succi :
ue hominum generi vel post errata salutem
eat, ab sancta quisquis renovabitur unda,
se nihilum quo purificetur habebit.
plura tibi variis ambagibus edam,
eritum doctus nescire sacerdos
otes, exosæ qui mortis lege remissa,
am degit proprio cum corpore vitam.

Igneus excelsum quem vexit ad æthera currus,
Flammantum rapido nisu glomeratus equorum:
Hunc tuus æquabit meritorum stemmate natus,
Tantumdem et laudis simul et virtutis habebit.
Ergo ad condignas tanto pro munere grates,
Nec dubiam suspende fidem, ne mota faventis
Ira Dei, meritam statuat post præmia pœnam.
Hæc ait, et tenues elabitur ales in auras,
Fragrantemque sacro procul æra fundit odore.
Diriguit trepida confusus mente sacerdos,
Ac dum promissum cunctantia corda volutant,
Dum se diffidit tantum meruisse favorem,
Ut summi sit cura Dei, dimissus ut alto
Nuntius e cœlo famulo tum clara referret,
A domino mandata suo, ludique veretur,
Somniaque illa putat: mores dum parcius æquo
Æstimat ipse suos, nec se meruisse fatetur:
Infidum facit ipsa fides, dum credere dignum
Se non vult, pœnas incredulitate meretur.
Protinus astricta est dubitanti lingua palato,
Et motus oblita sui, molitaque vocis
Articulare sonum, pigro torpore cohæsit.
Dumque cupit narrare suæ miracula plebi,
Conatus frustra, defixo obmutuit ore.
Mœstus abit, versatque inclusa mente dolorem,
Et veniam erratis arcano in corde precatur.
Quanta Dei pietas, quamque exorabile numen!
Pœnituisse sat est, rata qui dat: temporis ordo
Volvitur, et gravida, mirum! distenditur alvo
Elisabeth, sanctumque gerunt pia viscera pondus,

Et venit effeto munus juvenile sub ævo.
Inde aliud : sanctus Gabriel qui nuntius idem
Zachariæ fuerat, multo majora volutans,
Ad Mariam molitur iter : quæ sponsa marito,
Sed magè lecta Deo, mundi paritura salutem,
Virgo illibatum servabat casta pudorem :
Cui postquam insignis cœlesti forma decore
Constitit ante oculos, vultus demissa pudicos,
Tinxit suffuso rutilantes sanguine malas.
Ille ait; o toto quem solis circulus ambit,
Quæque fuere prius, quæ sunt, quæ deinde sequentur,
Virginibus cunctis felicior orbe puella,
Magno lecta Deo, mater dicaris ut ejus,
Cujus et ille pater; felix age, concipe pondus,
Impolluta viro, coituque immunis ab omni,
Verbo feta Dei : corpus tua viscera præstent
Illi qui cœlum, terras, mare, sidera fecit :
Qui semper fuit, et nunc est, et tempore in omni
Semper erit, mundi dominus lucisque creator,
Et lux ipse poli, per te mortalia membra
Induet, atque oculos hominum cœtusque subibit.
Imperturbatos tantarum in præmia laudum
Tolle animos : dabit ille tibi viresque fidemque,
Qui voluit (nam cuncta regit nutuque gubernat)
Filius esse tuus, Domini cum filius esset.
Dixerat, et visus pariter terrasque reliquit,
Assuetumque sibi facili petit æthera nisu :
Implentur præcepta Dei, creditque puella
Protinus, atque auget meritum vitamque priorem
Prompta fides : tacitis elementa latentia causis

Divinum informant corpus, sacrandaque crescit
Sarcina, cœlestem dominum pia confovet alvus.
Interea gravidam soboles, quanquam edita necdum,
Instigat Mariam sanctam, ut progressa revisat
Elisabeth, longo quæ jam venerabilis ævo,
Dilectum domino puerum paritura gerebat.
Auscultat nato genitrix (vis tanta fidei:)
Et quo jussa? venit: movit materna Johannes
Viscera, et implevit divino pectora sensu,
Jam vates, necdum genitus, conclusus in alvo,
Jamque Propheta pius gesta et ventura videbat.
Illa ubi concepto fulgentem lumine longe
Conspexit Mariam, celeri procul incita gressu
Obvia progreditur, veneratæque brachia tendens,
Salve o mater, ait, Domini, salve pia virgo,
Immunis thalami, coitusque ignara virilis,
Sed paritura Deum: tanti fuit esse pudicam
Intactæ ut ferres titulos et præmia nuptæ.
Cur mihi non meritæ, nec tanto munere dignæ,
Officii defertur honos? cur gloria cœli
In nostros delata lares et vilia tecta,
Obscuris tantum lumen penetralibus infert?
Sed mitis placidusque suis cultoribus adsit:
Præstitit hunc genitus, quem præstitit ante, favorem
Dixit, et amplexus ulnis circumdata junxit,
Jamque Deum venerata, pio dedit oscula ventri.
Dic age nunc Judæa nocens, et sanguine regis
Commaculata tui, verbis si nulla priorum
Est adhibenda fides, sacros si fallere vates
Creditis, et Mosen ipsum, si fallere David,

mpia perversæ putat inclementia gentis,
Credite non genitis : materna clausus in alvo,
Quid videat, sancto matris docet ore Johannes.
Quis precor hunc docuit, quem casto viscere virgo
Contineat, quantus maneat nova secula partus?
Sed sanctis abstrusa patent, nec visa profanis.
Verum egressa modum latos petit orbita campos,
Atque oblita mei procurrere longius audet.
Spero, erit ut possim firmato robore quondam
Hoc quoque per spatium fortes agitare quadrigas.
Huc cœptum repetamus iter, mortalia dicat
Pagina mortalis, Dominum divina loquantur.
Jamque adeo exacto quantum natura jubebat
Tempore, matura puer inclytus editur alvo,
Et promissa Dei magna non credita pœna
Implet certa fides, et natus comprobat infans.
Conveniunt contingentes de more propinqui,
Ut puero veterum de nomine ducta parentum.
Aptent collatis quæsita vocabula causis :
Sed negat arbitrium cognatis esse relictum,
Cœlestis jussi per natum conscia mater.
Ergo placet dudum præclusa voce silentem
Consuluisse patrem : promendi sola facultas
Indicii, quod lingua nequit, si littera signat.
Consulitur : sumit tabulas, scribitque Johannem.
Miranti cuncti, nullumque habuisse priorum
Præscriptum nomen recolunt de stirpe parentum.
Quantum sera fides valuit! quia dextra notavit,
Quod mens crediderat, peccati pœna remissa est.
Solvuntur vinctæ laxata repagula linguæ :

Respondet jam voce senex, proditque propinquis
Tecta diu mandata Dei, spondetque futura,
Dum transacta probat: talem fore quis dubitaret,
Quem Domini jussis, naturæ lege remissa,
Insolito exortu nasci potuisse videret?
Exemplum cunctis celebrandum incredulitatis
Ante oculos cunctis posuit, ut pœna parentis,
Vel venia: atque animis instat simul hinc metus, hinc
spes.
Labitur interea cunarum tempus, in ipsis
Exstat divini species manifesta vigoris.
Blanditiæ risusque silent incertaque cessant
Murmura, serietas lascivi prævia sensus,
Jam tenera informat venturis moribus ora.
Inde ubi prima puer stabili vestigia nisu
Fixerat, et certam signarent verba loquelam:
Mos erat, aut sancti dicta auscultare parentis,
Aut antiquorum præclara ediscere facta,
Vel quas ipse Deus leges, interprete Mose,
Condiderat, sacri quas servat pagina saxi.
Hæc et quæ teneram firmarent cætera mentem
Tractabat recolens: neque enim ignorasse priora
Credendus, dederat Dominus cui nosse futura.
At postquam robur membris accessit ab ævo
(Nam mens plena Deo tardos prævenerat annos)
Illa sibi jam tum statuit discenda, docere
Quæ nequeunt homines: simul effugienda ciborum
Et potus sanctæ contagia noxia vitæ.
Tecta igitur sancti, quanquam immaculata, parent
Deserit, ac turbas hominum cœtusque nocentes

Effugit, ac solas loca tendit ad invia terras,
In quis se tantum mens impolluta videret,
Liberaque a curis, sacra ad præcepta vacaret.
Vestis erat curvi setis conserta cameli,
Contra luxuriem molles duraret ut artus,
Arceretque graves compuncto corpore somnos.
Hunc vilis rigidos ad lumbos zona ligabat:
Præbebant victum facilem silvestria mella,
Pomaque, et incultis enatæ cautibus herbæ,
Arentemque sitim decurrens unda levabat.
Quis locus hic vitiis? aditum quem prava cupido
Invenit hæc inter sacra ad penetralia mentis?
Quo peccet, qui nil cupiat? quo tendat iniqui
In latebras sensus, quisquis non indiget ullo?
Sic primi vixere homines, mundoque recenti
Hos auctor dederat ventura in secula mores:
Inseruit donec sese malesuada voluptas,
Ac secum luxus et amorem invexit habendi:
Hinc odia, hinc lites, hinc fraus, hinc livor et iræ,
Cædes, arma, cruor, conflictus, prælia, mortes,
Hinc offensa Dei, quam tartara sæva piabunt.
Verum ego cur nimium communes arguo culpas,
Immemor ipse mei, quem non commissa gravare,
Sed veniam sperare decet? mirabimur imo
Rectius, invictum, nullique imitabile prisci
Exemplum secli, transgressum humana labore,
Semideumque virum, qui labe immunis ab omni
Cum sua tam sævis cruciarit corpora pœnis,
Præscripsit, quid nos vel post peccata deceret.
At postquam invictam firmans per talia mentem,

Exegit largum tempus, statuitque reperta
Quæ fuerant quærenda, sibi vox edita cœlo est.
Jam satis impensum spatii, dilecte Propheta,
Quo tibi prodesses, tempus tibi, quæ data sentis,
Ut prosint aliis, et quæ jam perdita, servent.
Perge igitur sanctas puri Jordanis ad undas.
Hic quicunque hominum vitæ commissa prioris
Pœnitet, et tandem sensu meliora volutat,
Ablue confessum : quisquis tibi mente fideli
Crediderit, delere pio commissa lavacro :
Ille renatus erit, talis modo vita sequatur,
Quæ probet ablutos vitam damnasse priorem.
Paruit auditis famulanti mente Johannes,
Protinus et ripas jussi descendit ad amnis.
Prædicat hic præcepta Dei sermone verendo,
Infunditque novam credentum in corda salutem,
Diluit infusis credentum crimina lymphis,
Absolvitque metus hominum, pœnasque remittit,
Atque ignem restinguit aquis, oblivia suadet
Errorum, præstatque novæ nova corpora vitæ.
O pater, o hominum rerumque æterne creator
Quot gradibus parcit pietas tua? quis pater unqua
Sustinet erranti toties ignoscere nato?
Das genti sensum, quo vel bona vel mala noscant
Non satis innectis servandæ vincula legis,
Proponisque malis pœnas, et præmia justis.
Hæc quoque quis sprevit? redeat quandoque libe
In promptu venia est : sanctum patet esse lavacru
Quod renovet vitam, veteresque obliteret actus,
Quodque novos homines faciat : quid quærimus ul

Et tamen ulterior venia est : violaverit ullus
Hoc quoque polluto prolapsus corpore donum,
Quanquam jam nimius longe processerit error,
Desinet et redeat : cum se damnaverit ipse,
Absolvi meruit : si pœnitet, irrita culpa est.
O vere, quod ais, pondus leve, quodque cohæret,
Suave jugum, toties homini cum ignoscitur uni.
Et tamen erramus, finis nec criminis ullus
Humano generi : sed crescit laus tua ; nam quo
Major culpa rei, parcentis gloria major.
Grates ergo tibi referat mens omnis, et omnis
Lingua canat, quantumque potest humana propago,
Si placuisse nequit, fieri vel grata laboret.
Panditur immensum, si demus vela, profundum
In laudes, pater alme, tuas : sed conscia tanti
Mens oneris trepidat, propriasque haud inscia vires
Consulit, et dignis potius dicenda relinquit.
Reddamur cœptis : opus hoc tibi, sancte Johannes,
Quo renoves puras abluto corpore mentes,
Non hæc prima dedit Domini sententia, qua te
Admonuit claram mittens per nubila vocem :
Secula multa prius sancti Deus ore locutus
Isaiæ vatis, veteris qui maximus ævi :
Mittam, ait, ante tuos oculos, o nate, ministrum,
Qui sentosarum purgans concreta viarum
Gressibus ille tuis, celsos subsidere montes,
Idem depressos faciet consurgere valles.
Diriget hic quæ prava, et leniet aspera, dura
Molliet, et totum coget planescere mundum.
Tunc precor donum summi patris, alme Johannes,

Cum Christo promisse venis? teque imputat ille
Qui misit natum? tunc o prædicte Prophetis
Nominis angelici tu participatus honore!
Per te prima Dei sese clementia profert,
Prima tibi dandæ veniæ permissa potestas.
Te cum multa novæ peterent miracula plebis,
De te Christus ait, concessum est visere talem
Qualem nulla prius viderunt secla Prophetam:
Dico ego, qui solus quæ gesta gerendaque novi,
Inter mortales dederit quos femina partus,
Quosque dabit solemni hominum de more creatos
Nullus erit, possit qui se præferre Johanni.
Hæc de te ille refert, qui quælibet intima cordis,
Humani, et cunctos seclorum ex ordine tractus
Pervidet, ut quæ sunt oculis subjecta, videmus.

II. EPISTOLA AD AUSONIUM RESCRIPTA.

Quarta redit duris hæc jam messoribus æstas,
Et totiens cano bruma gelu riguit,
Ex quo nulla tuo mihi littera venit ab ore:
Nulla tua vidi scripta notata manu:
Ante salutifero felix cum charta libello
Dona negata diu multiplicata daret.
Trina etenim vario florebat epistola textu:
Sed numerosa triplex pagina carmen erat.
Dulcia multimodis quædam subamara querelis
Anxia censuræ miscuerat pietas.
Sed mihi mite patris plusquam censoris acerbum
Sederit, et blandis aspera penso animo.
Ista suo retegenda loco tamen, et graviore

Vindicis heroi sunt agitanda sono.
Interea levior paucis præcurrit iambus,
Discreto referens mutua verba pede.
Nunc elegi salvere jubent, dictaque salute,
Ut fecere alias, orsa gradumque silent.
Quid abdicatas in meam curam, pater,
Redire musas præcipis?
Negant Camœnis, nec patent Apollini
Dicata Christo pectora.
Fuit ista quondam non ope, sed studio pari
Tecum mihi concordia,
Ciere surdum Delphica Phœbum specu,
Vocare Musas numina:
Fandique munus munere indultum Dei,
Petere fonte, nemoribus, jugis.
Nunc alia mentem vis agit, major Deus:
Aliosque mores postulat,
Sibi reposcens ab homine munus suum:
Vivamus ut vitæ patri.
Vacare vanis otio aut negotio,
Et fabulosis litteris,
Vetat: suis ut pareamus legibus,
Lucemque cernamus suam.
Quamvis sophorum, callida atque rhetorum, et
Figmenta vatum nubilent,
Qui corda falsis atque vanis imbuunt,
Tantumque linguas instruunt,
Nihil afferentes, ut salutem conferant:
Quod veritatem detegat.
Quod enim tenere vel bonum, aut verum queant,

Qui non tenent summum caput,
Veri bonique fomitem et fontem Deum?
Quem nemo nisi in Christo videt.
Hic veritatis lumen est, vitæ via,
Vis, mens, manus, virtus patris,
Sol æquitatis, fons bonorum, flos Dei,
Natus Deo, mundi sator,
Mortalitatis vita nostræ, et mors necis.
Magister hic virtutum,
Deusque nobis, atque pro nobis homo,
Nos induendo, se exuit,
Æterna jungens inter homines et Deum
Interque se commercia.
Hic ergo nostris ut suum præcordiis
Vibraverit cœlo jubar,
Absterget ægrum corporis pigri situm,
Habitumque mentis innovat.
Exhaurit omne, quod juvabat antea
Castæ voluptatis vice:
Totoque nostra jure domini vindicat
Et corda, et ora, et tempora.
Se cogitari, intelligi, credi, legi,
Se vult timeri, et diligi.
Æstus inanes, quos movet vitæ labor,
Præsentis ævi tramite,
Abolet futuræ cum Deo vitæ fides.
Quæ, quas videmur spernere,
Non ut profanas abjicit, aut viles opes,
Sed ut magis caras monet
Cœlis reponi creditas Christo Deo:

Qui plura promisit datis,
Contempta præsens, vel mage deposita sibi,
Multo ut rependat fenore.
Ame fraude castos, aucta creditoribus
Bonus æra reddet debitor.
Multaque spretam largior pecuniam
Restituet usura Deus.
Huic vacantem, vel studentem, et deditum,
In hoc reponentem omnia,
Ne, quæso, segnem, neve perversum putes:
Neu crimineris impium.
Pietas abesse Christiano qui potest?
Namque argumentum mutuum est
Pietatis, esse Christianum; et impii
Non esse Christo subditum.
Hanc cum tenere discimus, possum tibi
Non exhibere, id est patri?
Cui cuncta sancta jura, cara nomina
Debere me voluit Deus.
Tibi disciplinas, dignitatem, litteras,
Linguæ, et togæ, et famæ decus,
Provectus, altus, institutus, debeo
Patrone, præceptor, pater.
Sed cur remotus tamdiu degam, arguis:
Pioque motu irasceris.
Conducit istud, aut necesse est, aut placet.
Veniale, quidquid horum erit.
Ignosce amanti, si geram, quod expedit.
Gratare, si vivam, ut libet.

III. AD EUNDEM.

Continuata meæ durare silentia linguæ,
Te nunquam tacito, memoras, placitamque latebris
Desidiam exprobras : neglectæque insuper addis
Crimen amicitiæ : formidatamque jugalem
Objicis : et durum jacis in mea viscera versum.
Parce, precor, lacerare tuum : nec amara paternis
Admiscere velis, ceu melli absinthia, verbis.
Cura mihi semper fuit, et manet, officiis te
Omnibus excolere, affectu observare fideli.
Non unquam tenui saltem tua gratia nævo
Commaculata mihi est : ipso te lædere vultu
Semper, et incauta timui violare figura.
Cumque tua accessi venerans, mea cautius ora
Composui ; et læto formavi lumine frontem :
Ne qua vel a tacito contractam pectore nubem
Duceret in sanctum suspicio falsa parentem.
Hoc mea te domus exemplo coluitque, coletque.
Inque tuo tantus nobis consensus amore est,
Quantus et in Christum connexa mente colendum.
Quis tua, quæso, tuis obduxit pectora livor?
Quo rumore pias facilis tibi fama per aures
Inrupit, pepulitque animum? contraque vetustam
Experta pietate fidem nova vulnera movit,
Læderet ut natis placidum malesuada parentem?
Sed mihi non fictæ mens conscia simplicitatis :
Nec patris inculti pietas rea, respuit omne
Immeritum : et falso perstringi crimine non fert.
Immunis merito gravius violatur iniquo.

ulnera tam tenera offensæ, quam libera culpæ.
iscussisse jugum quereris me, quo tibi doctis
nctus eram studiis; hoc nec gestasse quidem me
sero; namque pares subeunt juga; nemo valentes
opulat infirmis: neque sunt concordia fræna,
sit compulsis mensura jugalibus impar.
vitulum tauro, vel equum committis onagro,
confers fulicas cycnis, et aedona parræ,
astaneis corylos æquas, viburna cupressis,
e compone tibi: vix Tullius, et Maro tecum
istineant æquale jugum. Si jungar amore,
oc tantum tibi me jactare audebo jugalem,
uo modicum sociis magno contendit habenis
ulcis amicitia æterno mihi fœdere tecum
t paribus semper redamandi legibus æqua:
oc nostra cervice jugum non sæva resolvit
abula: non terris absentia longa diremit,
ec perimet. Toto licet abstrahar orbe vel ævo,
unquam animo divisus agam; prius ipsa recedet
orpore vita meo, quam vester pectore vultus.
Ego te per omne, quod datum mortalibus
Et destinatum seculum est,
Claudente donec continebor pectore,
Discernar orbe quolibet.
Nec orbe longum, nec remotum lumine
Tenebo fibris insitum.
Videbo corde, mente complectar pia
Ubique præsentem mihi.
Et cum solutus corporali carcere
Terraque provolavero,

Quo me locarit axe communis pater,
Illic quoque te animo geram.
Neque finis idem, qui meo me corpore,
Et amore laxabit tui.
Mens quippe lapsis quæ superstes artubus,
De stirpe durat cœliti,
Sensus necesse simul et affectus suos
Teneat æque, ut vitam suam.
Et ut m[illegible] on capit
Perenne v[illegible] br.

I V [illegible] N D U M.

Deforé me p[illegible] leride terris,
Atque alium legis [illegible] oribus orbem,
Culta prius vestra [illegible] onsortia vitæ,
Increpitas s[illegible] e querelis.
Amplector patrios vener[illegible] pectore motus,
Et mihi gratandas salvis affectibus iras:
Sed reditum inde meum, genitor, te poscere mallem
Unde dari possit. Revocandum me tibi credam,
Cum steriles fundas, non ad divina, precatus,
Castalidis supplex averso numine Musis?
Non his numinibus tibi me, patriæque reduces.
Surda vocas, et nulla rogas: levis hoc feret aura,
Quod datur in nihilum sine numine nomina Musas
Irrita ventosæ rapiunt hæc vota procellæ.
Quæ non missa Deo, vacuis in nubibus hærent:
Nec penetrant superi stellantem regis in aulam.
Si tibi cura mei reditus, illum aspice, et ora,
Qui tonitru summi quatit ignea culmina cœli:

Qui trifido igne micat, nec inania murmura miscet :
Quique satis cœlo Soles largitur, et imbres :
Qui super omne quod est, et in omni totus ubique
Omnibus infuso rebus regit omnia Christo :
Quo mentes tenet, atque movet : quo tempora nostra
Et loca disponit. Quod si contraria votis
Constituat nostris, prece deflectendus in illa est,
Quæ volumus. Quid me accusas? si displicet actus
Quem gero agente Deo, prius est, fiat reus auctor,
Cui placet aut formare meos, aut vertere sensus.
Nam mea si reputes, quæ pristina, quæ tibi nota,
Sponte fatebor, eum modo me non esse, sub illo
Tempore qui fuerim : quo non perversus habebar,
Et perversus eram, falsi caligine cernens
Stulta Dei sapiens, et mortis pabula vivens.
Quo magis ignosci mihi fas : quia promptius ex hoc
Agnosci datur a summo genitore novari,
Quod non more meo geritur, non arbitror istis
Confessus dicar mutatæ in prava notandum
Errorem mentis : quoniam sim sponte professus,
Ne non mente mea vitam mutasse priorem.
Mens nova me, fateor, cepit; mens non mea quondam,
Sed mea nunc, auctore Deo : qui si quid in actu
Ingeniove meo sua dignum ad munia vidit,
Gratia prima tibi, tibi gloria debita cedit,
Cujus præceptis partum est, quod Christus amaret.
Quare gratandum magis est tibi, quam queritandum,
Quod tuus ille tuis studiis et moribus ortus
Paulinus, (cui te non inficiare parentem,
Nec modo cum credis perversum) sic mea verti

Consilia, ut sim promeritus Christi fore dum sum,
Ausonii : feret ille tuæ sua præmia laudi :
Deque tua primum tibi deferet arbore fructum.
Unde, precor, meliora putes : nec maxima perdas
Præmia, detestando tuis bona fontibus orta.
Non etenim mihi mens vaga : sed neque participantum
Vita fugax hominum Lyciæ qua scribis in antris
Pegaseum vixisse equitem. Licet avia multi
Numine agente colant, clari velut ante sophorum
Pro studiis musisque suis, ut nunc quoque castis
Qui Christum sumpsere animis, agitare frequentant
Non inopes animi, neque de feritate legentes
Desertis habitare locis : sed in ardua versi
Sidera, spectantesque Deum, verique profunda
Perspicere intenti, de vanis libera curis
Otia amant, strepitusque fori, rerumque tumultus
Cunctaque divinis inimica negotia donis,
Et Christi imperiis, et amore salutis abhorrent.
Speque fideque Deum sponsa mercede sequuntur,
Quam referet certus non desperantibus auctor,
Si modo non vincant vacuis præsentia rebus :
Quæque videt, spernat : quæ non videt, expetat mens.
Namque caduca patent : nostris æterna negantur
Visibus : et nunc spe sequimur quod mente videmus
Spernentes varias rerum spectacula formas,
Et male corporeos bona sollicitantia visus.
Attamen hæc sedisse illis sententia visa est,
Tota quibus jam lux patuit verique, bonique,
Venturi æternum secli, et præsentis inane.

mihi non eadem cui gloria, cur eadem sit
ma? fides voti par est, sed amœna colenti,
nc etiam et blanda posito locupletis in acta
toris: unde hæc jam tam festinata locorum
vidia est? utinam justus me carpere livor
cipiat, Christi sub nomine probra placebunt.
on patitur tenerum mens numine firma pudorem,
t laus hic contempta redit mihi judice Christo.
e me igitur, venerande parens, his ut male versum
ncrepites studiis: neque me vel conjuge carpas,
Vel mentis vitio. Non anxia Bellerophontis
Mens est: nec Tanaquil mihi, sed Lucretia conjux.
Nec mihi nunc patrii est, ut vis, oblivio cœli,
Qui summum suspecto patrem: quem qui colit unum,
Hic vere memor est cœli. Crede ergo, pater, nos
Nec cœli immemores, nec vivere mentis egentes,
Humanisque agitare locis. Studia ipsa piorum
Testantur mores hominum; nec enim impia summum
Gens poterit novisse Deum. Sint multa locorum,
Multa hominum studiis inculta, expertia legum.
Quæ regio agresti ritu caret? aut quid honestis
Improbitas aliena nocet? Quid tu mihi vastos
Vasconiæ saltus, et ninguida Pyrenæi
Objicis hospitia? in primo quasi limine fixus
Hispanæ regionis agam: nec sit locus usquam
Rure vel urbe mihi, summum qua dives in orbem
Usque patet, mersos spectans Hispania Soles.
Sed fuerit fortuna, jugis habitasse latronum:
Non lare barbarico rigui, mutatus in ipsos
Inter quos habui socia feritate colonos.

Non recipit mens pura malum : neque levibus hærent
Inspersæ fibris maculæ : sic Vascone saltu
Quisquis agit, purus sceleris, vitam inter iniquos,
Nulla ab inhumano morum contagia ducit
Hospite. Sed mihi cur sit ab illo nomine crimen
Qui diversa colo, ut colui, loca juncta superbis
Urbibus, et lætis hominum celeberrima cultis?
Ac si Vasconicis mihi vita fuisset in oris,
Cur non more meo potius formata ferinos
Poneret, in nostros migrans gens barbara ritus?
Nam quod in eversis habitacula ponis Hiberis
Urbibus, et deserta tuo jacis oppida versu,
Montanamque mihi Calagorrim, et Bilbilim acutis
Pendentem scopulis, collemque jacentis Ilerdæ
Exprobras, velut his habitem laris exsul et urbis,
Extra hominum tecta atque vias : an credis Hiberæ
Has telluris opes? Hispani nescius orbis,
Quo gravis ille poli sub pondere constitit Atlas,
Ultima nunc ejus mons portio, metaque terræ,
Discludit bimarem celso qui vertice Calpen.
Bilbilis huic tantum, Calagorris, Ilerda notatur,
Cæsarea est Augusta cui, cui Barcino amœna,
Et capite insigni despectans Tarraco pontum.
Quid numerem egregias terris, et mœnibus urbes?
Qua geminum felix Hispania tendit in æquor,
Qua Betis Oceanum, Tyrrhenumque auget Iberus
Lataque distantis pelagi divortia complet
Orbe suo finem ponens in limite mundi.
An tibi me, domine illustris, si scribere sit mens,
Qua regione habites, placeat reticere nitentem

Burdigalam, et piceos malis describere Boios?
Cumque Maroialicis tua prodigis otia thermis,
Inter et umbrosos donas tibi vivere lucos,
Læta locis et mira colens habitacula tectis,
Nigrantesne casas, et tecta mapalia culmo,
Dignaque pellitis habitas deserta Bigerris?
Quique superba tuæ contemnis mœnia Romæ,
Consul arenosas non dedignare Vasatas.
Vel, quia Pictonicis tibi fertile rus viret arvis,
Romanum Ausonias huc devexisse curules
Conquerar et trabeam veteri sordescere fano?
Quæ tamen augusta Latiaris in urbe Quirini
Cæsareas inter parili titulo palmatas
Fulget nativo longe venerabilis auro,
Florentem retinens meriti vivacis honorem.
Aut cum Lucani retineris culmine fundi,
Æmula Romuleis habitans fastigia tectis,
Materiam præbente loco, qui proxima signat,
In Condatino diceris degere vico?
Multa jocis pateant: liceat quoque ludere fictis:
Sed lingua mulcente gravem interlidere dentem,
Ludere blanditiis urentibus, et male dulces
Fermentare jocos satyræ mordacis aceto,
Sæpe poetarum, nunquam decet esse parentum.
Namque fides pietasque petunt, ut quod mala nectens
Insinuat castis fama auribus, hoc bona noti
Mens patris affigi, fixumque hærescere cordi
Non sinat, ut vulgus sævo rumore malignum.
Ante habitos mores, non semper flectere vitam
Crimen habet; namque est laudi bene vertere: cum me

atum audis, studium officiumque require.
Si pravo rectum, si relligiosa profanis,
Luxurie parcum, turpi mutatur honestum,
Segnis, iners, obscurus ago, miserere sodalis
In mala perversi: blandum licet, ira parentem
Exci[illegible] lapsum rectis instauret amicum
M[illegible]t monitu reparet meliora severo.
At si torte id idem, quod legi, et quod sequor, a
Corda pio vovisse Deo, v[illegible]nerabile Christi
Imperi[illegible]ita sequentem,
Persuasum[illegible]æterna parari
Præmia n[illegible]esentibus empta,
Non reor id[illegible]uisse parenti,
Mentis ut erro[illegible]c vivere Christo,
Ut Christus sanxit.[illegible]c, nec pœnitet hujus
Erroris: stultus diversa sequentibus esse
Nil moror, æterno mea dum sententia regi
Sit sapiens: breve, quidquid homo est, ut corporisa
Temporis occidui, et sine Christo pulvis et umb
Quod probat aut damnat, tanti est quanti arbiter i
Ipse obit, atque illi suus est comitabilis error:
Cumque suo moriens sententia judice transit.
At nisi dum tempus præsens datur, anxia nobis
Cura sit ad Domini præceptum vivere Christi,
Sera erit exutis homini querimonia membris:
Dum levia humanæ metuit convicia linguæ,
Non timuisse graves divini judicis iras.
Quem patris æterni solio dextraque sedentem,
Omnibus impositum regem, et labentibus annis
Venturum, ut cunctas æquato examine gentes

t variis referat sua præmia gestis,
idem : metuens stadio properante laboro,
ur, ne morte prius, quam crimine solvar.
dventum trepidis mihi credula fibris
nunt : gestitque anima, id jam cauta futuri
ns, ne vincta ægris pro corpore curis,
isque gravis rerum, si forte recluso
tuba vasta polo, non posset in auras
occursum levibus se tollere pennis,
ora volans sanctorum millia cœlo.
nane leves, neque Mundi compede vinctos,
astra pedes facili molimine tollent :
vecti per sidera nubibus ibunt,
ut medio venerentur in aere regem,
adorato conjungant agmina Christo.
s est, labor iste : dies ne me ultimus atris
tenebris sterili deprendat in actu
sub vacuis ducentem perdita curis.
l agam? lentis si dum conniveo votis,
ab ætheria mihi proditus arce coruscet,
Domini cœlo venientis aperto
us radiis, obscura et tristia noctis
in lato confusus lumine quæram!
hi ne pareret vel diffidentia veri,
entis amor vitæ rerumve [illegible],
ive labor, placuit [illegible]
o, et curas finire [illegible],
sisque Deo [illegible],
ire trucem [illegible]
t hoc, gratare [illegible]

Si contra est, Christo tantum me linque probari.

DOMINO MERITO SUSPICIENDO GESTIDIO.

Injuria quidem est patrifamilias, maritimis deliciis abundanti terrenum aliquid, et agreste præbere : sed ego, ut et causa mihi esset apud unanimitatem tuam aliquid conloquendi, et aliquod sermoni huic obsequium viderer adjungere, pauculas de paucissimis, quas pueruli vespere inferunt, ficedulas misi. Quarum cum erubescerem paucitatem, plura etiam versiculis verba subtexui, quasi vero numerum loquacitate facturus. Sed quia utraque culpabilia sunt, tu utrisque benigne et familiariter ignoscendo, facies ut nec inhumana videatur paucitas, nec odiosa garrulitas.

Sume igitur pastas dumoso in rure volucres :
Quas latitans filicis sub tegmine callidus auceps,
Dum simili mentitur aves, fallitque susurro,
Agmina viscatis suspendit credula virgis.
Tunc referens tenuem non parvo munere prædam,
Digerit aucupium tabulis : et primus opimis
Ordo nitet, sensim tenuatus ad ima tabellæ :
Ut minus offendat macies prælata saginæ,
Gratia præventas pingui juvat alite visus.....

AD EUNDEM.

Pauperis ut placeat carum tibi munus amici,
Munera nec reputes, quæ mittis ditia nobis.
Nam tibi quid dignum referam pro piscibus illis,
Quos tibi vicinum locupleti gurgite littus
Suppeditat, miros specie, formaque direptos?.....

At mihi vix alto vada per saxosa profundo
Rarus in obscura generatur sphondylus alga.
Hinc te participans, bis quinque et bis tibi ternas
Transmisi æquoreo redolentes nectare testas,
Quas viscus prædulce replet bicolore medulla.
Oro libens sumas : nec vilia dedigneris,
Quæ sunt parva modo, magno metitus amore.

ORATIO AD DEUM.

OMNIPOTENS genitor, rerum cui summa potestas,
Exaudi, si justa precor, ne sit mihi tristis
Ulla dies : placidam nox rumpat nulla quietem.
Nec placeant aliena mihi : quin et mea prosint
Supplicibus ; nullusque habeat mihi vota nocendi,
Aut habeat nocitura mihi. Male velle facultas
Nulla sit : at bene posse adsit tranquilla potestas.
Mens contenta suo, nec turpi dedita lucro,
Vincat corporeas, casto bene conscia lecto,
Illecebras, turpesque jocos, obscenaque dicta,
Oderit illa nocens, et multum grata malignis
Auribus, effuso semper rea lingua veneno.
Non obitu affligar cujusquam, aut funere crescam.
Invideam nunquam cuiquam, nec mentiar unquam.
Adsit læta domus : epulisque alludat inemptis
Verna satur, fidusque comes, nitidusque minister,
Morigera et conjux, caraque ex conjuge nati.
Moribus hæc castis tribuit Deus : hi sibi mores
Perpetuam spondent ventura in secula vitam.

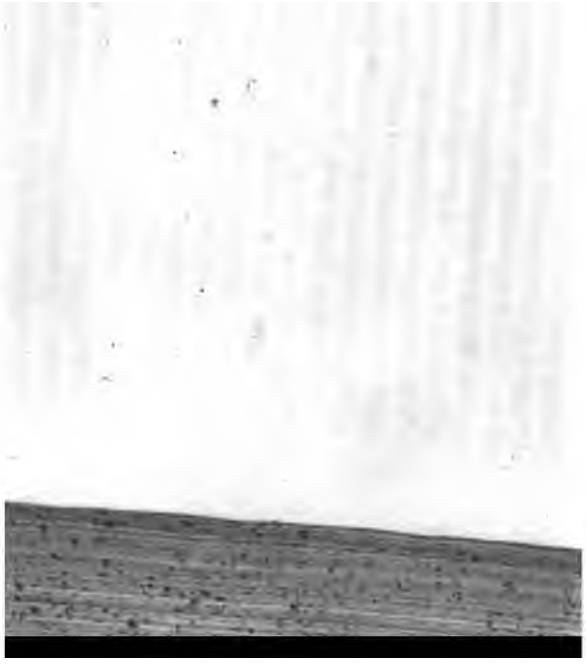

PROBA FALCONIA.

PROBÆ FALCONIÆ

VITA.

HONORII et Theodosii junioris ætate fuit Proba Falconia seu Faltonia, uxor Adelphi proconsularis Viri, mater Julianæ, S. Demetriadis avia. Hæc Christi vitam conscripsit centone Virgiliano. Ambigunt alii, quia Isidorus eos vel iis similes factos dicat a Pomponio nobili poeta. Male audiit Proba, quasi ea urbem Romam Alaricho prodidisset : sed eam ab hoc crimine purgat Cæsar Baronius. Græce et latine, liberaliumque disciplinarum perdocta fuit : floruit imperante Honorio, quo tempore et divus Hieronymus claruit.

PROBÆ

FALCONIÆ

EXCERPTUM E VIRGILII CARMINIBUS

OPUSCULUM.

DE VETERI TESTAMENTO.

AM dudum temerasse duces pia fœdera pacis,
egnandi miseros tenuit quos dira cupido :
iversasque neces, regum crudelia bella,
ognatasque acies pollutas cæde parentum :
ısignes clypeos, multoque ex hoste trophæa :
anguine conspersos tulerat quos fama triumphos
ınumeris totiens viduatas civibus urbes
onfiteor scripsi, satis est meminisse malorum.
Nunc Deus omnipotens, sacrum precor accipe carmen,
Eternumque tui septemplicis ora resolve,
piritus, atque mei resera penetralia cordis :
rcana ut possim vatis proba cuncta referre.
on nunc Ambrosium cura est mihi quærere nectar,
ec libet Aonio de vertice ducere musas.
on mihi saxa loqui vanus persuadeat horror,
aurigerosque sequi tripodas, et inania vota,

Jurgantesque deas procerum, victosque penates:
Nullus enim labor est verbis extendere famam,
Atque hominum studiis parvam disquirere laudem.
Castalio sed fonte madens imitata beatos,
Quæ sitiens hausi sanctæ libamina pacis,
Hinc canere incipiam: præsens Deus erige mentem.
Virgilium cecinisse loquar pia munera Christi:
Rem nulli obscuram repetens ab origine pandam,
Si qua fides animo, si ver fusa per artus
Mens agitat molem, et toto se corpore miscet
Spiritus, et quantum noxia corpora tardant,
Terrenique h noribundaque membra.

ID DEUM.

O umque æterna potestas,
Da fa..... c ; iimis illabere nostris:
Tuque ades, inceptumque una decurre laborem,
Nate patris summi, vigor et cœlestis origo:
Quem primum colimus, meritosque novamus honores,
Jam nova progenies, omnis quem credidit ætas.
Munera vera cano, satis est potuisse videri.
Jampridem memini veterum monumenta virorum
Moseum ante omnes totum cecinisse per orbem
Quæ sint, quæ fuerint, et quæ ventura trahantur.
Omnia, ut ipse tener mundi concreverit orbis.
Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
Unde hominum, pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus,
Et si quid simul ignis habet vel mobilis humor,

aud aliter prima crescentis origine mundi
uxisse dies, aliumve habuisse tenorem
rediderim, major rerum mihi nascitur ordo,
qua fidem tanto est operi latura vetustas.
amque (fatebor enim) levium spectacula rerum
mper equos, atque arma virum, pugnasque canc-
bam,
t studio incassum volui exercere laborem,
mnia tentanti potior sententia visa est
ndere res alta terra et caligine mersas.
que dies aliquid jamdudum invadere magnum
ens agitat mihi, nec placida contenta quiete est.
re favete omnes, lætasque advertite mentes
atres, atque viri, pueri, innuptæque puellæ.

DE CREATIONE MUNDI.

incipio cœlum, ac terras, camposque liquentes
centemque globum lunæ, solisque labores
e pater statuit: vos o clarissima mundi
mina, labentem cœlo quæ ducitis annum.
m neque erant astrorum ignes, nec lucidus æther,
l nox atra polum bigis subvecta tenebat,
chaos in præceps tantum tendebat ad umbras,
antus ad æthereum cœli suspectus olympum.

DE DIVISIONE LUCIS A TENEBRIS.

nc Pater omnipotens, rerum cui summa potestas,
a dimovit tenebrosum, et dispulit umbras,
medium luci atque umbris jam dividit orbem.
era cuncta notat, tacito labentia cœlo,

Intentos volvens oculos, qua parte calores
Austrinos tulerit, quæ terga obverterit axi,
Obliquus qua se signorum verterit ordo.

DE QUATUOR TEMPORIBUS ANNI.

Postquam cuncta videt cœlo constare sereno
Omnipotens, stellis numeros et nomina fecit,
Temporibusque parem diversis quatuor annum,
Æstusque, et pluvias, et agentes frigora ventos.
Atque hæc ut certis possemus discere signis.
Vere tument terræ, et genitalia semina poscunt:
Ac medio tostas æstu terit area fruges,
Et varios ponit fetus autumnus, et atra
Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis,
Atque in se sua per vestigia volvitur annus.
Tempore jam ex illo fecundis imbribus æther
Magnus alit magno commixtus corpore fetus.

DIES PRIMUS.

Et jam prima novo spargebat lumine terras,
Ducebatque diem stellis aurora fugatis.
Tunc durare solum, et discludere Nerea ponto
Incipit, et rerum paulatim sumere formas,
Et variæ pelagi facies, immania cete
Æquora verrebant caudis, æstumque secabant,
Nec non et vasti circuibant æquora ponti.
Jam sole infuso, jam rebus luce retectis
Exsultans, roremque simul dispergit amarum.

DIES SECUNDUS.

Postera jamque dies primo surgebat Eoo,

udit humus flores, et frondes explicat omnes,
anguineisque inculta rubent aviaria baccis,
Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ.

DIES TERTIUS.

Tertia lux gelidam cœlo dimoverat umbram,
Avia tunc resonant avibus virgulta sonoris,
Et liquidas corvi presso dant gutture voces,
Nec gemere aeria cessabat turtur ab ulmo.

DIES QUARTUS.

Quarto terra die variarum monstra ferarum,
Omnigenumque pecus, nullo custode per herbam
Educit silvis: subito, mirabile visu!
Tunc demum movet arma leo, tunc pessima tigris,
Squamosusque draco, et fulva cervice leæna
Sævire, ac formæ magnorum ululare luporum.
Cætera pascuntur virides armenta per herbas.
Nec gregibus liquidi fontes, nec gramina desunt.

DIES QUINTUS ET SEXTUS.

Jamque dies, alterque dies processit, et omne
Hoc virtutis opus divinæ mentis et artis
Prospiciens genitor perfectis ordine rebus
Expleri mentem nequit, ardescitque tuendo
Terrarum tractusque maris, cœlumque profundum,
Alituum, pecudumque genus: secumque volutat
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
Neu segnes jaceant terræ, juvat usque morari.

DE FORMATIONE PRIMI HOMINIS.

Talia versanti subito sententia sedit,
Felicemque trahit limum, fingitque premendo
Pingue solum primis extemplo a mensibus anni.
Jamque improviso tantæ pietatis imago
Processit, nova forma viri pulcherrima rerum,
Os humerosque Deo similis, cui mentem, animumque
Major agit Deus, atque opera ad majora remittit.

DE FORMATIONE EVÆ.

Quæritur hinc alius, nec quisquam ex agmine tanto
Audet adire virum, sociusque in regna vocari.
Haud mora, continuo placidam per membra quietem
Dat juveni, et dulci declinat lumina somno.
Atque illi medio in spatio jam noctis opacæ
Omnipotens genitor costas et viscera nudat.
Harum unam juveni, laterum compagibus actis,
Eripuit, subitoque oritur mirabile donum,
Argumentum ingens clara cum luce refulsit
Insignis facies, et pulchro pectore virgo
Jam matura viro, jam plenis nubilis annis.
Olli somnum ingens rupit pavor, ossaque et artus
Conjugium vocat, et stupefactus numine pressit,
Excepitque manu, dextramque amplexus adhæsit.

DEUM PROTOPLASTUM ET EVAM BENEDIXISSE.

His demum exactis, torquet qui sidera mundi
Jussit: eo dicente premit placida æquora pontus,
Et tremefacta solo est tellus, silet arduus æther.

ivite felices, interque virentia culta
ortunatorum nemorum sedesque beatas.
æc domus, hæc patria est, requies ea certa laborum.
is ego nec metas rerum, nec tempora pono.
nperium sine fine dedi, multosque per annos
on rastrum patietur humus, nec vinea falcem.
t genus immortale manet, nec tarda senectus
ebilitat vires animi, mutatque vigorem.

QUID PROHIBITUM PRIMIS PARENTIBUS.

Vos contra quæ dicam animis advertite vestris;
a medio ramos, annosaque brachia tendens
st in conspectu ramis felicibus arbor,
uam neque fas igni cuiquam, nec sternere ferro,
elligione sacra nunquam concessa moveri.
lac quicunque sacros decerpserit arbore fetus,
orte luet merita: nec me sententia vertit:
ec tibi jam prudens quisquam persuadeat author
ommaculare manus, liceat te voce moveri
emina, nec te ullius violentia vincat,
i te digna manet divini gloria juris.

DE DELICIIS PARADISI.

Postquam cuncta pater, cœli cui sidera parent,
omposuit, legesque dedit, camposque nitentes
esuper ostentat, tantarum gloria rerum:
cce autem primi sub limine solis et ortus
evenere locos, ubi mollis amaracus illos
loribus, et dulci aspirans complectitur umbra.
lic ver purpureum, atque alienis mensibus æstas,

Hic liquidi fontes, hic cœli tempore certo
Dulcia mella premunt, hic candida populus antro
Imminet, et lentæ texunt umbracula vites:
Invitant croceis halantes floribus horti
Inter odoratum lauri nemus, ipsaque tellus
Omnia liberius nullo poscente ferebat.
Fortunati ambo, si mens non læva fuisset
Conjugis infandæ, docuit post exitus ingens.

TENTATIO PER SERPENTEM.

Jamque dies infanda aderat per florea rura:
Ecce inimicus atrox immensis orbibus anguis
Septem ingens gyros, septena volumina versat,
Nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli,
Obliqua invidia ramo frondente pependit
Vipeream inspirans animam, cui tristia bella
Iræque invidiæque, et noxia crimina cordi.
Odit et ipse pater, tot sese vertit in ora,
Arrectisque horret squamis, et ne quid inausum
Aut intentatum scelerisve dolive relinquat,
Sic prior aggreditur dictis, seque obtulit ultro:
Dic, ait, o virgo, (lucis habitamus opacis,
Riparumque toros, et prata recentia rivis
Incolimus) quæ tanta animis ignavia venit?
Strata jacent passim sua quæque sub arbore poma,
Pocula sunt liquidi fontes, cœlestia dona.
Attrectare nefas, id rebus defuit unum.
Quis prohibet causas penitus tentare latentes?
Vana superstitio, rerum pars altera adempta est
Conditio, mea si non irrita dicta putares,

Auctor ero audendi sacrata resolvere jura.
Tu conjunx, tibi fas animum tentare precando.
Dux ego vester ero, tua si mihi certa voluntas,
Exstruimusque toros, dapibusque epulamur opimis.

EVA SEDUCTA SEDUCIT VIRUM.

Sic ait, et dicto citius, quod lege tenetur
Subjiciunt epulis oculi venerabile lignum,
Instituuntque dapes, contactuque omina fœdant.
Præcipue insistit pesti devota futuræ,
Miraturque novas frondes, et non sua poma:
Causa mali tanti, summo tenus attigit ore;
Majus adorsa nefas, majoremque orsa furorem.
Heu misero conjunx aliena ex arbore germen
Objicit, atque animum subita dulcedine movit.

VIDENT SE NUDOS ET FACIUNT SIBI PERIZOMATA.

Continuo nova lux oculis effulsit. At illi
Ferrentur visu subito, nec plura morati,
Corpora sub ramis objectu frondis inumbrant,
Consertum tegmen, nec spes opis ulla dabatur.
At non hæc nullis hominum sator atque deorum
Observans oculis, cædes et facta tyranni
Præsensit, notumque furens quid femina possit:
Continuo invadit, procul, o procul este profani,
Conclamat, cœlum ac terras qui numine firmat.

ADAM ABSCONDIT SE.

Atque illi longe gradientem, et dira frementem,
Ut videre, metu versi retroque ruentes

Diffugiunt, silvasque et sicubi concava furtim
Saxa petunt: piget incœpti, lucemque nec auras
Respiciunt, tædet cœli convexa tueri.

INCREPAT ADAM DOMINUS.

Nec longum in medio tempus, cum creber ad aures
Visus adesse pedum sonitus, genitorque per umbram
Talibus affatur dictis, atque increpat ultro:
Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
Quis furor ille novus? quo nunc, quo tenditis? inquit.
Regnorum immemores, quæ mentem insania mutat?
Dicite, quæ lucis miseris tam dira cupido?
Maturate fugam, totoque absistite luco,
Nec revocare gradum, si quando adversa vocarint,
Est licitum, flammis ambit torrentibus amnis
Per medium stridens, torquentque sonantia saxa,
Attollitque globos flammarum, et sidera lambit.

ADAM SE EXCUSAT.

Ille sub hæc: Tua me genitor, tua tristis imago
His posuere locis: merui, nec deprecor, inquit,
Omnipotens, sonitumque pedum, vocemque tremisco
Conscius audacis facti, monitique sinistri.
Femina fert tristes succos, tardumque saporem,
Illa dolos, dirumque nefas sub pectore versans,
Insontem infando indicio, moritura puella
Dum furit, incautum crudeli morte peremit.
Suasit enim, scis ipse, nec est te fallere cuiquam,
Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error,
Contigimusque manu quod non sua seminat arbos.

MALEDICTUM SERPENTI.

Tunc pater omnipotens solio sic infit ab alto:
Accipite ergo, animis atque hæc mea figite dicta:
Tuque prior, scelere ante alios immanior omnes,
Quem nec longa dies, pietas nec mitigat ulla,
Hortator scelerum coluber, mala gramina pasces
Desidia, latamque trahens inglorius alvum.
Cede locis, nullis hominum cogentibus, ipse
Tenuis ubi argilla, et dumosis calculus arvis.

MALEDICTUM ADAM.

At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
Omne ævum ferro teritur, primusque per artem,
Heu miserande puer! terram insectabere rastris,
Et sonitu terrebis aves: horrebit in arvis
Cardnus, et spinis surget paliurus acutis,
Lappæque, tribulique, et fallax herba veneni.
At si triticeam in messem, robustaque farra
Exercebis humum, frustra exspectabis acervum,
Concussaque famem in silvis solabere quercu.
Insuper his subeunt morbi, tristisque senectus,
Et labor, et diræ rapit inclementia mortis.

MALEDICTAM EVAM.

Hæc tibi semper erunt, tuque o sævissima conjunx
Non ignara mali, caput horum et causa malorum,
Magna lues commissa tibi, heu perdita nescis,
Nec quæ circumstant te deinde pericula cernis.
Nunc morere, ut merita es, quod tota mente petisti.

Nec mea jam mutata loco sententia cedit.

EXPULSOS ADAM ET EVAM E PARADISO.

At juvenem primum sævus circumstetit horror,
Diriguere oculi, nec se celare tenebris
Amplius, aut notas audire et reddere voces.
Haud mora, festinant, rapidis jussique feruntur
Passibus, et pariter gressi per opaca viarum
Corripiunt spatium medium, limenque relinquunt
Flentes, et paribus curis vestigia figunt.
Tum victum in silvis baccas, lapidosaque corna
Dant rami, et vulsis pascunt radicibus herbæ.

EVAM PEPERISSE DUOS FILIOS.

Interea magnum sol circumvolvitur annum,
Matri longa decem tulerat fastidia menses,
Unde homines nati, durum genus: inde per artem
Haud herbæ campo apparent, aut arbore frondes,
Inque novos soles audent se gramina tuto
Credere, et in lentis uvam demittere ramis
Instituunt, udoque docent inolescere succo.

ABEL A FRATRE OCCIDITUR.

Tunc gemini fratres adolent dum altaria tedis,
Alter et alterius prælato invidit honori,
Horresco referens! consanguinitate propinquum
Excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras
Sanguine fœdantem quos ipse sacraverat ignes.

POST OCCISUM ABEL DEUS IRASCITUR HUMANO GENERI.

Tunc genitor virus serpentibus addidit atris,

Mellaque decussit foliis, ignemque removit,
Prædarique lupos jussit, pontumque moveri.
Et passim rivis currentia vina repressit.
Mox et frumentis labor additus, ut mala culmos
Esset rubigo, et victum seges ægra negaret.
Tunc laqueis captare feras, et fallere visco
Inventum, et duris urgens in rebus egestas
Movit agros, curis acuens mortalia corda.
Deterior donec paulatim decolor ætas
Ferrea progenies durum caput extulit arvis,
Et belli rabies, et amor successit habendi.
Justitia excedens terris vestigia fecit.
Nec longum in medio tempus: furor iraque mentem
Præcipitant, gaudent perfusi sanguine fratrum.
Condit opes alius, defossoque incubat auro,
Nec doluit miserans inopem, dextramque tetendit.

DE DILUVIO.

Tunc pater omnipotens graviter commotus, ab alto
Æthere se mittit, tellurem effundit in undas
Diluvio miscens, cœlumque in tartara solvit.
Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores
Diluit, implentur fossæ, et cava flumina crescunt:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum.

NOE SERVATUR.

Tum pietate gravem, ac meritis, mirabile dictu!
Qui fuit in terris et servantissimus æqui,
Eripuit letho, tantis surgentibus undis,
Ut genus unde novæ stirpis revocaret, haberet.

POST DILUVIUM DEUS LEGEM DAT HOMINIBUS: JUDÆI BELLO AGITANTUR.

Diluvio ex illo, patribus dat jura vocatis
Omnipotens, magnisque agitat sub legibus ævum.
Quid memorem infandas cædes? quid facta tyranni?
Nesciaque humanis precibus mansuescere corda?
Ægyptum, viresque orientis, et ultima bella,
Magnanimosque duces; totasque ex ordine gentes,
Quo cursu deserta petiverit et tribus et gens
Magna virum meriti tanti non immemor unquam.
Quique sacerdotes adsint altaria juxta,
Quique pii vates pro libertate ruebant.
Qui bello exciti reges, quæ littore rubro
Complerint campos acies, quibus arserit armis
Rex genus egregium magno inflammante furore
Agmen agens equitum, et florentes ære catervas.
Cætera facta patrum, pugnataque in ordine bella
Prætereo, atque aliis post me memoranda relinquo.

DE NOVO TESTAMENTO

ET DE SALVATORIS NATIVITATE.

Nunc ad te, et tua, magne pater, consulta revertor.
Majus opus moveo, vatum prædicta priorum
Aggredior, quamvis angusti terminus ævi
Accipiet, tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo, et nomen fama tot ferre per annos,
Quod tua progenies cœlo descendit ab alto,
Attulit et nobis aliquando optantibus ætas
Auxilium adventumque Dei: cum femina primum

Virginis os habitumque gerens, mirabile dictu!
Nec generis nostri puerum, nec sanguinis edit.
Sed quia terrifico cecinerunt omine vates
Adventare virum populis terrisque superbum
Semine ab æthereo, qui viribus occupet orbem,
Imperium oceano, famam qui terminet astris.

DE NATIVITATE JESU CHRISTI.

Jamque aderat promissa dies, quo tempore primum
Extulit os sacrum divinæ stirpis origo
Missa sub imperio, venitque in corpore virtus
Mixta Deo, subiit cari genitoris imago.

DE STELLA ET MAGIS.

Haud mora, continuo cœli regione serena
Stella facem ducens magna cum luce refulsit.
Agnovere Deum proceres, cunctique repente
Muneribus cumulant, et sanctum sidus adorant.
Tum vero manifesta fides, clarumque paternæ
Nomen virtutis, Christique agnoscere vultum
Flagrant, et quæ dent divini signa decoris.

METUISSE HERODEM NATO CHRISTO.

Protinus ad regem magno clamore furentem
Fama volat, magnasque acuit rumoribus iras,
Incenditque animum, matrisque allabitur aures.
Illa dolos, dirumque nefas haud inscia rerum
Præsensit, motusque excepit prima futuros
Præscia venturi, furtim mandavit alendum,
Dum curæ ambiguæ, dum mens exæstuat ira.

HERODES JUBET OCCIDI INFANTES.

At rex sollicitus, stirpem et genus omne futurum
Præcipitare jubet, subjectisque urere flammis,
Multa movens, mittitque viros qui certa reportent.
Haud secus ac jussi faciunt, rapidisque feruntur
Passibus, et magnis urbem terroribus implent.
Continuo auditæ voces, vagitus et ingens,
Infantumque animæ flentes, ante ora parentum
Corpora natorum sternuntur limine primo.

FUGIT VIRGO CUM FILIO IN ÆGYPTUM.

At mater gemitu non frustra exterrita tanto,
Ipsa manu præ se portans, turbante tumultu,
Infantem, fugiens plena ad præsepia tendit.
Hic natum angusti subter fastigia tecti
Nutribat, teneris immulgens ubera labris.
Hæc tibi prima, puer, fundent cunabula flores,
Mixtaque ridenti passim cum baccare tellus
Molli paulatim colocasia fundet acantho.

CHRISTUS DISPUTAT IN TEMPLO IN MEDIO SENIORUM.

Et jam finis erat, perfecto temporis orbe,
Ut primum cessit furor, et rabida ora quierunt,
Ante annos animum gestans cœlestis origo

MIRANTUR OMNES CHRISTUM.

Per medias urbes graditur, populosque propinquos
Illum omnis tectis, agrisque effusa juventus
Attonitis inhians animis prospectat euntem,

irbaque miratur matrum, quis spiritus illi,
uis vultus, vocisve sonus, vel gressus eunti est.

TESTIMONIUM JOHANNIS DE CHRISTO.

Continuo vates, namque hic certissimus auctor,
procul a gelido secretum flumine vidit,
mpus, ait, Deus, ecce Deus, cui maxima rerum
rborumque fides : tu non eris alter ab illo,
rtunate puer, cœli cui sidera parent.
equidem ducebam animo, rebarque futurum,
spectate venis, spes et solatia nostri.

RISTUS BAPTIZATUR A JOHANNE, ET SPIRITUS SANCTUS DESCENDIT DE CŒLO.

Hæc ubi dicta dedit, fluvio mersare salubri
cepit venientem, ac mollibus extulit undis,
sultantque vada, et subito commota columba
evolat, atque super caput astitit, inde repente
adit iter liquidum, celeres neque commovet alas.

MULTOS BAPTIZATOS CUM CHRISTO.

Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
ertatim largos humeris infundere rores.

VOX DE CŒLO AUDITA EST.

Tunc genitor natum dictis compellat amicis :
ate, meæ vires, mea magna potentia solus,
t prædulce decus magnum rediture parenti,
te principium, tibi desinit : accipe, testor,
mea progenies : qua sol utrumque recurrens

Aspicit oceanum, perfecto lætus honore
Omnia sub pedibus vertique regique videbis.
Tu regere imperio populos, matresque virosque
Jampridem resides animos, desuetaque corda,
Ignarosque viæ mecum miseratus inertes
Aggredere, et votis jam nunc assuesce vocari.
Dixerat, ille patris magni parere parabat
Imperiis, instans operi, regnisque futuris.
Heu pietas, heu prisca fides, quas dicere grates
Incipiam? si parva licet componere magnis.
Nec mihi jam patriam antiquam spes ulla videndi,
Nec spes libertatis erat, nec cura salutis.

OMNIA RIDENT, ADVENIENTE DOMINO.

Hic mihi responsum primus dedit ille petenti,
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Æthereum sensum, meque in mea regna remisit.
Illum ego per flammas, agerem si syrtibus exsul,
Per varios casus, per mille sequentia tela,
Quo res cunque cadant, unum pro munere tanto
Exequerer, strueremque suis altaria donis.
Hujus in adventu tantarum munera laudum
Ipsi lætitia voces ad sidera jactant
Intonsi montes, respondent omnia valles.

TENTATUR CHRISTUS.

Tempore non alio magnum et memorabile nomen
Serpentis furiale malum meminisse necesse est.
Ausus quinetiam, (fama est obscurior annis)
Compellare virum, et veniendi poscere causas.

Hunc ubi tendentem adversum per gramina vidit,
Substitit, infremuitque ferox, dictuque potentem
Saucius ac serpens affatur voce superba :
Verane te facies? Verus mihi nuntius affers?
Qui genus? unde domo? qui nostra ad limina tendis?
Fare age quid venias, nam te dare jura loquuntur.
Aut quis te juvenum confidentissime nostras
Jussit adire domos? pacique imponere morem?
Non equidem invideo, miror magis : accipe porro
Quid dubitem; et quæ nunc animo sententia surgat.
Est domus alta : voca Zephyros, et labere pennis
Ardua tecta petens ausus te credere cœlo,
Si modo quem memoras, pater est, cui sidera parent.

CHRISTUS DIABOLUM ALLOQUITUR.

Olli subridens sedato pectore fatur,
Haud vatum ignarus, venturique inscius ævi :
Dissimulare etiam sperasti, perfide serpens?
Ne dubites, nam vera vides : opta ardua pennis
Astra sequi, clausumque cava te condere terra.
Quo peritura ruis? majoraque viribus audes?
Cede Deo, toto projectus corpore terræ?

DIABOLUS FUGIT AUDITO CHRISTO.

Nec plura his : ille admirans venerabile donum,
Fronte premit terram, et spumas agit ore cruento,
Contentusque fuga cæcis se condidit umbris.

DOMINUM ELEGISSE DISCIPULOS, ET STATIM SECUTOS POPULOS.

Interea magnas volitans it fama per urbes,

Convenere viri, mens omnibus una sequendi
In quascunque velit pelago deducere terras.
Multi præterea, quos fama obscura recondit,
Concurrunt fremitu denso, stipantque frequentes,
Exsultantque animis, medium nam plurima turba
Hunc habet, atque humeris exstantem suscipit altis.
Quos ubi confertos audere in prælia vidit,
Incipit, et dictis divinum inspirat amorem,
Discite justitiam moniti, et succurrite fessis,
Pro se quisque viri, quæ cuique est copia, læti,
Communemque vocate Deum, meliora sequamur,
Quoque vocat, vertamus iter, via prima salutis
Intemerata fides, et mens sibi conscia recti:
Vobis parta quies perfecto temporis orbe.
Nam qui divitiis soli incubuere repertis,
Nec partem posuere suis, dum vita maneret,
Pulsatusve parens, et fraus innexa clienti,
Tunc cum frigida mors anima seduxerit artus,
Inclusi pœnam exspectant, quæ maxima turba est,
Infernisque ciet tenebris, veterumque malorum
Supplicia expendunt: aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Turbidus hic cœno, vastaque voragine gurges
Æstuat, atque omnem cocyto eructat arenam.
Hinc exaudiri gemitus, et sæva sonare
Verbera, tum stridor ferri, tractæque catenæ
Semper, et obtenta densantur nocte tenebræ.

PRÆCIPITUR NE COLANTUR IDOLA.

Præterea quæ dicam animis advertite vestris:

Non ego vos posthac cæsis de more juvencis
Relligione patrum, truncis et robore natas,
Mortalive manu effigies, nec templa deorum
Audire, et repetens iterumque iterumque monebo:
Sed periisse semel satis est, natumque patremque
Profuerit meminisse magis, si credere dignum est.
Sed fugit interea, fugit irrevocabile tempus,
Flammarumque dies, et vis inimica propinquat.

DE JUDICIO VENTURO.

Attonitis hæsere animis: nec plura moratus
Hic aliud majus miseris mortalibus ægris
Judicium canit, et tristes denuntiat iras,
Venturum excidium, vasta convulsa ruina
Omnia tunc pariter rutilo miscerier igni,
Palantesque polo stellas, cœlique ruinam.
Tunc vero tremefacta novus per pectora cunctis
Insinuat pavor, et taciti ventura videbant.

QUID SIBI FACIENDUM FORET, UT VITAM ÆTERNAM POSSIDERET, PETIIT QUIDAM A DOMINO.

Hæc super adventu cum dicta horrenda moneret
Ora puer prima signans intonsa juventa,
Dives opum, studiis florens ignobilis oti.
Quinque greges illi balantum, et bina redibant
Armenta, et dapibus mensas onerabat opimis.
Continuo palmas alacres utrasque tetendit,
Et genua amplectens, sic ore affatus amico est:
O Deus, o famæ merito pars maxima nostræ,
Ad te confugio, et supplex tua numina posco:

Omnia perfeci atque animo mecum ante peregi.
Eripe me his invicte malis : quid denique restat,
Quidve sequens tantos possim superare labores?
Accipe daque fidem, mihi jussa capessere fas est.

RESPONDIT EI DOMINUS.

Atque huic responsum paucis ita reddidit heros:
O præstans animi juvenis, absiste precando,
Nec te pœniteat, nihil o tibi amice relictum est.
Hoc etiam his addam, tua si mihi certa voluntas,
Disce puer contemnere opes, et te quoque dignum
Finge Deo, et quæ sit poteris cognoscere virtus.
Da dextram misero, et fratrem ne desere frater,
Si jungi hospitio properat, conjunge volentem,
Casta pudicitiam servet domus: en age segnes
Rumpe moras, rebusque veni non asper egenis.
Dixerat hæc, ille in verbo vestigia torsit
Tristior, ora modis attollens pallida miris,
Multa gemens, seseque oculis avertit, et aufert.

CHRISTUS INSEDIT ASELLO.

Tunc etiam tardi costis agitatus aselli
Insedit nimbo effulgens, tum plurima circum
Matres atque viri, pueri velamina nota
Subjiciunt, funemque manu contingere gaudent.
Jamque propinquabat portis, templumque vetustis
Antiqua ex cedro centum sublime columnis
Ingreditur, magna medius comitante caterva.

CHRISTUM EMENTES ET VENDENTES FLAGELLO E TEMPLO EXPULISSE.

Horrendum silvis, hoc illis curia templum,

Hæ sacræ sedes, miro quod honore colebant.
Namque sub ingenti lustrat dum singula templo,
Horrescit visu subito : insonuitque flagello,
Significatque manu, et magno simul intonat ore :
Quæ scelerum facies, quæve æra micantia cerno,
Cæsaris et nomen ? quæ mentem insania mutat ?
Hæ nobis propriæ sedes, hic tempore certo
Perpetuis soliti patrum considere mensis.
Obstupuere animis, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor, mensasque metu liquere priores.

DISCIPULI PERICLITANTUR IN MARI.

Inde ubi prima fides pelago, tranquilla per alta
Deducunt socii naves, atque arte magistra,
Hic alius funda latum transverberat amnem
Alta petens, pelagoque alius trahit humida lina.
Postquam altum tenuere rates, nec jam amplius ullæ
Occurrunt terræ, crebris micat ignibus æther,
Eripiunt subito nubes cœlumque diemque :
Consurgunt venti, et fluctus ad sidera tollunt.
At sociis subita gelidus formidine sanguis
Diriguit, cecidere animi, cunctique repente
Portum aspectabant flentes, vox omnibus una,
Spemque metumque inter dubii, seu vivere credant,
Sive extrema pati, lethi discrimine parvo,
Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto.

CHRISTUM AMBULASSE SUPER AQUAS.

Ecce Deus magno misceri murmure pontum,
Emissamque hiemem sensit, cui summa potestas

Par levibus ventis, et fluminis ocior undis.
Prona petit maria, et pelago decurrit aperto,
Nec longo distat cursu præeunte carina.
Agnoscunt longe regem, dextramque potentem
Nudati socii, et magno clamore salutant.
Postquam altos tetigit fluctus, et ad æquora venit,
Hic vero horrendum, ac visu mirabile, fortes
Subsidunt undæ, remo ut luctamen abesset,
Collectasque fugat nubes, graditurque per æquor
Jam medium, nec dum fluctus latera ardua tingit.
At media socios incedens nave per ipsos,
Ecce gubernaclo rector subit ipse magister,
Intremuit malus, gemuit sub pondere cymba.
Vela cadunt, puppique Deus consedit in alta,
Et tandem læti notæ advertuntur arenæ.

DE CŒNA DOMINI.

Devexo interea propior fit vesper olympo,
Tunc victu revocant vires, fusique per herbam,
Et dapibus mensas onerant, et pocula ponunt.

DOCET SACRAMENTUM.

Postquam prima quies epulis, mensæque remotæ,
Ipse inter primos genitori instaurat honores
Suspiciens cœlum, tunc facta silentia linguis.
Dat manibus fruges, dulcesque a fontibus undas;
Implevitque mero pateram, ritusque sacrorum
Edocet, immiscetque preces, ac talia fatur:

PRÆDICIT AB UNO SE TRADITUM IRI.

Audite o proceres, ait, et spes discite vestras:

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit,
Promissisque patris, vestra, inquit, munera vobis
Certa manent, pueri, et palmam movet ordine nemo:
Et lux cum primum terris se crastina reddet,
Unus erit tantum in meque, exitiumque meorum,
Dum medium paci se offert de corpore nostro.
Namque dies, ni fallor, adest, secludite curas:
Mecum erit iste labor, nec me sententia fallit.
Unum pro multis dabitur caput: hæc ita fatus,
Conticuit, seramque dedit per membra quietem.

APOSTOLOS FUGISSE.

Diffugiunt comites, et nocte teguntur opaca;
Multaque dura suo tristi cum corde volutant.
Quid faciant? hærent infixi pectore vultus,
Verbaque, nec placidam membris dat cura quietem.

CONQUESTIO PETRI AD CONDISCIPULOS.

Tunc senior tales referebat pectore voces,
Multa putans: ubi nunc nobis Deus ille magister?
Quem sequimur? quove ire jubes? ubi ponere sedem?
O dolor, atque decus tantarum gloria rerum!
Jam jam nulla mora est, et nos rape in omnia tecum
Oramus, teque aspectu ne subtrahe nostro.

SACERDOTES CUM POPULO CONTRA CHRISTUM.

Oceanum interea surgens aurora reliquit,
Jamque sacerdotes late loca questibus implent,
Cum populo et Patribus, ferturque per agmina murmur;

Quod genus hoc hominum? quæve hunc tam barbara morem
Permittit patria? pœnas cum sanguine poscunt
Undique collecti, et magno clamore sequuntur
Insontem, sævitque animis ignobile vulgus.

CHRISTUS HORA SEXTA DEDUCITUR, UT CRUCIFIGATUR.

Sol medium cœli conscenderat igneus orbem,
Tunc subito hunc acciri omnes populusque Patresque
Exposcunt; farique jubent, quo sanguine cretus,
Quidve petat, quidve ipse ferat: prædamque tuentes
Facta viri, mixtus dolor et stupor urget inertes.
Nescia mens hominum! certant illudere capto.
Tum vero captis concurrunt undique telis:
Tollitur in cœlum clamor, cunctique repente
Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
Ingentem quercum decisis undique ramis
Constituunt, spinisque ligant ingentibus illum.
Tendebatque manus, pedibus per mutua nexis,
Triste ministerium! sequitur quos cætera pubes,
Ausi omnes immane nefas, ausoque potiti.
Ille autem impavidus, Quo vincula nectitis? inquit.
Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?
Post mihi non simili pœna commissa luetis.
Talia perstabat memorans, fixusque manebat.

FIT TERRÆ MOTUS, ET SOL OBSCURATUR.

Interea magno misceri murmure cœlum
Incipit, et rebus nox abstulit atra colorem,
Impiaque æternam timuerunt secula noctem.

Terra tremit, fugere feræ, et mortalia corda;
Pergentes humilis stravit pavor : indè repente
Dat tellus gemitum, et cœlum tonat omne fragore.

CHRISTUM DESCENDISSE AD INFEROS.

Extemplo comites Erebi de sedibus imis
Umbræ ibant tenues : tellus quoque et æquora ponti
Signa dabant, sistunt amnes, terræque dehiscunt.
Quin ipsæ stupuere domus, atque intima lethi
Tartara, et umbrosæ penitus patuere cavernæ.
Sol quoque et exoriens (cuncti se scire fatentur)
Tunc caput obscura nitidum ferrugine texit.

CHRISTUM TERTIA DIE RESURREXISSE.

Hosque inter motus, media inter talia verba
Tertia lux gelidam cœlo dimoverat umbram.
Jamque pedem referens superas veniebat ad auras,
Cum subito ante oculos ingenti mole sepulcrum,
Corpus ubi exanimum positum nec claustra, nec ipsi
Custodes sufferre valent, avulsaque saxis
Saxa vident, laxis laterum compagibus arctis.
Fit sonus, ingenti concussa est pondere tellus,
Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.

FORIBUS CLAUSIS APPARUISSE CHRISTUM DISCIPULIS.

Ecce autem primi volucrum sub culmine cantus,
Ingreditur, linquens antrum, spoliisque superbus
Ibat ovans, pulsuque pedum tremit excita tellus,
Vulneraque illa gerens foribus sese ingerit arctis.
Atque hinc ingentem comitum affluxisse novorum

Invenit admirans numerum, cunctisque repente
Improvisus ait: coram quem quæritis adsum:
Vicit iter durum pietas, et vivida virtus.
Præcipites vigilate viri, timor omnis abesto.

INSTRUIT APOSTOLOS.

Hi nostri reditus, exspectatique triumphi,
Hæc mea magna fides: o terque quaterque beati,
Quæ vobis, quæ digna viri pro laudibus istis
Præmia posse reor solvi? quæ dona parari?
Accipite ergo animis: quæ vos a stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet: revocate animum, mœstumque timorem
Mittite, jam vosmet rebus servate secundis.

CHRISTUM APOSTOLIS PACEM RELIQUISSE.

Quod superest, læti bene gestis ordine rebus,
Pacem optate manu, pacem laudate sedentes
Magnanimi: pacis solum inviolabile pignus.
Et simul his dictis faciem ostendebat et ora,
Ora manusque ambas, populataque pectora ferro:
Immiscentque manus manibus, gaudentque tuentes,
Nec vidisse semel satis est, juvat usque morari,
Et conferre gradum, et dextræ conjungere dextram.

DE ASCENSIONE CHRISTI.

His demum exactis, spirantes dimovet auras
Aera per tenerum, cœloque invectus aperto
Mortales visus medio in sermone reliquit.
Infert se septus nebula, mirabile dictu!

Ast illum solio stellantis gloria cœli
Accipit, æternumque tenet per secula nomen.
Ex illo celebratus honos, lætique minores
Servavere diem, tot jam labentibus annis.
I decus, i nostrum, tantarum gloria rerum,
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.
Et nos et tua, dexter, adi pede sacra secundo,
Annua quæ differre nefas : celebrate faventes
Hunc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto,
O dulcis conjux, et si pietate merentur,
Hac casti maneant in relligione nepotes.

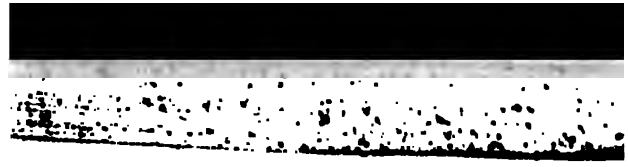

INDEX AUCTORUM.

	Pag.
TERTULLIANUS	1
CYPRIANUS	71
MARIUS VICTOR	91
JUVENCUS	165
HILARIUS	345
VICTORINUS	357
TYPHERNUS	375
DAMASUS	385
ZOVENZONIUS	399
AMBROSIUS	407
PONTIUS PAULINUS	429
PROBA FALCONIA	461

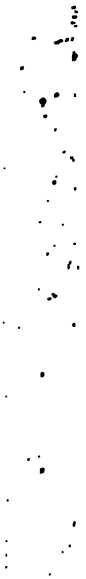

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

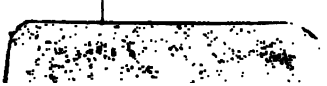

3 2044 085 181 139